

ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ІВАНОВА НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 159.964.072: 616.89-008.442.335

**ПСИХОДІАГНОСТИКА МАЗОХІЗМУ
У ПРОЦЕСІ ГЛИБИННОГО ПІЗНАННЯ ПСИХІКИ
МАЙБУТНІМ ПСИХОЛОГОМ**

19.00.07 – «Педагогічна та вікова психологія»

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ Н. О. Іванова

Науковий керівник – Яценко Тамара Семенівна, дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор

Черкаси – 2018

АНОТАЦІЯ

Іванова Н. О. Психодіагностика мазохізму у процесі глибинного пізнання психіки майбутнім психологом. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». – Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. – ДВНЗ

«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».
– Івано-Франківськ, 2018.

Дисертацію присвячено розв'язанню проблеми глибинно-психологічної діагностики та корекції мазохістичних тенденцій у майбутніх психологів. Дослідження побудовано на теоретико-методологічних засадах психодинамічної парадигми та емпіричному матеріалі активного соціально-психологічного пізнання із використанням опрідметнених засобів пізнання.

Зростання соціальної напруженості в нашому суспільстві порушує питання не лише економічного порядку, а й забезпечення психологічного благополуччя населення, що актуалізує проблему формування професіоналізму майбутнього психолога. Її розв'язання передбачає оволодіння фахівцем методологією, яка інтегрує теоретичні та інструментально-методичні аспекти діагностико-корекційної роботи, спрямованої на пізнання психіки в єдності її свідомих і несвідомих проявів. До несвідомих тенденцій психіки, які деструктивно впливають на поведінку людини, належить, зокрема, мазохізм. Наявність зв'язку мазохізму з домашнім насиллям, булінгом та низкою інших соціально-психологічних проблем вказує на необхідність уточнення глибинно-психологічних передумов виникнення мазохізму й розкриття можливостей процесуальної діагностики у його вивченні. Дослідження мазохізму є актуальним у контексті фахової підготовки студентів, оскільки для цього феномену характерним є несвідоме залучення в такого типу деструктивні стосунки інших людей, що деформує процес професійної взаємодії і, безумовно, не узгоджується з етичними та професійними вимогами до практичної діяльності психолога.

Проведений теоретичний аналіз дозволяє констатувати, що проблема мазохізму у філософсько-психологічній літературі характеризується багатозначністю та нечіткістю інтерпретації. Терміном «мазохізм» позначаються деструктивні імпульси, спрямовані на себе; статеве збочення, при якому сексуальне задоволення виникає від отримання фізичних чи моральних страждань; тип особистості, якому властиве отримання задоволення за умови відчуття приниження, насилля; прагнення до залежності від іншого тощо. Феномен мазохізму пов'язується з поняттями потягу до смерті, самодепривації, садизму, самопокарання. У дисертації увага центрується на категорії морального мазохізму, при якому суб'єкт перебуває під впливом неусвідомлюваного почуття вини та прагне зайняти позицію жертви, що прямо не пов'язане з сексуальним задоволенням. При цьому особливістю мазохізму є приглушення інстинкту самозбереження, що призводить до капсулювання людини у мортідних почуттях та появи регресивних форм поведінки.

У роботі доводиться наявність взаємозв'язку мазохізму з архаїчним спадком людства, що задає глибинні передумови його актуалізації. Перш за все, це комплекс Едіпа, який породжує почуття вини. Едіпальна залежність з супутнім їй почуттям вини у поєднанні з самопокаранням створює ризик прояву мазохістських тенденцій, які можуть бути приховані фізично і проявлятися на психологічному рівні. Емпіричний матеріал переконує, що неусвідомлюваність суб'єктом вини не знижує її активності. Вина латентно входить в ціннісні орієнтири суб'єкта, тому її вияви трансформуються в потребу самопокарання (психосоматичні захворювання, фізичні та моральні страждання), яка проявляється у деструктивних формах поведінки, причетних до мазохізму. Активність свідомого виявляється в емоції сорому, а також у відчутті «без вини винний», що торкається й когнітивних аспектів психіки. За таких умов самопокарання виконує роль індикатора обтяженості суб'єкта неусвідомлюваною виною, що підтверджується наведеним у дисертації емпіричним матеріалом та може бути проілюстровано численними прикладами світової культури.

Дієвість архаїзму вини проявляється у таких поведінкових формах, як безпричинна агресія, аутоагресія, асоціальна поведінка, тенденція до самодепривації, «психологічної імпотенції» та «психологічної смерті», блокування інтимної сфери життя, емоційна омертвілість, блокування життєвої активності, суїцидальна поведінка. Отриманий в результаті проведеного дослідження матеріал показує, що зазначені поведінкові прояви синтезуються у феномені мазохізму. Останній розглядається у дослідженні не як явище сексуального характеру, сексуальний аспект наявний лише шляхом поєднання інстинкту смерті із статевим інстинктом. Даний феномен є квінтесенцією інтеграції інстинкту смерті, який не піддається прямому спостереженню, з тенденцією «до життя», реалізуючи таким чином «захисне» функціональне навантаження.

Проведений структурно-семантичний аналіз стенограм глибинно-корекційного процесу дозволяє стверджувати, що провідними чинниками утворення мазохізму виступають: едіпальна довершеність суб'єкта, яка актуалізує архаїзм вини; слідові ефекти перинатального періоду розвитку; базально-внутрішній конфлікт «життя/смерть».

Феномен мазохізму має латентний та неусвідомлюваний характер, тому його діагностика потребує опосередкованих засобів пізнання через візуалізовані репрезентанти, які здатні відобразити фіксованість драматичних переживань минулого та їх дієвість у формуванні мазохістичних тенденцій суб'єкта. Візуалізований репрезентант втілює в собі не лише онтогенетичну складову, а й архетипний досвід поколінь (архаїчний спадок), який пов'язаний із мазохістичними тенденціями, їх актуалізацією. Візуалізація глибинно-психологічного змісту у дисертаційній роботі забезпечується використанням комплексу методик: тематичних психомалюнків, репродукцій художніх полотен, таких опредметнених моделей, як камені та ліпка іграшки. Діагностико-корекційний процес при цьому базується на залученні архетипно-символічних засобів вербально-невербального характеру, які сприяють символізації латентного змісту психіки, що «оживлюється» у процесі діалогічної взаємодії психолога з респондентом. Саме візуалізований матеріал

сприяє об'єктивуванню замасковано-мазохістських чинників поведінки, що є головною умовою у процесі глибинного дослідження мазохізму. Важливим аспектом діагностико-корекційної роботи з майбутніми психологами є усвідомлення суб'єктом власних деструкцій, їх причин виникнення. Останнє забезпечує нівелювання мазохізму, що свідчить про наявність психокорекційного ефекту.

Проведене дослідження вказує на спроможність процесуальної діагностики у виявленні нусвідомлюваних передумов виникнення мазохізму. Головним інструментом процесуальної діагностики виступає діалогічна взаємодія психолога з респондентом. Ефективність діалогічної взаємодії залежить від конструктивності запитань, що повинні бути не формалізованими та максимально наближеними до індивідуальної неповторності психіки суб'єкта. Діалог націлений на «оживлення» опредметненого презентанта шляхом його емотивного наповнення. У діалогічній взаємодії з респондентом наявний фактор «достовірності», який є головним критерієм інтерпретаційних висновків, що представляються суб'єкту. Для останнього важливим є об'єктивність інформації, яку він отримує, що забезпечується особистісною причетністю до процесу пізнання. У дослідженні акцентується увага на наявності взаємних переходів від мови прогнозів на основі висловлювань респондента чи його продуктів діяльності до їх підтвердження наступною активністю суб'єкта у діалогічній взаємодії. Вірогідніше прогнозування забезпечує об'єктивування ітеративних, інваріантних форм поведінки суб'єкта, характерних для мазохізму.

Візуалізована самопрезентація є ланкою експлікації латентних шарів психіки назовні, що забезпечує пізнання мотиваційно спонукальних першопричин мазохізму. В процесі глибинного пізнання повторюваність певних смислів несвідомого набуває переконливості для респондента, що є однією з умов самокорекційних змін. Процес візуалізації забезпечує учасникам груп АСПП почуття захищеності та надає об'єктивну платформу самовираження, в якій несвідоме має можливість заявити про себе. При цьому опредметнений психологічний зміст набуває глибинно-пізнавальної

спроможності завдяки емотивному «оживленню», тобто індивідуалізованому осуб'єктивуванню його респондентом у процесі діалогічної взаємодії з психологом. Проведена діагностико-корекційна робота з майбутніми психологами вказує на широкий діапазон замасковано-мазохістських чинників поведінки, які об'єктивуються у візуалізованому матеріалі.

Емпіричне дослідження результативності психодіагностики та психокорекції мазохізму у процесі глибинного пізнання психіки майбутнім психологом виконано на базі Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького та Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Респондентами були студенти психологічних факультетів вказаних навчальних закладів. Для проведення дослідження була сформована репрезентативна група із 236 осіб віком від 17 до 25 років, на основі якої створено експериментальну (118 осіб) та контрольну (118 осіб) групи. Експериментальну групу склали студенти, які проходили повний курс психокорекції за методом АСПП та приймали участь у психокорекційному процесі Авторських шкіл, наукових сесій академіка НАПН України Т.С. Яценко. Контрольна група складалася зі 118 студентів, що не проходили курсу психокорекції за методом АСПП.

Критеріями змін, що відбуваються під впливом діагностико-корекційного процесу в психіці майбутніх психологів, у дослідженні виступили рівень соціально-психологічної адаптації та вираженість почуття меншовартості учасників. Виходячи з цього, для кількісної оцінки результативності роботи групи АСПП використано тестові методики, що забезпечили формалізовані результати дослідження: «Діагностика соціально-психологічної адаптації» К. Роджерса, Р. Даймонда, «Діагностика почуття меншовартості» М. Фетіскіна. Тестові методики дозволили об'єктивувати динаміку психічних станів і поведінкових тенденцій в учасників, що проходили глибинно-психологічну корекцію.

Отримані результати тестування та їх подальша статистична обробка продемонстрували результативність психокорекційного процесу АСПП: показники соціально-психологічної адаптації та самооцінки статистично

значимо покращуються після проходження відповідних занять. Відбувається нівелювання особистісних деструкцій, пов'язаних з мазохістичними тенденціями, та оптимізація функціонування психіки у її цілісності.

Вказані результати підтверджуються даними психоаналізу малюнків та самозвітами учасників на теми «Я до проходження групи» і «Я після проходження групи». Самозвіти студентів відображають психокорекційний ефект занять у групі АСПП, який полягає в усвідомленні наявності мазохістичних тенденцій, їх детермінант виникнення, рефлексії передумов і наслідків власного ірраціонального почуття вини.

Результати роботи у психокорекційних групах АСПП мають відображення в особистісно-фаховій сфері майбутніх психологів, формуванні професійних навичок, оволодінні теоретико-методологічним та практичним інструментарієм процесуальної діагностики, яка сприяє пізнанню глибинних чинників мазохізму та його корекції.

Ключові слова: активне соціально-психологічне пізнання, блокування лібідо, вина, едіпальна залежність, інстинкт самозбереження, мазохізм, мортідо, несвідоме, психодіагностика, психокорекція, процесуальна діагностика, самопокарання, самодепривація.

SUMMARY

Ivanova, N.O. Psycho-diagnostics of Masochism in the Process of Depth Psyche Cognition by a Prospective Psychologist. – Qualification scientific paper, manuscript copyright.

The dissertation for gaining the scientific degree of the Candidate of Psychological Sciences, speciality 19.00.07 “Pedagogical and Developmental Psychology”. – Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy. – SHEI “Vasyl Stefanyk Precarpathian National University”. – Ivano-Frankivsk, 2018.

The dissertation is devoted to solving the issue of depth psychological diagnostics and correction of masochistic tendencies in prospective psychologists.

The dissertation research is built upon the theoretical and methodological bases of the psychodynamic paradigm and empirical data of Active Social-Psychological Cognition (ASPC) with the use of objectified means of cognition.

Issues, concerning not only economical factors, but also securing population's psychological wellbeing, have arisen with recent intensifying social tension in Ukraine. Thus, it makes the issue of training highly skilled prospective psychologists more crucial. The necessary precondition for solving the issue is mastering the methodology that integrates theoretical and instrumentally methodical aspects of diagnostic and corrective activity aiming to study the psyche in the unity of its conscious and unconscious manifestations. Among the psyche's unconscious tendencies influencing people's behaviour destructively, masochism sits its definite place. Obvious associates of masochism with domestic abuse, bullying and a range of other socio-psychological issues without doubt indicate the necessity of clarifying depth-psychological preconditions for emergence of masochism, revealing the possibilities of procedural diagnostics in studying masochism. The studies of masochism are crucial in the context of professional training of psychology students. This phenomenon is characterised by the unconscious involvement of other people in destructive relationships that lead to deformation of the process of professional interaction. In addition, it definitely does not co-ordinate with ethical and professional demands to a psychologist's practical activity.

The theoretical analysis allows us to state that the issue of masochism is defined as a notion of multifaceted nature and ambiguous interpretation. The term "masochism" denotes self-directed destructive impulses; sexual perversion in which sexual pleasure is gained from physical or moral sufferings; a personality type characterised by obtaining satisfaction from being humiliated or abused; a strong feeling of longing for being dependant on other people, etc. This phenomenon is associated with the concepts of the death drive, self-deprivation, sadism, and self-punishment. The dissertation research is focused on the category of moral masochism, where the subject is influenced by the unconscious feeling of guilt and strives to play the role of a victim that is not connected to sexual pleasure.

Moreover, masochism is characterised by suppressing the instinct of self-preservation that causes a person to encapsulate in their mortal feelings and actualises regressive forms of behaviour.

The work has supported the evidence of relationships between masochism and

human archaic inheritance that set deep conditions of its actualisation. In this context, the most significant construct is the Oedipus complex causing the feeling of guilt. The Oedipal dependence with the related feeling of guilt in conjunction with self-punishment creates the risk of manifestation of masochistic tendencies, which can be hidden on a physical level and then become revealed on a psychological level. Empirical data have demonstrated that the unconscious guilt does not reduce its activity. Latently, guilt enters precious benchmarks, thus its manifestations are transformed into the need for self-punishment (i.e. psychosomatic diseases, physical and moral suffering) that are manifested through destructive behaviours related to masochism. The activity of the conscious is revealed in the emotion of shame and the feeling of “being guilty without having guilt (innocent guilty)” touching cognitive aspects of the psyche as well. In this regard, self-punishment serves as an indicator of a subject’s encumbrance with the unconscious guilt that has been proved by the empirical data presented in the dissertation and can be illustrated by numerous examples in the world culture.

The effectiveness of the archaism of guilt is manifested in such behaviours as groundless unexplained aggression, auto-aggression, antisocial behaviour, the tendency to self-deprivation, “psychological impotence” and “psychological death”, blockage of intimate areas of life, emotional deadness, blockage of vitality, and suicidal behaviour.

The research data have demonstrated that the mentioned above behaviours are synthesised within the phenomenon of masochism. In research, the latter is not viewed as a phenomenon of sexual character because the sexual component becomes obvious only when the death instinct is combined with the sexual instinct. The phenomenon is a quintessence of the death instinct integration that is not the subject of direct observation, and the tendency “towards life” thus carrying out “defensive” functional load.

The structural-semantic analysis of the transcripts of the depth corrective process allows us to state that the leading factors in formation of masochistic tendencies include the subject’s oedipal perfection, which actualises the archaic guilt, trace effects of the perinatal stage of development, basal-internal “life/death”

conflict.

The masochism phenomenon is characterised by the latent and unconscious nature. That is why, its diagnosis should be conducted through visualised representations able to display fixation of the previous experiences and their efficacy in formation of the subject's masochistic tendencies by using indirect means of cognition. Visualised representation objectifies not only an ontogenetic component, but also the archetypal experience of generations (i.e. archaic heritage) that is associated with masochistic tendencies and their actualisation. In dissertation research, visualisation of the deep psychological meaning is provided by the use of a complex of techniques including thematic psycho-drawings, replicas and such objectified representations as stones, modelling and toys. Therefore, diagnostic-corrective process is based on involvement of archetypal symbolic means of verbal and non-verbal character, which promote symbolisation of the psyche's latent meaning that is reanimated in the process of the respondent- psychologist dialogic interaction. The visualised data promote objectification of covert masochistic behavioural factors that remains the key condition in the process of deep exploration of masochism. The subject's awareness of their personal destructions and the causes of them is a significant aspect of diagnostic- corrective work with prospective psychologists. The awareness ensures levelling of masochism that evidences the presence of psycho-corrective outcome.

The research points to the ability of procedural diagnostics to detect the unconscious precondition of the emergence of masochism. The major tool in procedural diagnostics is a respondent-psychologist dialogic interaction. Efficacy of such dialogic interaction depends on the constructiveness of the questions, which must be not over-formal but very close to the individual uniqueness of the subject's psyche. The dialogue aims to reanimate an objectified presenter through its emotive content. In the respondent-psychologist dialogic interaction, the "credibility" factor serves the major criterion of the interpretational conclusions presented to the subject. It is significant for the latter to obtain objective information ensured by personal involvement in the process of cognition. The study is focused on existence of mutual transitions from the language of forecasts made on the basis of

respondent's utterances or products of their activity to the verification by the subject's subsequent activity in dialogic interaction. Probabilistic forecasting ensures objectification of iterative, non-variant forms of a subject's behaviour that are typical of masochism.

Visualised self-presentation is a link of explication of the latent layers of the psyche outwards that ensures cognition of motivational roots of masochism. During depth cognition, recurrence of certain meanings of the unconscious becomes convincing for the respondent that is one of the conditions for self- corrective changes. The visualisation process provides the participants of ASPC groups with the sense of security and objective self-expression platform where the unconscious can be revealed. Herewith, objectified psychological meaning acquires deep cognitive capacity due to emotive "reanimation", which is its individualised subjectification by the respondent during their dialogic interaction with the psychologist. The diagnostic-corrective work with prospective psychologists has demonstrated a wide spectrum of covert masochistic factors of behaviour that are objectified in visualised data.

Empiric research of the effectiveness of psycho-diagnostics and psycho-correction of masochism during the depth psyche cognition by prospective students was conducted on the grounds of Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy and Pavlo Tychyna State Pedagogical University of Uman. Psychology students of these universities were chosen to be research respondents. The representative group consisted of 236 participants aged from 17 to 25 years old. On the basis of the representative group, the experimental group of 118 participants and the control group of 118 participants were formed. The students participating in the complete course of psycho-correction on ASPC and the psycho-corrective process of the Author's school, scientific sessions run by an Academician of Ukrainian NAPS T.S. Yatsenko, comprised the experimental group. One hundred eighteen students from the control group did not participate in the psycho- corrective ASPC course.

In research, the participants' level of social and psychological adaptation and expressive level of the sense of inferiority served the criteria of changes that occur

under the influence of a diagnostic-corrective process in the psyche of prospective psychologists. Based on this, test techniques ensuring formalised research findings were used to make quantitative assessment of effectiveness of ASPC group. They encompassed the methodology of diagnostics of social-psychological adaptation by K. Rogers and R. Diamond and techniques of diagnostics of the feeling of inferiority by A. Fetiskin. The test techniques allowed objectifying the dynamics of mental states and behavioural tendencies in participants involved in depth psychological correction.

The obtained test results and their subsequent statistical processing demonstrated efficacy of the psycho-corrective process of ASPC, as, statistically, the indicators of social-psychological adaptation and self-esteem improved significantly after participating in the corresponding sessions. The levelling of personal destructions related to masochistic tendencies and optimisation of the integral psyche functioning.

The findings mentioned are supported by the data obtained through psychoanalysis of participants' drawings and self-reports on the following topics "Me before group sessions" and "Me after group session". Students' self-reports represent a psycho-corrective effect of ASPC group sessions. It includes the awareness of existing of masochistic tendencies, determinant of their emergence, reflections of causes and outcomes of the personal irrational feeling of guilt.

The results of activity in psycho-corrective ASPC groups are represented in a personal-occupational sphere of prospective psychologists, also in formation and development of professional skills, acquisition of theoretical and methodological as well as practical tools of professional diagnostics, which promotes cognition of deep-seated roots and ways of correction of masochism.

Key words: active social-psychological cognition, libido blockage, guilt, Oedipal dependence, self-preservation instinct, masochism, mortido, the unconscious, psycho-diagnostics, psycho-correction, procedural diagnostics, self-punishment, self-deprivation.

**Список праць здобувача,
у яких опубліковані основні наукові результати дисертації**

1. Іванова Н. О. Релігійні мотиви вияву мазохізму у світлі психодинамічної парадигми. *Наука і освіта [науковий журнал]*. 2016. № 9. С. 69-77.
2. Іванова Н. О. Едіпальна залежність як чинник формування проявів мазохізму *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки*. Миколаїв, 2017. Вип. 2 (18). С. 85-91.
3. Іванова Н. О. Взаємозв'язок феномену «мазохізм» з тенденцією «до психологічної смерті» *Науковий вісник Херсонського державного університету. Психологічні науки*. Херсон, 2017. Вип. 5. Т. 1. С. 56-60.
4. Іванова Н. О. Психологічний погляд на проблему мазохізму. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки*. Миколаїв, 2017. Вип. 1(17). С. 67-74.
5. Іванова Н. О. Діагностика мазохізму у глибинному пізнанні психіки суб'єкта. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Budapest, 2018. Vol. VI (65). Issue 115. P. 64-67.
6. Іванова Н. О. Психологічний аналіз поняття мазохізм. *Особистість в умовах кризових викликів сучасності: матеріали методологічного семінару НАПН України; [ред. академіка НАПН України С. Д. Максименка] (м. Київ, 24 березня 2016 р.). Київ, 2016. С. 537-546. URL : <http://lib.iitta.gov.ua/704987/> (дата звернення 18.11.2016).*
7. Іванова Н. О., Т. С. Яценко, Галушко Л. Я., Поляничко О. М., Сіденко Ю. О. Методологія реалізації діалогу в глибинно-психологічному пізнанні психіки. *Психолінгвістика в сучасному світі*. Переяслав-Хмельницький, 2016. С. 153-155.
8. Іванова Н. О. Феномен мазохізму у релігійних течіях. Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ 3-4 лютого 2017 р.). Київ, 2017. С. 146- 149.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	15
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ТА ТЕРМІНІВ.....	22
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ МАЗОХІЗМУ У НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	24
1.1. Феномен мазохізму у філософсько-психологічній літературі.....	24
1.2. Взаємозв'язок мазохізму з архаїзмом вини.....	40
1.3. Різновиди психодіагностики та їх представленість у науковій літературі.....	55
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИЯВУ МАЗОХІЗМУ В ГЛИБИННОМУ ПІЗНАННІ ПСИХІКИ СУБ'ЄКТА.....	76
2.1. Методологія психодіагностики мазохізму у процесі глибинного пізнання психіки суб'єкта.....	76
2.2. Глибинні чинники мазохізму (на матеріалі груп АСПП із майбутніми психологами).....	91
2.2.1 Форми прояву мазохізму у візуалізованій репрезентації суб'єкта.....	110
2.3. Структурно-семантичний аналіз стенограм АСПП як метод психодіагностики мазохізму майбутнім психологом.....	127
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ДІАГНОСТИКО-КОРЕКЦІЙНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ГЛИБИННОГО ПІЗНАННЯ МАЗОХІЗМУ.....	145
3.1. Особливості когнітивно-поведінкових змін у процесі АСПП.....	145
3.2. Якісні і кількісні показники результативності глибинної корекції майбутніх психологів у групах АСПП.....	155
3.3 Рекомендації майбутнім психологам за результатами дисертаційного дослідження.....	168
ВИСНОВКИ.....	177
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	181
ДОДАТКИ.....	199

ВСТУП

Актуальність дисертаційного дослідження. Реформування системи освіти в Україні потребує оновлення змісту і методів професійної підготовки майбутніх психологів. Йдеться про належні теоретико-методологічний та інструментальний рівні, що, своєю чергою, визначають напрямки професіоналізації в галузі практичної психології. Обґрунтування ефективних методів надання психологічної допомоги суб'єкту професійної психологічної діяльності представлено в наукових працях вітчизняних дослідників: О. Бондаренка, М. Боришевського, В. Горбунової, З. Карпенко, С. Максименка, В. Панка, О. Паркулаб, Г. Радчук, В. Татенка, Т. Титаренко, Н. Чепелевої, Т. Яценко та ін.

Проблема формування професіоналізму майбутнього психолога не може бути вирішена без оволодіння ним методологією, яка інтегрує теоретичні та інструментально-методичні аспекти діагностико-корекційної роботи, спрямованої на пізнання психіки в її цілісності. Саме глибинна психологія вивчає несвідомі тенденції психіки, які впливають на поведінку людини. До числа таких феноменів належить мазохізм. Дослідження мазохізму є важливим у контексті фахової підготовки студентів, оскільки для цього феномену характерним є втягування в деструктивні стосунки іншої людини, що не узгоджується з етичними та професійними вимогами до практичної діяльності психолога.

Аналіз наукової літератури показує, що проблема мазохізму привертає увагу багатьох дослідників із різних галузей науки і практики, про що свідчать праці Ф. Александера, Е. Берглера, С. Бенвенуто, Х. Дойч, С. Льосура, Д. Маєрса, В. Мазіна, Мішеля де М'юзана, Д. Ольшанського, В. Райха, А. Ребера, С. Уварової, З. Фрейда, Е. Фромма, К. Хорні, Д. Шاپіро, С. Шпільрейн, Т. Яценко та ін.

Незважаючи на велику кількість досліджень, присвячених проблемі мазохізму, недостатньо уваги приділялося глибинним (неусвідомлюваним) чинникам його появи. У науковій літературі усталеною є позиція, що мазохізм – це деструктивна форма поведінки, яка характеризується психосексуальним

розладом, у якому статеве задоволення пов'язане з переживаннями болю, приниження, психологічного дискомфорту. Поза увагою науковців залишалася несвідома сфера психіки, яка є джерелом мазохізму і яку важливо пізнавати майбутньому психологу.

Недостатня розробленість проблеми мазохізму в науковому, соціальному та індивідуально-психологічному аспектах і значущість розв'язання цієї проблеми для оптимізації особистісних характеристик майбутнього психолога, необхідних для його професійного самостановлення, зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Психодіагностика мазохізму у процесі глибинного пізнання психіки майбутнім психологом»**. Дисертацію виконано в контексті психодинамічної теорії, зорієнтованої на цілісне пізнання психіки суб'єкта в її свідомих і несвідомих виявах.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація відповідає тематиці наукових досліджень кафедри психології, глибинної корекції та реабілітації Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького «Розбудова інноваційних технологій підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності в умовах полікультурного освітнього простору» (номер державної реєстрації 0103U004595). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 3 від 14.12.2015 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 23.02.2016 р.). Тема дисертації уточнена на засіданні вченої ради Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 8 від 18.06.2018 р.).

Метою дисертаційної роботи є розкриття особливостей діагностики мазохізму у глибинному пізнанні психіки майбутнім психологом при його безпосередній включеності в процес активного соціально-психологічного пізнання.

Основні завдання дисертаційного дослідження:

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз філософсько-психологічної літератури у форматі дослідження мазохізму.

2. Виявити глибинно-психологічні передумови виникнення мазохізму.
3. Розкрити діагностико-корекційну сутність формалізованої та процесуальної діагностики в дослідженні мазохізму.
4. Дослідити ефективність глибинного діагностико-корекційного процесу пізнання мазохістичних тенденцій у майбутніх психологів.
5. Представити рекомендації психологам-практикам за результатами дисертаційного дослідження.

Об'єктом дослідження є процес глибинного пізнання психіки в її цілісності майбутнім психологом.

Предметом дослідження є діагностування глибинних чинників мазохізму у процесі глибинного пізнання психіки майбутнім психологом.

Теоретико-методологічною основою дослідження слугували: методологія системного підходу до розуміння особистості (Г. Балл, Л. Бурлачук, З. Карпенко, Г. Костюк, С. Максименко, С. Рубінштейн та ін.); основні положення про зв'язок свідомої та несвідомої сфер психіки (Ф. Бассін, З. Карпенко, О. Климишин, В. Москалець, З. Фрейд, К. Юнг, Т. Яценко та ін.); твердження про структуру та функційні особливості несвідомої сфери психіки (С. Леклер, А. Менегетті, А. Фрейд, З. Фрейд, К. Хорні, К. Юнг та ін.); положення про зв'язок розвитку суб'єкта із психокорекцією (А. Адлер, Е. Берн, А. Фрейд, Е. Фромм, Е. Шостром та ін.); психологічна герменевтика (А. Брудний, Ж. Лапланш, Н. Чепелева та ін.); принципи гуманістичного підходу до психокорекції (А. Маслоу, К. Роджерс, Е. Фромм, Т. Яценко та ін.); наукові положення екзистенційного підходу (Р. Мей, І. Ялом, А. Ленгле); особистісно-орієнтований підхід у діагностико-корекційному процесі (О. Бондаренко, М. Боришевський, Г. Ложкін, Н. Максимова, Н. Чепелева та ін.); психодинамічна теорія та її апробація послідовниками Т. Яценко (С. Аврамченко, К. Бабенко, Л. Бондаревська, Т. Горобець, Л. Драгола, І. Євтушенко, І. Калашник, А. Камінська, Т. Некрут, О. Педченко, Ю. Сіденко, І. Сірик, О. Стасько, Л. Туз та ін.).

В основу **концепції дослідження** покладено психодинамічну теорію, що

містить ідею пізнання цілісності психіки в суперечливій єдності її свідомих і несвідомих виявів; розуміння енергетичного потенціалу глибинних чинників, які ініціюють як детерміновану, так і спонтанну активність суб'єкта.

Гіпотеза. Глибинно-психологічні витоки мазохізму закладаються в едіпальний період розвитку суб'єкта (від перинатального періоду до 2-3 років), що актуалізує почуття вини та тенденцію до самопокарання. Процесуальна діагностика в її діалогічній реалізації сприяє виявленню вказаних чинників мазохізму, які піддаються реконструюванню в діагностико-корекційному процесі АСПП.

Для розв'язання поставлених у дисертації завдань і досягнення мети використано загальнонаукові **методи:** *теоретичні* – аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення наукової літератури з дисертаційної проблеми; *емпіричні* – активне соціально-психологічне пізнання; структурно-семантичний аналіз стенограм емпіричного матеріалу груп АСПП; формалізовані методики – опитувальник «Діагностика соціально-психологічної адаптації (К. Роджерс, Р. Даймонд), методика «Діагностика почуття меншовартості» (М. Фетіскін); *математико-статистичні методи* – багатофункціональний ф-критерій (кутового перетворення Фішера), програма Stat Plus 2007 Pro build 4.3.0.0. та Microsoft Excel 2003.

Експериментальна база роботи. Дослідження виконано на базі Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького зі студентами психологічного факультету Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького та Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Проведення психодіагностичного дослідження потребувало формування репрезентативної групи з 236 осіб віком від 17 до 25 років, на основі якої створено експериментальну (118) та контрольну (118) групи. Дослідження проводилося в три етапи: пошуковий, констатувальний, узагальнювально-формувальний (діагностико-корекційний) упродовж 2015–2018 років.

Наукова новизна одержаних результатів:

- *уперше* категорія мазохізму досліджена як чинник, заданий

едіпальними залежностями суб'єкта, які виявляють саморуйнівну активність його психіки; встановлено зв'язок мазохізму зі стабілізованою внутрішньою суперечністю психіки (особистісною проблемою); констатовано дуалістичний характер мазохізму – «задоволення через незадоволення (страждання)»; встановлено зв'язок мазохізму з деструкціями психіки: «до психологічної смерті», «імпотування» та «самодепривування»; розширено та уточнено розуміння мазохізму шляхом психоаналізу біографічних даних Захера фон Мазоха та Ванди Дунаєвої, їхнього «Договору», що дозволило констатувати десексуалізацію категорії мазохізму; досліджено форму морального мазохізму на контингенті майбутніх психологів;

- доповнено і розширено поняття «психодіагностика», «процесуальна діагностика»; методологічно-інструментальні аспекти діагностики мазохізму шляхом структурно-семантичного аналізу стенограм діагностико-корекційної практики майбутніх психологів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в доведенні ефективності проходження психологами психокорекційних груп за методом активного соціально-психологічного пізнання завдяки виявленню особистісних суперечностей, які пов'язані з феноменом мазохізму. Дисертація розкриває вплив мазохістичних тенденцій на особистісне та професійне самостановлення майбутнього психолога, яке потребує упередження виникнення деструкцій психіки, обумовлених слідовими ефектами едіпального періоду розвитку. За результатами дисертаційної роботи представлено рекомендації майбутнім психологам з метою підвищення їхнього професіоналізму. Безпосередня участь психолога в діагностико-корекційному процесі забезпечує його особистісне зростання, сприяє розвитку саморефлексії, що є передумовою розвитку здібностей діагностики мазохістичних тенденцій в учасників групових занять АСПП. Теоретичні та емпіричні результати дослідження сприяють формуванню теоретико-практичних основ для ефективного їх використання у фаховій підготовці психологів у вищих навчальних закладах.

Основні наукові положення дисертаційної роботи **впроваджено в**

навчально-виховний процес Київського університету імені Бориса Грінченка (акт № 87 від 16.03.2018), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 01-15/06-13/02-459 від 28.03.2018), Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (акт № 65-н від 02.04.2018), Донбаського державного педагогічного університету (довідка № 68-18-30 від 20.04.2018), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 767/01-11 від 29.05.2018).

Апробація результатів дослідження. Окремі розділи та дисертацію обговорено на засіданні кафедри психології, глибинної корекції та реабілітації Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 1 від 31.08.2018 р.). Основні положення та результати дослідження викладено в доповідях на 10 наукових конференціях та семінарах, зокрема на 3 міжнародних науково-практичних конференціях: «Психолінгвістика в сучасному світі – 2016» (Переяслав-Хмельницький, 2016); «Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук» (Київ, 2017); «Пріоритетні наукові напрямки педагогіки і психології: від теорії до практики» (Харків, 2017); 1 міжвузівській конференції: «Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє» (Черкаси, 2017); 1 міжнародному науково-практичному семінарі: «Психологія діалогу і світ людини» (Кіровоград, 2016 р.), 1 методологічному семінарі: «Особистість в умовах кризових викликів сучасності» (Київ, 2016). Обговорення концептуальних положень дисертації, результатів дослідження і впровадження їх у практику здійснювалось під час 4 Авторських шкіл та Наукових сесій академіка НАПН України Т. Яценко (2015 – 2018 рр.), де дисертант брала участь у роботі психокорекційних груп.

Особистий внесок здобувача. У статті «Психологічний погляд на проблему мазохізму» дисертантом теоретично обґрунтовано поняття «мазохізм»; висвітлено основні наукові підходи до вивчення даної проблеми. У статті «Психодіагностика в глибинному пізнанні психіки суб'єкта» дисертантом обґрунтовано необхідність використання учасниками АСПП

візуалізованих репрезентантів; окреслено взаємозв'язок між теоретичними здобутками та практичним їх застосуванням у психокорекційній практиці. У параграфі колективної монографії «Глибинне пізнання самодепривації психіки майбутнього психолога» (Т. Яценко та ін.) особистий внесок здобувача полягає в розкритті взаємозв'язку релігійної віри з тенденцією до самопокарання, що обумовлено неусвідомлюваним почуттям вини і має прояв у специфічній символіці (образ розп'яття на хресті тощо).

Публікації. Матеріали дисертації викладено в 13 публікаціях, в тому числі: 1 – колективній монографії, 5 статтях у фахових наукових виданнях України, 1 статті у фаховому виданні, що входить до міжнародних наукометричних баз, 6 тезах за матеріалами науково-практичних конференцій, семінарів, конгресів.

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (231 наіменування, з них 7 – іноземною мовою). Основний текст дисертації викладено на 165 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 443 сторінки. Робота містить 9 таблиць, 51 рисунок. Додатки викладено на 244 сторінках, що охоплюють 13 таблиць, 171 рисунок, 5 фотографій, 5 стенограм роботи психолога.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРЕЧЕНЬ ТА ТЕРМІНІВ

№ з/п	Умовні позначення	Означення
Умовні скорочення		
1	АСПН	Активне соціально-психологічне навчання
2	а.к.к	Аналітико-корекційний коментар психолога
3	к-т	Комунікат (психолога, протагоніста)
Терміни		
4	Вимушене повторення	закон повторення циклу збудження та спокою, що пов'язаний із вродженим прагненням повернення організму до попереднього стану (неіснування)
5	Деадаптація	відсутність можливостей суб'єкта адаптуватися до будь-яких життєвих ситуацій
6	Деструдо	руйнування статичної структури будь-чого (ідентична енергії мортідо)
7	Едіпова ситуація	чуттєве єднання суб'єкта з первинними лібідними об'єктами у дитячий період життя (від 2 до 5 років), що обумовило виникнення амбівалентного ставлення до них
8	Комплекс неповноцінності (почуття меншовартості)	Відчуття власної неповноцінності, що було закладено у дитячий період розвитку та має енергетичний потенціал у актуалізації психічної активності. У дисертації використовується як «почуття меншовартості».
9	Лібідо	психічна енергія, яка зорієнтована до життя; статевий інстинкт, сексуальне бажання
10	Мазохізм	парадоксальна динаміка еренгій «лібідо» і «мортідо» в діапазоні «життя – смерть»
11	Мортідо	агресивний за своїм характером потяг до смерті, один

		із найсуттєвіших мотивів життя людини
12	Несвідоме	сукупність активних психічних утворень, станів, процесів, механізмів, операцій, дій людини, які не усвідомлюються нею без застосування спеціальних методів і методик
13	Первинний лібідний об'єкт	перша та найважливіша в житті суб'єкта людина з якою пов'язані ніжні, чуттєві тяжіння та амбівалентні почуття
14	Психологічна імпотенція	внутрішня дисгармонія, нездатність підтримувати суб'єктом оптимальні стосунки з оточенням, неприйняття інших та самого себе
15	Тенденція	Направляти, спрямовувати, схильність до чогось
16	Тенденція до психологічної смерті	глибинно-психологічна тенденція, що знаходить вираження в готовності до вияву енергії мортідо та породжує деструктування поведінки суб'єкта з оточуючими людьми та предметним світом

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ МАЗОХІЗМУ У НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У даному розділі висвітлено зміст поняття «мазохізм» у психологічній літературі; проаналізовано наукові джерела, що відображають особливості розуміння феномену мазохізму; зміст вітчизняних та зарубіжних концепцій мазохізму у психології; представлено результати аналізу літературних джерел із проблеми психодіагностики у глибинному пізнанні психіки суб'єкта; досліджено взаємозв'язок мазохістичних тенденцій з архаїчним спадком людства.

1.1. Феномен мазохізму у філософсько-психологічній літературі

Поняття «мазохізм» у наукову термінологію введено віденським психіатром Р. фон Крафт-Ебінгом [85]. Назва даного феномену пов'язана з ім'ям австрійського письменника Л. фон Захер-Мазоха, який представив його в романі «Венера в хутрі» [33]. Згідно з позицією Р. фон Крафта-Ебінга мазохізм – це «сексуальне порушення, при якому пацієнт відчуває статеве збудження і задоволення, коли партнер заподіює йому фізичні та моральні страждання» [85, с. 190].

У психіатрії мазохістичні нахили виділяють як тип особистості «схильної направляти деструктивну, хворобливу або образливу поведінку проти себе самого, заподіювати собі біль, страждання і при цьому відчувати безпосереднє почуття задоволення, полегшення, морального задоволення» [73, с. 203]. Подібне трактування поняття мазохізму представлено в оксфордському словнику загальної медицини – «мазохізм є однією зі складових особистості ..., для якої характерна виражена тенденція до психологічного самопокарання, самоприниження» [113, с. 315].

У великому енциклопедичному словнику представлено два підходи до визначення терміну «мазохізм»: 1) статеве збочення, при якому для досягнення оргазму необхідно відчувати фізичний біль або моральне приниження, що

заподіяні партнером; 2)напружене (стійке) бажання посилювати душевний біль, образи та інші негативні відчуття [142].

Філософський словник зазначає, що «мазохіст шукає страждання (катування, приниження), які каталізуються агресією і почуттям провини. Останнє може проявлятися в тому, що «суб'єкт сам себе карає за свої думки або приховані наміри і знаходить задоволення в самопокаранні» [112, с. 432].

Таким чином, аналіз вищезазначених трактувань мазохізму дозволяє констатувати, що для даного феномену характерним є поєднання діаметрально протилежних тенденцій: отримати задоволення та, водночас, наносити собі моральні («самоприниження») чи фізичні («самокатування») ушкодження. Це свідчить про дуалістичний (двоїстий) характер мазохізму.

У психологічному словнику мазохізм описується як вид статевого збочення, при якому «статеве задоволення виникає лише за умови заподіяння іншою людиною (партнером) фізичних чи моральних страждань» [25, с. 172]. Однією з причин виникнення мазохізму є фіксація (у процесі психосексуального розвитку) відчуття власної слабкості і беззахисності [25]. У сексологічному словнику зазначається, що «якщо статеве життя протікає не за сценарієм мазохіста, сексуальне задоволення можливе лише за умов еротичного фантазування або зміні партнера, дії якого більше відповідають очікуванням» [77, с. 45]. При цьому ступінь сексуальної залежності від партнера є максимально вираженою – людина готова на будь-які жертви, аби тільки не втратити сексуального партнера, який доставляє йому сексуальне задоволення шляхом домінування (приниженням) над мазохістом [77].

Аналіз словникових джерел дає підстави стверджувати, що термін мазохізм означає: 1)деструктивний імпульс, спрямований на себе; 2)статеве збочення, при якому сексуальне задоволення виникає від отримання фізичних чи моральних страждань; 3)тип особистості, для якої властиве отримання задоволення за умов відчуття приниження, насилля; 4)прагнення до залежності від іншого.

У психоаналітичному словнику мазохізм трактується як «самоприниження, самокатування людини, що обумовлено її внутрішніми

конфліктами (незадоволеність собою, причини усіх життєвих невдач – це вона сама)» [89, с. 126]. Ці деструктивні тенденції відіграють домінуючу роль у поведінці суб'єкта, оскільки спрямовані на зниження почуття вини шляхом безперервного самопокарання. З огляду на зазначене вище набуває ваги розуміння З. Фрейдом мазохізму, з яким ми солідаризуємося у трактуванні даної категорії: «мазохізм обумовлений неусвідомлюваним почуттям вини, супутнім якому є самопокарання» [163, с. 9]. У психоаналітичній теорії дослідника мазохізм ґрунтується на несвідомій регресивній сексуалізації почуття вини [163].

Аналіз наукової літератури засвідчує, що проблема мазохізму привертала увагу багатьох дослідників, зокрема це праці: Ф. Александера [8], С. Бенвенуто [16], Е. Берглера [225], Х. Дойч [46], С. Льосура [92], Д. Маєрса [95], В. Мазіна [93], Мішеля де М'юзана [106], Д. Ольшанського [114], В. Райха [126], А. Ребера [129], С. Уварової [149], З. Фрейда [156-163], Е. Фромм [164-167], К. Хорні [173-174], Д. Шапіро [176], С. Шпільрейн [180], Т. Яценко [192-224] та ін.

В ортодоксальному психоаналізі проблемі мазохізму приділялася особлива увага. З. Фрейд у своїх роботах [156-163] вказував, що мазохізм це «не тільки збочення, описане сексологами, але щось більше» [163, с. 10]. Елементи мазохізму вбачаються в різних проявах сексуальної поведінки, а його прояви – у дитячій сексуальності. З. Фрейд виводить мазохізм за рамки перверсії (досягнення сексуального задоволення), виділяючи його форми (рис. 1.1): 1) ерогенний – пов'язаний з отриманням сексуального задоволення та болем; 2) жіночий – включає в себе жіночу установку, відповідно до якої людина відчуває себе неповноцінною, кастрованою істотою; 3) інфантильний – базується на побудові стосунків з оточенням у форматі дитячо-батьківських відносин з метою задовольнити пасивну потребу дитини в турботі та залежності; 4) моральний мазохізм, який ґрунтується на неусвідомлюваному почутті вини, що актуалізує тенденцію до самопокарання; 5) первинний мазохізм – прямий вияв енергії мортідо, яка звернута на власне «Я». З. Фрейд даний вид мазохізму описує як «стан, при якому потяг до смерті, як і раніше,

спрямовано на самого суб'єкта, і при цьому він пов'язаний або навіть злитий з лібідо» [163, с. 12]; 6) вторинний мазохізм полягає у зверненні на себе агресивних імпульсів і почуттів, що були адресовані іншому [163].

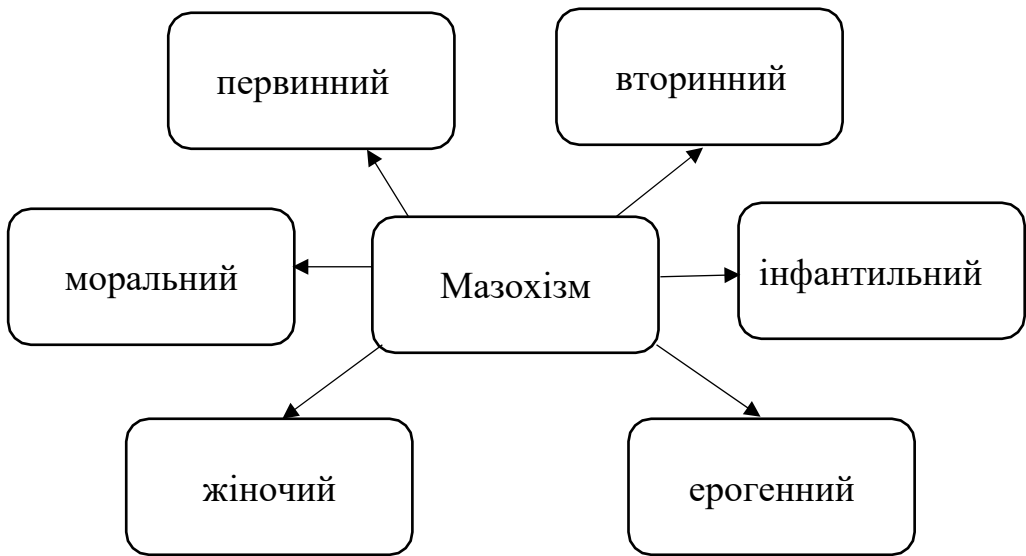

Рис. 1.1. Схема різновидів мазохізму за класифікацією З. Фрейда [163]

Різновиди мазохізму, представлені в теорії З. Фрейда, дозволяють констатувати, що розповсюдженими формами мазохізму є саме інфантильний та моральний мазохізм. Ортодоксальний психоаналіз приділяє особливу увагу моральному мазохізму, що вивчається у дисертаційній роботі. При моральному мазохізмі суб'єкт знаходиться під впливом неусвідомлюваного почуття вини та прагне зайняти позицію жертви, що прямо не пов'язане з сексуальним задоволенням. Здебільшого людина з мазохістичними тенденціями шукає не фізичного болю, а саме моральної слабкості (душевних страждань). Це полягає у прихованому бажанні чути на свою адресу приниження та образи, займати інфантильну позицію у взаємодії з іншими [163]. Останнє вказує на взаємозв'язок двох форм мазохізму: інфантильного та морального.

У психологічній літературі заявлені такі форми мазохізму як уявний та символічний. При уявному мазохізмі людина сприймає себе жертвою: принизливих сцен, побиття, кастрації. Для символічного мазохізму характерним є отримання суб'єктом задоволення шляхом активних дій,

сповнених особистісним сенсом, які актуалізують страждання, а іншими сприймаються як безглузді вчинки [230-231]. Яскравим прикладом символічного мазохізму є випадок, зареєстрований у психіатрії, коли чоловік регулярно заходив до знайомої і вимагав, щоби вона, під впливом страху з приводу повернення чоловіка, замикала візитера в шафі [73].

У контексті досліджуваної проблеми важливо розкрити основні підходи до визначення базових інстинктів, що обумовлюють виникнення мазохізму. Уперше теоретичне обґрунтування даного питання було представлено в дослідженнях З. Фрейда, який убачав витoki мазохізму в «частковому прояві сексуального інстинкту» [163, с. 10]. Аналіз проблеми мазохізму (включаючи вище наведену аргументацію) доводить нівелювання сексуального контакту (певну десексуалізацію). За таких умов сексуальне задоволення виникає внаслідок дієвості механізму примикання енергії Ероса до енергетичного осередку накопичення невдоволення через пережитий біль (каліцтво) [162].

Розкриємо сутність терміну «примикання» (З Фрейд). Дане поняття визначається як «початковий зв'язок сексуальних потягів з функціями самозбереження» [156, с. 24]. З. Фрейд описує взаємозв'язок між сексуальним потягом і деякими тілесними функціями (у першу чергу це материнські груди). Подібна позиція представлена в теорії об'єктних відносин М. Кляйн [81]. Дослідниця пише про виникнення в дитини амбівалентного ставлення до матері-годувальниці, її грудей. Як результат, виникає внутрішній конфлікт між любов'ю та ненавистю, що переживається відносно до одного і того ж об'єкту (материнських грудей) та актуалізує деструктивні тенденції [81], зокрема мова йде про мазохізм.

Ортодоксальний психоаналіз стверджує, що дитяча сексуальність пов'язана з можливістю «перенесення і примикання енергії Ероса до того, що має значення для «Я» [158, с. 38-39]. Припускаємо, що головна роль примикання має амбівалентний характер: поєднати й, одночасно, протиставити сексуальні потяги з потягом до самозбереження. Примикання – це форма побічної вигоди. З. Фрейд зазначав, що «сексуальний потяг може примкнути до чого завгодно, і в цьому криється «стійкий дуалізм

потягів» [156, с. 17]. З відкриттям нової форми мазохізму – морального (душевні страждання), – вчений зазначив, що «існує біологічна обумовленість тенденції до саморуйнації – це інстинкт смерті» [163, с. 17]. Потяг до смерті поєднується із сексуальною енергією, що обумовлює його спрямованість на власну особистість, або на зовнішні об'єкти. В контексті цього З. Фрейд пише: «Можна припустити, що імпульси жорстокості (руйнівні тенденції) виникають із джерел, дійсно незалежних від сексуальності, але здатних з'єднатися з нею на ранній стадії» [162, с. 32].

Спираючись на вищезазначений матеріал констатуємо, що мазохізм є феноменом не сексуального характеру, сексуальний аспект наявний лише шляхом поєднання інстинкту смерті зі статевим інстинктом. Даний феномен є квінтесенцією інтеграції інстинкту смерті, що не піддається прямому спостереженню, з тенденцією «до життя». Останнє відіграє роль психологічного захисту.

В ортодоксальному психоаналізі вказують на наявність інфантильного компоненту мазохізму – бажання мазохістів знаходитися в ролі безпорадних примхливих дітей по відношенню до оточуючих, що є формою регресивної поведінки. Словник психоаналітичних термінів визначає регресію як «форму та механізм психологічного захисту, який породжує відступ від реальності, за допомогою чого суб'єкт намагається уникнути почуття тривоги» [121, с. 34]. Характерними ознаками регресивних проявів є: відступ від реальності, агресивність, ригідність, почуття меншовартості [25, 84, 118, 190]. Перераховані характеристики регресії співзвучні виявам мазохізму, тому його можна віднести до форми регресивної поведінки. Регресивні поведінкові прояви актуалізуються в інфантильно-емоційних травматичних ситуаціях, які обумовлені переживанням невдач, поразок, розчарувань, що призводить до порушення адаптації в соціумі.

Виходячи із зазначеного вище, мазохізм – це спосіб поведінки, що відноситься до більш ранніх інфантильних і фіксованих фаз психічного розвитку особистості. У процесі мазохізму вивільняється накопичена мортідна енергія, при цьому він є парадоксальним способом адаптації. У суб'єкта

виникає ілюзорна прийнятність дій, які інтегрують самопокарання і принцип задоволення [221]. Так, Р. Льовенштейн мазохізм розглядав як «один із засобів «прихистку» людини, коли вона не може вирішити внутрішньопсихічний конфлікт» (див. [91, с. 21]). Вчений стверджував, що «мазохізм є своєрідним пристосуванням психічного апарату в боротьбі потягів проти лібідної фрустрації та загрози для життя» (див. [91, с. 22]). Отримання задоволення від невдоволення є способом нівелювання загрози або поганого поведіння із суб'єктом [там само].

Відмінні від точки зору З. Фрейда погляди на походження мазохізму представлені в неофрейдистів: А. Адлера [3-4], В. Райха [126], Е. Фромма [164-167], К. Хорні [173-174]. В основі виникнення мазохістичних тенденцій, згідно концепції А. Адлера, закладено почуття меншовартості, його раціональний компонент. Комплекс меншовартості є «адекватною реакцією психіки суб'єкта на реальні недоліки людини: вроджені або отримані впродовж життя» [3, с. 12]. Мазохізм виконує роль захисного механізму, який спрямовано на захист суб'єкта від загроз, обумовлених його невпевненістю та неповноцінністю [4]. Індивідуальна психологія лише частково розкриває причини виникнення мазохістичних тенденцій та не проникає в глибини ірраціональних імпульсів психіки. Мазохістичні тенденції завжди раціоналізуються, при цьому мазохістична залежність від іншої людини маскується почуттями любові та вірності, комплекс меншовартості сприймається як усвідомлення справжніх недоліків.

У наукових дослідженнях В. Райха [126] та О. Феніхеля [151] мазохізм розглядається як захисна реакція проти страху кастрації. Причиною мазохізму є вивільнення агресії через відмову в отриманні задоволення (реалізації потреб чи бажань). Із цього приводу В. Райх зазначає, що «мазохіст прагне до задоволення, а страждання, які він отримує, є побічним результатом» [126, с. 55]. Дослідник виділив основні складові мазохізму:

- мрії, у яких садистські фантазії викликають сцени покарання і призводять до фантазій протилежного роду;
- фактор очікування – мазохіст відтягує досягнення задоволення через

відчуття страху;

– «демонстративний жест» – демонстрація поганого поводження, приниження і шрамів, які дозволяє наносити собі мазохіст [126].

Зокрема, В. Райх пише, що «муки мазохіста і мазохістські скарги, провокація та страждання пояснюються реальною або вигаданою фрустрацією потреби любити його, яка є надмірною і не може принести задоволення» [126, с. 56]. Таким чином, суб'єкт із мазохістичними тенденціями намагається полегшити внутрішнє напруження і знизити рівень тривожності шляхом єднання з первинними лібідними об'єктами (батьками), задовольнити потреби в любові та турботі, що приймає форму провокації та злоби.

Е. Фромм надає домінантного значення у формуванні мазохістичних тенденцій почуттю самотності та безсилля, які замасковані прагненням до досконалості [164]. Дослідник зазначає, що «мазохістичні тенденції спрямовані до однієї мети: позбутися свободи шляхом втрати власної особистості, втрати себе» [164, с. 132]. Мазохізм має прояв у людських вчинках та взаєминах, у мотивах і цілях, соціальних задатках. У своїх роботах Е. Фромм вказує, що мазохістські витoki мають глибинну природу, перш за все, це почуття меншовартості, немічності й відчуття приниженості. Вчений зазначає: «Ці почуття – не просто усвідомлення своїх дійсних недоліків і слабкостей (хоча звичайна їх раціоналізація полягає саме в цьому); такі люди виявляють тенденцію принижувати себе, відмовлятися від можливостей ... не здатні переживати почуття «я хочу», відчувати власне «Я» [165, с. 35]. За таких обставин ослаблюється інстинкт самозбереження, формується залежність від зовнішніх стимулів: інших людей, ситуацій, певних умов. Людина знаходить соціальні форми реалізації мазохістичних тенденцій. Останнє сприяє нівелюванню лише усвідомлюваних страждань, а внутрішній конфлікт (особистісна проблема) залишається невирішеним [166], що зумовлює накопичення прихованого невдоволення. Останнє призводить до виникнення морального мазохізму.

Подібні погляди представлені в роботах К. Хорні. Дослідниця вказує, що «...задоволення, до якого прагне людина – це відмова від власного Я» [173,

с. 17]; як і гіпотеза про те, що «всі мазохістські нахили спрямовані на отримання задоволення, а саме – звільнення від власного Я з усіма його конфліктами» [173, с. 75]. Мазохістські риси характеру ґрунтуються на двох тенденціях: до самознищення, при якій суб'єкт відчуває себе непривабливим, малозначущим, нікчемним; до особистої залежності – нездатності жити без прихильності, любові, дружби іншої людини [173]. «Ці базальні мазохістські нахили виникають внаслідок поєднання несприятливих впливів ... деформується сприйняття дитиною своїх особистих почуттів, бажань, думок. Вона сприймає світ навколо себе як потенційно ворожий; де потрібно вишукувати можливості конструктивного вирішення життєвих труднощів» [173, с. 231].

К. Хорні у своїх роботах «Наші внутрішні конфлікти. Психологія жінок» [173] і «Невротична особистість нашого часу» розглянула мазохістичні риси характеру та теоретично обґрунтувала їх як похідні від структури характеру в цілому. Дослідниця виділила три типи:

1. Загарбницький тип базується на тенденції «проти людей». Характерними проявами такої особистості є: неусвідомлювана агресія відносно інших людей та самого себе; нарцисизм, самовпевненість. Для людей такого типу властивим є: пригнічення та витіснення тих особистісних якостей, що розцінюється ними, як слабкість, вразливість і поступливість; неприйняття критики на свою адресу, заперечення можливих і наявних невдач. Їхня стратегія адаптації в суспільстві реалізується через прагнення обійти інших людей у своїх успіхах, піднятися над ними, щоб відчути власну перевагу.

2. Смиренний тип ґрунтується на спрямованості «до людей». Для даного типу характеру властивим є прагнення до самореалізації власного потенціалу. В особистості смиренного типу діє орієнтація на інший ідеал власного «Я» – самовідданий, альтруїстичний і жертвний. Така людина відчуває сором щоразу, коли необхідно реалізувати свої потреби або відстояти власні кордони. Все, що здається проявом самовпевненості або гордості, – витісняється. Характерними ознаками особистості смиренного типу є: знецінювання та відчужування власних успіхів; наявність страху перед

власною агресією та агресією інших людей, що змушує його покірно погоджуватися з думкою інших, ігноруючи власні цінності; терпіти образливе та принизливе ставлення до себе. Страждаючи, суб'єкт пишається своєю витримкою, бо відчуває, що саме таким чином відповідає своїм морально-етичним ідеалам. До основної потреби людей смиренного типу відноситься любов, на яку особистість має право претендувати, якщо буде доброю і благородною стосовно інших людей.

3. Відсторонений тип характеру полягає в тенденції «від людей». Для такого типу особистості властивим є: наявність тенденції до капсулювання будь-яких потреб, бажань і амбіцій; відстороненість від життя, страх перед будь-якими зобов'язаннями; дистанціювання від людей. Людина схильна займати пасивну життєву позицію, депривуючи бажання та потреби самостановлення. Такий спосіб життя виконує роль психологічного захисту в суспільстві. Ці люди відчувають відразу до всього нового зі страхом, що може впливати на них і зробити залежними, невольними, підлеглими кому-небудь або чому-небудь [173-174].

Таким чином, дослідження Е. Фромма та К. Хорні, дозволяють констатувати, що мазохізм є проявом психічних тенденцій, які вкорінені в особливому типі характеру та не пов'язані лише із сексуальним збоченням.

Існують наукові підходи, що вбачають причини виникнення мазохізму в слідових ефектах перинатального періоду розвитку суб'єкта, в якому відбувається фіксація емотивних, енергетично сильних, домовних вражень. Зокрема С. Гроф вважає, що «формування мазохістських нахилів пов'язано із травмою народження» [42, с. 25]. На думку вченого мазохістські тенденції суб'єкта відображають суміш агресії, якій піддається плід з боку жіночої репродуктивної системи, та його біологічної реакції на задуху, біль і тривогу під час пологів. Тому для таких людей є характерним чергування ролей жертви і жорстокого мучителя, потреба у фізичній затислості й відчутті болю, наявність екстазу, тобто суміші агонії та інтенсивної сексуальної насолоди [42].

Подібна гіпотеза заявлена в концепції Е. Берглера, який уводить

категорію «псевдомазохістського» [225] рішення, що виступає фундаментом будь-якої невротичної структури та є наслідком доєдіпальної нарцистичної образи, яка «виникає з конфлікту між активними устремліннями новонародженого і його пасивністю; між почуттям своєї всемогутності й реальною залежністю від матері; конфлікту, що викликає агресивні реакції» [225, с. 15]. Ці реакції породжують у дитині очікування покарання (докорів) і, як наслідок, виникає почуття вини, яке обумовлює здійснення акту насильства дитиною, перетворюючи погане поводження, побоювання і докори совісті в задоволення [61].

Вплив перинатального періоду на формування мазохізму підтверджується дослідженнями С. Нахта (див. [65]), який увів поняття «органічний мазохізм» – садизм повернутий на самого себе, а сексуальне задоволення виникає внаслідок деградації предгенітального періоду психосексуального розвитку людини. Дослідник розглядає агресивність не як складову частину потягу до смерті (руйнівної енергії), а як наслідок страху, фрустрації та агресії ззовні, вибудовуючи причинно-наслідковий зв'язок: фрустрація – агресивність – страх – мазохізм. У контексті цього агресивність розглядається як життєвий рефлекс (реакція), а мазохізм – як форма захисту (див. [65]).

При дослідженні мазохізму в психодинамічній теорії ставиться акцент на внутрішніх детермінантах даного феномена, які пов'язані з едіпальним періодом розвитку суб'єкта. У даний період відбувається блокування лібідних потреб дитини в єднанні з батьками через заборони, покарання, обмеження певними нормами і соціальними табу. Т. Яценко зазначає, що «табуйоване обмеження призводить до капсулювання нереалізованої лібідної енергії», до «напруги і фрустрації через блокування лібідних потреб» [221, с. 102].

Відсутність реалізації єднання з лібідними об'єктами викликає у суб'єкта почуття меншовартості, почуття вини, що пов'язане з тенденцією самопокарання з супутньою їй агресивністю, тривожністю. Але при цьому витіснене бажання зберігає імператив енергетичної (едіпальної) нереалізованості, яка стимулює глибинно-детермінований захисний мотив. Не

маючи можливості реалізувати безпосередньо заборонене бажання психіка шукає «обхідні шляхи», які можуть мати деструктивний характер, що відноситься і до феномену мазохізму – деструктивного імпульсу, спрямованого на себе. Суб'єкт карає себе нанесенням фізичних (тілесних) і психічних травм на тлі болю, яка знижує почуття вини (за цим прихована нереалізована любов до лібідного об'єкта) [222]. Таким чином мазохізм є деструкцією психіки, до утворення якої причетні едіпальні мотиви.

У рамках психодинамічного підходу Т. Яценко визначила основні аспекти мазохізму, до яких належать:

- ігнорування просоціальних норм поведінки (регресія);
- звеличення образу одного з батьків і несприйняття персони іншого батька;
- мати ототожнюється з «позитивним, ідеальним і величним образом»;
- мазохіст ідентифікується з матір'ю шляхом інтроектування її певних рис, що є умовою символізму відродження (відчуття знову народженого через страждання);
- страждання перетворюється на необхідну умову для настання задоволення;
- мазохіст зухвало вимагає покарання, яке дозволяє самому собі подарувати задоволення через механізм примикання енергії еросу до мортдіної енергії [222].

Наукове дослідження мазохізму враховує той факт, що інстинкти (потяги) можуть: переноситися на інші об'єкти та їх заміщення; підмінювати один одного, що базується на взаємообміні енергії. У даному випадку йдеться про енергію «лібідо» (конструктивна) та «мортідо» (руйнівна). З. Фрейд зазначав, що «інстинкт руйнування на відміну від спрямування лібідо, важко угледіти та констатувати доти, доки він не експлікується, не проявиться назовні, що дозволяє віднести його до прихованих потягів» [157, с. 51]. Звідси можна висловити гіпотезу, що прояв агресії назовні та на самого себе (властиве для мазохізму) створює передумови каталізації енергії мортідо і цим задає руйнування «Я».

Мазохізм приглушує інстинкт самозбереження та актуалізує самопокарання. З. Фрейд указував, що «за таких умов принцип задоволення паралізується і знаходиться нібито під наркозом» [159, с. 9]. З одного боку, у мазохізмі парадоксальним чином з'єднані принцип реальності та принцип задоволення й, одночасно, мазохізм – нівелює один із принципів. Суб'єкт отримує задоволення, порушуючи принцип реальності. «Метою будь-якої психічної активності є пошук задоволення й уникання незадоволення» [159, с. 66]. Мазохіст же парадоксальним чином отримує задоволення через невдоволення, що суперечить природному середовищу потягів Ід, інстинкту самозбереження.

Мазохізм знаходить своє вираження в самодепривації, що розглядається як форма агресії, яка зорієнтована, повернута на самого себе (самопокарання, знедолення, блокування власних потреб). Це є спільною платформою окреслених вище феноменів. Самодепривація є результатом аутодеструктивної поведінки, яка зумовлює руйнівні тенденції у ставленні людини до дійсності. Такі тенденції розвиваються за умов порушення співвідношення між двома різновидами реальності – зовнішньою і внутрішньою. В мазохізмі – це поєднання принципів реальності та задоволення [221].

Аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що вчені (Дж. Ренгольд [130], З. Фрейд [156-163], К. Хорні [173-174]) розглядають самодепривацію як неусвідомлюване омертвіння, деструктування психіки [96]. Дослідження З. Фрейда доводять, що психічна активність кожної людини забезпечується певною кількістю енергії, яка знаходиться у психіці людини. Рівень психічної енергії залежить від емоційного збудження «Я». Так, при збільшенні психічної енергії виникають ілюзорні уявлення, що актуалізуються механізмами захисту та призводять до блокування лібідних потреб (інстинкт життя) [156]. Останнє зумовлює дієвість мортідних тенденцій, які спрямовуються «всередину» та створюють передумови для виникнення мазохізму.

У наукових дослідженнях О. Максименко розкриваються основні ознаки

самодепривації: переважання емоцій над раціо; почуття вини над бажанням просоціального ствердження; втеча від чуття самотності та соціальної неспішності шляхом захисних відступів від реальності (втечею в себе самого) [96]. Дослідниця зазначає, що «самодепривація особистісного розвитку суб'єкта є процесом протилежним самоактуалізації, її негативним проявом, енергетично пов'язаним із потягом до смерті» [96, с. 15]. Капсулювання базових потреб суб'єкта зумовлює деструкції розвитку: почуття вини, меншовартості, самотності, тривожності. Основними причинами формування самодепривації є відчуження бажань та потреб у єднанні з лібідними об'єктами, втрата власного «Я» [96], які відносяться і до базових характеристик мазохізму. Тенденції до самодепривації та мазохізму детерміновані едіпальною залежністю суб'єкта, зокрема блокуванням лібідо і підвищенням вираженості мортідної енергії, зверненої на самого себе (докладно буде представлено в пункті 2.2).

У психоаналітичній концепції розкривається взаємозв'язок мазохізму з садизмом. Термін садизм розглядається як: 1) статеве збочення, при якому для досягнення статевого задоволення необхідно заподіяння болю чи страждання партнеру; 2) прагнення до жорстокості, насолода чужими стражданнями [121]. У психологічному словнику поняття «садизм» трактується наступним чином: «статева перверсія, при якій сексуальне задоволення досягається при заподіянні фізичних страждань своєму партнерові, або його приниження» [118, с. 245]. Дії садиста можуть включати: образи, лайку, залякування, побої, бичування, нанесення ран, вбивство. У подальшому цей феномен отримав назву на честь французького письменника Маркіза де Сада, який описав його у своїх творах (див. [50]). Головною метою садизму є: повне володіння іншою людиною, прагнення перетворити її на об'єкт власної волі, стати її абсолютним володарем. Із цього приводу Е. Фромм зазначав, що «садисту потрібна інша людина, яка буде йому належати ... відчуття власної сили залежить лише від того, що він є чийось владикою» [165, с. 127].

Е. Фромм виділив три основних типи садистських тенденцій:

1) прагнення мати повну та необмежену владу над іншими людьми,

перетворити їх на своє знаряддя;

2) прагнення мати не тільки владу над іншими людьми, але і експлуатувати їх у реалізації власних бажань;

3) прагнення заподіювати страждання (фізичні чи моральні) іншим людям та спостерігати, як вони страждають [165].

Таким чином, сутність садизму полягає в насолоді своїм пануванням над іншою людиною. Із психологічної точки зору така жага влади є проявом слабкості – нездатності особистості розкрити власні внутрішні енергетичні ресурси (лібідні канали) для досягнення самореалізації.

3. Фрейд стверджував, що «діючий в організмі потяг до смерті – це першосадизм, він тотожний мазохізму» [163, с. 12]. Отже, мазохістичні та садистські тенденції пов'язані між собою та мають єдину платформу, яка задана нездатністю пережити ізоляцію та слабкість власної особистості. Такий взаємозв'язок Е. Фромм називає симбіозом [165]. Психологічне трактування симбіозу полягає в «союзі двох особистостей, в якому кожна зі сторін втрачає цілісність власного «Я» та має повну залежність один від одного» [165, с. 126]. Це свідчить про те, що мазохіст і садист однаково залежать від об'єкту власних прагнень, де втрачається власне «Я». Садист поглинається зовнішньою силою, мазохіст – реалізується через включення себе в іншу людину. У такий спосіб вирішується внутрішньоособистісний конфлікт – нездатність прийняти самотність власного «Я» [164]. Наукові здобутки Е. Фромма підтверджують нашу гіпотезу про те, що для мазохізму властивим є втягування в такого типу деструктивний процес іншої людини.

У роботах Т. Яценко садо-мазохістські тенденції розглядаються як наслідок особистісної проблеми суб'єкта (внутрішнє стабілізоване протиріччя). Дослідниця вказує, що дієвість садизму каталізується виною (як наслідок едіпальної залежності), а мазохізм підпорядкований механізмам, які впливають на тенденції поведінки, що суперечать (не узгоджується) з життєствердною позицією – це страждання, блокування потенціалу, бажань, перспектив, несвобода і регресія [221-222].

Аналіз презентованих у підрозділі трактувань мазохізму та причин його

виникнення дає можливість констатувати, що зазначена категорія пов'язана з виною через порушення заборони (просоціальні правила, вимоги), а значить, актуалізує покарання. В цьому вбачається наївно- інфантильна жертвність учасника вищевказаних дійств. Дослідження наукових праць стосовно проблеми мазохізму дозволили узагальнити його тлумачення в схемі (див. рис. 1.2).

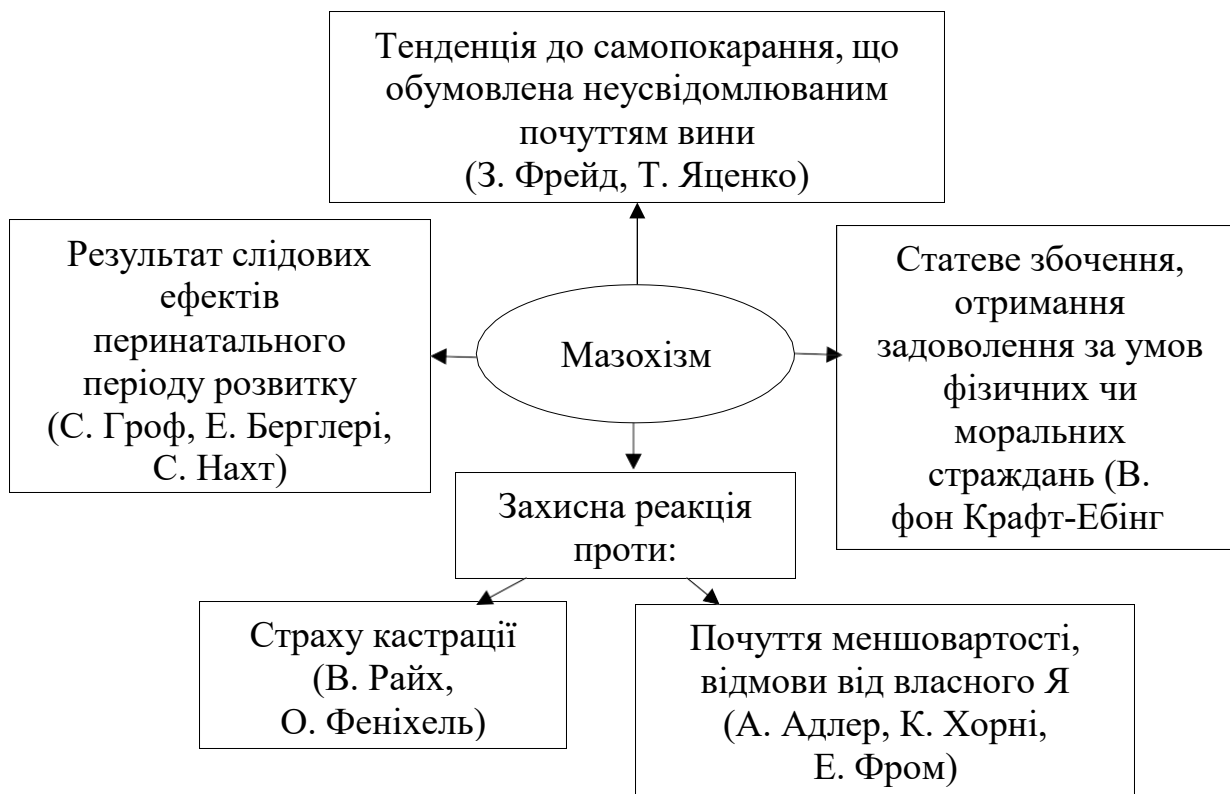

Рис. 1.2. Схема узагальнених тлумачень поняття «мазохізм»

Аналіз наукових підходів до вивчення мазохізму дає нам змогу констатувати, що даний феномен пов'язаний з невинуватим нанесенням людиною собі фізичної або моральної шкоди, які обумовлені неусвідомлюваним почуттям вини. Останнє призводить до капсулювання людини в мортідних почуттях та актуалізує регресивні форми поведінки (мисленнєві аспекти нівелюються, чуттєві знаходяться на авансцені). Одним із головних наслідків мазохізму є порушення інстинкту самозбереження. Оскільки інстинкт самозбереження пов'язаний із еротично-сексуальним потягом, а заподіяння собі шкоди – з мортідними тенденціям, то мазохізм є феноменом інтеграції тенденції «до смерті» із тенденцією «до життя». Таким

чином, на основі розглянутих теоретичних поглядів на природу мазохізму, нами встановлено, що мазохізм ставить акцент на динаміці енергій лібідо і мортідо, через співвіднесеність відчуттів: «сила/слабкість»; «позиція «Над»/жертвовність»; «підкореність/домінування»; «страждання/радість»; «жорстокість/пригніченість»; «приниженість/чуттєве задоволення»; «виникнення провини/її нівелювання»; «життя/смерть»; «біль/задоволення».

Особливо цінним у розрізі нашого дисертаційного дослідження є виявлення в роботах науковців спільних поглядів на феномен мазохізму, які полягають у тому, що він має глибинні передумови та має деструктивний вплив на психіку суб'єкта (тенденція до самопокарання). Дослідники наголошують на зв'язку мазохізму з минулим досвідом особи – життєвими кризами та травмами, отриманими суб'єктом упродовж життя. Малодослідженим є питання пізнання феномену мазохізму в контексті взаємозв'язку свідомої та несвідомої сфер психіки та його детермінованість архаїчними спадком людства (Едіп, вина, жертвовність тощо).

1.2. Взаємозв'язок мазохізму з архаїзмом вини

Аналіз наукового матеріалу, представленого в першому підрозділі дозволяє констатувати, що мазохізм – це домінування мортдіних тенденцій (нанесення собі фізичної або моральної шкоди), що обумовлюються неусвідомлюваним почуттям вини. Мазохізм є поняттям інтегративним, оскільки включає в себе тенденції до: самодепривації, «психологічної смерті», «психологічного імпотування», регресивних форм поведінки. Основні критерії мазохізму полягають: у блокуванні лібідної енергії; актуалізації тенденції до самопокарання, базально-внутрішнього конфлікту «життя/смерть», амбівалентного ставлення до первинних лібідних об'єктів. Мазохізм виявляє взаємозв'язок із архаїчним спадком (термін З. Фрейда), що задає латентні передумови його актуалізації. Комплекс Едіпа, породжує вину. Вина едіпального походження також обумовлюється перворідним гріхом людства – вбивство батька синами (в орді), що підтверджено у процесі

тлумачення сновидінь З. Фрейдом [160].

Термін «вина» у психологічному словнику розглядається як «суб'єктивне почуття неспокою, що супроводжується потребою в каятті і самопокарання, виникає при усвідомленні індивідом того, що він порушив певні норми моралі або права» [84, с. 36]. Ортодоксальний психоаналіз стверджує, що почуття вини в людини є мотиваційною силою в реалізації певної поведінки: «почуття вини не є результатом дії, а, навпаки, стимулює людину до дії» [160, с. 85]. З. Фрейд пов'язував походження несвідомого почуття вини з найбільш вираженим джерелом його виникнення – Едіповим комплексом [156]. Вина є результатом реакції на два асоціальних задуми: «вбити батька і мати кровозмісний зв'язок із матір'ю» [156, с. 56], які мають філогенетичне походження. Для психіки не має значення відбулося вбивство насправді чи від нього утрималися, тому почуття вини виникає в обох випадках. Це є вираженням внутрішнього конфлікту в людини, обумовленого «вічною боротьбою між Еросом та інстинктом руйнівності або смерті» [157, с. 74], що вказує на присутність мазохістичних тенденцій. Згідно з гіпотезою психоаналітика, вбивство первісного батька синами породило в них каяття і призвело до виникнення неусвідомлюваного почуття вини, що «продовжує існувати і в сучасної людини» [161, с. 48] і каталізується едіпальними залежностями суб'єкта.

Аналіз психоаналітичних джерел виявив, що терміну «почуття вини» синонімічним є категорія «потреби в покаранні» [158]. У роботі «Дитину б'ють» [158] З. Фрейд вказує на зв'язок покарання з несвідомим почуттям вини, яке виникає внаслідок підпорядкування батькові та зумовлює виникнення фантазій бути ним покараним. Ці фантазії символізують витіснене бажання бути разом із батьком на чуттєвому рівні, яке в результаті регресивних тенденцій трансформувалося в деструкції психіки [158].

Потреба в покаранні виконує роль компромісу, що зменшує почуття вини, яке актуалізоване забороненим бажанням – єднання з лібідним об'єктом. Проблему «бути разом із батьком» психіка дитини вирішує через неусвідомлений процес інтроектування тих вимог і рис характеру батьків, які

його роз'єднували з ними, зокрема, це і вина. Це пояснює потребу дитини в покаранні від батьків, наявність у неї фантазії про бажання бути побитим батьком [158]. Таким чином, З. Фрейд описує мазохізм як форму прояву едіпового комплексу. Зрозумілим стає і зміст морального мазохізму, коли, з одного боку, індивід хоче зберегти свою моральність, а з іншого – в нього з'являється спокуса зробити вчинки, що суперечать просоціальним вимогам і актуалізують тенденцію до самопокарання.

Подібна гіпотеза щодо джерела виникнення почуття вини представлена в наукових працях Е. Еріксона. Вчений указував, що почуття вини з'являється в дітей віком від 4 до 5 років [185]. Дослідник ставив акцент на впливові дитячо-батьківських взаємин у цей період на характер відносин, їхню амбівалентність: любов і ненависть, поступливість і впертість, підкореність і прагнення бути підкореним. Коли батьки б'ють дитину, – вони закладають у її психіці паростки розвитку мазохізму. Саме через отримання покарань від первинних лібідних об'єктів формується парадокс мазохізму – «задоволення від невдоволення», і як наслідок, почуття вини. Е. Еріксон пише, що «почуття вини згодом є причиною формування патологічних форм поведінки» [185, с. 125]. Обтяженість дитини виною викликає в неї відчуття непотрібності, нікчемності, меншовартості, пасивності, фригідності, що синтезується у феномені мазохізму.

На відміну від класичної теорії З. Фрейда, який пов'язував почуття вини з минулим досвідом людства, К. Хорні [173-174] вважала, що дане явище має соціальне підґрунтя (схвалення або несхвалення оточення) та пов'язане з культурними факторами. У роботі «Невротична особистість нашого часу» [174] дослідниця вказала на наявність відмінностей між «латентним почуттям вини (проявитися з будь-якого приводу) і явним несвідомим почуттям вини» [174, с. 45]. Останнє приймає форму самозвинувачень, має ілюзорний характер та знаходить свій прояв у відступах від реальності. К. Хорні вважала, що почуття вини є не причиною, а наслідком страху несхвалення, засудження [174]. Цей страх спонукає людину до поведінки «злочинця, що стоїть перед суддею та прагне все заперечувати і

приховувати» [174, с. 56].

Представник трансперсональної психології С. Гроф, який проводив дослідження з використанням ЛСД, пише: «Почуття вини за своєю інтенсивністю виходить за рамки тих подій, до яких індивід його прив'язує. Воно здається наділеним первинними якостями, які притаманні людській природі, та може досягати метафізичних розмірів біблійного первородного гріха» [42, с. 137]. Вчений приходить до висновку, що вина передається з покоління в покоління, з доленосною невідворотністю.

Наявність архаїчного змісту в категорії вини підтверджується дослідженнями екзистенційного підходу, де стверджується, що вина не пов'язана з порушенням певних заборон. Табу і його постулати виникли у наслідок «знання вождів найдавніших спільнот про якусь фундаментальну правду людини, яка полягає в тому, що людина може бути винною і не знати про це» (див. [91, с. 28]). Це первісне знання є відомим для дітей, але забувається дорослими. Вина проявляється в таких формах, як-от: постійне передчуття неминучого нещастя, почуття меншовартості, приниження, страждання, бажання бути покараним, готовність жертвувати собою (своїми потребами) заради очищення (послабити вину). Такі поведінкові тенденції є властивими для мазохізму, оскільки орієнтовані на отримання задоволення шляхом самопокарання [91]. Наукові здобутки даного підходу вказують на дієвість архаїзму вини у психіці людини та злиття з індивідуальним досвідом людини (едіпова ситуація), що синтезується у феномені мазохізму.

Поняття «архаїчний спадок» представлено в наукових працях К. Юнга. Категорія «архаїзм» розкривається як древній характер психічних змістів і функцій [186, с. 15]. Вчений вияв, що фантазії душевнохворих «збігаються з міфологічними науками древніх народів» [186, с. 34]. Дослідження К. Юнга були високо оцінені З. Фрейдом у його книзі «Тотем і табу» [161]. Психоаналітична робота з невротиками дала підстави досліднику констатувати існування залишкових ефектів у пам'яті суб'єкта, які пов'язані з первісним періодом людського розвитку, і здатності особи до фантазування, де відтворюються історичні події минулого [161]. У контексті цього З. Фрейд

уводить термін «архаїчний спадок» – стимулювання зсередини активності людини, яка набуває ознак тенденції, що задає динаміку психіці особи; «воно є ядром душевного несвідомого людини» [161, с. 28]. Ця спадщина має вплив на душевне життя індивіда та знаходить прояв у співвіднесенні власних переживань із прообразом філогенетичних подій, що має вплив на сприйняття реальності [161].

Весь архаїчний спадок З. Фрейд уважав енергетично потентним, тобто – таким, який задає специфічний фон для сприйняття суб'єктом зовнішніх чинників. Він порівнював архетипний аспект психіки із «щупальцями, які нащупують зовнішній світ і потім знову нейтралізуються (зникають, вірніше, маскуються)» [156, с. 62]. Суб'єкт не може їх констатувати та об'єктивувати. Сутність архаїчного спадку полягає в почутті вини за «вбивство батька», тому воно є дієвим (енергетично активним) і неусвідомлюваним «Я». Почуття вини, яке архаїчно несе психіка, стало підґрунтям формування людської психіки, що здатна на відступи від реальності з метою примирення енергетично потужних стимулів Ід (з їхнім архаїчним спадком) з просоціальними вимогами до її адаптивності [161].

Психодинамічна парадигма солідаризується із позицією З. Фрейда в тому, що дієвість «архаїзму вини» задається едіпальною залежністю суб'єкта. Т. Яценко доповнила фрейдівське трактування комплексу Едіпа введенням поняття «едіпальна довершеність» [217], що узгоджується з його словами про невідворотність кожної людини «бути Едіпом ще із зародку» [217, с. 57]. Іншими словами, людина вже обтяжена виною за кровну причетність до батьків, пройшовши шлях внутрішньоутробного зачаття (завдяки причетності обох первинних лібідних об'єктів) і процесу народження (причетності до геніталій матері) [221]. О. Ранк [127] процесу народження надавав центральне значення та вказував на його взаємозв'язок із мазохізмом. В утробі дитина органічно з'єднана з матір'ю. Порушення такого єднання відбувається під час народження, породжуючи в дитини почуття тривоги та страху. «Дитина несвідомо прагне трансформувати джерело болю в джерело насолоди, однак такі спроби несуть невдачі, оскільки присутня підвищена тривога, яка

пов'язана з родовою травмою» [127, с. 40]. Таким чином, архаїзм вини характерний для кожної людини. Останнє проявляється лише в частих відчуттях людини (по життю) що вона – «без вини винна».

Підтвердженням цього є образ Едіпа, який, на наш погляд є «без вини винний». Якщо проаналізувати міф про нього, то можна констатувати його безгріховність. Батьки залишили Едіпа немовлям на узбіччі, його знайшли пастухи та віддали до чужої сім'ї. Згодом, він випадково в бою вбиває воєводу, не знаючи, що це є його батько. Одружується на жінці, не підозрюючи, що це його мати. Досі в дослідженнях міфу нівелювали факт безгріховності Едіпа, обходячи можливість розвінчання факту – «без вини винний». У контексті цього буде недоречним пов'язувати едіпів комплекс лише з табу на інцест. Образ Едіпа є відображенням гріху (вини) і, як наслідок, розкаяння та самопокарання (виколов собі очі, відмовився від їжі, що призвело до голодної смерті на вершині гори) [224]. У поведінці людини це знаходить прояв через деприваційні та деструктивні тенденції («психологічна смерть», «психологічне імпотування» тощо), які нівелюють «вину». Зокрема, тенденція «повернення в утробу» упереджує просоціальні постулати на речі едіпального походження. За таких умов можна констатувати, що архаїзм вини (його неусвідомлюваність) актуалізує тенденцію до самопокарання та каталізує виникнення мазохізму.

Розглянемо образ Ісуса Христа, який був зачатий Святим Духом, що упереджує факт «вини» за «кровозмішення» («едіпальну довершеність»). Архангел Гавриїл звернувся до Марії: «Дух Святий прийде до Тебе і сила Всевишнього пройме тебе; тому і народжене Святе назветься Сином Божим» [18, с. 34]. Таким чином, згладжуються причини переживання Ісусом Христом вини від народження, на відміну від людства загалом. Тим не менше, він же сам погодився на розп'яття на хресті, взявши вину на себе за усіх людей і тим самим потрапив до категорії «без вини винних», наближуючись до людей (а люди до нього) [224]. Цікавим є той факт, що Ісус Христос добровільно погодився на страждання (його розп'яття) заради загального блага (певного задоволення) – зняття гріха з людства.

Образ Ісуса Христа, його безневинність, підтверджується не лише непорочним зачаттям Діви Марії (яка була народжена батьками), а й тим, що на неї не поширюється первородний гріх людства. Таким чином, обидва випадки вказують на дієвість у розвитку християнського богослов'я двох чинників вини: первородний гріх (батьковбивство) та вина, яка зумовлена «кровозміщенням» [224]. У цьому криється джерело тяжіння людства до релігії. Чинник вини (при безгрішності образу Ісуса Христа), потрапляє жо центрального ланцюга створення концепції богослов'я, яке має орієнтири на людей (і до людей). У наукових здобутках В. Москальця центрується увага на інтегративному характері віри, яка об'єднує всі основні психічні феномени: пізнавально-мисленнєві, уявно- фантазійні, емоційні, вольові, несвідомі [109-110].

Релігійні вірування пов'язані зі стражданнями, як формою спокутування вини (приклад Ісуса Христа). Страждання як уособлення мужності, високості, відданості віруючого богу висвітлено в дослідженнях: С. Грофа [42], К. Менінгера [104], К. Юнга [186-188]. Згідно з переконанням К. Юнга, муки та страждання, які переживає суб'єкт, сприймаються віруючими як вияв найвищої відданості богу, вони є еталоном людського життя. Вчений зазначає, що «символ християнського розп'яття виражає вічні істини та тортури, виступає еталоном людського життя. Тому особистість, яка прагне єднання з богом, у будь-якому випадку зустрінеться з перепонами, що, перш за все, будуть знаходитися в ній самій, у її тіні, індивідуальній реальності, колективному несвідомому» [187, с. 287].

Для релігійних течій характерною ознакою є готовність до страждань як єдиного можливого шляху зняття тягаря вини за власну гріховність («кровозміщення»). Віруючий єднається з богом через переживання страждань, мук, що піднімає його до «рангу» високості, мужності. У науковій праці О. Климишин зазначається, що: «милосердя, співчуття, жертвоприношення, довершеність ... любов ліють як духовні цінності диспозиційної особистості, яка знаходиться на шляху духовного сходження до Святого Духу» [227, с. 43].

Узанальноючи вищезазначений матеріал, констатуємо наявність взаємозв'язку мазохістичних тенденцій з архаїзмом вини. Це також підтверджується малюнками учасників груп АСПП (див. рис. 1.2.1-1.2.4) та репродукціями художніх полотен (див. Додаток Н, рис. Н.4, Н.8, Н.20-Н.23, Н.27), у яких зображуються сюжети близькі до образу Ісуса Христа.

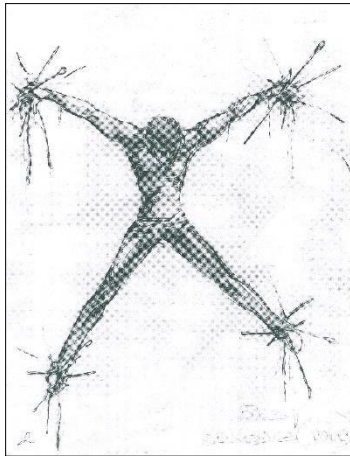

Рис. 1.2.1 Драматична подія

Рис. 1.2.2 Сприймання щастя

Рис. 1.2.3 Мій звичайний емоційний стан

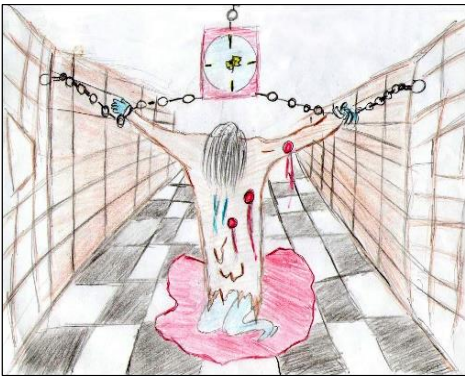

Рис. 1.2.4 Минуле, яке неможливо виправити

Описаний вище спосіб життя яскраво представлений у релігійній течії – аскетизмі. Представники даної течії піддають своє тіло різноманітним тортурам (пост, фізичні ушкодження), присвячують життя дотриманню різних заборон для отримання прощення бога та вічного життя в раю [58]. На переконання американського психіатра К. Менінгера аскетизм, муки та пов'язане із цим самокатування можна віднести до хронічної форми самогубства або повільного помирання. У роботах дослідника зазначається,

що ««повільне помирання» виступає як психологічне омертвіння, адже аскетизм, муки передбачають насилля над власною особистістю» [104, с. 15]. Віруючий переконаний, що страждання, митарства, на які він себе прирікає, звільняють його від гріховності та почуття вини [104], які є лейтмотивом формування мазохістичних тенденцій.

У свідомості віруючого даної релігійної течії самокатування (розп'яття, кастрація, вибивання зубів, відрубування частин тіла, биття себе ланцюгами, заколочування в себе цвяхів тощо) призводить до очищення душі та тіла від гріховності. У такий спосіб суб'єкт нівелює неусвідомлюване почуття вини та «самонароджується» через страждання [57]. Подібних релігійних догматів дотримувалась середньовічна церква, яка в таїнстві покарання закладала частину своєї основної функції – зцілення і спасіння душі. Грішник уважався людиною аморальною та душевно хворою і його лікування полягало в покаранні, до якого ставилися як до етичного зцілення. З релігійної точки зору бажання отримати покарання або покарати когось самому розглядалося як засіб досягти сексуального задоволення або духовної насолоди [66]. Тому можна вважати, що мазохізм пов'язаний як з очищенням від вини (тобто від мортідо), так і зустріч (єднання) з лібідо.

Мазохістичні тенденції у психіці віруючого можуть мати вияв у відчутті власної грішності та почутті вини. За таких умов пекло нестерпного болю заперечує і нищить життя. Релігійна віра обумовлює відступи від реальності, які мають прояв у втечі від недосконалості, слабкості, що проявляється в тенденції до самопокарання та страждань, які є характерними для мазохізму. У релігії це знаходить свій вияв в обряді самопожертвування. Уточнимо етимологічне походження виразу «жертвувати». Е. Хамберт у своїх роботах аналізуючи дане поняття зауважує, що «для того, щоб створити чи знайти символічний порядок і таким чином надати сенс життю (індивідуальному, природньому та соціальному), людина добровільно відмовляється від задоволення власних імпульсів та потреб» (див. [37, с. 65]), тобто добровільно себе самодепривує. Обряд самопожертвування є складовою багатьох релігійних течій, однак він найбільш яскраво відображений у релігійній

культури ацтеків: віддати своє життя під час війни, жінці померти під час пологів (віддати життя, щоб народити воїна) – надійних шлях до Раю. Із самопожертвуванням пов'язували і жертвування власної крові, – як віддачу себе в жертву богам. Дані мазохістичні тенденції аргументували тим, що п'ючи жертвовну кров, боги чують людські молитви, а вміння витримувати біль та муки наближують їх до богів (див. [37]).

Відчуття «без вини винний» нівелює емотивну реакцію сорому, яка є первинною формою самопокарання. Інтеграція вини із Супер-Его зумовлює той факт, що свідомість суб'єкта підпорядкована захисній тенденції «до сили», тому зберігається можливість перенесення неусвідомлюваної вини на іншу особу. Останнє створює умови для форм, заміщуючих вину, які прямолінійно її не об'єктивують [221]. У цьому полягає актуальність розкриття даного феномену, що задає в психіці негативну мотивацію та провокує виникнення мазохізму, супутнім якому є тенденція до самопокарання. Тому самопокарання може виступити індикатором обтяженості суб'єкта неусвідомлюваною виною, що підтверджується прикладами світової літератури.

Світова література є відображенням внутрішнього світу людини, її світосприйняття, ставлення до оточуючих людей та предметного світу. Аналіз наукової літератури засвідчує, що вина є рушійною силою для мазохізму, який характеризується домінуванням мортідних тенденцій (самотність, безперспективність існування, душевні страждання, депресія тощо). Близькі сюжети зустрічаються у світовій культурі: літературі, драматургії. Так, проаналізувавши роботи Т. Шевченка, можна зазначити, що твори митця пронизані почуттям любові у поєднанні з стражданнями, душевним болем та смутком. Мазохістичні тенденції у творах Т. Шевченка мають вияв в образах зради, ненависті, винності, блокуванні життєвої активності, депресивності героїв. Акцент ставиться на стражданнях, питаннях самотності та сирітства, родинної невлаштованості, що відображається в творі «Катерина» [70]. Поет характеризує образ головної героїні як «жертви почуття, жертви зради, жертви світу, в якому Того в'яжуть, того ріжуть. Той сам себе губить...» [70, с. 10].

Трагедія Катерини полягає в тому, що вона порушила норми народно-християнської моралі того часу, зганьбила батьків і стала для них «грішною» дитиною: «Проклятий час-годинонька, що ти народилась! Якби знала, до схід сонця була б утопила» [70, с. 34]. Це призвело до виникнення почуття вини, з яким не впоралася героїня та покінчила життя самогубством.

У романі О. Пушкіна «Євгеній Онегін» [123] провідним є мотив зруйнованого жіночого щастя та життя, сповненого стражданнями і душевним болем. Головною героїнею твору є зганьблена дівчина Тетяна, яка порушила всі норми поведінки того часу та обтяжена почуттям провини за це: «Повірте: сором свій од вас Я б заховала навсякчас», «Ти уяви: я тут сама, Ніхто мене не розуміє, В знеможі думка туманіє, І порятунку вже нема» [123, с. 37]. Вона психологічно помирає, втрачаючи життєві перспективи та мету життя, у неї немає мрій, бажань, вона не в змозі радіти життю. Мотивами трагізму життя, суму та страждань пронизані театральні твори, зокрема опера Дж. Верді «Травіата» [154]. У даному творі відображена трагічна доля жінки, яка страждає через те, що винна в ігноруванні певних суспільних норми того часу та має відмовитися від власного щастя в наслідок покарання за це [154]. Лейтмотивом твору є страждання та жахлива доля героїні, яка померла на самоті, з розбитим серцем та спустошеною душею, внутрішньо омертвілою.

Історично в суспільстві були закладені різні правила поведінки:

1. Людиною первісного суспільства керували, впершу чергу, інстинкти. У процесі соціально-психологічного розвитку на зміну інстинктам прийшли соціальні правила та норми. До них відносились моральні правила, звичаї, релігійні правила, магічні та священні вказівки. Особливого значення надавалося жертвоприношенням та релігійним обрядам. Саме в первісному суспільстві був сформований принцип «табу», який був спрямований на пригнічення негативних проявів природних інстинктів людини. Наприклад, мисливці кам'яного віку, за допомогою таких заборон, позбавляли жінок, і молодь права вживати в їжу найсмачніші частини ведмежої туші. Це право вони закріпили за собою [161].

2. Для суспільства середніх віків велику роль відігравала релігія. У

зв'язку із цим природа усіх явищ у світі пояснювалася проявом божественної волі. Людина та суспільство в цілому керувалися основними біблійськими принципами, що представлені в Біблії («Та не буде в тебе інших богів, крім Мене», «Не вбий», «Око за око» тощо). Згідно із цим Августин зазначав, що «весь хід історії приречений божественним промислом, тому людина є не в силах його змінити і грішно навіть намагатися це зробити [18].

3. Для Нового часу характерним є табу на демонстрацію жіночо-чоловічих відносин, а саме – сексуальний аспект. Для суспільства того часу властива відмова від власних потреб та особистісної свободи заради суспільного закону і блага в цілому. З цього приводу Т. Гоббс зазначав, що «розум та інстинкт самозбереження підказують людині, що його абсолютна свобода повинна бути обмежена, унормована, впорядкована» [39, с. 22]. Яскравим прикладом такого суспільного устрою є Радянський Союз, в якому дотримувалися догмату «Дванадцять статевих заповідей революційного пролетаріату», розробленого А. Залкіндіним [53]. Дана робота була спрямована на те, щоби систематизувати енергію пролетаріату, як цілісного класу, який не розтрачувався на статеві зв'язки, даремні для його історичної місії. Недотримання принципів цього догмату призводило до певних суспільних санкцій – покарання [53].

Таким чином, можна висловити гіпотезу, що почуття вини, яке каталізує прояви мазохізму, закладено ще з первісних форм міжособистісних відносин (архаїчний спадок) – створення певних табу, порушення яких призводить до покарання.

Підсумовуючи матеріал підрозділу зазначимо, що енергетична потентність свідомого залежна від архаїчних витоків вини, які є невидимими для «Я». Вина абстраговано (непрямолинійно) входить у Супер-Его (ціннісні орієнтири), тому її вияви трансформуються в потребу самопокарання, яке суперечить інстинкту самозбереження. Активність свідомого виявляється в емоції сорому, а також у відчутті – «без вини винний» (останнє стосується і когнітивних аспектів психіки).

Психодинамічна парадигма доводить, що неусвідомлюваність суб'єктом

вини, не знижує її активності та має вияв у деструктивних формах поведінки (див. рис. 1.2), які причетні до мазохізму. До них належать: а)тенденція до самопокарання (психосоматичні захворювання, фізичні та моральні страждання); б)тенденція до самодепривації (імпотування активності), «психологічної смерті» [221].

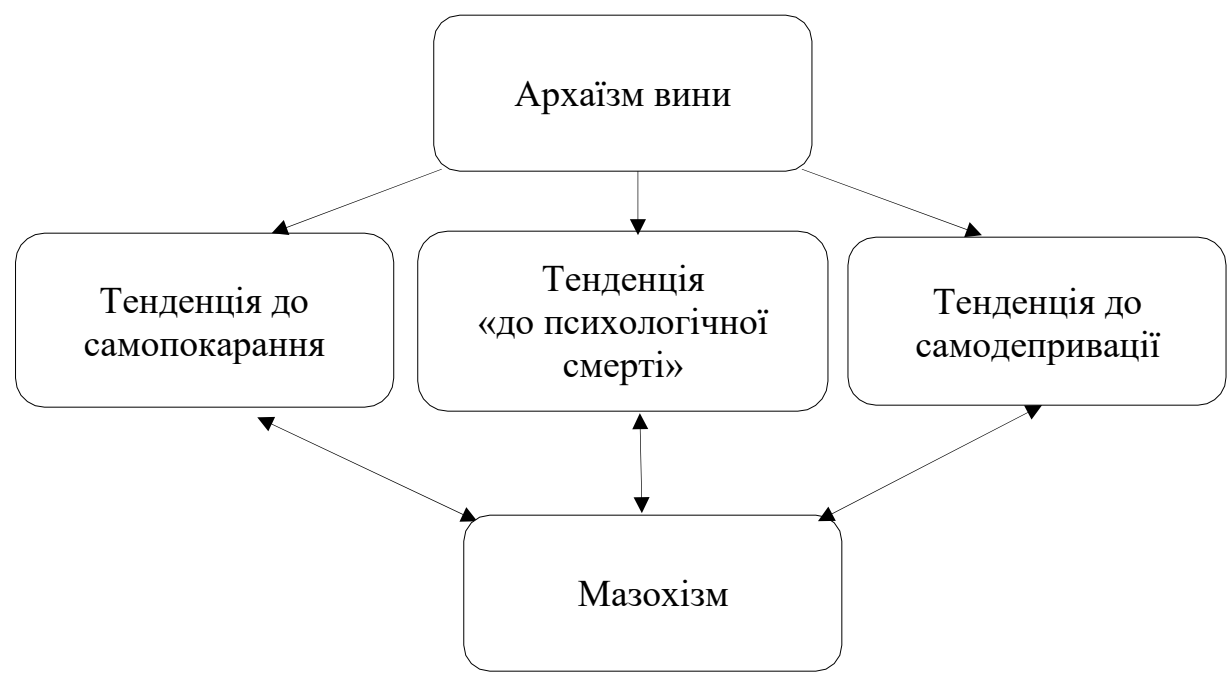

Рис. 1.2.. Наслідки архаїзму вини

Психосоматичні тенденції, через синонімічну категорію «втеча у хворобу», вперше у своїх дослідженнях описав З. Фрейд [156-163]. Формування даного феномену вчений пов’язував з актуалізацією внутрішніх протирічч суб’єкта. Основні причини та механізми психосоматичних розладів розкриті психоаналітиком у роботі «Вступ до психоаналізу» [156]. Зокрема, З. Фрейд писав, що «втеча у хворобу є втечею від дійсності, що не задовольняє суб’єкта» [156, с. 51]. Психосоматичні розлади є наслідком переживання сильної емоції, супутнім якому є тілесні реакції та фізіологічні зміни в організмі. В рамках психодинамічної парадигми констатується, що «втеча у хворобу» є проявом регресивної форми психологічного захисту. Психосоматичні розлади можуть бути зовнішніми (пошкодження шкіри) та внутрішніми (захворювання внутрішніх органів) [205]. Таким чином, існує латентний зв’язок між мазохізмом та тенденцією «до соматизації»: блокування

лібідної енергії знаходить свій вияв у фізичних пошкодженнях власного тіла. Наявність хвороби, з одного боку, знижує почуття вини та меншовартості, а з іншого – посилює, оскільки хвора людина, певною мірою, є неповноцінною і відчуває себе тягарем для оточуючих, що підсилює її почуття вини і мазохістські тенденції.

Аналіз наукової літератури вказує на наявність взаємозв'язку мазохізму із тенденцією «до психологічної смерті». В психодинамічній парадигмі проблема мазохізму пов'язується із домінуванням енергії «мортідо» (руйнівної) над «лібідо» (конструктивною), тому важливим є питання зв'язку релігійної віри з тенденцією «до психологічної смерті». Вперше у вітчизняній літературі феномен тенденції «до психологічної смерті» описаний Т. Яценко [206]. Згодом дана категорія стала предметом дослідження її послідовниці І. Калашник [71]. Згідно психодинамічної теорії тенденція «до психологічної смерті» трактується як омертвіння, блокування чуттєвої сфери. Проявами психологічної смерті є відчуття невдоволення та розчарування, байдужість до життя, постійна втома, що супроводжується емоційними станами агресії, апатії, відчуттям непотрібності для оточуючих, відчуттям меншовартості, приниженості, які є також характерними ознаками мазохізму [206]. На присутність у психіці суперечностей між потягами «до життя» та «до смерті» звернув увагу у своїх дослідженнях З. Фрейд. Дослідник зазначав, що для психічного життя суб'єкта характерним є: наявність інстинкту любові, який слугує збереженню життя та інстинкту смерті (Танатоса), що протидіє життю [157]. У релігійному контексті це – спрямованість до вічного життя та до омертвіння «Я» особи. Дана тенденція спрямована на поглинання життєвої енергії, руйнування стосунків з оточенням та саморуйнування [71]. Останнє є одним із головних критеріїв мазохізму. Мазохізм у поєднанні з тенденцією «до психологічної смерті» має наступні деструктивні прояви: блокування інтимної сфери життя суб'єкта, емоційна омертвілість, аутоагресія, депресивні стани, блокування життєвої активності, суїцидальна поведінка.

Як стверджувалося раніше, мазохізм є деструктивною тенденцією, яка

керується мортидною енергією та здатна зруйнувати організм, прикладом чого можуть бути аутоагресивні дії: самогубства, каліцтва власного тіла, омертвіння емоційної сфери суб'єкта. Останнє є характерним для психологічної імпотенції. Зокрема, З. Фрейд писав, що суб'єкт «шукає об'єкт, який йому не потрібно любити, щоби відділяти чуттєвість від бажаних об'єктів, що й зумовлює психологічну імпотенцію» [162, с. 85]. Психологічна імпотенція призводить до капсульованості лібідної енергії, що зумовлює неможливість вияву любові та прийняття іншої людини [156]. Мазохізм пов'язаний із психологічною імпотенцією тим, що в основі них лежить мортидна енергія. Мазохізм знаходить вираження у виявах психологічної імпотенції через: блокування емоційної сфери суб'єкта та його життєвої активності, почуття меншовартості.

При цьому самопокарання виконує роль захисного механізму, маскуючи та нівелюючи вину. Тому вина може бути не лише результатом «покарань», а й «причиною» самопокарання, що зумовлює прояви агресії до інших людей («від самопокарання» – «до кари») [221]. Останнє вказує на інтеграцію мазохізму із садизмом, що було висвітлено в пункті 1.1. Проблему обтяженістю виною несвідоме вирішує шляхом актуалізації тенденції «повернення в утробу». Під час внутрішньоутробного стану відбувалося гармонійне (безконфліктне) єднання дитини з батьками, сутність якого полягала у відсутності соціальних табу, усі потреби задовольнялись [218]. Перинатальний період розвитку генетично уособлює архаїзм вини, який обумовлений едіпальною залежністю людини та перворідним гріхом. Враховуючи це, можна стверджувати, що вина є інтегративним утворенням «комплексів» історії людства, що активізується в особистості під впливом її дисонії з просоціальними цінностями, спрямованими на адаптацію до соціуму.

Проаналізовані в даному підрозділі наукові підходи, підтверджують наявність архаїзму вини та окреслюють едіпальну природу його походження, що обумовлено як перворідним гріхом (батьковбивство), так і табу на інцест. Психодинамічна парадигма об'єктивує вплив архаїзму вини на виникнення мазохізму та призводить до: її неусвідомлюваності (у взаємодії з соціальними

чинниками приймає форму – «без вини винний»); при інтеграції з онтологічним фактором провини відбувається парадоксальне пожвавлення едіпальних залежностей від первинних лібідних об'єктів; вина синтезується з Супер-Его шляхом ідентифікації з батьками; Супер-Его, в процесі психологічного демаркування суб'єкта від батьків, схильне актуалізувати тенденції до самопокарання, «до самоімпотування», «до психологічної смерті», до самодепривації, до «повернення в утробу».

1.3. Різновиди психодіагностики та їх представленість у науковій літературі

Як вже зазначалося у вищезазначених підрозділах дисертації, феномен мазохізму характеризується домінуванням мортідно-руйнівної енергії, що імпотує психіку та виявляється в тенденції до самопокарання. Суб'єкт неусвідомлює наявність деструкції психіки, тому без кваліфікованої психологічної допомоги нівелювати «хибне коло» страждань не уявляється можливим. Розробка та використання ефективних методів надання психологічної допомоги є одним із факторів професійної підготовки та становлення майбутніх психологів.

Розкриття теми дисертаційного дослідження потребує розгляду поняття «психодіагностика», вивченням якої займалися такі вчені: А. Анастасі [9], В. Блейхер [21], О. Бодальов [22], Л. Бурлачук [32], К. Гуревич [43], М. Гусельцева [44], Ю. Ємельянов [48], Е. Климов [79], Г. Ковальов [82], Ю. Максименко [98], О. Мельникова [101-102], О. Романова [133], А. Фурман [169-170], О. Шмельов [178], Т. Яценко [192-224] та ін. Термін «діагностика» вперше був презентований у медицині як «вивчення причин захворювання, принципи встановлення діагнозу» [5, с. 83]. Психологічний словник тлумачить категорію «діагностика» як різнобічне обстеження людини з метою виявлення індивідуальних особливостей розвитку її психіки, здібностей, характеру, мотивації, особистісних якостей, акцентуацій, відхилення від норми» [25, с. 93]. Термін «психодіагностика» у психологічний

науковий обіг було введено Г. Роршахом та означає процес дослідження, що ґрунтується на перцепції діагностичного тесту [134].

У процесі історичного розвитку психологічної науки трактування психодіагностики змінюється та характеризується як «дисципліна про методи класифікації та ранжування людей за психологічними та психофізіологічними ознаками» [129, с. 52]. Виходячи з цього, основною метою психодіагностики є фіксування та опис в упорядкованому вигляді психологічних відмінностей як між людьми, так і між групою людей, об’єднаних певними ознаками.

На основі аналізу літератури нами здійснено узагальнення тлумачень поняття «психодіагностика» різними вченими, що подано в Таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Узагальнення тлумачень поняття «психодіагностика» вченими

Автор	Трактування поняття «психодіагностика» різними вченими
О. Бодальов [22] К. Гуревич [43]	Наука і практика постановки психологічного діагнозу
Л. Бурлачук [32] О. Романова [133] О. Шмельов [178]	Розробка та використання різноманітних методів та принципів розпізнання індивідуально-психологічних особливостей людини
Ю. Гільбух [38]	Теорія та практика постановки психологічного діагнозу, пов’язаного з виявленням прихованої причини психофізіологічного неблагополуччя
Е. Климов [79]	Наука про методи та засоби забезпечення практичної роботи з людьми оперативною психологічною (та психофізіологічною) інформацією
Ю. Максименко [98]	Особлива нормативно організована діяльність суб’єкта з виконання дій «предметного» характеру
А. Фурман [169]	Збирання достовірної інформації про особливості функціонування і розвитку психіки в онтогенезі,

	задля ґрунтового вивчення як індивідуально-психологічних і психофізіологічних особливостей людини, так і виявлення інваріантів, траєкторій і механізмів психосоціального наповнення діяльності різних груп
--	--

Таким чином, психодіагностика пов’язана із: методами виявлення і вимірювання психологічної інформації, отриманої в процесі активності суб’єкта; побудовою та застосуванням тестових методик; встановленням психологічного діагнозу; стандартизованою інтерпретацією. Важливо зауважити, що психодіагностика орієнтована не тільки на стандартизовані методи вимірювання індивідуально-психологічних особливостей (тести), але і на якісні (нестандартизовані) оцінки особистості. До останнього відносяться бесіди, спостереження.

Розвиток психодіагностики пов’язаний з вивченням особливостей людської психіки в руслі експерименту і точних методів природничих наук. Першим її джерелом стала експериментальна психологія (В. Вундт) та розробка тестових методик, зорієнтованих на вивчення конкретних особистісних характеристик суб’єкта (А. Біне (див. [32]), Ф. Гальтон (див. [72]), Дж. Кеттел (див. [74])). В. Вундт виокремив два напрями розвитку експериментальної психології, а отже і психодіагностики:

1. Природничо-науковий, який ґрунтується на експерименті. Згідно із позицією В. Вундта методи дослідження даного напрямку спрямовані на вивчення елементарного рівня психіки. Дослідник акцентував, що «експериментальному дослідженню підлягає не сама душа, а тільки її зовнішні прояви. Вищі психічні функції не можливо дослідити за допомогою експериментальних методів» (див. [43, с. 16]). Ми солідаризуємося із науковими поглядами В. Вундта, що тестовий підхід дає однозначні інтерпретації, нівелює індивідуально-неповторний зміст психічного людини. У контексті цього Т. Яценко зазначає: «Тестові інтерпретації відчужені від

самого суб'єкту з його неповторною індивідуальністю й особистісними проблемами, та не дозволяють вивчати психіку в єдності її свідомих та несвідомих проявів» [194, с. 12].

2. Культурно-історичний – зорієнтований на використання психологічних методів для вивчення культури (див. [43]).

На даному етапі розвитку у психології існують чотири основних теоретичних підходи до розвитку психодіагностики як [169]:

- різновиду психологічного експериментування (С. Рубінштейн, К. Гуревич);
- сукупність методик і прийомів формування психологічного діагнозу (Л. Бурлачук, І. Девятко, С. Морозов);
- розділ психології, що вивчає закономірності постановки достовірного психологічного діагнозу, практику застосування психодіагностичного інструментарію (О. Бодальов, В. Столін), принципи, методи і засоби психологічної оцінки (Н. Шевардін);
- окрема специфічна сфера миследіяльності і професійного методологування, яка спрямована на розробку концепцій, методів та інструментів діагностування індивідуально-психологічних особливостей людини, практик виявлення та вимірювання вказаних категорій (Г. Щедровицький, А. Фурман). Цей напрям розвитку психодіагностики є інноваційним. А Фурман зазначає, що «на передній план сучасної психодіагностики виходить рефлексія та досконале вміння творити новий світ миследіяльності й вчасно його фіксувати» [169, с. 42]. За логікою цього підходу психодіагностика є частиною усвідомленої діяльності, як власний досвід психологування.

На сучасному етапі розвитку психодіагностика доповнюється технічними засобами вивчення психіки людини. Так, у процесі експериментальних досліджень та психодіагностики застосовуються комп'ютерні технології. Зокрема, Ю. Максименко зазначає: «Застосування ЕОМ як засобу психодіагностики дає змогу звільнити експериментатора від цілої низки трудомістких функцій керування через їх редукцію та передачу

комп'ютерів, а тому зосереджує його зусилля на аналітичній діяльності» [98 с. 60]. Згідно з дослідженнями вченого, поєднання психодіагностики та ЕОМ можливо шляхом реалізації системного підходу – психічні властивості людини можуть вивчатися лише у процесі аналізу конкретної діяльності [98].

Існує розподіл психодіагностики на теоретичну та практичну. Як теоретична дисципліна психодіагностика розглядає: закономірності винесення валідних і надійних діагностичних суджень, правила постановки психологічного діагнозу. В практичній психодіагностиці існує звід правил застосування психодіагностичного інструментарію, що спирається на розуміння властивостей вимірюваних даних та етичних і професійних норм психодіагностичної роботи [59]. Центральним елементом цих двох психодіагностик є психологічний діагноз та його рівні.

Психологічний діагноз – кінцевий результат діяльності психолога; виявлення індивідуально-психологічних особливостей людини, що знаходять свій прояв у її поведінці [25]. Існують чотири рівні постановки діагнозу (перші три розроблені Л. Виготським [34]):

- 1) симптоматичний або емпіричний діагноз (констатація певних особливостей чи симптомів);
- 2) етіологічний діагноз, котрий враховує наявність не лише певних особливостей, а й причин їх виникнення;
- 3) типологічний діагноз, який визначає місце і значення отриманих даних у цілісній, динамічній картині особистості, яка є структурно і функціонально складною;
- 4) соціально-культурно-психологічний, або метасистемний – описує індивідуальний світ людини в конкретно-історичному соціумі [169].

Класична психодіагностика знайшла свій розвиток у формалізованому підході, де нівелюються глибинні витоки досліджуваних явищ шляхом пріоритетності форми. Категорія «формалізм» у енциклопедичному словнику розглядається як «дотримання зовнішніх формальностей, нівелюючи суть справи; строго формальне ставлення до чого небудь» [142, с. 337].

Для формалізованої діагностики властивим є стандартизація

використовуваних методів. На думку А. Анастасі стандартизацію можна розглядати з двох підходів: як вироблення єдиних вимог до процедури експерименту та визначення єдиного критерію оцінки результатів діагностичних випробувань [9]. У науковій праці В. Горбунової вказується, що «статистичні порівняння різних досліджень відбуваються шляхом зведення даних до спільного знаменника» [40, с. 58]. У своїх дослідженнях М. Акімова виділяє:

1. Формалізовані (тести, опитувальники, проєктивні та психофізіологічні методики). Для цієї групи методик характерними ознаками є: певна регламентація; об'єктивізація процедури дослідження, яка полягає у дотриманні інструкцій, визначенні способів надання стимульного матеріалу, невтручання психолога в діяльність досліджуваного; стандартизація – однаковість обробки та інтерпретації результатів діагностичних експериментів; надійність; валідність.

2. Малоформалізовані методи діагностики (спостереження, бесіда, аналіз продуктів діяльності) ґрунтуються на професійному досвіді та психологічній підготовленості самого психодіагноста. Ці методики орієнтовані на вивчення психічних процесів і явищ, що мало піддаються об'єктивізації (суб'єктивні переживання, особистісні смисли) та мінливі за свої змістом (динаміка цілей, станів, настрою) [6].

Формалізована діагностика зорієнтована на ранжування та вибір методів у залежності від підходів до вивчення індивідуально-особистісних якостей людини. У цьому контексті І. Носс (див. [169]) виділяє наступні підходи класифікації методів (див. рис. 1.3): суб'єктивний, об'єктивний та проєктивний.

Реалізація суб'єктивного підходу у психодіагностиці психічних процесів здійснюється шляхом самооцінки людини на підставі інформації, яку суб'єкт надав про себе сам (самоопис). У рамках даного підходу предметом оцінювання слугує поведінка людини в певних ситуація. Для діагностики психічних особливостей об'єктивного підходу характерним є вивчення діяльності індивіда та її результативності (див. [169]). Цей підхід реалізується

шляхом використання тестів вивчення особистості (цілових та ситуативних) та інтелекту (здібностей і досягнень).

У руслі проективного підходу діагностика психіки здійснюється на підставі взаємодії людини із зовнішнім нейтральним матеріалом [59]. Представники грузинської наукової школи (Ф. Бассін [15], Д. Узнадзе [150] та ін.) наголошували, що «для вивчення внутрішніх детермінант, необхідно використовувати проективні методики, які виступають у ролі прийомів об’єктивації несвідомого» [150, с. 10]. Ми солідаризуємося з позицією даної школи в тому, що для пізнання несвідомого необхідно створити певні умови для проникнення в його динаміку, певні аспекти внутрішнього світу людини перетворити на об’єкт дослідження.

Рис. 1.3. Підходи до ранжування методів психодіагностики за І. Носсом (див. [169])

Хоча проективні методики і наближені до пізнання несвідомої сфери психіки суб’єкта, але при цьому не враховується взаємозв’язок сфер свідомого і несвідомого. Діагностичний процес при використанні проективних методик спирається на стандартизовану інтерпретацію отриманих результатів, що унеможлиблює пізнання глибинних детермінант виникнення мазохізму. З огляду на це, Т. Яценко стверджує, що «тестові графічні методики не наближують психолога до витоків, причин особистісної проблематики суб’єкта, вони просто констатують факт наявності чи відсутності психологічних проблем» [196, с. 15]. У рамках психодинамічного підходу

діагностико-корекційний процес базується на використанні опредметнених, архетипно-символічних засобів вербально-невербального характеру, які сприяють символізації латентного змісту психіки, що «оживлюється» в процесі діалогічної взаємодії психолога з респондентом. Саме візуалізований матеріал сприяє об'єктивуванню замасковано-мазохістських чинників поведінки [224], що є головною умовою в процесі глибинного дослідження мазохізму.

Український психолог А. Фурман доповнив дану класифікацію введенням четвертого підходу – розвивального, сутність якого полягає в «постановці психологічного діагнозу, що ґрунтується на проблемно-ситуативному опрацюванні обстежуваним стимульного матеріалу, актуалізуючи виникнення, розвиток і функціонування в його духовному світі внутрішніх проблемних ситуацій і задач» [169, с. 48]. Дослідник указує на те, що реалізація методик у розвивальній психодіагностиці передбачає поєднання:

- аналітико-синтетичної роботи обстежуваного із запропонованими текстовим моделюванням проблемних ситуацій;
- внутрішнє прийняття або часткове неприйняття кожної окремої проблемної ситуації;
- вибору найкращого варіанту дій та їх критична рефлексія [169].

Теоретико-методологічну платформу сучасної психодіагностики складають її базові концепти (А. Фурман): теорія і практика, методика і метод, діяльність і технологія, ситуація і процедура, наука і мистецтво, яким притаманні логіко-змістовні зв'язки [169]. Через ці канали психодіагностичний процес сприяє реалізації двох основних тенденцій:

- розгортанню цілісної картини конструктів як суто пізнавальних інструментів (оціночні шкали, надійність, валідність тощо);
- операціоналізації психодіагностичної діяльності [169].

Сучасна психодіагностика використовує якісні методи дослідження, які комплексно виявляють реальний зміст мотиваційних і емоційних аспектів сприйняття інформації, а не статистичні закономірності. Наприклад,

Д. Полкінгхорн визначає якісні дослідження як «лінгвістично орієнтовані підходи, що фокусуються на вивченні дослідної реальності, в якій існує людина, а також на описі та розумінні значень, які люди надають взаємодії один з одним, із культурним оточенням і матеріальними об'єктами» (див. [101]). Ці методи дозволяють:

- 1) подолати суб'єкт-об'єктну дихотомію природничої парадигми дослідження, використовуючи суб'єктивне та об'єктивне пізнання;
- 2) нівелювати дискретність інформації, отриманої шляхом використання кількісних методик, – цілісність в описі та розумінні досліджуваного явища;
- 3) досягти глибинного розуміння досліджуваних явищ, не орієнтуючись на масовий збір даних;
- 4) реалізовувати діагностико-корекційну роботу у зрозумілій та доступній для суб'єкта формі [101].

У психоаналітичному руслі якісні дослідження знайшли свій прояв у:

- 1) розвитку глибинної герменевтики (А. Лоренцер), яка спрямована на розкриття амбівалентного співвідношення афективних та раціональних значень досліджуваного тексту чи іншого матеріалу;
- 2) у переосмисленні мовного характеру організації несвідомого в критичній (радикальній) соціальній психології (Ж. Лакан), покликаний розкрити політизований характер наукового знання;
- 3) визначенні взаємовідносин між психоаналізом та дискурсивною психологією, у яких дискурс є місцем, що виражає і розкриває внутрішній світ психічної реальності [102].

Особливістю психодіагностичного методу в академічній психології є наявність його вимірювально-випробувальної (оціночної) спрямованості, що забезпечує кількісне та якісне ранжування явища, яке досліджується. Це забезпечується шляхом слідування певним вимогам (регламент), до яких відноситься поняття норми, надійності та валідності методик.

Термін «надійність» трактується як відносна сталість, стійкість, узгодженість результатів тесту при первинному та вторинному його застосуванні на одних і тих самих досліджуваних. Критерієм надійності психодіагностичної методики є одноманітність процедури дослідження та

його сувора регламентація – однакові умови процедури дослідження для всіх респондентів, однотипні інструкції та часові рамки, одноманітні способи взаємодії з досліджуваними [32]. У формалізованій психодіагностиці стверджується: «за таких умов зменшується вплив зовнішніх факторів на результати дослідження, що обумовлює надійність та об'єктивність дослідження» [43, с. 89]. Однак варто зазначити, саме наявність регламентованої процедури дослідження, нівелює спонтанність та невимушеність поведінки суб'єкта, що є однією з головних умов глибинного пізнання психіки та є об'єктом нашого дисертаційного дослідження.

Процес обґрунтування та перевірки тестового методу залежить не тільки від надійності, але і валідності методики. В літературі поняття валідності трактується як «комплексна характеристика, що включає відомості про те, чи придатна методика для вимірювання психологічних явищ та яка її дієвість, ефективність, практична користь» [133, с. 96]. Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що у психодіагностиці виділяють два основних підходи до валідизації:

- психологічна (теоретична) валідизація – в центрі дослідницької уваги явище, яке вивчає обрана методика;
- прагматична валідизація, для якої характерним є доказовість наявності зв'язку явища, що досліджується, з певними областями практики [32].

Теоретична валідизація зумовлює конкретизацію та однозначність інтерпретації отриманих результатів, формує доказову базу відповідності назви методики сфери її використання. У свою чергу, прагматична валідизація використовується для перевірки практичної ефективності та результативності методик, шляхом дослідження прояву психічних явищ у певних життєвих ситуаціях та видах діяльності [178]. У зарубіжних наукових підходах розкриті стратегії валідизації, до яких належать: ведення рефлексивного журналу, аудит дослідження, перевірка учасниками, теоретична вибірка, аналітична індукція тощо [101].

Головною стратегією валідизації є триангуляція – звернення до

декількох джерел інформації, методів, концепцій та експертів. Завдання триангуляції – розкрити різноманіття поглядів та інтерпретацій, «відчути» їхнє існування, смисл та актуалізувати аналіз і рефлексивність, що узгоджується з визначенням валідності якісних досліджень. При цьому триангуляція є епістемологічним діалогом між методами, що виконує роль переведення досягнень одного методу на «мову» іншого підходу. За таких умов триангуляція стає метафоричним конструктом, який відображає багатоаспектність сприйняття реальності та сприяє подоланню одноманітності уявлень людини про навколишній світ [101].

Отже, формалізована діагностика орієнтована на перевірку психологом запиту клієнта з метою визначення методів корекційного впливу на нього. При цьому в процесі вивчення особливостей психічного розвитку суб'єкта не враховуються гуманістичний та феноменологічний підходи, що може впливати на точність інтерпретації індивідуально-неповторного змісту психіки. Тестова інтерпретація орієнтована на розкриття характерних особливостей психічного розвитку, які презентують рівень свідомості. В контексті цього, С. Рубінштейн стверджував, що «тести статичні, вони концентрують діагностичний процес навколо одного моменту вирішення задачі, уніфікованої для усіх випробовуваних...» [135, с. 67].

Поштовх до новітнього погляду на психодіагностику здійснила гуманістична психологія. Гуманістичний підхід акцентував увагу на тому, що «інструментарій дослідження повинен відповідати внутрішній динаміці психіки, яка детермінує поведінку суб'єкта» [122, с. 12]. Дослідження, що враховують цей фактор, відрізняються специфікою умов пізнання психічного, а саме – забезпечення спонтанності та невимушеності поведінки учасників, що сприяє актуалізації внутрішніх (неусвідомлюваних) детермінант. Така позиція є близькою нам, оскільки дослідницька увага центрована на глибинних чинниках виникнення особистісної проблеми.

Психодіагностика у психодинамічному підході має процесуальний характер, що передбачає багаторівневість, порційність процесу та його невід'ємність від психокорекції. Діагностико-корекційний процес

підкоряється вимогам законів позитивної дезінтеграції та вторинної інтеграції психіки на більш високому рівні психічного розвитку [200]. Позитивна дезінтеграція передбачає ослаблення ілюзорних (хибних) уявлень особи, що були сформовані системою психологічних захистів. Доказом цього слугують наукові здобутки Т. Яценко, яка відмічає, що «у групі АСПП намагаємося дезінтегрувати передусім ілюзорні уявлення суб'єкта про себе, що визначають соціально-перцептивні викривлення, і тим самим підвищуємо його почуття реальності» [205, с. 78]. Дезінтеграційний процес пов'язаний зі зниженням мортідних (деструктивних) тенденцій і розкриттям каналів вираження лібідо (конструктивної енергії). Все це призводить до реконструювання та вторинної інтеграції, яка здійснюється мимовільно, самоплинно та має позитивний вплив на глибинне пізнання психіки [205].

Існує взаємозв'язок між дезінтеграцією та інтеграцією, що має відображення у прямопропорційному зростанні рівня групової інтеграції до проявів позитивної дезінтеграції – розширення самосвідомості, розвиток рефлексії, що актуалізує вторинну інтеграції психіки на більш високому рівні її розвитку. Позитивними критеріями дезінтеграції слугують: психічна пластичність суб'єкта, його здатність до трансформації ціннісних та міжособистісних орієнтацій, установок; нівелювання стереотипних, автоматизованих елементів особистісної структури. Наслідками позитивної дезінтеграції є емоційно-особистісні зміни суб'єкта: налагодження міжособистісних стосунків, розвиток емпатії, рефлексії, відкритість новому досвіду [212].

В основу процесуальної діагностики покладено феноменологічний підхід, який передбачає розуміння респондентом психічних явищ, усвідомлювання детермінованості власної поведінки глибинними чинниками (слідові фіксації минулого), що обумовлює пізнання логіки несвідомого. Т. Яценко зазначає: «феноменологічний підхід поєднується із психоаналітичним, який незмінно має справу з неповторним поведінковим матеріалом респондента ... Глибинна психокорекція передбачає наближення до феноменології психіки суб'єкта з метою розкриття його особистісного

потенціалу, розвитку соціально-перцептивного інтелекту» [217, с. 15].

Феноменологічний підхід у діагностико-корекційному процесі наближує до розуміння значущості події в минулому респондента, що впливає на актуальні події та його поведінку. Це визначається шляхом об'єктивування внутрішніх чинників поведінки. Важливим аспектом діагностико-корекційної роботи є усвідомлення людиною власних деструкцій, причин їх виникнення [217]. Останнє забезпечує нівелювання мазохістських тенденцій, що свідчить про наявність психокорекційного ефекту.

Діагностико-корекційна робота в рамках методу АСПП не передбачає запиту протагоніста, конкретизації життєвої ситуації протагоніста. Продуктивність діяльності психолога полягає в тому, щоби нівелювати опори респондента, не надавати рекомендацій, пізнавати психіку в її цілісності (свідоме/несвідоме), виявляти відступи від реальності особи, у відсутності оцінки висловлювань респондента [201]. Дотримання вищезазначених принципів створює умови для пізнання феномену мазохізму, його витоків.

Процесуальна діагностика спирається на логічну вірогідність поведінкового матеріалу. У психодинамічній теорії увага акцентується на наявності взаємних переходів від мови прогнозів (на основі висловлювань респондента чи його продуктів діяльності) до їх підтвердження наступною активністю суб'єкта в діалогічній взаємодії. Вірогідне прогнозування обумовлює об'єктивування ітеративних, інваріантних форм поведінки суб'єкта [198], що є властивим для мазохізму. Діагностико-корекційна робота психолога у групах АСПП ґрунтується на ймовірносних припущеннях, які зорієнтовані на виявлення логічної впорядкованості психічного та мають прояв у поведінковому матеріалі респондента діагностико-корекційного процесу [218].

Дисертаційна робота методологічно торкається тих аспектів психіки, які потребують глибинної корекції – це домінування мортідо у його спрямованості на самого суб'єкта. Феномен мазохізму має латентний (скритий) та неусвідомлюваний характер, тому його діагностика потребує опосередкованих засобів пізнання. Мова йде про візуалізовані репрезентанти,

які відображають фіксованість драматичних переживань минулого та їхню живість у самовідчуттях. Основними методиками АСПП є: комплекс тематичних психомалюнків, використання репродукцій художніх полотен, опредметнені моделі (камені, ліпка іграшки) [205].

Аналіз візуалізованих репрезентантів сприяє розумінню глибинно-психологічних витоків особистісної проблеми, до якої належить мазохізм. «Діагностико-корекційна процедура полягає в зосередженні уваги на системних характеристиках несвідомого, які спрямовують особистісні програми людини, що виражаються в тенденціях поведінки» [211, с. 35]. Процесуальна діагностика зорієнтована на виявлення неусвідомлюваних передумов виникнення мазохістичних тенденцій, які актуалізуються слідовими ефектами минулого досвіду. За таких умов виправданою є стратегія діалогічної взаємодії психолога з респондентом, що є головним інструментарієм процесуальної діагностики. Діалог націлений на «оживлення» опредметненого презентанта шляхом його емотивного наповнення [213].

Діалогічна взаємодія у процесуальній діагностиці характеризується двома принципами: «нероздільністю» і «незлиттєвістю», які були досліджені в наукових роботах О. Франчук [155]. Психолог і респондент (П. і Р.) знаходяться в тісному взаємозв'язку, який представляє собою «єдність інформаційного простору», і, водночас, їхні позиції ніколи не можуть бути злиті в щось єдине, що знівельовало б головну функцію професійного психолога – надати допомогу протагоністу. Саме діалогічна взаємодія П. з Р. дозволяє багаторівнево вивільнити самосприйняття Р. від суб'єктивізму, пов'язаного із захисними викривленнями розуміння себе та іншої людини. Ефективність діалогічної взаємодії залежить від конструктивності запитань, що повинні бути не формалізованими та максимально наближеними до індивідуальної неповторності психіки суб'єкта. Гіпотези психолога вибудовуються за умов достатньої кількості доказового матеріалу. Діалогічна взаємодія сприяє діагностуванню глибинних передумов мазохістичних тенденцій суб'єкта та об'єктивуванню їхнього впливу на поведінку [155].

У діалогічній взаємодії в системі «психолог↔респондент» наявний фактор «достовірності», який є головним критерієм інтерпретаційних висновків, що представляються суб'єкту. Для останнього важливим є об'єктивність інформації, яку він отримує, що забезпечується особистісною причетністю до процесу пізнання. Психологу необхідно цілісно охоплювати діалогічний процес, тримаючи в полі зору семантичну континуальність, яка буде сприяти виявленню логіки свідомого та несвідомого [193].

У діагностико-корекційному процесі діалогічна взаємодія слугує основою для психоаналітичної інтерпретації, шляхом напрацювання поведінкового матеріалу. Категорія інтерпретації була досліджена в роботах Т. Яценко та її послідовниці Л. Туз [147-148]. У рамках процесуальної діагностики інтерпретація візуалізованих самопрезентантів спрямована на повздовжній, асоціативно-смісловий аналіз точок перетину «вертикалі» та «горизонталі» психічного (див. пункт 2.1., рис. 2.1), які накопичуються (напрацьовуються) в процесі діалогічної взаємодії [147]. Т. Яценко зазначає, що: «професійна інтерпретація малюнків інтегрує явний і прихований смисл символів» [196, с. 34].

Психоаналітична інтерпретація сприяє розширенню самосвідомості суб'єкта, каталізує окремі аспекти його особистісного потенціалу, що були закапсульзовані слідовими ефектами минулого досвіду. Виявлення «повторень» та усвідомлення суб'єктом їхньої логічної впорядкованості сприяє нейтралізації дисфункційного аспекту психіки та відкриває перспективи самоактуалізації особистості. Т. Яценко вказує: «Діалогічна взаємодія психолога з респондентом через інтерпретацію накопиченого поведінкового матеріалу відкриває перспективи проникнення в смислову сферу несвідомого, чому сприяє використання метафоричних засобів, що є наближеними до символічної мови несвідомого в його нумінозності, тобто в розгортанні (розпакуванні) імпліцитно закладених змістів, які не залежать від вольової участі суб'єкта в діалозі» [199, с. 81].

Як зазначалося раніше мазохізм пов'язаний з архаїчним спадком, який каталізується едіпальними залежностями суб'єкта (див. пункт 1.2). Останнє

пов'язано зі спокусою порушення заборони, що обмежує свободу дій людини. За таких умов доцільним є дотримання провідного принципу процесуальної діагностики – спонтанності поведінки учасника діагностично-корекційного процесу, що реалізується як у вільному виборі засобів самопрезентації, так і у свободі висловлювань у діалогічній взаємодії «Психолог↔Респондент». Спонтанну поведінку, в рамках групової роботи, задано принципами її функціонування (що нами описано у підрозділі 3.3). Крім того, у взаємодії психолога з респондентом – пріоритетною є активність респондента, яка і задає базис для інтерпретаційних узагальнень, об'єктивування прихованої детермінації феномену мазохізму. Онтологічний і філогенетичний багаж психіки суб'єкта є нероздільними в їхній інтегративно-архетипній єдності в можливості до образної репрезентації смислових параметрів психіки [224].

Важливо підкреслити, що ставлення суб'єкта (до всього того, що відбувається в глибинному пізнанні) має відображення в його відповідях на питання психолога, які зумовлюються семантикою проміжних відповідей респондента. Останнє співвідноситься з усім попереднім діалогічним матеріалом. Категорія «співвіднесеності» орієнтована на інформаційний синтез ланок діалогу, всього спільно отриманого поведінкового матеріалу в безперервній взаємодії «П↔Р», зорієнтованого на смислові аспекти психіки респондента. Діалогічний матеріал, у його сукупності, включає латентну співвіднесеність активності поведінки суб'єкта зі смислами, об'єктивування яких каталізується питаннями психолога [218].

Процесуальна діагностика зорієнтована на наближення до внутрішньої феноменології суб'єкта, до його усвідомлення глибинних детермінант виникнення особистісної проблеми. Психоаналітична інтерпретація враховує «оживлення» візуалізованих репрезентантів самим респондентом, що обумовлює виявлення логічної впорядкованості поведінкового матеріалу. Т. Яценко стверджує: «Процесуальна діагностика та корекція враховують динамічні характеристики психіки, внаслідок чого психолог має змогу визначати динаміку діалогу адекватно пізнанню феномена психіки протагоніста» [208, с. 38].

Діагностико-корекційна робота в групах АСПП спрямована на виявлення соціально-психологічних викривлень, які зумовлюють деструкції поведінки. Шляхом оживлення презентантів відбувається відновлення логічних взаємозв'язків між усвідомлюваною частиною проблеми і глибинними її параметрами. Психолог у діалозі наближується до індивідуально-неповторного змісту психіки протагоніста [219] та глибинних витоків мазохізму, який пов'язаний з едіпальними залежностями суб'єкта. Методологічні постулати процесуальної діагностики сприяють нівелюванню ситуативних (периферійних) захистів. За таких умов відкривається можливість каталізації спонтанних емотивних висловлювань суб'єкта.

Ефективність надання діагностико-корекційної допомоги у психодинамічному підході залежить від діагностичної точності психолога у інтерпретації та психокорекційного коментаря – надання інформації протагоністу про дієвість його особистісної проблеми [221] (мазохізму), яка ослаблює інстинкт самозбереження та актуалізує тенденцію до самопокарання. Усвідомлення протагоністом внутрішніх протиріч актуалізує самозміни, що пробуджує тенденцію «до життя».

Однією з форм роботи процесуальної діагностики є структурно-семантичний аналіз емпіричного матеріалу, отриманого в процесі АСПП. Категорія «структурно-семантичний аналіз» презентована у лінгвістичному та герменевтичному підходах і трактується як розкриття ставлення людини до світу та його вияву в мові. У психодинамічному підході структурно-семантичний аналіз забезпечує встановлення взаємозв'язків між поведінковими виявами (вербальними і невербальними) та їхніми глибинно-психологічними витоками. Структурно-семантичний аналіз стенограм діагностико-корекційної роботи з використанням візуалізованих репрезентантів ґрунтується на методологічних засадах психодинамічної теорії, яка декларує розуміння психіки в її цілісності (свідоме/несвідоме) [208].

Процедура проведення такого аналізу передбачає встановлення аналітико-корекційного коментаря та інтерпретації психолога. Сутність

аналітико-корекційних коментарів полягає у висвітленні феноменологічного аспекту матеріалу, враховуючи його індивідуально-неповторний зміст. Останнє сприяє пізнанню цілісної психіки суб’єкта. Інтерпретація психолога, яка супроводжує діагностико-корекційний процес і відображена у стенограмах, зумовлює процес дешифрування, експлікування латентного (скритого) змісту психіки респондента. Це сприяє усвідомленню особистісної проблеми суб’єктом та забезпечує психокорекційний ефект [216].

На основі інтерпретаційних коментарів вибудовуються узагальнювальні висновки з опрацьованого поведінкового матеріалу. Головною метою інтерпретації є об’єктивування глибинно-психологічних передумов деструкцій поведінки, закономірностей, що зумовлюють особистісну проблему суб’єкта. Текст стенограм, зокрема окремі висловлювання (комунікати протагоністів і психолога), позначено номерами, які стосуються вияву досліджуваної в дисертації проблеми. Останнє відкриває можливість здійснення структурно-семантичного аналізу психоаналітичних діалогів, вибудованих у процесі аналізу візуалізованих репрезентантів майбутніх психологів [195].

Таким чином, процесуальна діагностика характеризується порційним та багаторівневим (свідомий, несвідомий рівень) дослідженням психологом глибинних витоків особистісної проблематики суб’єкта, до яких належить мазохізм. Невід’ємною складовою психодіагностики в психодинамічній парадигмі є діалог, який сприяє діагностуванню соціально-психологічних викривлень, що обумовлюють мазохістичні тенденції поведінки, які створюють психологічні «зони ризику» в міжособистісних взаєминах.

Узагальнюючи вищезазначений матеріал, окреслимо відмінності формалізованої та процесуальної діагностики (див. табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Відмінності формалізованої та процесуальної діагностики

№	Формалізована діагностика	Процесуальна діагностика
1	Заданість поведінки з наперед окресленою процедурою	Спонтанність і невимушеність поведінки з орієнтацією на пізнання

		внутрішніх детермінант
2	Діалогічна взаємодія або відсутня, або одноактна	Діалогічна взаємодія складає основу діагностико-корекційного процесу
3	Дискретність, статичність	Системність, динамічність
4	Опора в дослідженні на часові параметри (анамнез);	Зосередження уваги на дійстві «тут і зараз» (спонтанна активність)
5	Орієнтованість на пізнання сфери свідомого	Пізнання цілісної психіки у свідомих та несвідомих її виявах у спонтанній поведінці
6	Розведеність у часі етапів діагностики та корекції	Єдність діагностики та корекції.
7	Діагностична робота у рамках норма-патологія	Діагностична робота зорієнтована на виявлення особистісної проблеми (внутрішньої суперечності психіки)
8	Стандартизація процедури діагностичної процедури	Адаптивність процесуальної діагностики до індивідуальної неповторності психіки суб'єкта
9	Орієнтованість на стандартні дані	Орієнтованість на виявлення тенденцій поведінки на засадах інтерпретації поведінкового матеріалу в його сукупності

Дана таблиця відображає основні відмінності у двох напрямках психологічного діагностування: формалізованому та процесуальному. Для *процесуальної діагностики* характерним є багаторівневність та порційність; пізнання глибинних детермінант дисфункцій психіки в діалогічній взаємодії психолога з респондентом; інтеграція діагностики з корекцією. Діагностико-корекційна робота у глибинному пізнанні враховує індивідуально неповторний психологічний зміст майбутнього психолога. У рамках психодинамічного підходу діагностико-корекційний процес враховує ситуацію «тут і зараз», що сприяє спонтанності та невимушеності поведінки. Останнє забезпечує

пізнання латентного змісту психіки. Інтерпретація у процесуальній діагностиці залежить від напрацьованого матеріалу в діалогічній взаємодії психолога з респондентом. Інтерпретаційні узагальнення спираються на метафоричність та архетипність матеріалу, що контекстно виводить на першопричини особистісної проблеми та сприяє їх усвідомленню суб'єктом.

У *формалізованій діагностиці* процес дослідження спрямовано на універсалізацію процедури, акцент ставиться на доказовості певного феномену. Основними параметрами даної психодіагностики є: пізнання свідомої сфери (поза увагою залишаються психічні процеси несвідомого); стандартизована інтерпретація отриманих результатів; роз'єднаність діагностики та корекції. Методики формалізованої діагностики мають наперед заданий ракурс дослідження (спрямованість на певний психічний процес), що унеможливорює пізнання цілісної психіки майбутнього психолога.

Аналіз філософсько-психологічної літератури показує, що проблема мазохізму характеризується багатозначністю та нечіткістю інтерпретації. Феномен мазохізму пов'язаний із такими поняттями, як-от: потяг до смерті, самодепривація, садизм та самопокарання. У ракурсі глибинної психології дослідницька увага зорієнтована на категорію морального мазохізму, при якому суб'єкт знаходиться під впливом неусвідомлюваного почуття вини та, як наслідок, тенденцією до самопокарання. Мазохізм характеризується притлумленням інстинкту самозбереження, що призводить до капсулювання людини в мортідних почуттях та актуалізує регресивні форми поведінки. Явище мазохізму у психоаналітичному напрямі пов'язане з дитячим періодом життя, з минулим досвідом особи – життєвими кризами та травмами, отриманими суб'єктом упродовж життя. Психологічна сутність мазохізму у науковій літературі презентована, переважно, у виявленні усвідомлюваних суб'єктом його чинників. Малодослідженим залишається глибинно-психологічний аспект утворення мазохізму.

Констатовано наявність взаємозв'язку мазохізму з архаїчним спадком людства, що задає латентні передумови його актуалізації. Перш за все, це комплекс Едіпа, який породжує вину. Вина задає негативну мотивацію у

психіці людини, що знаходить свій прояв у тенденції до самопокарання. За таких умов самопокарання виконує роль індикатора обтяженості суб'єкта неусвідомлюваною виною, що й доводить глибинне пізнання та приклади світової культури.

Дієвість архаїзму вини знаходить свій прояв у регресивних формах поведінки: вияви безпричинної агресії, аутоагресії; тенденція до самодепривації, «психологічного імпотування» та «психологічної смерті», які синтезується у феномені мазохізму.

Передумовою виникнення психодіагностики є експериментальні дослідження В. Вунда, Ф. Гальтона, Г. Ебінгауза. Встановлено, що на сучасному етапі психодіагностика використовується у двох підходах: формалізованому та процесуальному. Для формалізованої психодіагностики характерним є: стандартизація процедури (критерії «норма-патологія»); дослідження зорієнтоване на вивчення особливостей психічного розвитку; які презентують лише рівень свідомості; розведеність у часі етапів діагностики та корекції.

Діагностика в глибинному процесі є порційною та багаторівневою, підкорена законам позитивної дезінтеграції та вторинної інтеграції на більш високому рівні розвитку психічного. Єдність діагностики та корекції сприяє розв'язанню особистісної проблеми суб'єкта шляхом розвитку його саморефлексії. Діагностика у глибинному пізнанні враховує символічність мови несвідомого, що передбачає використання опрідмечених засобів (малюнки, ліпка, іграшки тощо). Візуалізовані форми психічного репрезентують єдність сфер свідомого і несвідомого. Процесуальна діагностика сприяє відновленню взаємозв'язків між сферами свідомого і несвідомого шляхом декодування інформаційних еквівалентів, яке відбувається в діалогічній взаємодії психолога і респондента.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИЯВУ MAZOХІЗМУ В ГЛИБИННОМУ ПІЗНАННІ ПСИХІКИ СУБ'ЄКТА

У другому розділі презентоване емпіричне дослідження глибинно-психологічної сутності феномену мазохізму та причин його виникнення. Виявлено провідний вплив едіпальних залежностей суб'єкта на виникнення мазохістичних тенденцій. Висвітлено особливості використання психологом візуалізованих репрезентантів у вивченні мазохізму. Матеріал розділу ґрунтується на емпіричному матеріалі активного соціально-психологічного пізнання.

2.1. Методологія психодіагностики мазохізму у процесі глибинного пізнання психіки суб'єкта

У першому розділі дисертаційної роботи вказувалося, що мазохізм має глибинно-психологічні детермінанти, які пов'язані з несвідомою сферою психіки суб'єкта та потребує специфічних методів його дослідження. Тому психодіагностика мазохізму зорієнтована на використання глибинних методів пізнання психіки, до яких відноситься активне соціально-психологічне пізнання (АСПП). Метод АСПП спрямований на пізнання психіки в її цілісності (свідоме/несвідоме) у процесі спонтанної активності суб'єкта, що відкриває перспективи вивчення неусвідомлюваних передумов виникнення особистісної проблеми, зокрема мазохізму.

Основні методологічні принципи АСПП висвітлено в наукових працях академіка Т. Яценко [192-224] і в дослідженнях її послідовників: С. Аврамченко [1-2], К. Бабенко [12], О. Білої [19], Т. Білухі [20], Л. Бондаревської [28], Т. Горобець [41], Н. Дметерко [45], Л. Драголи [47], І. Євтушенко [49], М. Зажирка [52], Б. Іваненко [56], І. Калашник [71], О. Коновалової [83], М. Маїк [94], А. Мелоян [100], Л. Мошенської [111], О. Педченко [117], І. Сергієнко [137], Ю. Сіденко [139], І. Сірик [140], О. Стасько [143], Л. Туз [147-148], О. Франчук [155] та інших.

Методологічною основою методу АСПП є психодинамічна парадигма,

становлення якої пов'язане з пошуком шляхів дослідження психіки, з метою подолання академічних обмежень знань сферою свідомості. Вектор руху практичної психології наступний: від статистичної позиції дослідження психіки людини – до психодинамічної. В контексті цього важливо відмітити слова М. Савчина про те, що: «в сучасній академічній психології та психологічній практиці немає єдиного погляду на природу людини, джерела її активності, сутність душевного та духовного здоров'я, причину виникнення психічних та особистісних розладів» [136, с. 43].

Психодинамічна парадигма формувалася на основі психоаналітичного підходу. Досліджуючи проблему розвитку психоаналітичної парадигми, О. Фільц та Ю. Мединська зазначили наявність процесу зміни наукових парадигм – від класичної до некласичної та посткласичної [152]. Відмінною рисою класичної парадигми є орієнтація на «соціально-психологічну стерильність науки – відсутність взаємозв'язків між науковим-суб'єктом наукового пізнання та емпіричними результатами про предмет дослідження» [152, с. 77]. Метою цього підходу була побудова «істинної картини» природи, шляхом дослідження універсальних законів, які домінують над причинно-наслідковими зв'язками [152].

Посткласична парадигма характеризується концепцією цілісності та спрямованістю на побудову загальнонаукової картини світу. Предметом дослідження є відкриті нерівноважні системи, що можуть самостійно розвиватися [там само].

У рамках нашого дослідження вагомим є виокремлення некласичного підходу, який інтегрує в собі методологічні аспекти теорії відносності, квантово-польової картини світу, теорії ймовірності. Даний підхід розглядає дослідника як елемент системи, у якій відбувається спостереження. За таких умов відбувається перехід від дослідження рівноважних статистичних систем до вивчення динамічних структур, феноменів [152].

До некласичного підходу відноситься психодинамічна теорія, яка вивчає психіку у її цілісності та трьох аспектах: динамічному, енергетичному, структурному. Теоретико-методологічні засади психодинамічної парадигми

побудовані на поєднанні теоретичних підходів (онтопсихологію, психосинтез, трансперсональну психологію, гуманістичну психологію, феноменологічний підхід), інтеграції з іншими науковими сферами пізнання: квантовою фізикою (Д. Бом [26], Н. Бор [29], А. Ейнштейн [184] та ін.), фізіологією (П. Анохін [11], Н. Бернштейн [17]), хімією (І. Пригожин [120]) та моделі психокорекційної практики (психоаналітичної, екзистенційно-гуманістичної, клієнтцентованої, гештальттерапії) [201]. Така інтегральна сутність методики є схожою з природою психоаналітичного підходу. Ю. Кузнецов пише, що «психоаналіз поєднує в собі герменевтику, семіотику та лінгвістику, оскільки ґрунтується на концептуальних для цих дисциплін пошуках, виявленні рухів і смислів» [87 с. 16]. А. Фурман зазначає: «Світ сучасної методології постає як синтетичний, об'єднувальний, інтегральний, тобто як такий, що задіює об'єкти, форми, змістовлення, засоби та інструменти з інших світів і в такий спосіб творить власний світ, у якому синергійно взаємопроникають дійсність мислення, свідомості і реальність діяльності, вчинення» [170, с. 55].

Предметом глибинного пізнання у психодинамічному підході є сфера передсвідомого, яка базується на витіснених потребах. Витісненні осередки енергії іррадіують і синтезуються в домінантній конкурентності енергетичних пріоритетів. Результат їх синтезу відображає уведена, в науковий обіг категорія «позадосвідне» (Т. Яценко), яка пов'язана з базальною формою психологічних захистів. У рамках психодинамічного підходу Т. Яценко доповнила існуючу систему психологічних захистів (З. Фрейд), введенням двох їх різновидів: базальні («горизонталь») та периферійні чи ситуативні («вертикаль»). Ці психологічні захисти засвідчують наявність взаємозв'язку між соціальною адаптованістю і глибинно-психологічною (інфантильною) зорієнтованістю внутрішньої активності психіки. Базальні та ситуативні форми захисту інтегрують окремі психічні механізми, відкриті З. Фрейдом (заміщення, раціоналізація, проекція, перенесення, ідентифікація, компенсація та ін.), і, водночас, обумовлюють їхнє специфічне (автономія) функціональне навантаження [217].

Модель внутрішньої динаміки психіки (див. рис. 2.1) засвідчує той факт,

що психічне, у його одноактному прояві, знаходиться на перетині «горизонталі» і «вертикалі». Виходячи з цього, доходимо висновку, що кожному захисному акту властива синергія інтересів («цінностей») як глибинного, так і просоціального порядку. Поведінковий акт інтегрує в собі прояви як свідомого, так і несвідомого. При цьому захисна «вертикаль» має пріоритет адаптаційних інтересів «Я» (просоціальні цілі, інтереси і цінності), а «горизонталь» зберігає спрямованість на реалізацію глибинно-детермінованого захисного мотиву. Це визначає мету вищезазначених різновидів захистів (базальна і ситуативна), яка має дуалістичний характер: реалізацію глибинних (інфантильних) цінностей та, одночасно, вирішення адаптаційних проблем індивіда в соціумі [217].

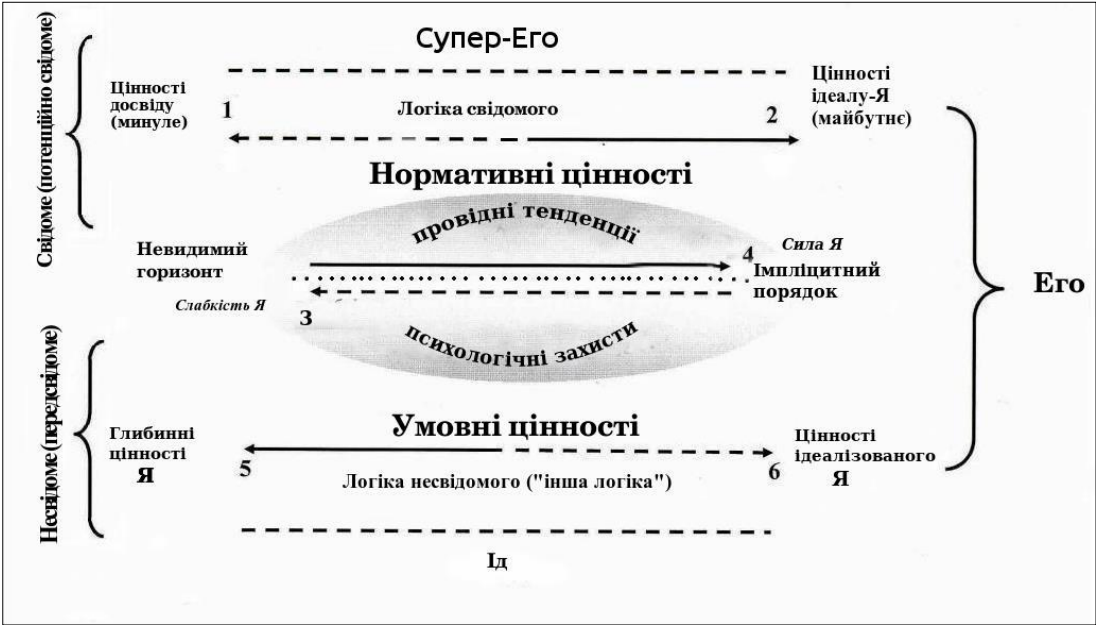

Рис. 2.1. Модель внутрішньої динаміки психіки [217]

Базальні форми захисту пов'язані із внутрішнім конфліктом, який стосується протистояння двох тенденцій психіки: «до життя» і «до смерті». При співвіднесенні ситуативних і базальних захистів із конфліктом психіки «життя↔смерть» умовно можна визначити: провідний мотив периферійного захисту — «за життя (виживання, твердження) в соціумі», включаючи викривлення соціально-перцептивної реальності; базальний захист спрямовано «на життя парадоксальними способами» — трансформація лібідо в мортідо. Останнє пояснює фіксації едіпального походження у психіці людини,

які каталізують мазохістичні тенденції [218].

Стимулювання активності психіки чинниками едіпального походження, унеможлиблює дослідження сутності природи мазохізму і потреби, що за ним стоїть у площині споглядаємого. Потреба, що була витіснена або й взагалі не дійшла рівня свідомості, зберігаючи енергетичний потенціал, має змогу перенесення (заміщення) на індиферентні засоби самовираження [208]. Діагностико-корекційна робота з майбутніми психологами вказує на широкий діапазон замасковано-мазохістичних чинників поведінки, які об'єктивуються у візуалізованому матеріалі.

Візуалізована самопрезентація є ланкою експлікації латентних шарів психіки назовні, що забезпечує пізнання мотиваційно спонукальних першопричин. У процесі глибинного пізнання ітеративність (повторюваність) певних смислів несвідомого набуває переконливості для респондента, що є однією з умов самокорекційних змін. Процес візуалізації забезпечує учасникам груп АСПП почуття захищеності та створює об'єктивну платформу самовираження, у якій несвідоме має можливість заявити про себе. При цьому опредметнений психологічний зміст набуває глибинно-пізнавальної спроможності завдяки емотивному «оживленню» – індивідуалізованого його осуб'єктивування респондентом у процесі діалогічної взаємодії із психологом [213].

Узагальнюючи вищезазначений матеріал, окреслимо основні рівні перекодування візуалізованого матеріалу:

- первинне опосередкування – візуалізація психіки суб'єкта, яка створює об'єктивний орієнтир для побудови діалогічної взаємодії (психолог-респондент);

- вторинне опосередкування – емотивне «оживлення» візуалізованого самопрезентанта шляхом діалогічної взаємодії в системі «психолог-респондент»;

- завершальний аспект – психоаналіз поведінкового матеріалу (з урахуванням як вербальних, так і невербальних його форм) із наявністю проміжних інтерпретаційних узагальнень [212].

Можливості респондента до спонтанного, оперативного впорядкування обраних ним візуалізованих засобів (за їхньою значимістю) вказують на архетипічну природу імпліцитного порядку, якому апріорі підпорядкована психіка в її цілісності. Імпліцитний порядок є енергетичним, семантично-мотиваційним каталізатором прояву архаїчної здатності психіки до послідовності об'єктивування взаємозв'язків базального і ситуативного захистів, що сприяє пізнанню мазохістичних тенденцій суб'єкта [217].

Імпліцитний порядок – це «слідування за...»; це невидиме і неконтрольоване ззовні впорядкування спонтанних проявів активності респондента. Йдеться про латентну детермінованість глибинних імпульсів активності, що психологу важливо не лише розуміти (ймовірно прогнозувати), а й ураховувати під час постановки запитань респонденту, які мають каталізувати імпульс активності [219].

Імпліцитний порядок на «Моделі внутрішньої динаміки психіки» (див. рис. 2.1) презентовано у вигляді крапок, що окреслюють «лінію» невидимого горизонту. Кожна крапка є точкою перетину «вертикалі» і «горизонталі» в акті спонтанної активності суб'єкта. Виходячи з того, що імпліцитний порядок синтезує дві сфери (свідоме/несвідоме), які є функціонально несумісними, він не підкорений дисциплінарним вимогам логіки (раціональність-ірраціональність), лише задає динаміку «слідування за...». Таким чином, імпліцитний порядок зумовлює внутрішню спонуку до активності людини [217].

Методологічна цінність даної категорії у психодинамічному підході полягає в тому, що порядок формувався самоплинно (поза контролем свідомості) та має здатність узагальнено виражати індивідуальну неповторність функціонування психіки. Імпліцитний порядок є точкою перетину інтерферентних енергетичних сіток, за якими стоять певні інтеграційні метасмисли, дотичні як до свідомого, так і до несвідомого. Саме тому імпліцитний порядок має вияв в енергетичній потентності спонтанної активності суб'єкта [219].

У своїх дослідженнях Т. Яценко зазначає, що «цей феномен

породжується позадосвідним «утворенням» та каталізується базальними захистами, що виявляється в суперечливих тенденціях психіки «до сили» та «до слабкості» [218, с. 112]. Особливості внутрішнього імпліцитного порядку полягають у заданості слідування активності психіки конкретного індивіда чогось, що детерміноване внутрішньо і набуває можливості дослідного прояснення лише за умов спонтанності поведінки суб'єкта та її психоаналізу в діалогічній взаємодії в системі «психолог – респондент» (далі – «П.↔Р.») [217].

Активне соціально-психологічне пізнання є мотиваційно-глибинним процесом розширення свідомості та самоусвідомлення, який ґрунтується на спонтанній поведінці його учасників. Це і створює передумови для пізнання внутрішньої (латентної) природи мазохізму, який впливає на поведінкові тенденції людини. У процесі діагностико-корекційної роботи в групах АСПП пріоритетною є активність респондента, яка і задає базис для інтерпретаційних узагальнень, що сприяють розширенню його самосвідомості, шляхом об'єктивування прихованої детермінації мимовільної активності. Онтологічні та філогенетичні параметри психіки суб'єкта нероздільні в їхній інтегративно-архетипній єдності, що забезпечує репрезентацію смислових параметрів психіки у візуалізованому матеріалі та їх декодування в діалогічній взаємодії [224].

У процесі діалогічної взаємодії питання психолога базуються на семантиці проміжних відповідей респондента та їх співвіднесенні з усім попереднім діалогічним та поведінковим матеріалом, отриманим у безперервній взаємодії «П↔Р», з орієнтацією на смислові аспекти психіки. Система «питання-відповідь» вибудовується на базисі процесуальної діагностики, характерної для АСПП, при забезпеченні темпоральності та порційності діагностико-корекційного діалогу, що спирається на об'єктивний інструментарій – опредмечені засоби (малюнки, моделі з каменів тощо). У цьому полягає головна цінність процесуальності діагностики в АСПП, яка здатна скористатися архетипічно-психологічним потенціалом психіки людини до перекодування ідеальних (психічних) реальностей в матеріалізовані та

дозволяє виявити домінантність слідових ефектів минулого, що мають енергетичну пріоритетність у виникненні мазохізму [200].

Процесуальна діагностика враховує той факт, що несвідоме не піддається пізнанню за «один раз». Це вказує на необхідність забезпечення порційності та багаторівневості діагностико-корекційного процесу, який спирається на ймовірнісне прогнозування. Питання психолога актуалізують імпульс із несвідомого («з іншої сфери»), що задає перспективу пізнання стабілізованої внутрішньої суперечності психіки, до якої належить мазохізм. Ефективність психокорекційного діалогу психолога з респондентом залежить від методологічної грамотності фахівця, його вміння адекватно «прочитувати» смисли, коректно будувати питання, в обхід опорам психіки людини [217].

Адекватність глибинного пізнання ґрунтується на розумінні «принципу додатковості», який запозичено з квантової фізики (Н. Бор [29]). А. Шерозія стверджує: «... принцип додатковості певним чином пов'язує дві великі й однаково фундаментальні науки про світ: фізику як науку про фізичну (транспсихічну) реальність (в широкому сенсі) і психологію як науку про психічну реальність (у широкому сенсі), причому пов'язує так, що в цілісній науковій картині світу та і інша науки доповнюють одна одну» [177, с. 755].

З позиції психодинамічної теорії принцип додатковості реалізується двома принципами: «невід'ємності» сфер свідомості та несвідомого і принципом «з іншого» [217]. Принцип невід'ємності вказує на взаємозв'язок сфер психіки та причетність однієї сфери до процесу формування іншої, як і на присутність у поведінці суб'єкта імплікативної активності обох сфер. Принцип «з іншого» орієнтує психолога на продуктивність постановки питань у діагностико-корекційному процесі. Питання повинні актуалізувати прояви несвідомої сфери, що виявляє себе в енергетичному імпульсі, задають мотивацію самопізнання у процесі діагностико-корекційного діалогу [217].

Принцип «із іншого» відображає не тільки взаємоперехід з «іншої» площини у свідоме, але і до специфіки взаємодії сфер (свідоме/несвідоме) психіки. У контексті цього Л. Галушко пише: «Психіка, яка походить «з іншого», задає відображення навколишнього світу та сама ж створює

проблему об'єктивності цього відображення і визначає індивідуальну неповторність» [36, с. 40]. Дослідниця вказує на той факт, що об'єкт психічного інтегрувати в собі об'єктний та внутрішній світи, що є передумовою специфіки сприйняття [36].

Коротко опишемо основні положення даного принципу (повний перелік положень наведено в Додатку Н):

- глибинна детермінованість активності психіки, виявлення якої можливо при забезпеченні спонтанної поведінки;
- взаємозв'язок психіки «зворотних» і «незворотних» у часі процесів психічного;
- підпорядкованість потягів Ід принципу задоволення;
- залежність особливостей процесу візуалізації психічного як від внутрішніх, глибинних детермінант, так і від специфіки засобів самопрезентації (підручного матеріалу: пісок, глина, каміння тощо);
- універсальність законів перекодування смислів «іншого» у візуалізовані самопрезентанти з притаманними їм «інформаційними еквівалентами»;
- імпліцитність смислового навантаження презентантів вимагає семантичного дешифрування;
- симультанність процесів «іншого»;
- об'єктивація «іншого» обумовлена синхронізацією з імплікативною впорядкованістю психіки;
- підпорядкованість «іншого» та усвідомлюваного єдиним законам рівнозначності та співвіднесеності;
- трансформація «інформаційних одиниць» функціонування «іншого» в «одиниці» спостережуваного (усвідомлюваного) [217].

Принцип «додатковості» стосується тих об'єктів, які проявляють асиметричність власних функцій, що безпосередньо відноситься до психічної реальності та виключає можливість спостереження прямолінійної детермінованості зв'язків між її підструктурами (свідоме/несвідоме) [218].

Аналіз наукової літератури дав змогу констатувати значущість

архаїчного спадку у виникненні мазохізму, який задає мотиваційно-смисловий потенціал візуалізованій самопрезентації учасників психокрекційних груп, її архетипної здатності до репрезентації суб'єктивного досвіду. В даному контексті вагомості набуває категорія архетипу, який існує «поза часом» і «поза простором». Архетип як психологічний інстинкт здатний каталізувати перекодування ідеальних реалій в матеріалізовані форми, що відкриває перспективи пізнання «іншої сфери» (несвідомого), розкриття латентного смислу презентантів [216].

Архетип відрізняється від символів і образів смисловим значенням, яке він виражає та має зв'язок (злитий) з усіма підструктурами психіки. Ми солідаризуємося із твердженням К. Юнга в тому, що «психологічний смисл, який притаманний архетипу, є типовим різновидом розуміння. Наш розум має свою історію, подібно до того, як її має наше тіло» [186, с. 12]. Саме смисли є центральною мотиваційно-латентною ланкою глибинного пізнання психіки, які здатні піднятися над ідеальним і матеріальним. У цьому позначається неокласичний погляд психодинамічної теорії, який узгоджується з позицією В. Франкла, в тому, що, при пізнанні психіки, важлива орієнтованість «не на кількісні, а на смислові еквіваленти людини, які є вищими за біологічний і психологічний виміри» [153, с. 25]. Це доводить необхідність врахування мотиваційно-смислового потенціалу архетипу як невід'ємної складової глибинного пізнання. Доходимо висновку, що саме архетип зумовлює шлях об'єктивування (в площину спостереження) архаїзмів, які актуалізують мазохістичні тенденції. Останнє обумовлює забезпечення діалогічності діагностико-корекційного процесу в системі «П↔Р» [224].

Архетип синтезує у собі архаїчний спадок та вирішує проблему перекодування психіки (ідеальної субстанції) в матеріалізовану, зі збереженням інформаційних еквівалентів [217]. Поняття «інформаційний еквівалент» у науковий обіг уведено П. Анохіним і трактується як «передача інформації про властивості об'єкту в різних ланках живого організму, технічних пристроях без її втрати, незважаючи на зміну фізико-хімічних носіїв, до кінцевої ланки прийому інформації включно» [11, с. 32]. Інформація

тісно пов'язана з її носіями (матеріальними фізико-хімічними процесами), їх співвідношенням і залежить від енергії, яка присутня в них. Вчений представив основні положення про циклічні двосторонні взаємостосунки матерії, енергії та інформації. Це стало підґрунтям для формулювання тези про те, що за певних умов первинною причиною психічної діяльності можуть виступати матеріальні та енергетичні чинники, а в інших випадках – інформаційні [11].

Інформаційні еквіваленти причетні лише до реалій, що сформовані мимовільно та яким іманентно властивий внутрішній порядок. Саме такі реалії здатні до перекодування в матеріалізовані форми з нелінійним характером, а також вони виключають можливість прямого «зчитування інформаційних еквівалентів», які об'єднують функціонально асиметричні сфери психічного (свідоме/свідоме) [211].

Розуміння єдності методологічного, функціонального та енергетичного рівнів психіки є необхідною умовою для реалізації діагностико-корекційного процесу, забезпечення його ефективності. Дане методологічне положення структурує динаміку процесу АСПП і характер інструментальних аспектів практичної роботи. У психодіагностичній роботі окремих напрямків, де нівелюється цілісність психіки, використовуються репродуктивні методи, що зорієнтовані на вивчення сфери свідомого («дослівне повторення фраз») та є неприйнятними для психодинамічного підходу. Такі засоби пізнання (репродуктивні) блокують мимовільний, неконтрольований прояв витіснених імпульсів (зі збереженням енергетичної потентності), які впливають на поведінку суб'єкта. У глибинно-корекційному процесі робота побудована на енергетичній ініціації поведінки суб'єкта, що відкриває можливість пізнання логіки несвідомого («іншої логіки») в порівнянні з «логікою свідомого» [199].

Діагностико-корекційна робота передбачає контекстність і опосередкованість проведення процесу, логічну послідовність у використанні методик пізнання. Глибинно-корекційний процес у групах АСПП меншою мірою орієнтований на сюжетно-рольові параметри, а більшою – на логічну впорядкованість, яка детермінована внутрішнім імплікативним порядком

психіки, до якого причетні обидві сфери психічного (свідоме/несвідоме) [197].

Глибинне пізнання вибудовується на інтерпретації поведінкового матеріалу, напрацьованого в групах АСПП. Інтерпретація матеріалу дозволяє виявити спрямованість мимовільної спонтанно-поведінкової активності психіки суб'єкта, встановити асоціативно-сміслові зв'язки і логічні взаємозалежності. Узагальнення, зроблені на основі наданого респондентом матеріалу, забезпечують об'єктивування наявності мазохізму та його впливу на психіку суб'єкта. Усвідомлення респондентом глибинних витоків мазохізму, його ролі в житті людини, відкриває перспективи реконструювання деформацій і дисфункцій її психіки, що нівелює мазохістичні форми поведінки. За таких умов організації процесу глибинного пізнання рефлексія є головною в індивідуалізованому синтезуванні несвідомої сфери зі свідомістю [202].

У фавораторі дисертаційної роботи дослідження зорієнтоване на пізнання глибинних витоків мазохізму, в основі яких лежать онто- філогенетичні тенденції. Мазохізм пов'язаний з архаїчним спадком, який має мотиваційний потенціал та дає можливість більшою мірою пізнати універсальність архетипних апріорі-когнітивних здібностей психіки до імманентного упорядкування. Останнє заявляє про себе на прикладі ієрархізації суб'єктом візуалізованого матеріалу – самостійно дібраних репродукцій художніх творів, або власних тематичних малюнків. Діалогічний психоаналіз, із використанням візуалізованих репрезентантів, дозволяє виявити спільність семантичної канви сюжету картини, в його архетипних символах, із символікою сновидінь – емпіричного базису ортодоксального психоаналізу [224]. Твердження З. Фрейда про те, що «сновидіння презентують нам багате джерело людської передісторії» [160, с. 210], можна застосувати стосовно художніх картин, які каталізують процес об'єктивування глибинного пласта психіки респондента та сприяють пізнанню мазохізму. Останнє пояснює доцільність введення у глибинному пізнанні провідного принципу: спонтанність та невимушеність поведінки учасника діагностико-корекційного процесу, що реалізується у вільному виборі засобів візуалізованої самопрезентації та у свободі

висловлювань у діалогічній взаємодії «Психолог↔Респондент» (далі «П↔Р») [216].

Спонтанну поведінку, у рамках групової роботи, задано принципами її функціонування, які синтезовані з гуманістичного підходу у психології. До основних принципів групової роботи належать: прийняття іншого таким, яким він є; добровільність; принцип «тут і зараз»; конфіденційність; щирість і відкритість у поведінці та надання зворотного зв'язку; відсутність: критики, порад, заохочень і покарань, чорно-білих категорій, оцінок з використанням морально-соціальних критеріїв, «добре/погано», «навішування ярликів», алгоритмізованих установок, принцип рівності [193]. Дотримання зазначених принципів створює умови для пізнання глибинних витоків мазохізму та їх нівелювання в результаті глибинної психокорекції. Організаційні аспекти більш розширено подані в посібниках [209, 217-219].

Емпіричний матеріал дисертаційної роботи засвідчує той факт, що мазохізму притаманне симультанне злиття онтологічних та архаїчних параметрів психіки. Останнє зумовлює специфіку глибинного пізнання у використанні методик, до яких належать: комплекс тематичних психомалюнків, предметні моделі (камені, іграшки, ліпка тощо), робота з використанням репродукцій художніх полотен, групова дискусія тощо.

Комплекс тематичних психомалюнків сприяє виявленню логіки несвідомого, яка є індивідуально-неповторною в кожному конкретному випадку. Малюнок дозволяє проектувати несвідомий зміст психіки через символи (архетипи), сприяє пізнанню внутрішньої детермінованості особистісних проблем суб'єкта. Психоаналіз малюнків в АСПП здійснюється за допомогою феноменологічного підходу і спирається на діалогічну взаємодію, що має психодіагностичну та корекційну спрямованість. Останнє полягає в розумінні автором глибинно-психологічних витоків мазохізму. Усвідомлення респондентом наявності особистісної проблеми (мазохізм) та її причин можливе завдяки об'єктивації внутрішнього протиріччя психіки в діагностико-корекційному процесі. Метод психоаналізу комплексу тематичних малюнків передбачає створення малюнків на задані теми (більше

40 тем), які торкаються різних сфер життя суб'єкта: травматичний досвід минулого, інтимні взаємини, пережиті травми дитинства, сприйняття власного майбутнього, ставлення до близьких людей, професійної діяльності тощо [196].

Наступною методикою глибинного пізнання є опрідметнені моделі (ліпка, іграшки, камені). Моделювання відбувається за наступними напрямками: створення власного презентанта; моделювання значущої ситуації; актуального емоційного стану; презентація себе в минулому, сьогодні і майбутньому. Об'єктивування змісту психічного відбувається у діалогічній взаємодії психолога з респондентом, при цьому враховується тема (назва, яку визначає автор) моделі та характер його ставлення до неї. У процесі інтерпретації побудованої респондентом моделі враховуються співвідношення кольору, величин, розташування фігур, каменів [205].

Приєм побудови опрідметнених моделей спирається на архетипічну природу психічного, яка конкретизується в діагностико-корекційному процесі. Завдяки спонтанній активності суб'єкта і діалогічній взаємодії із психологом модель наповнюється індивідуально-неповторним змістом. Синтезована форма матеріалізовано-візуалізованих презентацій дозволяє в діалозі здійснити порційне, багаторівневе «декодування» смислового навантаження створеної композиції [209].

Підсумовуючи вищесказане, висновуємо, що метод активного соціально-психологічного пізнання відповідає методологічним засадам психодинамічної парадигми та конкретизується в наступному:

- глибинне пізнання ґрунтується на поведінковому матеріалі спонтанної активності суб'єкта;
- зорієнтованість діагностико-корекційного процесу АСПП на «слідування за респондентом», із врахуванням того, що «психіка знає все» (не знає лише «Я»);
- методи АСПП вибудовуються на використанні візуалізованих засобів пізнання (іграшки, ліпка, психомалюнки, репродукції художніх полотен та ін.), які забезпечують об'єктивність глибинного пізнання;

- діагностико-корекційна процедура є невід’ємною від діалогічної взаємодії психолога з респондентом, що актуалізує мотиваційні імпульси;
- АСПП характеризується процесуальною діагностикою та інтерпретаційними узагальненнями;
- підпорядкованість усієї процедури АСПП законам «позитивної дезінтеграції та вторинної інтеграції психіки на вищому рівні розвитку респондента»;
- відповідність глибинного пізнання принципу додатковості, який реалізується двома принципами: «невід’ємності свідомого і несвідомого» і принципу «із іншого». Останній структурує діалогічну взаємодію психолога з респондентом у напрямі каталізації імпульсу активності зі сфери несвідомого («із іншого») [218].

Таким чином, глибинно-корекційне пізнання психіки засвідчує той факт, що оптимальність дослідження неусвідомлюваних чинників мазохізму можлива лише в діалогічній взаємодії психолога з респондентом («П↔Р»), при використанні опосередкованих візуалізованих засобів репрезентації суб’єкта. Презентанти «оживлюються» у процесі діалогу – наповнюються емотивно значущим (для протагоніста) змістом. За таких умов репрезентант виконує роль посередника між свідомим та несвідомим, що оптимізує психодіагностику мазохізму у процесі глибинного пізнання психіки.

Підсумовуючи матеріал даного підрозділу зазначимо, що діагностика мазохізму здійснювалася на методологічному базисі психодинамічної парадигми. Провідним методом даного підходу є АСПП, який реалізується як цілісна система різних методик, підпорядкованих законам «позитивної дезінтеграції та вторинної інтеграції психіки на більш високому рівні її розвитку». Головним принципом роботи в групах АСПП є спонтанність та невимушеність поведінки суб’єкта, яка полягає у: вільному виборі учасником процесу опосередкованого засобу для самопрезентації та свободі висловлювань. Спонтанність є однією з головних умов пізнання внутрішніх передумов виникнення мазохізму.

Реалізація процесуальної діагностики у глибинному пізнанні вимагає

забезпечення діалогічності процесу психологічної роботи з респондентом для розкриття динаміки репрезентації особистісної проблеми. Діалог в АСПП необхідний для послідовного, поступового, порційного здійснення діагностико-корекційного процесу. Дослідження мазохізму та його детермінованість несвідомим архаїчним досвідом (Едіп, вина, жертвоприношення, рабовласництво), можливе лише у процесі поєднання мови свідомості (слово) і несвідомого (образ, символ). Діалогічна взаємодія психолога з респондентом (далі «П↔Р») будується на процесуальній діагностиці, що спирається на ймовірнісні прогнозування та смислові репрезентації суб'єкта.

2.2. Глибинні чинники мазохізму (на матеріалі груп АСПП із майбутніми психологами)

Мазохізм, як було окреслено в першому розділі, пов'язаний з домінуванням мортідної (руйнівної) енергії та ослабленням інстинкту самозбереження, що знаходить свій прояв у тенденції до самопокарання. Окреслимо основні критерії мазохізму:

- наявність почуття вини, що актуалізує тенденцію до самопокарання;
- інтеграція з тенденціями до «психологічної смерті», «психологічного імпотування», «повернення в утробу»;
- поєднання тенденцій до «слабкості» і до «сили», «до життя» і «до смерті»;
- амбівалентне ставлення до лібідних об'єктів;
- відступи від реальності, почуття меншовартості
- блокування інтимної сфери життя, власного потенціалу;
- єднання з первинним лібідним об'єктом через деструктивні тенденції;
- самонародження через страждання.

Мазохізм характеризується поєднанням діаметрально протилежних тенденцій, що зумовлює його взаємозв'язок з едіпальною залежністю суб'єкта,

особливістю якої є також дуалістичність проявів – амбівалентне ставлення дитини до батьків. При мазохізмі едіпальна залежність вказує на той факт, що за стражданнями, обмеженнями та самопокаранням стоїть чуттєве тяжіння до первинного лібідного об'єкту. З. Фрейд у книзі «Вступ до психоаналізу» [156], зазначає, що мазохізм «... представляє боротьбу між задоволенням і протидією йому» [156, с. 25]. Вчений підкреслює, що в основі цього лежить «зіткнення бажання і заборони» [там само], що дає натяк на Едіпа. На думку З. Фрейда, комплекс Едіпа поєднує в собі всі подальші наслідкові негаразди психіки суб'єкта [157]. У психоаналітичному словнику даний термін трактується як: «упорядкована сукупність любовних та ворожих бажань дитини, які спрямовані на батьків» [121, с. 255]. Акцент робиться, як засвідчує цитата, на амбівалентності (протилежності) почуттів до рідних. Це знаходить свій вияв у тому, що дитина прагне єднання з лібідним об'єктом протилежної статі та водночас відчуває конкуренцію і бажає смерті батькові своєї статі. Це є негативним фактором едіпового комплексу [156]. Саме деструктивні чинники едіпального порядку, на несвідомому рівні, породжують особистісну проблему та актуалізують моргідні тенденції, до яких відноситься і мазохізм.

У психоаналітичних дослідженнях З. Фрейд висвітлював комплекс Едіпа як «ядро людського досвіду; упорядкована сукупність любовних та ворожих бажань дитини, які спрямовані на батьків» [158, с. 55]. У класичному психоаналізі ставиться акцент на потребі дитини в єдності (любов та захист) з батьками. Водночас, вона прагне єднання з батьком протилежної статі та відчуває конкуренцію і бажає смерті батькові своєї статі. Останнє є проявом негативного едіпового комплексу [157], наслідки якого синтезуються у феномені мазохізму.

Солідаризуємося з позицією З. Фрейда, який ставив акцент на деструктивному впливові на психіку суб'єкта блокування вираження лібідної енергії. Головною детермінантою такого блокування вчений визначав процес соціалізації людини [156]. У своїй роботі «По той бік принципу задоволення» [159] дослідник пише: «Ранній розквіт інфантильного

сексуального життя суб'єкта був приречений на загибель через несумісність його бажань із реальністю та обмеженістю дитячого розвитку. Цей розквіт загинув, супроводжуючись сильними душевними стражданнями, що зумовили виникнення відчуття неповноцінності, покинутості, ревнощів, заздрощів, що є виявом енергії мортідо» [159, с. 41- 42].

На основі аналізу сновидінь З. Фрейд зазначив про обтяженість едіпальним комплексом ще з зародку [160 с. 42]. Психодинамічна парадигма доповнює його позицію твердженням, що «невідворотнім для кожної людини є факт того, що вона «несе вину із зародку» [224, с. 45], що підтверджує «едіпальна довершеність» (Т. Яценко) [217]. Дана категорія описує факт фізіологічної причетності індивіда до гениталій матері, утроби і кровозміщення (в його жилах вже тече кров і матері, і батька). Цей феномен знаходить прояв у різних шляхах «довершення» взаємин з первинним лібідним об'єктом через заміщення, що пом'якшує «табу на інцест» [217].

У рамках психодинамічної парадигми, Т. Яценко зазначає, що «недоцільно обмежуватися стандартним поглядом на едіпальний комплекс, який декларує персоналізовану залежність (від батька чи матері)» [221, с. 46]. Це підтверджується науковими дослідженнями її послідовниці І. Сірик [140]. Психіка суб'єкта інтроектує вплив обох батьків, де пріоритетним є механізм захистів «від слабкості до сили», який впливає на вибірковість ідентифікацій (певних рис) лібідного об'єкту [140]. Враховуючи це, Т. Яценко доповнила поняття «едіпів комплекс» замінивши слово «комплекс» на «залежність», що обумовило конкретизацію розуміння об'єкта едіпальної залежності – «чуттєво-емоційна залежність (тяжіння) дитини стосується не лише окремої батьківської особи (протилежної статі), а обох батьків» [221, с. 53].

Т. Яценко доповнила класичне розуміння едіпового комплексу трьома стадіями їх розуміння: домовний (Батьківський комплекс), перинатальний («едіпальна довершеність» через кровну єдність з батьками) і класичний комплекс Едіпа (від 2 до 5 років, період вербального становлення). Емпіричний матеріал дозволяє констатувати, що у виникненні мазохізму превалюють латентні (нереалізовані) чинники, які задані Батьківським

комплексом (крім ризику інцестних зв'язків). Особливо заявляє про себе імператив тенденцій повернення в утробний стан – бажання створити власну утробу і демаркуватися від батьків, звільнитися від якостей, інтроектованих від об'єкта тяжіння і прагнути до самореалізації. Категорія «едіпального довершення» вказує на досексуальне єднання дитини з батьками в утробі матері (кровне єднання) [224].

Дисертаційна робота, яка ґрунтується на методі АСПП доводить, що до деструкцій психіки, детермінованих едіпальною залежністю, відносяться: амбівалентність почуттів до лібідних об'єктів; відчуття неповноцінності; почуття вини, які актуалізують мазохістичні тенденції. В едіповій ситуації нівелюється принцип задоволення через заборони, покарання, обмеження дитини просоціальними цінностями, що призводить до виникнення почуття вини і, як наслідок, тенденції до самопокарання. З. Фрейд стверджує, що «тяжіння дають нам не тільки щастя, вони є першопричиною тяжких страждань, коли зовнішній світ відмовляє нам у задоволенні потреб і прирікає на їх позбавлення» [157, с. 71]. Такі бар'єри на шляху єднання з лібідним об'єктом є травматичними для психіки суб'єкта та обумовлюють виникнення мазохізму.

У дослідженнях Т. Яценко акцент ставиться на тому, що негативні наслідки едіпальної залежності посилюються з розвитком суб'єкта, його «Я» та Над-Я [204]. Це є свідченням того, що «комплекс Едіпа не зводиться до певних аморальних прагнень «гріховного єднання», його дієвість обумовлена тим, що він уводить у свідомість психіки дитини перший закон – заборону на інцест, що створює непереборний бар'єр на шляху до вдоволеності тим, що нерозривно пов'язує бажання і закон» [218, с. 25]. Формування мазохістичних тенденцій пов'язане з блокуванням чуттєвого тяжіння дитини до первинних лібідних об'єктів, що обумовлює виникнення амбівалентного ставлення до них. Це пов'язано з боротьбою лібідних та мортідних почуттів. Одним із факторів реалізації лібідної енергії є емоційний аспект – єднання дитини з батьками (емоційна близькість, відчуття бажаності) [222]. Відсутність позитивного фону в дитячо-батьківських відносинах призводить до

формування почуття вини, меншовартості, агресії, що знаходить свій вияв у моральному мазохізмі.

Мазохізм первинно детермінований відносинами з батьками. Дану гіпотезу підтверджують дослідження В. Райх [126] та К. Хорні [173-174], які розкривають вплив сім'ї на суб'єкта. Зокрема, в рамках концепції В. Райха, форма едіпового комплексу може змінюватися залежно від міжособистісних взаємин в сім'ї та їх структури [126]. К. Хорні, яка ставила акцент на об'єктивуванні значення сімейних стосунків у виникненні едіпальної залежності, окреслювала дві умови: «перша полягала в сексуальній стимуляції з боку батьків, а друга – у конфлікті між потребою дитини в залежності та її жорстокому ставленні до батьків» [173, с. 35]. Згідно твердженням дослідниці, «відчуття дитиною загрози від батьків, яка детермінована виявом ворожості відносно них, породжує в неї появу почуття тривоги» [173, с. 35]. Виникнення почуття амбівалентності в дитини (любов-ненависть, єдність-відчуженість, залежність-самостійність) обумовлює появу почуття вини та, водночас, агресивності стосовно батьків. Це призводить до зростання неприємної для суб'єкта напруги, яка знаходить свій вихід у мазохістичних тенденціях.

Табу на інцест декларує заборону на чуттєве тяжіння до лібідного об'єкту, що мотивує психіку до пошуку «обхідних шляхів» для реалізації цього бажання. Останнє може мати деструктивний характер, що відноситься до феномену мазохізму. Суб'єкт карає себе нанесенням самому собі ушкоджень (див. Додаток Н., Р.), які знижують почуття вини (за ним прихована нереалізована любов до об'єкту тяжіння). Таким чином мазохізм є деструкцією психіки, до виникнення якої причетні едіпальні мотиви. Останнє презентує науково-узагальнюючий аналіз стенограми діагностико-корекційної роботи з протагоністом Н., де аналізанд центрує увагу на прагненні домінувати над оточенням, відчувати силу через омертвіння власних почуттів. Така поведінка була сформована у відносинах з матір'ю, що деструктує соціально-адаптивні можливості суб'єкта. Це є формою самошкоди, яка суперечить інстинкту самозбереження, а отже є проявом мазохізму.

Процедура емпіричного дослідження. Респонденту Н., студентці 2 курсу спеціальності «Психологія», було запропоновано зобразити комплекс авторських тематичних малюнків і доповнити його репродукціями художніх полотен та викласти їх за емоційною значущістю. В аналізі використані посилення на текст стенограми і графічну продукцію, повний обсяг яких подано у Додатку Л.

Науково-узагальнювальний аналіз стенограми глибинно-корекційної роботи з використанням репродукцій художніх творів та комплексу авторських малюнків (респондент Н.)

Емпіричний матеріал, отриманий в результаті психоаналізу комплексу тематичних малюнків із застосуванням репродукцій художніх полотен дозволяє констатувати, що Н. обтяжена мазохістичними тенденціями, породженими едіпальною залежністю і пережитими драмами минулого.

Наслідками едіпальної залежності Н., є амбівалентне ставлення до матері: любить, потребує її (к-ти 175, 303, 403) і, одночасно, – відчужує її (к-ти 87, 107, 119, 128, 193, 212, 441). Це призводить до того, що Н. важко зберігати оптимальні відносини з іншими людьми (к-ти 111, 252, 327, 439) та впливає на побудову конструктивних взаємин з партнером. Це знаходить свій прояв, з одного боку, в потребі бути завжди поруч із ним (к-ти 30, 90, 169, 232), Н. покладає психотерапевтичні функції на нього (к-т 64), але в той же час – дистанціюється від нього, обумовлює ситуації розриву стосунків (к-ти 46- 47, 140, 164, 206, 238, 346). Таким чином, відносини Н. з оточенням схильні до ризику розвитку за деструктивно-негативною лінією через перенесення негативних почуттів до лібідного об'єкту (матері) на інших, що прирікає Н. на страждання мазохістичного спрямування (к-ти 74, 79, 83, 98, 138, 350, 390).

Мотивування становлення мазохізму Н. задане поведінкою матері (к-т 87). Психологічна травма, отримана Н. у взаєминах з матір'ю, зумовила появу заміщень та переносів (к-т 274), які актуалізуються захисними механізмами та задають транзит проблем в подальше життя Н. – руйнування відносин з партнером, безпричинне проектування мортідних (агресивних) тенденцій на інших (к-ти 29-30, 89, 111, 270, 309), втрата власного «Я» (к-

ти 77, 193, 240, 249, 429, 438, 441). Таким парадоксальним шляхом вирішується дистанціювання, винесене з едіпальної ситуації. Логіка несвідомого – «в цих деструкціях поведінки я разом з лібідним об'єктом (мамою)»).

Мазохізм має деструктивний вплив на психіку Н., що проявляється в: психосоматичних порушеннях (к-т 8, 390); порушеннях сприйняття реальності (к-ти 199, 241), які обумовлюють відчуття внутрішньої дисгармонії (к-т 99), психологічної старості (к-т 51); блокуванні лібідних проявів: у взаєминах з батьками (к-ти 77, 329, 333, 436, 438), з інтимно-значущим партнером, що проявляється також у неможливості дарувати та приймати позитивні емоції (к-ти 98, 325), налагоджувати партнерські, дружні відносини (к-т 327); блокування власного потенціалу (к-ти 227, 255-256, 331-333, 421, 440); самопокаранні (к-ти 33, 161, 162, 395, 396, 444); тенденції «до психологічного імпотування» (к-т 134).

Особистісні протиріччя Н. зумовили дискретність внутрішнього стану (к-т 387), що підтверджує аналіз малюнка рис. Л.28 (немає назви) і наступні комунікати респондента в психоаналітичному діалозі. Н. відчуває безсилля щодо свого «хаотичного» внутрішнього стану (к-т 26).

Нереалізовані стосунки з лібідними об'єктами, пережиті драми дитинства породжують у Н. мортідні тенденції, що мають прояв в почутті вини (к-ти 35-36, 38, 79, 87) та обумовлюють тенденцію до мазохізму. Мазохістські тенденції Н. також проявляються в прагненні до страждань, що підтверджує висловлювання: «є приємною виною» (к-ти 50-51).

Аналіз роботи з Н. дозволяє констатувати, що винесене з родини почуття неповноцінності породжує поєднання протилежних тенденцій «до слабкості» (к-ти 25-26, 81) та «до сили» (к-ти 40-41, 45, 188, 267-268, 294, 313, 409-410). Тенденція займати позицію «над» обумовлює особистісну проблему Н.: у відносинах з партнером Н. займає позицію «над», що призвело до розриву і, одночасно, почуття вини і жалю про це. У цьому проявляється ірраціональність поведінки Н. Одночасно з тенденцією займати позицію «над» задається тенденція до знецінення інших, того, що робиться на благо Н. За

таких мазохістичних тенденцій респондент єднається з первинним лібідним об'єктом (матір'ю) на психологічному рівні. Парадоксальним є неусвідомлене моделювання Н. залежності від енергії мортидо (руйнування), яка була присутня в батьківській родині і від якої вона страждала.

Для Н. є цінним створювати ситуації самій собі, де би вона могла проявити свою внутрішню силу та самоствердитися. Таким чином, об'єктивується протиріччя: задоволення поєднується з пасивністю, відчуттям безвиході. Активність Н. залежить від ситуацій, де є присутнім ризик (к-ти 102, 309). Ірраціональне прагнення потрапляти в кризові ситуації пояснюється тим середовищем, у якому росла і тривалий час перебувала Н., відчуючи певний психологічний дискомфорт (к-ти 197, 202, 203, 263, 284, 336, 360, 415, 456). У цьому проявляється тенденція «повернення в утробу» (к-ти 107, 130, 131, 141, 243-244, 269, 433-434) та «вимушеного повторення» (к-ти 237-238, 322-323, 335, 355, 373).

Формою мазохізму також є знедолення Н. себе, залежність від минулого травматичного досвіду, затримка в непродуктивному гештальті (к-ти 20-23, 27, 54-55, 61, 98, 117, 142, 211, 261, 290-292, 320-321, 425, 442, 443). З одного боку Н. бажає реалізувати свій потенціал (к-ти 258, 406, 412, 419, 452, 458, 461), з іншого – затримується в позиції жертви (к-ти 99-100, 105, 163). Залежність від допомоги ззовні (к-т 232) гальмує процес самостановлення. Це обумовлює блокування можливостей самореалізації Н. свого потенціалу. Нижче пропонуємо узагальнюючий аналіз діагностико-корекційної роботи з Н. у вигляді схеми (див. рис. 2.2).

Таким чином, на основі аналізу емпіричного матеріалу презентованого вище доходимо висновку, що мазохізм пов'язаний з едіпальними залежностями суб'єкта, наслідками чого є капсулювання лібідної енергії та актуалізація тенденції до самопокарання. Шляхом реалізації мазохістичних тенденцій людина вирішує свої внутрішні конфлікти, що були закладені в період едіпального розвитку та винесені із дитячо-батьківських відносин.

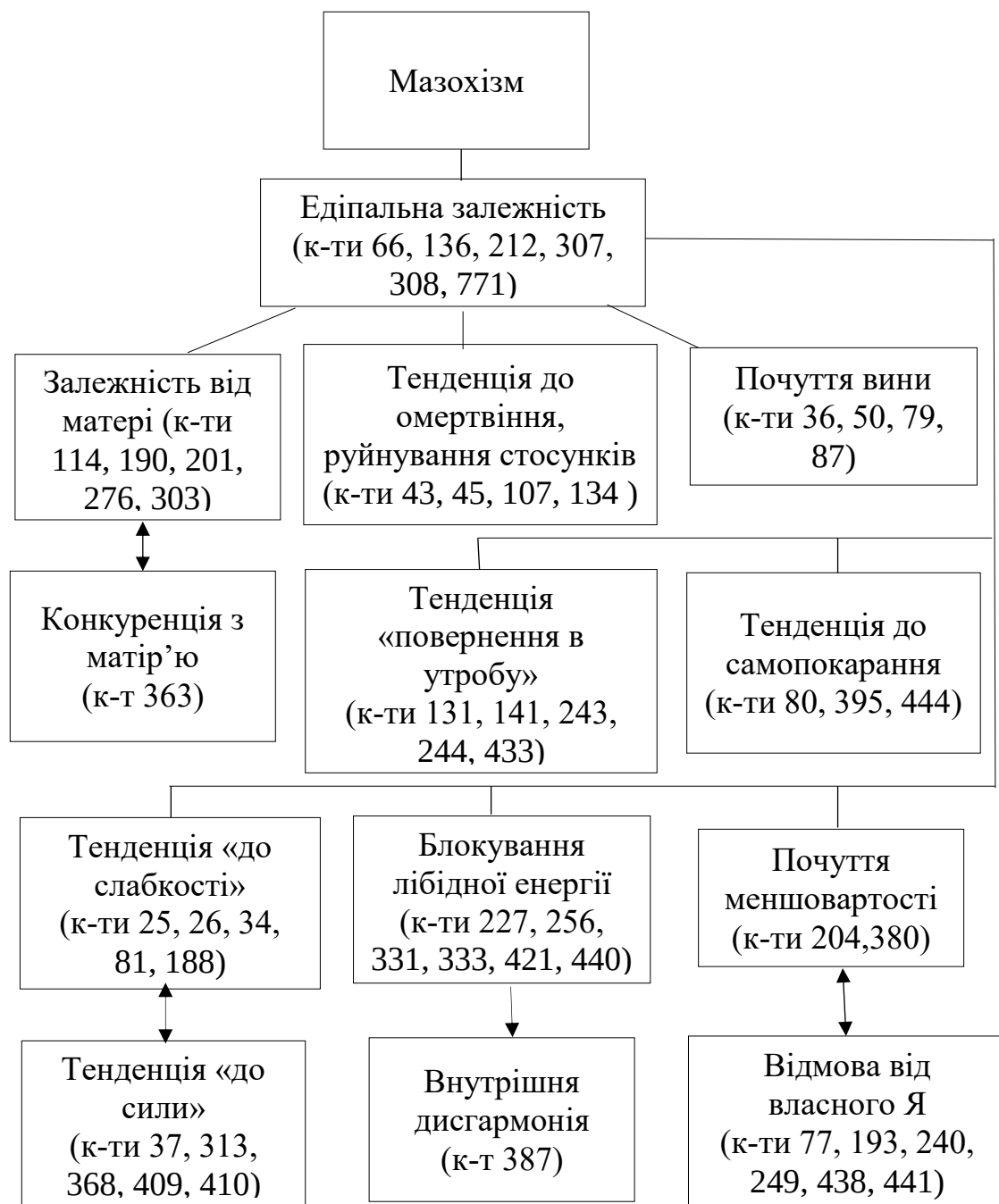

Рис. 2.2. Схема «Деструкції психіки, мазохізм» (Структурно-семантичний аналіз респондента Н., Додаток Л.)

Згідно з проведеним дослідженням, формою морального мазохізму є психосоматичні захворювання. Фіксація суб'єкта на травматичних подіях минулого, капсулює його в мортідних почуттях, що блокує особистісний потенціал, життєву активність, порушуючи інстинкт самозбереження. Це призводить до виникнення базально-внутрішнього конфлікту – «життя-смерть» який може вирішуватися парадоксальним шляхом – через феномен

мазохізму [221]. Звернемося до стенограми діагностико-корекційної роботи з респондентом Н., де об'єктивується дієвість тенденцій життя/смерть, їхній взаємозв'язок з едіпальними залежностями суб'єкта та роль у виникненні мазохізму.

Процедура емпіричного дослідження. Респонденту Н., студентці 3-го курсу спеціальності «Практична психологія» було запропоновано доповнити авторські малюнки репродукціями художніх полотен та викласти їх за емоційною значущістю. В аналізі використані посилання на текст стенограми і графічну продукцію, що презентовані (у повному обсязі) у Додатку В.

Науково-узагальнювальний аналіз стенограми глибинно-корекційної роботи з використанням репродукцій художніх творів та іграшки
(респондент Н.)

Аналіз стенограми репродукцій художніх полотен та авторських малюнків об'єктивує глибинні детермінанти виникнення морального мазохізму в Н. Зокрема, у процесі діагностико-корекційної роботи було розкрито вплив едіпальної залежності та базально-внутрішнього конфлікту «життя/смерть» на утворення мазохістичних тенденцій.

Аналіз стенограми дає змогу засвідчити, що травматичні ситуації едіпального періоду породжують амбівалентні почуття: відчуження батьків (к-т 41) і, одночасно, прагнення бути з батьками (к-ти 12, 56, 180, 229). Таке протиріччя зумовлює виникнення напруги, що знаходить свій вияв у почутті вини (к-ти 43, 47, 83, 84, 158, 182), агресії, звернутої на самого себе (к-ти 28, 179, 187, 214). Психологічна травма, отримана респондентом через неприйняття матір'ю Н., відсутність розуміння між ними (к-ти 35, 46, 144, 146, 154,), та перенесення на неї образи на батька (к-ти 56-57), посилили почуття вини (к-т 182), що каталізувало виникнення психосоматичного захворювання у протагоніста (к-ти 45, 160, 172, 215). Фіксація травми капсулює Н. у мортідних почуттях, що блокує можливість її самореалізації (к-ти 49, 142, 153-156, 220-222). Негативні почуття, які винесені з едіпальної ситуації (к-ти 152, 191), створюють «зону ризику» – перенесення взаємин із матір'ю на інші об'єкти, що є невидимим для Н (к-ти 33, 75, 76, 88-89, 127, 151-152). У процесі

діагностико-корекційної роботи було досліджено, що травматичні ситуації дитинства обумовили виникнення внутрішніх протиріч: страх бути схожою на матір (к-ти 68-70) і, одночасно, присутня схожість з нею (к-ти 169, 227), що породжує в Н. мазохістичні нахили (к-ти 46, 207-209, 214).

Глибинне пізнання виявило відчуження Н. мами і, одночасно, ідентифікацію з нею. Через ідентифікацію з матір'ю протагоніст пережила ситуацію нерівності. Для Н. залишається неусвідомлюваним той факт, що вона намагається з допомогою чоловіка «психотерапевтуватися» (к-т 37) від відчуття нерівності, яке єднає її з матір'ю (к-т 151). Відчуття нерівності переводить респондента в позицію слабкості (к-ти 26, 123-124), чого Н. уникає і намагається запобігти подібній ситуації у відносинах з партнером, що обумовлює складнощі в їхніх взаєминах (к-ти 22, 61, 170). Формат об'єктних відносин, винесених із батьківської сім'ї, породжує суперечності: бажання домінувати у відносинах із партнером та прагнення, щоби все залежало від чоловіка. Така розбіжність продукує виникнення «зон ризику» у взаєминах з партнером.

Аналіз стенограми засвідчує, що мати прагнула обмежувати свободу Н., ізолювати її, що вплинуло на формування глибинної цінності респондента – наявність особистісної свободи, яка проектується на відносини з чоловіком (к-ти 8, 9, 94, 171, 174, 175, 197). Глибинне пізнання дозволило діагностувати роль едіпальної залежності у виникненні кризи внутрішнього стану Н., відчуття вини, що призвело до балансування респондента на грані життя-смерть (к-ти 177, 179, 184). Аналіз малюнка (рис. В.7) дозволив об'єктивувати, що домінування енергії мортідо над лібідо, які є невидимим для респондента, задає спрямованість поведінки: створення кризових ситуацій, які допомагають відчуті Н. власний енергетичний потенціал – прагнення до життя (к-ти 194, 209). Наведемо індивідуально-неповторний зміст висловлювань протагоніста, що вказують на мазохістичні тенденції (див. таблицю 2.1).

Таблиця 2.1

Індивідуально-неповторний зміст висловлювань протагоніста, що вказують на мазохістичні тенденції (респондент Н)

№ п.п.	Критерій мазохізму	Висловлювання протагоніста	№ комунікатив протагоніста
1	Самопокарання	«агресія та самознищення»	43, 109, 207
		«виникнення хвороби, що рятує»; «виконання бажань матері»	160, 122, 124, 152, 154
		«виникнення агресії, що ослаблює Я»	27, 29, 75-76, 81
2	Почуття вини	«образ на себе»	45, 84
		«усталеність почуття вини»	47, 49, 68, 130
		«бажання бути дочкою для матері, а не кимось іншим»	11, 146
3	Тенденція «від слабкості до сили»	«агресія допомагає моєму сходженню»	65
4	Амбівалентне ставлення до матері	«радість від смерті матері»	41
		«обезцінює прощення матері»	51, 192
		«я була для матері самою близькою людиною»	144
5	Базально-внутрішній конфлікт «життя/смерть»	«я хотіла померти, але щось не пускало»	184, 213
		«в мене повністю знецінено життя»	61, 189
		«хвороба повернула мене обличчям до життя»	184, 191, 194

Аналіз діагностико-корекційної роботи з протагоністом Н. засвідчив детермінованість мазохізму едіпальною залежністю суб'єкта, при якій лібідні

прояви Н. до матері, були приглушені мортідними через травматичні ситуації дитинства. Відсутність чуттєвого єднання з лібідним об'єктом призвела до актуалізації психосоматичних захворювань та перебування респондента в ситуації «життя/смерть» як форми покарання за заборонене бажання (тяжіння до лібідного об'єкту). Останнє є одним із головних критеріїв мазохізму, що було об'єктивовано в даній психокорекційній роботі.

Авторські малюнки (рис. 2.3-2.11) майбутніх психологів, які були виконані в рамках проведеної методики «психоаналіз комплексу тематичних малюнків» [195-196], свідчать про детермінованість мазохізму едіпальними залежностями суб'єкта. При цьому важливо відзначити, що такі мотиви пробивалися крізь тематику малюнків, у яких не було орієнтації на виявлення мазохістичних нахилів. Малюнки засвідчують можливість відображати страждання, до яких причетні первинні лібідні об'єкти. Останнє відображається в архетипній символіці малюнка: ланцюги (рис. 2.5, 2.9, 2.10); стріли (рис. 2.6); мотузки (рис. 2.7, 2.8), каплі крові (рис. 2.5, 2.6, 2.11). З огляду на тематику малюнків, яка далека від орієнтації на виявлення мазохізму, констатуємо архетипічну сутність символіки, що пов'язана із едіпальною залежністю.

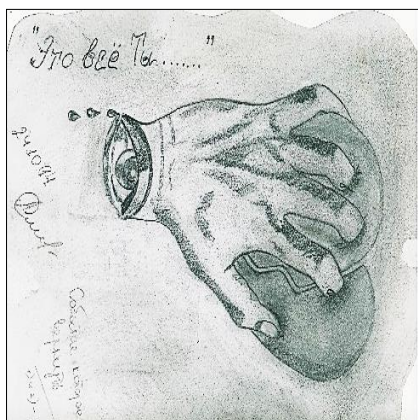

Рис. 2.3. Подія,
яку хотілося б
повернути

Рис. 2.4 N-ний кадр

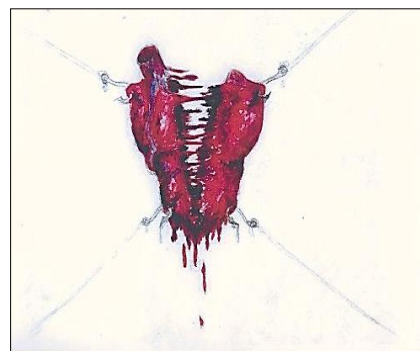

Рис. 2.5. Драматичне
минуле

Рис. 2.6.
Сприйняття
нещастя

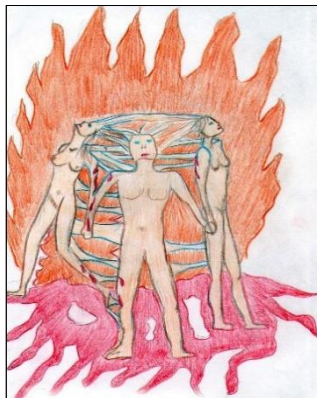

Рис. 2.7. Моя
сім'я тепер

Рис. 2.8 Мій
звичайний
емоційний стан

Рис. 2.9. Я серед
чоловіків

Рис. 2.10.
Драматична подія

Рис. 2.11. Минуле,
яке неможливо
виправити

Едіпальна залежність, з супутнім їй почуттям вини (у поєднанні з самопокаранням) [221], створює ризик прояву мазохістських тенденцій, які можуть бути приховані фізично і проявлятися на душевному рівні. Цьому може сприяти процес інтроспектування суб'єктом тих рис первинних лібідних об'єктів (батьків), які обумовили його ж емотивний дискомфорт – позицію слабкості (підкореність), почуття самотності, меншовартості тощо, що пов'язано з відчуженням та блокуванням лібідо [222].

Деструктивним наслідком едіпальної залежності є почуття вини, яке актуалізує тенденцію до самопокарання. Так, на думку З. Фрейда, саме Над-Я виступає в ролі «невсипущого ока або караючої совісті» [156, с. 54], викликаючи в людини відчуття вини. Засновник психоаналізу стверджував,

що едіпів комплекс є головним джерелом виникнення неусвідомлюваного почуття вини [161]. У рамках психодинамічної парадигми констатовано, що вина, з вархуванням «едіпальної довершеності», породжується як «сперматозоїдним зачаттям» (кровозмішення), так і причетністю до «заборонених» (генітальних) шляхів актом народження. Вина інтегрується в Супер-Его шляхом ідентифікації з батьками (сам собі стає ще більш суворим батьком), що констатують факти самопокарання, яке каталізує імпотування активності [221]. За таких умов, людина стає жертвою власних неусвідомлюваних тенденцій, до яких належить мазохізм.

Для прикладу, представимо аналіз стенограми діагностико-корекційної роботи з протагоністом В., де розкривається вплив інтроектів на актуалізацію душевних страждань, що обумовлюють єднання з первинним лібідним об'єктом, та об'єктивується дієвість архаїзму вини через едіпальні залежності суб'єкта.

Процедура емпіричного дослідження. Респонденту В., студентці 3-го курсу спеціальності «Психологія», було запропоновано намалювати малюнки на тему «Моє тату», «Тату вини» та доповнити їх репродукціями художніх полотен. Обрані та авторські малюнки студентка виклала за емоційною значущістю. В аналізі використані посилання на текст стенограми і графічну продукцію, що презентовані у повному обсязі у Додатку К.

Науково-узагальнювальний аналіз стенограми глибинно-корекційної роботи з використанням авторських малюнків (респондент В.)

Аналіз стенограми засвідчує, що у процесі діагностико-корекційної роботи з В. було виявлено ідентифікацію респондента з матір'ю через переживання негативних відчуттів (к-ти 68-69), що зумовлюють виникнення мазохізму у формі душевних страждань (к-ти 4, 13, 22, 40, 50). Єднання респондента з лібідним об'єктом по лінії мортідних переживань, впливає на створення зон ризику у власній родині, що призвели до формування почуття вини (к-ти 11, 12, 38-39) та, як наслідку, самопокарання (к-ти 6, 13-16, 48, 73). Глибинне пізнання об'єктивує наявність у В. тенденції вимушеного повторення (к-ти 60, 61, 89) травматичної для неї ситуації дитинства

(розлучення батьків), пов'язаної з лібідним об'єктом (батьком). Винесене з дитячого періоду почуття тривоги блокує лібідну енергію (к-т 60). Едіпальна залежність породила ідеалізацію образу батька, що підтверджують висловлювання В., зокрема: «Батько був для мене ідеалізований об'єкт. І тепер я розумію, що чоловік був також ідеалізованим об'єктом для мене» (к-т 63). Наявність чуттєвого тяжіння до батька (к-т 65) каталізувало почуття вини (табу на інцест) (к-ти 72-73). Все це знайшло свій вихід у взаємовідношеннях із заміщуючим об'єктом – чоловіком В. (к-т 70).

За словами протагоніста, вона вимагає від партнера самовіддачі, що і створило кризову ситуацію в їхніх відносинах. Сутність браку респондент вбачає в тому, що це раз і на все життя (к-т 40), що єднає В. з матір'ю (к-т 89). Протагоніст прагне до гармонійних відносин з чоловіком, навіть через емоційний біль (тенденція «до сили» (к-ти 8, 45-46)), при цьому неусвідомлено робить себе нещасною, знедоленою адже руйнує стосунки з партнером (тенденція «до слабкості» (к-ти 54-56)). Це є внутрішнім протиріччям В., яке призводить до актуалізації мазохізму. За таких умов В. на несвідомому рівні єднається з матір'ю та, як наслідок, психологічно імпотує партнера (к-т 72), що обумовлює руйнування стосунків і повторення драми дитинства (к-ти 58, 59). Це, у свою чергу, актуалізує почуття вини, яке знаходить свій прояв у моральному мазохізмі, що підтверджується висловлюванням В.: «сама собі встромила ніж у серце» (к-т 14).

Аналіз даної діагностико-корекційної роботи доводить, що едіпальна залежність впливає на формування та розвиток інтимних стосунків, а саме: через блокування енергії лібідо, яка була спрямована на задоволення потягів до первинних лібідних об'єктів. Капсулювання лібідної енергії призводить до домінування мортідних тенденцій, що знаходить свій вияв у душевних стражданнях – внутрішньому мазохізмі.

Блокування інтимної єдності суб'єкта з кровно рідними людьми лише постфактум входить у свідомість дитини, яка платонічно уже є залежною від батьків. Це має деструктивні наслідки (самопокарання) на тлі відчуття «без вини винний», яке посилюється під енергетичним впливом слідів

перинатального періоду розвитку [224]. Емпіричний матеріал дає змогу констатувати, що перинатальний період ставить акцент на психіці суб'єкта і задає тенденцію «в утробу», яка омертвляє та імпотує життєву активність суб'єкта та призводить до утворення морального мазохізму. Відчуття знаходження в утробі та бажання зануритися в утробу, як форма захисту, є для суб'єкта деструктивними, зумовлюють актуалізацію мазохістичних тенденцій. Численні фіксації перинатального періоду, зокрема акту народження, впливають на виникнення у людини схильності до балансування між відчуттям граней життя та смерті («бути чи не бути»), що в дорослому житті знаходить свій прояв у мазохістичних нахилах [221].

Термінологічне окреслення описаного феномену мазохізму охоплює категорія «платонічний мазохізм» (Т. Яценко) [222]. Для нього характерна програмована заданість поведінки, що стосується перинатального періоду і виражається поза фізичними впливами через захисні механізми перенесення, ідентифікації, заміщення, роблячи акцент на ефект жертвовності власних потреб заради іншого. Яскравим прикладом цього є Договір між Захером фон Мазохом та Вандою фон Дунаєвою, аналіз якого подано далі. Зміст Договору викладено в Додатку 3.

*Науково-узагальнювальний аналіз Договору між Захером фон Мазохом
та Вандою фон Дунаєвою*

Структурно семантичний аналіз договору об'єктивує вплив едіпальної залежності на виникнення мазохізму. Це має прояв у: інтроектуванні рис первинного лібідного об'єкта (к-т 23), формуванні почуття провини та тенденції до самопокарання (к-т 28), амбівалентності почуттів (к-ти 19, 24).

Договір презентує взаємозв'язок об'єктних відношень з мазохістичними тенденціями, що виражається через відчуження, омертвіння чуттєвого аспекту. Об'єктне відношення проявляється через прагнення суб'єкта домінувати та маніпулювати оточуючими людьми (к-ти 7, 9, 13). Чуттєвість визначається як слабкість, яку не повинна виявляти людина (к-ти 8, 10), що призводить до внутрішнього омертвіння. Мазохістичні тенденції знаходить вираження в бажанні бути приниженим, відчути власну неповноцінність,

розчинитися в більш сильній особистості, що суб'єкт відчував у стосунках з матір'ю. Так, мазохізм знаходить вираження в амбівалентності почуттів: з одного боку, прагнення домінувати, маніпулювати оточенням, але водночас не прийняття це в людях, адже є страх повернутися в ситуацію дитячо-батьківських відносин, де суб'єкт підпадав під маніпуляції батьків (к-ти 1, 16, 18).

Аналіз договору об'єктивує наявність зв'язку формування мазохістичних нахилів із перинатальним періодом розвитку суб'єкта, яка виявилась у: тенденції «повернення в утробу» (к-ти 3, 6); натяках на внутрішньоутробний розвиток суб'єкта (к-ти 4, 5, 11, 12); тенденції переносу внутрішньоутробного періоду розвитку плоду на народжену дитину в теперішній час (к-ти 20, 25). Встановлено, що в психологічному ракурсі перинатальний період не закінчується актом народження дитини (к-т 29).

Ми виділили в Договорі смислові аспекти, що мають відношення до архаїзмів та пізнаються завдяки архетипному змісту. Зокрема, в Договорі присутні архетипічні терміни: життя, смерть, кара, раб, кров, слухняність, свобода, покарання, вина, катування, злочин, покора, влада, душа. Аналіз свідчить про наявність:

– «едіпальної довершеності» (к-ти 3, 4, 12) натяк на внутрішньоутробний стан – «відмова від власного Я», «не може бути власної волі», «подібно плоті мені належить і ваша душа», «ваша честь як і ваша кров належить мені », «моїй владі повинні підпорядковуватися всі ваші почуття, відчуття» тощо;

– архаїзм рабовласництва (к-ти 6, 7) – натяк на батьківський гештальт відносин: «... якщо ви забудете, що ви раб, і перестанете виявляти безумовний послух, мені дається право карати і карати вас, як мені заманеться»;

– констатація відсутності спорідненості (к-ти 14, 17), що, очевидно, дає простір для жорстокості поведінки: «мені дозволена найбільша жорстокість», «Ви ... раб, і якщо я потопаю в розкоші ... ви повинні покійно цілувати ногу, зневажаються вас» ;

– балансування між «життям і смертю» (к-ти 26-27) – «коли ви не

зможете більше виносити мого панування, коли ланцюги стануть для вас занадто важкими, тоді ви повинні вбити себе самі ...»;

– нівелювання Мазоха як суб'єкта (к-ти 4-5, 25), досягнення повної рабської підкореності: «я пані над вашим життям і смертю», «крім мене у вас немає волі ... ви сліпе знаряддя в моїх руках», «... я пані над вашим життям і смертю».

Представлений вище аналіз змісту «Договору» між Леопольдом фон Захер-Мазохом і Вандою фон Дунаєва дав змогу засвідчити нівелювання сексуального аспекту в ньому та перебування інтимних взаємин під заборонаю (табу) на час дії «Договору», що засвідчує десексуалізацію даного феномену. Структурно-семантичний аналіз переконує у тому, що провідним архаїчним чинником у виникненні мазохізму є едіпальна залежність з вираженою значимістю досексуального, перинатального періоду розвитку суб'єкта – акцент поставлено на кровному єднанні (к-ти 12-13).

Складання такого «Договору» спонукало до аналізу біографічних даних Ванди фон Дунаєвої, її особистих записів: «Моє ставлення до батька завжди було ніжне і довірливе, яке змінилося завдяки одній прикрій обставині. Одного разу, повернувшись зі школи, я знайшла двері нашої квартири замкненими на ключ Через деякий час я почула кроки в квартирі, потім двері відчинилися, і з неї вийшла вульгарна жінка ... Я зрозуміла, що це було щось низьке і брудне ... Відчувати, що узи, які зв'язують нас з улюбленими істотами, руйнуються, - жахливо Тепер я стала дуже рідко розмовляти з батьком. Я соромилася його, і йому було ніяково переді мною» [55, с. 12-13].

Даний фрагмент з автобіографії Ванди констатує едіпальну навантаженість мотиваційно-сміслових параметрів семантики «Договору». Травматична подія минулого спричинила емоційне потрясіння, викликане моральним дистрессом ставлення до батька. У майбутньому це знайшло прояв у актуалізації тенденції «вимушеного повторення», що презентує «Договір», згідно з яким її дії позбавлені будь-яких обмежень у контексті заподіяння партнеру (як заміщення батька) самих жорстоких страждань, які можуть переходити в «тортури» і доводити партнера до межі « життя-смерть».

Психоаналіз емпіричного матеріалу учасників груп АСПП дав змогу виявити, що мазохізм може маскуватися тенденцією «до життя» – мортідо трансформується в лібідо. Прикладом таких метаморфоз є регресивна поведінка суб'єкта, яка полягає в заподіянні фізичного болю іншій людині та, водночас, переживання лібідних почуттів до об'єкту насилля. Суб'єкт несвідомо може бути зацікавлений у перебуванні в позиції жертви, що дозволяє переборювати депресивні стани і відчувати психологічну силу (ілюзорно) – через переживання страждань. Прикладом таких перетворень (лібідо на мортідо та навпаки) є народні приказки: «Від любові до ненависті один крок», «Б'є – означає любить» та ін. У контексті едіпальної залежності та її впливові на виникнення мазохізму це знаходить свій прояв у: наявності заборон для дитини; адаптуванні до вимог соціума (реальності) шляхом імпотування власних бажань та прагнень, що спричинює актуалізацію почуття вини. Наші дослідження доводять, що єднання з лібідним об'єктом на чуттєвому рівні відбувалося через мортідні тенденції. Тому заміщення такої єдності може відбуватися через саморуйнацію на фізичному та психологічному рівні.

Спираючись на вищезазначений матеріал, можна констатувати, що чинниками утворення мазохізму є: едіпальні залежності суб'єкта з супутньою хм виною; енграми (фіксації) перинатального періоду розвитку; базально-внутрішній конфлікт «життя/смерть».

2.2.1 Форми прояву мазохізму у візуалізованій репрезентації суб'єкта

Глибинно-психологічні витoki мазохізму пов'язані із несвідомою сферою суб'єкта, яку прямолінійно дослідити неможливо. Тому у процесуальній діагностиці використовуються опредметнені засоби пізнання – візуалізовані репрезентанти, які об'єктивують неусвідомлювані чинники та відображають семантичний відтінок пережитих суб'єктом емоційних невдоволень і травм.

Аналіз словникових джерел дозволяє констатувати, що термін «візуальний» розглядається як: «видимий, спостережуваний простим оком» [191, с. 42], «відноситься до безпосереднього зорового сприйняття (неозброєним або озброєним оком) [190, с. 38]», «спостереження, уява, репрезентативна система зору» [118, с. 56], «метод презентації інформації у вигляді оптичного зображення (наприклад, у вигляді малюнків, фотографій, графіків, діаграм, структурних схем, таблиць, карт тощо)» [142, с. 39], «вироблений неозброєним оком або за допомогою оптичних приладів» [84, с. 41]. Таким чином, під категорією «візуалізований» розуміють результат певної процесуальності (фізіологічний процес) або процедуру з використанням спеціалізованих засобів (таблиці, фотокартки, малюнки тощо).

Процес візуалізації досліджувався багатьма вченими, а саме: Р. Барт [13], Ж. Бодріар [23], Ж. Лакан [88], Дж. Мітчелл [105], Г. Поллок [119], М. Фуко [168] та ін. Зокрема, дослідник Ф. Бартлетта [14] вказував на те, що під час візуалізації відбувається винесення мислеобразів, форма яких стихійно визначається механізмом асоціативної проекції із внутрішнього плану в зовнішній план [14]. Подібна гіпотеза презентована в наукових пошуках А. Вербицького, який розглядає процес візуалізації як «згортання розумового змісту в наочний образ; будучи сприйнятим, образ може бути розгорнутий і служити опорою адекватних розумових і практичних дій» (див. [139, с. 50]).

Велика кількість наукових пошуків у руслі візуальності, зумовила формування базових підходів до його аналізу: психоаналітичний, соціально-критичний, деконструкціоністський, герменевтичний, семіотичний, структуралістський, дискурсивний [224]. Психоаналітичний напрям у дослідженнях візуального спочатку використовував твори митців. Засновник ортодоксального психоаналізу З. Фрейд робив акцент на тому, що витвори мистецтв є результатом сублімації несвідомих прагнень та бажань. У наукових працях вченого зазначається, що творчій процес зумовлює інтеграцію природніх потягів із «реальністю». Це призводить до витіснення соціально неприйнятних імпульсів. Також З. Фрейд установив, що несвідоме заявляє про себе у сфері свідомого за допомогою образів, які психіка, одночасно, здатна

сприймати ззовні і реагувати на них [156].

У глибинному пізнанні матеріал, що знаходиться в полі зору мимовільної уваги, не підлягає прямолінійному вивченню, оскільки за ним стоять неусвідомлювані, латентні чинники. З огляду на це, психодинамічна теорія спрямована на використання контекстних (опосередкованих) шляхів до пізнання смислових параметрів психіки [212]. Ми солідаризуємося із З. Фрейдом, який вказував: «... для того, щоб привести несвідоме до сфери свідомого, необхідно спочатку створити ланцюг опосередкування» [156, с. 21]. У процесі діагностико-корекційної роботи, при дослідженні несвідомого, психолог орієнтується на свідоме ставлення суб'єкта до опредметнених репрезентантів.

У психоаналітичному підході (З. Фрейд) репрезентацію пов'язують із емоційно-чуттєвою сферою, вказуючи на її кінестетичний характер. При цьому вона інтегрується із зоровою, а потім – із вербальною репрезентаційними системами для подальшої візуалізації чи вербалізації інформації. Таким чином, в ортодоксальному психоаналізі З. Фрейд виділяє два основних елементи психічної репрезентації – уявлення і афект, вказуючи на їх відмінність: тільки уявлення (як репрезентатор) без будь-яких змін може увійти до системи несвідомого [160].

Аналіз психологічної літератури дозволяє констатувати, що існують наступні теорії класифікації репрезентації. У дослідженнях Д. Андерсона репрезентація подана через процес сприйняття (це знання, які базуються на перцептивному відображенні) та значення – репрезентація знань, яка намагається використовувати деякі значимі аспекти досвіду [10]. В основі концепції А. Пайвіо закладено критерій дії репрезентації: вербальна (через словесне позначення) та образна (через наочне враження) [229]. Дж. Ройс в основу класифікації закладав погляд на природу феномену репрезентації. Дослідник у своїх роботах висвітлював репрезентацію як результат певних пізнавальних процесів: сприйняття, мислення і символізування [132].

Оскільки наша дисертаційна робота виконується в рамках психодинамічної парадигми, вагомими є наукові здобутки Дж. Хола, який

репрезентацію представляє як мову для створення усвідомленого висловлювання [172]. Солідаризуємося із вченим у припущенні, що об'єкти репрезентації не мають автономії, вони виникають у процесі інтерпретації і комунікації, кодування і декодування текстів та залежать від культурного контексту. Зокрема Т. Яценко зазначає, що існує відмінність між презентантом та репрезентантом. Презентант відображає сферу свідомого, репрезентант – несвідоме. Для переведення презентанта в репрезентант необхідне його «оживлення». Процес «оживлення» відбувається в процесуальній діалогічній взаємодії психолога з респондентом при порційності та багаторівневості. За таких умов «візуалізація змісту психіки при збереженні інформаційних еквівалентів, створює передумови доступності її пізнання у «площині візуального сприйняття» завдяки архетипній символічності презентантів Я» [224, с. 89]. Саме це створює умови для об'єктивного пізнання глибинно-психологічних детермінант виникнення особистісної проблеми, зокрема мазохізму.

Візуальна репрезентація може знаходити відображення в наступних засобах: психомалюнки, репродукції художніх полотен, самопрезентації з використанням іграшки, сновидінь, казок, предметних моделей, тощо.

Мазохізм може об'єктивуватися за допомогою методу психоаналізу комплексу тематичних малюнків, що є провідною методикою активного соціально-психологічного пізнання (АСПП). Вона дозволяє розкрити індивідуально-неповторну логіку несвідомого і забезпечує цілісне пізнання психіки в її свідомих та несвідомих виявах.

Психокорекційну спроможність методики комплексу тематичних психомалюнків розкрито та доведено в наукових дослідженнях Т. Яценко [192-224], а також у роботах її послідовників (С. Аврамченко [1-2], І. Євтушенко [49] Л. Мошенської [111] та ін.). Психоаналітична робота з комплексом тематичних психомалюнків дає можливість виявити особливості символізації неусвідомлюваних тенденцій психіки, серед яких – мазохістичні тенденції.

Візуалізований самопрезентант (малюнок) дозволяє проектувати

несвідомий зміст психіки через символи, що сприяє пізнанню внутрішньої детермінованості особистісних проблем суб'єкта. Психоеаналіз малюнків здійснюється у процесі діалогічної взаємодії. Діалог з автором малюнків дозволяє виявити індивідуальні аспекти вияву феномену мазохізму, який детермінований травматичними інфантильними фіксаціями. Діагностико-корекційний процес полягає в зосередженні уваги на системних характеристиках несвідомого, які зумовлюють особистісні програми людини, що виражаються в її поведінкових актах [69]. Глибинне пізнання психіки суб'єкта дозволяє виявити мазохістичні тенденції та створити основу для корекції деструкцій у його поведінці.

У контексті аналізу мазохізму у візуалізованій презентації вагомого значення набуває категорія символу, оскільки витoki мазохістських тенденцій пов'язані з глибинними параметрами психічного. Останнє має метафорично-архетипні і символічні форми прояву, що наповнені глибинною семантикою ціннісних параметрів психіки. Поняття «символ» характеризується багатозначністю та нечіткістю інтерпретації: «умовне позначення якогось предмета, поняття або явища» [141, с. 216]; «це універсальна естетична категорія, що розкривається через порівняння з суміжними категоріями образу, знака та алегорії» [142, с. 166].

З. Фрейд терміном «символ» позначав специфічну форму вираження витісненого індивідуального несвідомого [156]. Досліджуючи «мову несвідомого», вчений акцентував увагу на існуванні прихованих, витіснених бажань, об'єктивування змісту яких можливе тільки шляхом аналізу символічних образів. Символічні зображення є засобом прояву неусвідомлюваних потягів, які «витісняються зі свідомості внаслідок дії внутрішніх та зовнішніх табу» [156, с. 148]. В ортодоксальному психоаналізі презентовано класифікацію символів (З. Фрейд):

– універсальні або типові – є розповсюдженими та знаходять свій прояв у багатьох сновидіннях;

– індивідуальні – наповнені особистісно-неповторним змістом психічного окремої людини [160].

Відмінна позиція на сутність символу представлена в роботах К. Юнга, який відзначав, що символ є інтегративною категорією – поєднує та виражає зміст як свідомої сфери, так несвідомого. За таких умов «символ є розв’язанням внутрішніх суперечностей психіки, і в цій якості має звільнюючу силу» [187, с. 28].

Подібна гіпотеза представлена в дослідженнях Ч. Райкрофта, який указував, що «символізм є результатом інтрапсихічного конфлікту між витісняючими тенденціями і витісненим» (див. [139, с. 48]). Вчений також виокремлював універсальні символи, які знаходять свій прояв сновидіннях, міфології та фольклорі. Характерною ознакою таких символів є їхня одноманітність, відображення фундаментальних і вічних інтересів людства, здатність знаходити спільні ознаки між різними об’єктами (див. [139]).

Згідно методологічних положень психодинамічної парадигми символ характеризується цілісністю, суперечливістю та багатозначністю. Сутність символу можливо пізнати шляхом об’єднання його певних аспектів у цілісний зміст, об’єктивувачи зв’язок з першопричиною [217].

У накових працях Т. Яценко вказується, що символ інтегрує у собі та відображає прояви свідомого і несвідомого в їхній асиметричній єдності. Установлення взаємозв’язків між окремими образами та їхніми елементами у візуалізованому матеріалі, враховуючи їх системність, дає можливість визначити «впорядкованість символізації змісту несвідомого, що детермінується інфантильним періодом життя суб’єкта» [224, с. 35]. Дослідниця зазначає, що мова свідомого є знаковою (однозначною) і спрямована до просоціальних прагнень «Я», несвідомого – символічна (полізначна) та, водночас, суперечлива, цілісно відображає зміст психічного. Останнє заявляє про себе контекстно, багаторівнево і замасковано, що потребує специфічних форм пізнання – опредмечені засоби (малюнки, іграшки, каміння тощо) [219]. У контексті цього І. Євтушенко зазначила, що «реальне значення символів недоступне свідомості і стає відомим через сновидіння чи малюнок, які піддаються інтерпретації» [49, с. 11].

Символ відображає цілісно внутрішню суперечливість психіки, яка задається і маскується механізмами захисної системи: зберегти автономію, незалежність і, водночас, допомогти психіці реалізувати витіснені (нереалізовані) бажання [198].

Матеріал дисертаційної роботи дозволяє констатувати, що психіка в унісон просоціальним мотивам та необхідності адаптації постійно вирішує проблему звільнення від почуття вини, яке породжується едіпальними залежностями («едіпальна довершеність»), що актуалізує виникнення мазохізму. У зв'язку із цим стає зрозумілим смислове навантаження художніх полотен, у яких часто присутній мотив самопокарання (рис. 2.12-2.19), що актуалізується едіповою ситуацією. На це вказують символи пуповини (ланцюги (рис. 2.13), коріння (рис. 2.12, 2.17-2.19), мотузки (рис. 2.15)), утроби (поза ембріона (рис. 2.14)), зображення крові (рис. 2.16) тощо.

Рис. 2.12 Ф. Кало Саета темного кохання

Рис. 2.13 Б.-Л. Дехарм назва невідома

Рис. 2.14. Автор та назва невідомі

Рис. 2.15. Автор невідомий «Мені не боляче»

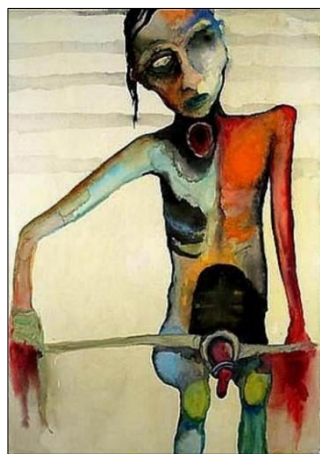

Рис. 2.16. М. Менсон
назва невідома

Рис. 2.17. Автор та назва
невідомі

Рис. 2.18. В. Белова
назва невідома

Рис. 2.19. В. Белова
назва невідома

Малюнки, що подано в Додатку Н, рис. Н.3, Н.5, Н.7, Н.9, Н.12, Н.15, Н.23-Н.25 наявно презентують вплив едіпальних залежностей (шляхом архетипної символіки) на утворення мазохістських тенденцій. Сюжети художніх репродукцій відображають різноманітні форми самопокарання, детермінанти яких закладені едіпальним періодом розвитку.

Емпіричний матеріал груп АСПП засвідчує тенденцію нанесення каліцтв власній персоні з елементами фізичного пошкодження. У Додатку Р. представлено ілюстративний матеріал, що презентує різновиди образів фізичних та моральних ушкоджень:

– нанесення каліцтв всьому тілу: здертя шкіри (рис. Р.23); порізи на тілі (рис. Р.1, Р.25); проколи тіла (рис. Р.24, Р.27, Р.29); від'єднання певних

частин тіла (рис. Р.5, Р.10, Р.16); відсутність серця, частин тіла (рис. Р.11, Р.17, Р. 31); понівечення частин тіла (рис. Р.2, Р.6, Р.7, Р.8, Р.13, Р.15, Р.35).

– емоційний стан: скутість, обмеженість дій (рис. Р.3, Р.14, Р.18, Р.19, Р.22, Р.30, Р.34), перебування в певному вакуумі (рис. Р.4, Р.31-Р.33).

Психомалюнки респондентів дозволяють діагностувати особливості проявів мазохізму та деструктивних тенденцій у поведінковому аспекті, які він задає. Психоаналіз малюнків об'єктивує прояви аутоагресивних (агресії, повернутої на самого себе) тенденцій, які пов'язані із внутрішніми протиріччями. Неможливість адекватного вираження чуттєвої сфери призводить до активізації енергії мортідо, яку суб'єкт спрямовує на власну персону – саморуйнування та самопокарання, що є одними із головних характеристик мазохізму. Це підтверджується висловлюваннями респондентів: «В мене внутрішній стан пили – пилю все всередині себе», «Присутнє внутрішнє самобичування та саморуйнування», «Сама собі встромила кинджал у серце», «Я відчувала приємний біль», «Була агресія та самознищення».

Процедура емпіричного дослідження. Респонденту Л., студентці 4-го курсу спеціальності «Психологія» було запропоновано намалювати малюнки на теми «Моє тату» і «Тату вини» та доповнити їх репродукціями художніх полотен. Малюнки студентка виклала за емоційною значущістю. В аналізі використані посилання на текст стенограми і графічну продукцію, які у повному обсязі представлені в Додатку Д.

Фрагмент стенограми роботи з використанням авторських малюнків та репродукцій художніх полотен (протагоніст Л.¹)

Що ви самі сказали б про цей малюнок (рис. Д.6), адже ви його обрали чомусь?

95_Л.: Заміж я вийшла рано, і у мене були ідеалістичні уявлення, як все повинно бути. Тобто, заміж повинна виходити цнотливою, ніколи не зраджувати чоловіка, і не робити аборти. Але так склалося, що я ще вчилася,

¹ Нумерація комунікатів та малюнків відповідно Додатку Д.

коли дізналася про вагітність. Вирішила порадитися з чоловіком, який чітко дав зрозуміти, що зручніше зробити аборт. Все це було для мене травматичним досвідом. Виходить, що я зрадила свої принципи. Тепер я не хороша дівчинка, а погана.

96_П.: Поки що ми ведемо аналіз, виходячи з павутини, яка була на малюнку «Тату Вини» (рис. Д.2). І постійно причетні до геніталій. А ці чорні руки (рис. Д.6) – можна з ними не рахуватися?

Рис. Д.6. Малюнок іншого учасника групи

97_Л.: Ні, вони не важливі.

98_П.: Наступний малюнок теж символізує утробу (рис. Д.7). Хоча цікаво, тут падає тінь, яка відображає тріщини. Чому обрали цей малюнок?

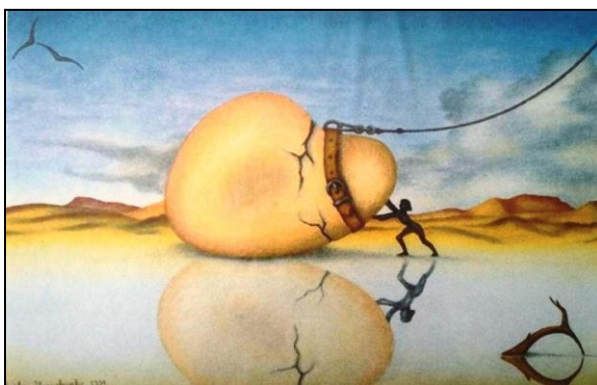

Рис. Д.7. Автор і назва малюнку невідомі

99_Л.: Жінка – це я, яка штовхає вантаж величезних проблем і турбот. Він занадто важкий для рук, але рухати ж потрібно!

100_П.: Куди це веде (показує на повідець, рис. Д.7)?

101_Л.: Я хотіла навіть не обирати цей малюнок, лише через цей

повідець. Тому що він фіксує, і ускладнює рух яйця – це абсолютно не потрібно!

102_П.: Якщо не потрібно, ви могли б перевернути малюнок і обійтися без повідця (рис. Д.7а).

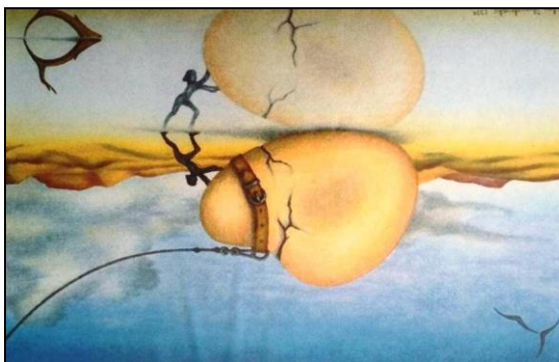

Рис. Д.7а Перевернене зображення рис. Д.7

103_Л.: Коли ви перевернули малюнок,я побачила, що це не ідентичне зображення верхньої частини малюнка, а зовсім інше.

104_П.: Ви могли б перевернути, але ось це (*вказує на фрагмент зверху, зліва, рис. Д.7а*) – нібисимвол «не дітородного» батька, це лише натяк на утробу. І навіть мушля (фото Д.1) за розміром відповідає цьому зображенню (фото Д.2). **105_** Ви повинні йти своєю дорогою, але існує пуповина, зв'язок з батьком. Ви рухаєтеся якомога далі від сім'ї, але це не можливо. Дуже сильний кровний зв'язок. Психологи недооцінюють архаїчні можливості психіки в можливостях візуалізації змісту психічного. **106_** Батько раптом має всі якості фемінності (тобто заміщення матері), і виходить, що по життю чоловіки повинні бути схожими на нього – сила механізму перенесення і заміщення.

Фото Д.2. Мушля (із фото Д.1) вмістилась у супутній образ

107_ На наступному малюнку (рис. Д.8) ми бачимо: якщо з батьком у вас

сердечко пульсуюче, живе, то, що відбувається, за межами стосунків з ним?

Рис. Д.8. Автор невідомий, «Чоловіче серце»

108_Л.: Коли ми розлучилися з першим чоловіком, то все це перетворилося на камінь! Другий чоловік – емоційно холодний, дуже логічний...

109_П.: А де ж тоді «фемінність», за якою ви готові слідувати?

109_Л.: У нього м'які манери, він – білявий, блакитноокий, але емоційно він не фемінний.

110_П.: Хто може зрівнятися з вашим батьком?! Тобто, пріоритети ви всі обійшли, знайшли з манірним зовнішнім виглядом, але щоб батько залишався неперевершеним?

111_Л.: Тато, до речі, який би чоловік біля мене не був, завжди був ним незадоволений. То він недостатньо гарний, то недостатньо розумний, або взагалі мені не підходить. Тато негативно був налаштований до мого першого чоловіка, ще більш негативно до другого, а, коли почалися чергові взаємини втретє – я на рік перестала спілкуватися з ним взагалі.

112_П.: Як це можна назвати: «Я расту, чи зрію, як жінка, і розумію, що таке ставлення до тата мене пригальмовує в чоловічо-жіночих стосунках, і тому я віддаляюся»?

113_Л.: Просто, коли я почула, що і третій не такий, зрозуміла, що маю право на власний вибір.

Вищезазначений фрагмент стенограми дозволяє констатувати наявність взаємозв'язку мазохізму з едіпальною залежністю, для якої характерно омертвіння, блокування чуттєвості протагоніста у взаєминах із партнерами внаслідок чуттєвого єднання з батьком. Мазохізм, що був сформований у дитячий період, об'єктивується в таких малюнках: рис. Д.6-Д.9 (Додаток Д), де зображує себе з ножем, що спрямований на себе, з тяжкою ношею у вигляді каменю. Такі символи, за словами протагоніста, презентують її стосунки з близьким оточенням. У ході аналізу психомалюнків об'єктивовано почуття провини перед батьком за позбавлення цнотливості Л, внаслідок інтимних стосунків з іншими чоловіками (додаток Д, к-ти 78, 95).

На неусвідомлене бажання єднання з батьком вказують висловлювання протагоніста Л., яка при наявності дитини та трьох шлюбів говорить про збереження цнотливості: «У мене вже були інтимні стосунки і я народила дитину, нічого не змінилося, і до цього дня живу з почуттям, що моя цнотливість нікуди не поділася і залишається зі мною і зараз» (додаток Д., к-т 74); «Я уявляю, що насправді нічого не порвалося і зберіглася моя невинність» (Додаток Д, к-т 76); «Я ламалася і говорила, що боюсь і не готова до інтиму, відтягувала» (Додаток Д, к-т 72). Діагностико-корекційна робота дає підстави стверджувати, що поза свідомістю Л. залишається те, що чуттєве єднання з батьком відбувається парадоксальним шляхом – через страждання. Протагоніст представляє свій образ через обтяженість людини певним вантажем (у вигляді каменів), сама себе ранить ножем, караючи за гріхи (к-т 95). За подібним фактажем емпірики стоїть вина, яка незмінно підсилюється архаїчним спадком, до якого людина не має прямого відношення, що не є бар'єром на шляху її енергетичної каталізації. Як наслідок, – з'являється парадоксальна суперечність: вина, що енергетично (латентно) каталізує мотив самопокарання, а з іншого боку – відчуття «без вини винний».

Узагальнюючи емпіричний матеріал дисертаційної роботи, представимо символічні форми прояву мазохістичних тенденцій у візуалізованій репрезентації майбутніх психологів (див. рис. 2.20).

Рис. 2.20. Схема символічного прояву мазохістичних тенденцій суб’єкта у візуалізованій репрезентації

Емпіричний матеріал нашого дослідження засвідчує, що страждання, біль високо цінуються оскільки є доказом любові. У людей із мазохістичними тенденціями душевні та фізичні страждання, самопокарання є парадоксальним шляхом досягнення любові ближнього (лібідного об’єкту). Малюнки об’єктивують мортідну енергію, яка маскується захисною системою, когнітивно спирається на просоціальні цінності та на «високість ідеалізованого «Я». Сказане дає підстави констатувати поєднання протилежних тенденцій: «почуття меншовартості» та «ідеалізація «Я»; бажання «Бути як всі» й «перевершувати інших»; прагненням наблизитися до людей і дистанціюватися. Сюжети малюнків (Додаток Р.) свідчать про

присутність страждань, які мають внутрішню їх детермінованість – відносинами з батьками.

Представимо аналіз стенограми діагностико-корекційної роботи з протагоністом Н., де об'єктивуються мазохістичні тенденції респондента у візуалізованій репрезентації та знаходять свій прояв у відступах від реальності, відмові від власного Я, інфантильних тенденцій, які актуалізовані дитячо-батьківськими відносинами.

Процедура дослідження. Респонденту Н., студентці 3-го курсу спеціальності «Практична психологія» було запроновано обрати самопрезентант серед колекції іграшок та вибрати малюнки із репродукцій художніх полотен, що емотивно відгукнулися студентці. Повний текст стенограми діагностико-корекційної роботи подано в Додатку Ж.

Науково-узагальнювальний аналіз стенограми глибинно-корекційної роботи з використанням репродукцій художніх творів та іграшки (респондент Н.)

Аналіз стенограми діагностико-корекційної роботи з використанням репродукцій художніх полотен та іграшки протагоніста Н. об'єктивує вплив едіпальної залежності суб'єкта на формування морального мазохізму. Едіпальна залежність знаходить свій прояв у: прагненні проявити як свої гідності (інтелектуальність (к-ти 35-36), досягти соціального визнання (к-т 84); наявності амбівалентних почуттів до лібідних об'єктів (к-ти 110, 111, 115), інтроектах (к-ти 20, 24 25, 149), тенденції «повернення в утробу» (к-ти 74, 162).

Негативні почуття, що були пережиті в дитячий період (ігнорування батьками бажань Н.) обумовили виникнення «зони ризику» (к-ти 119а, 120, 146), які полягають у центрації на собі та ігноруванні інтересів інших людей (к-ти 67, 106, 107), що є проявом інфантилізму. Моральний мазохізм знаходить свій прояв у блокуванні життєвої активності, а саме – відсутності можливості самореалізації (к-ти 54, 103), що є таким бажаним для Н. (к-т 62).

У процесі діагностико-корекційної роботи були виявленні суперечливі тенденції (к-ти 94, 105, 127, 148), зокрема: небажання мати щось спільне із

батьками (к-ти 17, 39) і, водночас залежність від них (к-т 150); прагнення бути на самоті (к-ти 86-87, 95, 147) та, в той же час, досягти соціального визнання при взаємодії з іншими (к-ти 18, 148). Проте депривування інтересів та прагнень інших, центрація на власних бажаннях призводить до руйнації, деструкції у стосунках з людьми (к-т 147). Мазохізм знаходить вияв у відступах від реальності (к-ти 31-32, 37-38, 42, 53, 63). Це підтверджується аналізом рис. Ж.1-Ж.2, Ж.4, на яких респондент сприймає себе над землею, у світі, де немає людей (к-ти 87, 124, 127). Це вказує на очікування від оточення піклування, підтримки, забезпечення його увагою, любов'ю (к-т 127). Такі відступи від реальності обумовлені виховними впливами батьків (к-ти 46, 50, 55-56, 81), що призвели до блокування лібідної енергії (самореалізації (к-ти 54, 88-89)) та домінування мортідних тенденцій у поведінці Н., які є невидимими для неї.

Нижче пропонуємо узагальнюючий аналіз стенограми діагностико-корекційної роботи (Додаток Ж) з респондентом Н. (рис. 2.21).

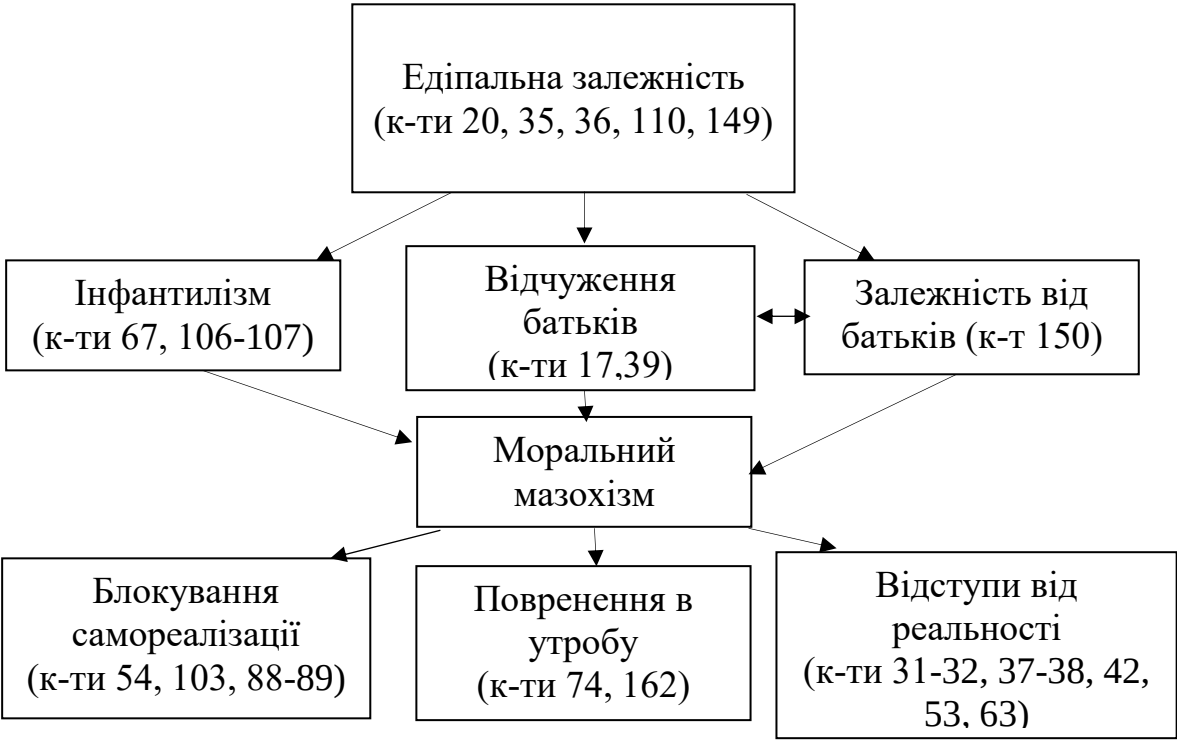

Рис. 2.21 Схema структурно-семантичного аналізу самопрезентації Н., Додаток Д.

Наведений структурно-семантичний аналіз презентує вплив едіпального

періоду розвитку на психіку Н., що обумовлює виникнення морального мазохізму, який виражається в капсулюванні лібідної енергії (блокування власного потенціалу, ходіння по колу, соціальної ізольованості, відступах від реальності, «поверненні в утробу»). У діагностико-корекційному процесі виявлено, що «нехтування бажаннями, які навіть ще не сформувалися» (к-т 56), у дитячій період життя залишили слідовий ефект у життєдіяльності, що призвело до відступів від реальності та інфантильних тенденцій поведінки у дорослому житті (к-ти 62-64).

Презентований в даному пункті аналізи стенограм діагностико-корекційної роботи з учасниками (майбутніми психологами) груп АСПП, їхніх авторських малюнків дає нам можливість виокремити основні форми прояву мазохізму, що наведено у схемі 2.21.

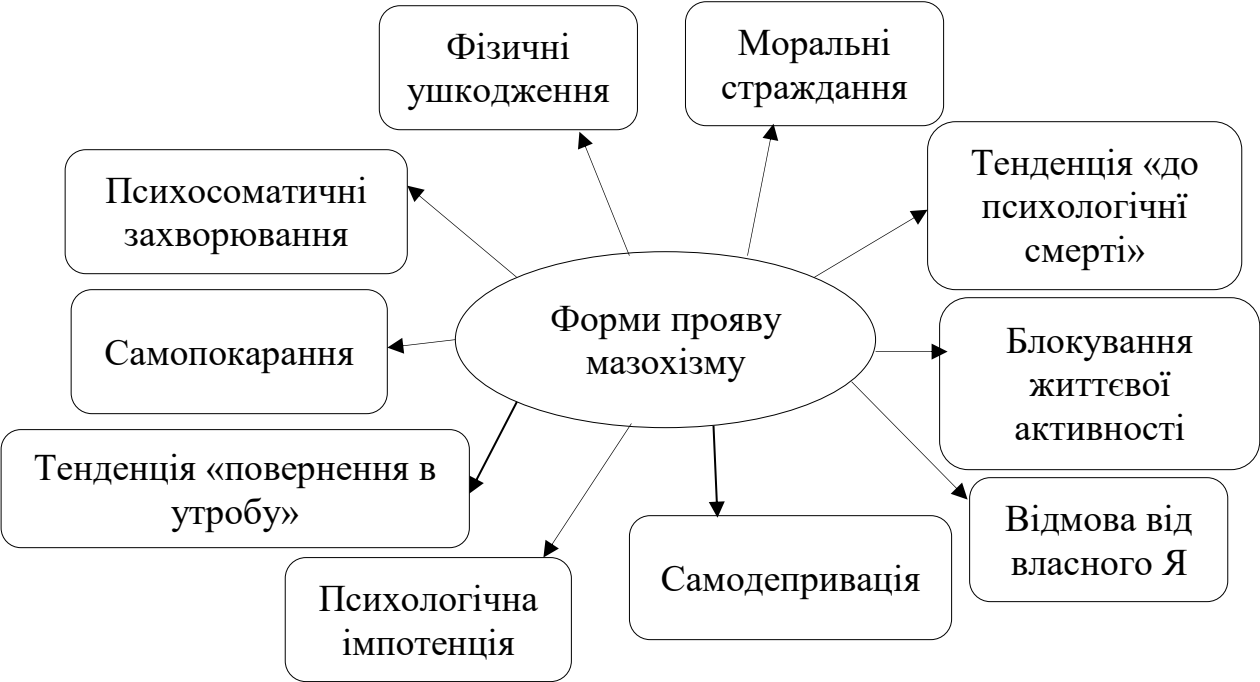

Рис. 2.21. Схема форм прояву мазохізму

Таким чином, рис. 2.21 відображає деструктивний вплив мазохізму на особистість, її психічне здоров'я та професійне становлення. Як демонструє рис. 2.21, деструктивним проявом мазохізму є саморуйнування (фізичні та моральні ушкодження, психосоматичні захворювання), блокування життєвої активності. Отже, мазохізм знаходить вираження в проявах психологічної імпотенції та тенденції «до психологічної смерті». Мазохізм діє глобально,

охоплюючи всі сфери життя особистості.

Наведений вище аналіз глибинної роботи з використанням тематичних авторських психомалюнків, репродукцій художніх полотен дає можливість визначити основні форми прояву мазохізму, об'єктивувати його вплив на психіку суб'єкта. Встановлено, що виникнення мазохізму пов'язано з глибинно-психологічними чинниками, які знаходять свій прояв на символічному рівні. Констатовано, що травматичні події минулого мають енергетичний потенціал та зберігають імпульс прояву назовні зі збереженням смислових параметрів, що заявляє про себе у візуалізованому матеріалі.

2.3. Структурно-семантичний аналіз стенограм АСПП як метод психодіагностики мазохізму майбутнім психологом

Психодіагностика мазохізму у процесі глибинного пізнання психіки суб'єкта виконувалася у два етапи: 1) процесуальна діагностика в єдності з психокорекцією, що проводиться у групах АСПП; 2) узагальнення емпіричного матеріалу, продукованого студентами-учасниками АСПП, шляхом структурно-семантичного аналізу стенограм, підготовлених на основі обробки –аудіо-, відеозаписів. Структурно-семантичний аналіз семантики комунікатів стенограм сприяє реалізації аналітико-синтетичного опрацювання емпіричних даних, що надає можливості вивчення мазохізму, якому присвячена дисертаційна робота.

Категорія структурно-семантичного аналізу є міждисциплінарною. Зокрема, використовується в лінгвістиці та герменевтиці для вивчення ставлення людини до світу та його вияву в мові.

Поняття «структура» у філософському словнику трактується як «сукупність внутрішніх зв'язків, побудова, внутрішня будова об'єкта» [112, с. 354]. Поняття «семантика» розкривається як «співвідношення між мовними виразами та світом, реальним або уявним. Таке відношення полягає в тому, що мовні вирази (слова, тексти) позначають те, що існує у світі, – предмети, якості (або властивості), дії, способи здійснення дій, відношення, ситуації та їхні

наслідки» [112, с. 286]. У ракурсі дисертаційної роботи структурно-семантичний аналіз сприяє встановленню взаємозв'язків між поведінковими проявами (вербальними і невербальними) та їхніми глибинно-психологічними витоками. Сутність структурно-семантичного аналізу у психодинамічному підході полягає в послідовному глибинно-психологічному аналізі комуніката психолога і респондента в ході діалогічної взаємодії та узагальнення комунікатів у систему [202].

У психології заявлений психосемантичний метод (Л. Заграй), що вивчає «різні форми існування системи концептів у індивідуальній свідомості, самосвідомості (образи, символи, комунікативні й ритуальні дії, а також словесні поняття). Основною метою методу є виявлення співвідношення та взаємодії значення та смислів, досліджуваних смислових зв'язків між об'єктами...» [51, с. 22]. Ми солідаризуємося із Л. Заграй у тому, що кожна людина є носієм певної картини світу.

Символ є проміжною ланкою між смислом та знаком. Враховуючи це, процес глибинного пізнання спрямовано від предметного смислу репрезентанта (вибирає респондент) до іншого його значення – «знаковості» та, водночас, до символу. І знову від символу – до «знаку», що знаходить свій прояв у розумінні суб'єктом власної особистісної проблеми (мазохізму) [218]. Останнє забезпечує психокорекційний ефект та сприяє розвитку саморефлексії.

У глибинному пізнанні структурно-семантичний аналіз стенограм діагностико-корекційної роботи з протагоністом з використанням візуалізованих репрезентантів здійснюється на основі психодинамічної теорії та розуміння функціональних особливостей психіки в єдності її свідомих та несвідомих форм вияву. Такого типу аналіз, перш за все, враховує виокремлення аналітико-корекційного коментаря та інтерпретації психолога. Аналітико-корекційний коментар психолога спирається на феноменологічний аспект матеріалу, а саме: індивідуальну неповторність пізнання психіки суб'єкта в її цілісності [224].

У діагностико-корекційній роботі інтерпретація психолога обумовлює

дешифрування та експлікування неусвідомлюваного змісту психіки протагоніста. Це сприяє його усвідомленню аналізандом та розумінню глибинних витоків особистісної проблеми. Процес інтерпретації включає узагальнені висновки, що спираються на матеріал, отриманий у ході глибинного пізнання. Метою інтерпретації є об'єктивування глибинно-психологічних передумов деструкцій поведінки, закономірностей, що каталізують особистісну проблему суб'єкта [196]. Висловлювання протагоністів і психолога, в текстах стенограм, позначено номерами, які вказують на вияв досліджуваної в дисертації проблеми. Останнє дає можливість здійснювати структурно-семантичний аналіз психоаналітичних діалогів, вибудованих у процесі аналізу малюнків.

Враховуючи той факт, що візуалізовані репрезентанти ґрунтуються на символічності матеріалу, структурно-семантичний аналіз розводить зовнішній і внутрішній зміст. Символічна реальність, яка подана у презентантах є багатозначною та невизначеною. Окрім цього, символ включає в себе емоційний та описовий аспекти. Діагностико-корекційний процес у групах АСПП зорієнтований на емоційний полюс, а структурно-семантичний аналіз стенограм розглядає смисловий (описовий) [217].

Реалізація структурно-семантичного стенограм спирається на певні методологічні критерії його аналізу, в контексті психодіагностики мазохізму. Структурно-семантичний аналіз стенограм орієнтується на:

- 1) оживлення учасниками груп АСПП візуалізованих репрезентантів та їх наповнення індивідуально-неповторним змістом;
- 2) архетипний зміст (образи, символи) емпіричного матеріалу;
- 3) дієвість архаїзмів психіки (жертвоприношення, рабовласництво, вина,);
- 4) механізми системи психологічних захистів: ситуативні та базальні (заміщення, проекція, перенесення, ідентифікація, інтроекція тощо);
- 5) об'єктивування едіпальних залежностей та їх вияв у: амбівалентності почуттів до об'єктів тяжіння, тенденції «повернення в утробу» та самопокарання, почутті вини;

- 6) цілісність психічного, його функціонування за законами Всесвіту;
- 7) виявлення інформаційних еквівалентів (смыслів) візуалізованих репрезентантів [218].

Структурно-семантичний аналіз емпіричного матеріалу сприяє розкриттю смислових параметрів психіки (на латентному рівні), які задають провідну мотиваційну динаміку мимовільної активності суб'єкта. Останнє виконує роль провідного мотиву у глибинній роботі. «Провідний мотив» інтегрується з базальною формою захисту, яка синтезує в собі глибинні цінності, що були витіснені та заблоковані [219]. Це задає базальну мотивацію, яка каталізується едіпальними залежностями в синтезі з архаїчним спадком (виною) та впливає на виникнення мазохізму.

Здійснення структурно-семантичного аналізу враховує професіоналізм психолога-практика, що передбачає:

- інтерпретування смислового навантаження поведінкового матеріалу учасника психокорекційних занять (результати активності респондента);
- володіння інструментально-методичними прийомами, які зорієнтовані на виявлення індивідуально-неповторного змісту самопрезентантів;
- наявність діалогічної взаємодії в системі – «психолог-респондент», що вписується у внутрішній імпліцитний порядок психічного;
- реалізацію процесуальної діагностики у відповідності до законів позитивної дезінтеграції та вторинної інтеграції психіки [217].

Для психодіагностики мазохізму у процесі глибинного пізнання психіки були розроблені критерії структурно-семантичного аналізу стенограм АСПП, в контексті дешифрування латентних змістів мазохізму. Якісний аналіз стенограм здійснювався з орієнтацією на виявлення: депривування власних потреб і бажань, внутрішнього потенціалу; блокування інтимної сфери життя; актуалізації тенденції до самопокарання (психосоматика); парадоксальних форм задоволення (через невдоволення); регресивних форми поведінки; специфічних форм «не життя» («психологічна смерть», «психологічне імпотування»); інтернації тенденцій від «слабкості»

до «сили», «до життя» «до смерті»; тенденції «повернення в утробу»; почуття вини; амбівалентного ставлення до лібідних об'єктів; відступів від реальності; відмови від власного «Я»; почуття меншовартості; тенденції до самонародження через страждання.

Інтерпретаційний процес структурно-семантичного аналізу спирається на порівняльно-класифікаційну обробку семантики комунікатів та подальшого їх узагальнення адекватно методології дослідження. Це сприяє глибинно-психологічному пізнанню мазохізму та його впливу на життєдіяльність людини. Для прикладу, наведемо фрагмент глибинно-корекційної роботи з протагоністом Н., де об'єктивується дієвість мазохістичних тенденцій та їхній вплив на психіку суб'єкта. Повний обсяг стенограми подано в Додатку Ж.

Фрагмент стенограми

психокорекційної роботи з протагоністом Н²

28_ Оберіть декілька малюнків, які вам сподобаються. Що обумовило вибір цього малюнка (рис. Ж.1)?

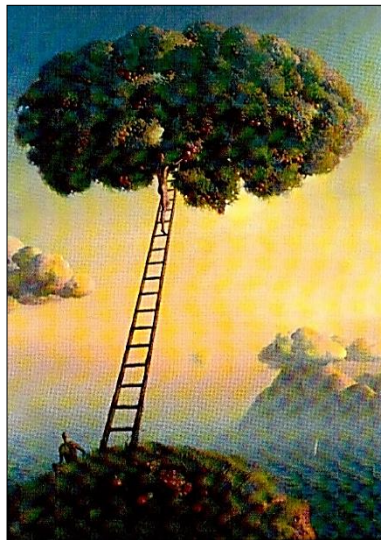

Рис. Ж.1

29_Н.: Крона з плодами та драбина до неї.

30_П.: Вас не бентежить, що в цього дерева не має стовбура, а воно таке квітуче?

² Нумерація комунікатів та малюнків відповідно додатку Ж.

31_Н.: Ні.

32_П. (до групи): В даному випадку ми бачимо, що респондент приймає відступ від реальності, який закладено у картину її творцем. Для психіки уявна реальність і справжня реальність – це одне і те саме. **33_** На малюнку зображені люди: одна – знаходиться на драбині й тягнеться за плодами, інша – відпочиває внизу. До кого з них ви би себе віднесли?

34_Н.: До цієї людини (*вказує на фігуру на драбині, рис. Ж.1*).

35_П.: Ви хочете досягти певних звершень у науковому, практичному плані, досягти певних життєвих результатів.

36_Н.: Так.

37_П.: Яким чином крона так міцно тримається на цій драбині, адже стовбура в неї немає?

38_Н.: Стовбур тут не обов'язковий.

39_П.: Виходить, що ви відчужуєте батьківське (родинне), оскільки стовбур і коріння, за архетипом, – це родина. **40_** Як змінився стан цієї людини (*вказує на фігуру на драбині, рис. 1*), коли вона спочатку була внизу, а потім піднялась до цих плодів?

41_Н.: Вона задоволена, тому що змогла досягти бажаного (*вказує на плоди на кроні дерева на рис. Ж.1*), пододала свої страхи: піднялася так високо за відсутності стовбура, у невідомість.

42_П.: У вас проявляється концентрація на своїх спонуках, бажаннях, цілях. Вони є пріоритетними і можуть обумовлювати ваші дії в тих ситуаціях, де ви не рахуетесь із реальністю і ставите під загрозу свої сподівання і самореалізацію. **43_** Що в житті обумовило такі відступи від реальності на користь реалізації власних бажань?

44_Н.: У дитинстві в мене не було людини-наставника, яка б мені підказувала правильно я роблю чи ні.

45_П.: А батькам ви не довіряли?

46_Н.: Довіряла, але для них головним була не я і мої бажання, а щоб все було соціально прийнятним.

47_П.: Вас підкоряли до того, щоб ви були зручна, престижна дитина, за

яку їм не буде соромно?

48_Н.: Так. Я сама для цього дала їм привід. Один раз я побула такою дитиною, а вони це підтримали і надалі в мені це зрощували.

49_П.: Так ви стали підкореною?

50_Н.: Не підкореною. Просто більше акцентувала увагу не на своїх бажаннях, а на батьківських.

51_П.: До якого часу так було?

52_Н.: До підліткового віку.

53_П.: Коли вам довелося відступати від реальності, щоб виживати у своїх намірах?

54_Н.: У пізнанні самої себе. Складно було розібратися, що нав'язали мені батьки, а чого я хочу сама.

55_П.: Відбувалася депривація (подавлення) ваших бажань.

56_Н.: Подавлення бажань, які навіть ще не сформувалися.

57_П.: Тобто ви керувалися правилом: щоб не було клопотів, краще не бажати?

58_Н.: Я вважала це неактуальним і непотрібним.

Шляхом аналізу репродукцій художніх полотен у діагностико-корекційній роботі з протагоністом Н. було виявлено мазохістичні тенденції, що знаходили свій вияв у блокуванні внутрішнього потенціалу протагоніста, відступах від реальності заради реалізації власних бажань. Діалог з Н. дозволяє виявити, що такі тенденції закладені в дитячій період життя, коли батьками не враховувалися її бажання (к-ти 46, 50, 56). Це призвело до формування парадоксального задоволення – центрація на собі та власних бажаннях шляхом відступів від реальності та депривування соціальної взаємодії. Останнє дисонує із прагненням Н. отримання визнання соціуму (к-ти 18, 127, 148). Шляхом блокування успіху респондент єднається із батьками на несвідомому рівні – відмова від власних бажань заради реалізації батьківських цілей, що було притаманно Н. у дитячій період. Детальніше форми прояву мазохізму в неавторських малюнках протагоніста Н. відображено в Таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Форми прояву мазохізму в неавторських малюнках протагоніста Н.

№ п.п.	Форми прояву мазохізму	Висловлювання протагоніста	№ комунікатів психолога та протагоніста
1	Відступи від реальності	«відступи від сьогодення і його вимог, які дисонують з власними бажаннями»	41, 63-64, 79, 105
2	Самодепривування	«усікання власних бажань та цілей».	50, 56, 58, 81
3	Тенденція повернення в утробу	«відчуття перебування у воді, як у лоні»	73, 161-162
4	Блокування внутрішнього потенціалу	«відсутність розуміння власних бажань»	54, 103
5	Прагнення самотності	«ізоляція від зовнішнього світу». «блокування взаємин з іншими людьми»	87, 95, 124, 126-127

Як зазначалося вище, структурно-семантичний аналіз об'єктивує пізнання несвідомої сфери, яка здатна асимілюватися зі свідомим лише в символічній формі (сновидіння, міфи). Саме в цьому криється важливість глибинно-корекційного процесу – надати індивіду можливість пізнати несвідоме та глибинні витоки мазохізму за допомогою опосередкованих засобів.

Процес глибинного пізнання психіки побудовано на просуванні діагностико-діалогічної процедури від багатозначності до знаковості (від емотивності до раціоналізації) шляхом об'єктивування латентних чинників. У контексті цього діалогічна взаємодія наближує смислові параметри несвідомого до незаперечності ролі факту і перетворює їх на знак. Це є шляхом

перетворення скритих та полізначних смислових реалій на знаково-усвідомлювані [200].

Побудова структурно-семантичного аналізу враховує дієвість захисних механізмів психіки, які відіграють вагому роль у процесі глибинного пізнання психіки у групах АСПП. У психодинамічному підході існують дві основні категорії психологічних захистів: базальні та ситуативні (більш детально представлено в пункті 2.1). Діагностико-корекційний процес АСПП зорієнтований на виявлення базальних форм захисту, які задають поздовжньо-розлогі тенденції поведінки, до яких належать мазохістичні тенденції. Структурно-семантичний аналіз стенограм враховує дотримання методологічних передумов глибинного пізнання; діагностико-корекційних ефектів динаміки змін респондента.

Процедура діагностико-корекційної роботи розпочинається з пропозиції психолога респонденту з великої кількості репродукції художніх полотен спонтанно та невимушено обрати декілька (не менше 5) малюнків. Аналізанд має викласти в порядку значущості для себе обрані малюнки (або авторські тематичні малюнки) та дати їм назву (лише художнім репродукціям), що є інтенційним аспектом. Психоаналітична робота з малюнками, за необхідністю, моделями із каменів, просторовими моделями, іграшками, психодраматичними фрагментами. Для прикладу наведемо фрагмент роботи з протагоністом Л., де розкрито ефективність використання репродукції художніх полотен, які доповнювали зміст один одного, що обумовило пізнання глибинних аспектів психіки Л. У повному обсязі стенограма подана в Додатку Д.

Фрагмент стенограми роботи з протагоністом Л. з використанням авторських малюнків та репродукцій художніх полотен³

56_П.: Все-таки нам важливо взяти до уваги рис. Д.2. Наскільки цей малюнок (Вини) може обмежувати ваші наміри, реалізацію? Тому що тут теж ніби натяк на круг. Чи можливо, що малюнок «Власне тату» (Д.1) знаходиться

³ Нумерація комунікатів і малюнків відповідно Додатку Д.

перед малюнком «Вини», накриваючи його (рис. Д.3)?

57_Л.: Може бути. Справа в тому, що я докладаю зусиль, щоб вирівняти павутину у форму кола, це вірне припущення.

58_П.: Особисті зусилля, щоб не було гострих кутів?

58_Л.: І западин, у яких я можу затримуватись.

59_П.: Западин? Тому що тоді ви відчуваєте втрату самої себе? А це вже уколи, звернені на людей («до людей»)?

60_Л.: Це така форма захисту. В принципі, павутина в такій формі і є.

61_П.: Ми змогли вийти: на фемінність батька, що зумовило очікування від чоловіків, що вони будуть «квіточками»; 62_відсутність збігу ідеалу чоловіка і батька. Побачимо, що далі нам покажуть малюнки, які ви дібрали до рис. 2 «Тату Вини». 63_Якщо взяти наступний малюнок(рис. Г.4), то бачимо, що є сходинки, просвіт і двері, і напис «Ласкаво просимо до Пекла».

64_Л.: Я взагалі-то нічого не побачила. Уявила, що це просто павутина, чимось зафарбована

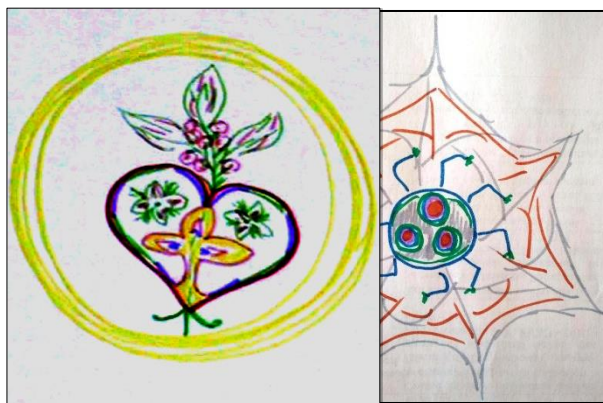

Рис. Д.3. Порівняння рис. Д.1 і рис. Д.2

65_П.: Коли вдруге в роботі зустрічається павутина, то акцент переноситься на цей образ. Всередині я бачу хрест. Для вас він значущий?

Рис. Д.4. Малюнок
іншого учасника групи

66_Л.: Насправді це не хрестик, а щось недомальоване.

67_П.: Недомальоване вами чи автором?

67_Л.: І автором, але я мала на увазі павука, недомальований павук.

68_П.: Отже, «павук» слід залишив? Це натяк на перший інтимний досвід, тому що павутина, за архетипом, символізує цнотливість.

69_Л.: Дійсно, це значуще. Я зі своєю цнотою носилася, як із «писаною торбою»! Коли стосунки з моїм хлопцем зайшли далеко, і передбачали наявність інтимного життя, я йому сказала, що це станеться тільки після вінчання. Він зітхнув і погодився.

70_П.: Чому акцент ставиться на цнотливості? Моя гіпотеза: доки ви незаймані, доти належите лише своєму батькові. Але, якщо ви узаконите стосунки, то чоловік начебто займе місце батька (є його заміщенням). **71_Сама** позиція – соціальна, але зливається з архаїчною – «має бути все законно, щоб не бути винною».

72_Л.: Так, все було за правилами: розпис і вінчання. Але все одно, навіть після цього, я ламалася і говорила, що боюсь і не готова до інтиму, відтягувала.

Таблиця 2.3

Структурно-семантичний аналіз семантики комунікатів

№ к-та	Семантика комунікатів психолога і респондента (імена психолога і респондента позначені першою літерою)
56	П. зондує внесок Л. у блокування власного потенціалу
57	Висловлювання Л. підтверджує к-т 56
58	Уточнююче запитання – відповідь
59	П. говорить про неприйняття Л. самої себе
60	Л. включає захист, але і не заперечує к-т 59
61	П. вказує Л. на її тенденцію проєкції образу батька на партнера
62	П. проговорює внутрішні суперечності Л.
63	П. ініціює перехід до наступного малюнка (рис. Д.4)
64	Л. прояснює зміст рис. Д.4
65	Психоаналітичний коментар П.
66	Л. конкретизує образи рис. Д.4
67	Уточнююче запитання – відповідь
68	П. висловлює гіпотезу про значущість минулого інтимного досвіду Л.
69	Л. підтверджує к-т 68
70	П. акцентує увагу на залежності Л. від батька
71	П. говорить про наявність почуття провини в Л.
72	Л. підтверджує к-т 71

Структурно-семантичний аналіз емпіричного матеріалу спрямований на об'єктивування його смислових одиниць у ракурсі змістового навантаження символічно-метафоричного матеріалу. У контексті професійної підготовки практичного психолога передбачається: прояснення семантичного змісту поведінкового матеріалу; оволодіння теоретико-інструментальними аспектами виявлення індивідуалізованої семантики репрезентантів суб'єкта; вміння побудови уточнювальних запитань на базі напрацьованого матеріалу

для об'єктивування особистісної проблеми; діалогість діагностико-корекційного процесу, його підкореність законам позитивної дезінтеграції та вторинної інтеграції на більш високому рівні розвитку.

Структурно-семантичний аналіз у процесі глибинного пізнання обумовлює розуміння семантики латентних взаємозалежностей психіки суб'єкта. Аналіз зорієнтований на комплексне дослідження смислового навантаження (змісту семантики) висловлювань психолога і респондента в їхній діалогічній взаємодії. Представляємо фрагмент психоаналітичної роботи з респондентом В. Повний текст стенограми наведено в Додатку К.

**Фрагмент стенограми діагностико-корекційної
роботи з протагоністом В.⁴ з використанням авторських та
неавторських малюнків.**

58_Цей малюнок (рис. К.2) дає натяк на те, що таку саможертвність та самовідданість іншій людині ви винесли із власної родини (*вказує на ланцюг на рис. К.2*). Ланцюг є архетипом пуповини. Або, навпаки, вам цього не вистачало в батьківській сім'ї і ви від цього страждали.

59_В.: Напевно, мама так сильно любила батька, але вони розлучилися, коли мені було два роки. У батька з'явилась інша жінка.

60_П.: У даному випадку ми можемо спостерігати вимушене повторення.

61_В.: Після цього у матері більше не було чоловіків. Вона завжди повторювала, що однолюбка.

62_П.: Тоді я можу висловити гіпотезу, що у вас було тяжіння до власного батька.

63_В.: Так і було. Я завжди його любила більше ніж матір, оскільки він був далеко від мене. Це був для мене ідеалізований об'єкт. І тепер я розумію, що чоловік був також ідеалізованим образом.

64_П.: Я не думаю, що до батька ви відчували однозначні почуття – тільки лібідо.

⁴ Нумерація комунікатів та малюнків відповідно додатку К.

65_В.: Я завжди відчувала до батька тільки ніжні почуття.

Рис. К.2

66_П.: Цей наручник (рис. К.2) відноситься до вашого батька чи до вашої власної сім'ї і відносин з вашим чоловіком?

67_В.: Напевно і туди, і туди. Наручник для мене є символом обов'язку.

68_П.: Тоді ця ситуація (вказує на рис. К.1) не є новою. Подібне ви переживали разом з матір'ю, коли вона розлучилася з батьком.

69_В.: Це було дуже давно і я не пам'ятаю, але, напевно, так.

70_П.: Для несвідомого не має часових параметрів – воно поза часом. Тоді за усім цим стоїть едіпальна залежність. Так чітко промалювати любов до батька (вказує на рис. К.1) не можна, бо він є табуйованим об'єктом. Все це знайшло свій вихід у взаємовідношеннях з заміщуючим об'єктом – вашим чоловіком. Чоловік міг завжди відчувати, що ви більше кохаєте власного батька, а його любите як заміщуючий об'єкт.

71_В.: У них навіть однакові імена.

Таблиця 2.4

**Семантика узагальнених означень комунікатів
глибинно-корекційної роботи з протагоністом В.**

№ п.п.	Назва комунікатів психолога та респондента	№ комунікатів
-----------	--	---------------

1	Перенесення ідеалізованого образу батька на актуальні стосунки	63
2	Психодіагностичний коментар психолога	13-14, 33, 36, 37, 57, 72, 85
3	Покладання на партнера функції психотерапевта	87
4	Психокорекційний коментар психолога	47, 64, 75, 83, 84, 90, 92, 100, 102
5	Тенденція повернення «в утробу»	74, 77, 80, 97
6	Ідентифікація з матір'ю	68, 69
7	Залежність від батька	62, 65, 81, 88
8	Едіпальна залежність	70, 71
9	Мазохістичні тенденції	51-52
10	Психологічні захисти	42, 45, 46
11	Виявлення особистісних протиріч	35, 43, 44
12	Узагальнююче-інтерпретаційний коментар психолога	49, 96
13	Тенденція до самонародження	99
14	Тенденція до «вимушеного повторення»	60, 61, 89
15	Уточнююче запитання	1-2, 7, 21, 27, 29-30, 55-56, 66, 78
16	Прояснююче запитання	5, 9, 17, 19, 25-26, 31, 53, 79, 94, 98
17	Тенденція до самопокарання	6, 13-16, 48, 73
18	Тенденція до ризику	3, 32
19	Відчуття внутрішньої дисгармонії	4, 22, 28
20	Тенденція «до сили»	8, 45, 46
21	Почуття провини	11, 12, 38-39
22	Ідеалізоване «Я»	23

23	Блокування лібідної енергії	40
24	Центрація на собі	41
25	Втрата власного «Я»	54
26	Вплив батьківської сім'ї на міжособистісні взаємини з чоловіком	58, 59
27	Умовна цінність «обов'язок»	67

Структурно-семантичний аналіз розкриває смисл, зміст та функціональне навантаження висловлювань у діалогічній взаємодії в системі «психолог – респондент». Семантика комунікатів, що наведена в таблиці 2.3.3. підтверджує ефективність методу АСПП у пізнанні глибинних чинників утворення мазохізму. Семантичне значення висловлювань об'єктивує неусвідомлювані детермінанти дисфункцій психіки, значущість професіоналізму психолога та його знань методологічних аспектів глибинного пізнання для забезпечення процесуальної діагностики та психокорекційних змін.

Глибинно-психологічне пізнання спирається на системність психічного, не лише у форматі організації дослідницької процедури, а і в науково-теоретичному осмисленні емпіричних даних. Діагностико-корекційний процес охоплює вербальні та невербальні аспекти психіки, використовуючи методи і прийоми, які спираються на психодинамічну парадигму. Методологія психодинамічного підходу декларує: підпорядкованість законам цілісності психічного в єдності свідомих і несвідомих виявів; когнітивну спрямованість АСПП; діалогічну взаємодію психолога з респондентом, що вбудовується в імпліцитний порядок психіки. Групові аспекти АСПП передбачають спонтанність та невимушеність поведінки учасників групи; дотримання правил «тут і тепер», добровільність, рефлексію, щирість у висловлюваннях та емоціях, звертання один до одного на «ти» та на ім'я. Проходження психокорекційних груп АСПП сприяє розвитку в учасників наступних особистісних характеристик: відкритість поведінки, здатність до саморегуляції та самоконтролю; вміння адаптуватися

до непередбачуваних ситуацій; зниження дезадаптивних реакцій (агресивність, тривожність, депресивність), які гальмують саморозвиток майбутнього фахівця, практичного психолога.

Встановлено взаємозв'язок глибинно-психологічних витоків мазохізму з едіпальними залежностями («едіпальна довершеність») суб'єкта. Емоційне дистанціювання об'єкта притягіння травмує психіку особистості, породжуючи: почуття вини, меншовартості; тенденції до самопокарання, «психологічної смерті», «психологічного імпотування» та «повернення в утробу», що синтизуються у феномені мазохізму. Фрустрації едіпального періоду актуалізують деструктивні тенденції – єднання з лібідним об'єктом за параметрами травматичних переживань, що каталізує тенденції до самопокарання. Структурно-семантичний аналіз Договору Мазоха дозволив констатувати дієвість архаїзмів (вина, жертвність, рабовласництво) у виникненні мазохізму, їхню обумовленість комплексом Едіпа. Досліджено вплив перинатального періоду розвитку на утворення мазохізму шляхом актуалізації базально-внутрішнього конфлікту «життя-смерть», який задається актом народження. Аналіз емпіричного матеріалу дав змогу констатувати домінування морального мазохізму у майбутніх психологів, головним критерієм якого є невинуватене нанесення самому собі шкоди.

Аналіз емпіричного матеріалу засвідчує необхідність нівелювання мазохізму в майбутніх психологів. За умов обтяженістю психолога деструкціями (мазохізмом) наявна можливість навіювання аналізанду подібних тенденцій, які не вирішують його особистісну проблему. Останнє є неприпустимим з професійної точки зору. Результативність глибинного пізнання мазохізму за допомогою методу АСПП, забезпечується методами діагностико-корекційної роботи. До них відносяться візуалізовані репрезентанти. Візуалізація психіки (психомалюнки, репродукції художніх полотен, ліпка, камені та ін.) сприяє подоланню суб'єктивізму вербальної активності суб'єкта, що породжується системою психологічних захистів, наслідком якої є відступи від реальності. Визначено основні форми (символічні) прояву у візуалізованій самопрезентації студентів.

Психоаналітичне опрацювання емпіричного матеріалу враховує структурно-семантичний аналіз стенограм діагностико-корекційної роботи з протагоністом. Структурно-семантичний аналіз відкриває можливості розуміння динамічної природи психіки (у статиці та динаміці), сприяє оптимізації діагностико-корекційного процесу (від полізначності (символи) – до їхніх смислів); враховує інтенціональний характер глибинного пізнання, що задає візуалізований репрезентант шляхом символічно-метафоричних образів.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ДІАГНОСТИКО-КОРЕКЦІЙНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ГЛИБИННОГО ПІЗНАННЯ МАЗОХІЗМУ

Третій розділ присвячено висвітленню основних психологічних показників результативності психокорекційного процесу з використанням візуалізованої репрезентації. Увага зосереджена на особливості пізнання мазохізму на емпіричному матеріалі психоаналітичної роботи з використанням методик АСПП: комплекс тематичних психомалюнків, репродукції художніх полотен тощо. Тестові методики, статистичні методи та психомалюнки забезпечили проведення кількісного та якісного аналізу результатів впливу мазохізму на формування психіки майбутніх психологів. Розроблено рекомендації психологам щодо особливостей психодіагностики мазохізму у процесі глибинного пізнання психіки суб'єкта.

3.1. Особливості когнітивно-поведінкових змін у процесі АСПП

Пізнання психіки в її цілісності (свідоме/несвідоме) актуалізує особистісні зміни в майбутнього психолога шляхом розкриття латентних смислів його спонтанної та невимушеної поведінки (включаючи візуалізовані репрезентанти). Отримання суб'єктом рефлексивних знань передбачає нівелювання ілюзій, що продукуються захистами, і розкриття впливу детермінант едіпального походження на деструкції психіки, до яких належить мазохізм. Психокорекційний ефект передбачає реконструювання структур психіки суб'єкта у процесі багаторівневого розширення його самоусвідомлення. Розкриємо критерії відкорегованої особистості, які були розроблені А. Маслоу: спрямованість на процес; відкритість новому досвіду; перевага об'єктивної оцінки над емоційною; високий рівень саморегуляції; збереження власної позиції, автономія від інших; здатність до конструктивних взаємин; звільнення від стереотипів і автоматизму поведінки [99].

АСПП охоплює той аспект професійної підготовки, який випадає з поля зору академічно-орієнтованих програмних курсів, які спрямовані на засвоєння стандартних (класичних) знань. Проходження глибинної корекції дає імпульс

студентам до когнітивно-поведінкових змін, що сприяє становленню професіоналізму психолога-практика.

З огляду на латентний рівень формування несвідомого, набуває значущості процес реконструкції цілісної психіки, що здійснюється у процесі глибинного пізнання. Відповідність професійної активності психолога механізмам позитивної дезінтеграції та вторинної інтеграції розвитку психіки є передумовою нівелювання особистісних протиріч, корекції деструктивних особистісних утворень. Дезінтеграційні процеси у групі АСПП каталізуються принципами групової роботи, що мають гуманістичне спрямування, та зворотним зв'язком від учасників групи. Дезінтеграція у групі АСПП сприяє формуванню гнучкості поведінки, перетворенню суб'єктивних змін на процес самостановлення, що дозволяє уникнути закріплення регресивних (мазохістичних) способів поведінки [201, с. 81].

Практичний матеріал груп АСПП підтверджує, що мазохізм породжує соціально-перцептивні викривлення та відступи від реальності. Психокорекційні заняття зумовлюють збільшення рівня адаптивності суб'єкта до соціуму, навколишнього середовища, професії, що пов'язано з нівелюванням імперативу інфантильних детермінант активності. У групі АСПП стає можливим об'єктивація і пізнання суперечностей між інфантильними бажаннями «Я» і вимогами соціуму, які пред'являються до зрілої особистості та, відповідно, до майбутніх психологів [222].

Методи роботи в групі АСПП базуються на корекції в єдності, когнітивного, поведінкового та емоційного аспектів, що каталізує об'єктивацію ітеративних характеристик поведінки [205]. До останніх належить мазохізм, який знаходить свій прояв у: відмові від власного «Я»; актуалізації почуття меншовартості та агресії; почутті вини та тенденції до самопокарання; займанні позиції «жертви»; блокуванні власного потенціалу, що породжено травматичними фіксаціями минулого досвіду; базальному почутті тривоги.

Після закінчення психокорекційних занять студентам, які входили до складу експериментальної групи, було запропоновано письмово зафіксувати

свої почуття до проходження групи по методу АСПП і зміни, які вони відчували в результаті глибинного пізнання. Нами була здійснена вибірка самозвітів членів групи АСПП, які найбільш рельєфно ілюструють корекційні зміни студентів і підтверджують роль глибинного пізнання за методом АСПП в об'єктивуванні та нівелюванні мазохістичних тенденцій.

Зазначені малюнки та самозвіти об'єктивують зміни емоційного стану протагоністів у процесі проходження групи АСПП. Розглянемо більш детально самозвіти та психомалюнки студентів.

Протагоніст О. (додаток М, самозвіт 5 рис. М.9) на малюнку «Я до проходження групи АСПП» зображує себе самотньою в темній кімнаті, понурою та засмученою. У самозвіті протагоніст зазначає, що не відчуває перспективи життя. Для неї є характерним самотність та моральні страждання («психологічно караю себе»). На малюнку «Я після проходження групи АСПП» (додаток М, рис. М.10) наявна динаміка зміни емоційного стану, адже протагоніст малює себе розкутою, усміхненою, дівчиною, що радіє цьому життю. Наявність змін підтверджується самозвітом протагоніста. Зокрема, вона зазначає, що заняття в групах АСПП сприяли зміні поглядів на життя, показали наявність перспективу ньому.

У самозвіті протагоніста С. (додаток М, самозвіт 3) акцент ставиться на усвідомленні ролі травматичного досвіду – втрати батька, що обумовило виникнення відчуття самотності, втрату життєвих сил. Капсулювання С. у негативних почуттях обумовило виникнення мортідних тенденцій у поведінці протагоніста, зокрема, відсутність самореалізації. Аналізанд стверджує, що психокорекційні заняття в групах АСПП змінили його ставлення до життя, повернули життєві сили. За словами протагоніста, він знову відчув «ґрунт під ногами», ніби «знову засяяло сонце, яке сповнило мене енергією для реалізації власних планів та задумів». Такі відчуття відображено на рис. 6 (додаток М). Малюнки С. (додаток М. рис. М.5, М.6) відображають наявність динаміки зміни негативного емоційного стану на позитивний, що є відчутним для протагоніста. Усвідомлення автором впливу травматичного досвіду на сприйняття світу, відкрило можливості для самопізнання, аналізу власних дій

та справжніх причин їх виникнення.

Самозвіт протагоніста Н. (додаток М, самозвіт 1) об'єктивує особистісні зміни після проходження груп АСПП, які виявляються у збільшенні рівня енергії та активності, прагненні до саморозвитку. Так, на малюнку «Я до проходження групи АСПП» (додаток М, рис. М.1) протагоніст зображує свій емоційний стан у вигляді хмари, яка затьмарила сонце, розпочинається гроза. Після проходження Н. групи малюнок змінюється позитивними образами (райдуга, квіти), що є показником радості, відкритості новому досвіду та людям. У самозвіті протагоніст зазначає, що вона «стала більш відкрита для нового досвіду, спілкування з іншими людьми та повного їх прийняття». Це є свідченням наявності конструктивних особистісних змін у Н.

У самозвіті протагоніста Р. (додаток М, самозвіт 4) наголошується, що до проходження групи АСПП аналізанду були властиві відчуття самотності, соціальної ізоляції, депресивності (на рис. М.7 зображує себе схованою під купою паперу, оскільки боялася осуду та неприйняття її іншими людьми). Її життя було наповнено страхом нерозуміння оточенням, відторгненням критики з боку інших. Після проходження групи автор малюнків навчилася відчувати та розуміти себе, що презентує образ людини (додаток М, рис. М.8), яка звільняється від захисної оболонки (паперу). Аналізанд стверджує, що заняття із психокорекції повернули їй можливість відчути свій внутрішній потенціал, свою привабливість для себе самої та оточуючих. Усвідомлення витоків особистісної проблеми Р., дозволило їй налагодити взаємини з людьми та відновити внутрішню гармонію, відчути себе впевненою, розкрити свій потенціал («Я зрозуміла, що від мене самої залежить, як я побудую своє життя»).

Аналіз малюнку протагоніста Д. «Я до проходження групи АСПП» (додаток М, рис. М.3) вказує на негативний емоційний стан аналізанда, який знаходить свій прояв у відстороненості від оточення, внутрішній скутості, наявності дискомфорту серед людей. Це вплинуло на професійне становлення Д. У самозвіті (додаток М, самозвіт 2) протагоніст вказує, що їй було властиве «відчуття незахищеності, неначе я стою зовсім гола перед ними». Імпотування

відносин з колегами заблокувало професійний розвиток Д. і, як наслідок, самореалізацію загалом. Аналізанд говорить про те, що група повернула її «обличчям до життя, вказала на те, що воно різноманітне і потрібно цінувати його, радіти кожній хвилині. Такі конструктивні самозміни допомогли мені віднайти внутрішню гармонію та енергію для самореалізації у цьому житті» (Додаток М, рис. М.4). Розвиток соціально-перцептивного інтелекту у процесі діагностико-корекційної роботи сприяв формуванню нових продуктивних форм поведінки. Зокрема, Д. наголошує, що вона відчуває сили та можливості для вирішення життєвих негараздів швидко та продуктивно.

На малюнку «Я до проходження групи АСПП» (додаток М, рис. М.15) протагоніст Ю. зображує себе засохлою квіткою в горщику, що вказує на ізолюваність автора від людей, відчуття депресивності. У самозвіті (додаток М, самозвіт 8) аналізанд говорить про те, що негативні емоції неначе «з'їдали» її з середини. Протагоніст також говорить про відчуття втрати себе, життєвих цінностей та сил. Заняття у групах АСПП змінили її ставлення до життя, допомогли побачити, що воно є різнобарвним. Ю. усвідомила, що переносила мікроклімат із стосунків з батьками на взаємини із іншими, чим зумовила дистанціювання у відносинах з іншими. На малюнку «Я після проходження групи АСПП» (додаток М, рис. М.16) протагоніст зобразила себе квіткою, що має яскраві кольори та сповнена життєвою активністю. Це є символом довіри до оточення, відчуття впевненості у власних силах.

Самозвіт протагоніста М. (Додаток М, самозвіт 7) відображає результативність впливу психокорекційних занять на розкриття внутрішнього потенціалу суб'єкта та нівелювання деструктивних тенденцій. Глибинне пізнання аналізандом причин виникнення особистісної проблеми сприяло формуванню нових продуктивних форм поведінки. Усвідомлення М. впливу едіпальної залежності на його подальше життя дозволило звільнитися від почуття провини, меншовартості, агресії та морального мазохізму.

Самозвіт протагоніста О. Я завжди відчував те, що в мені є певний творчий потенціал, але він, неначе заблокований, та не може знайти свій вихід для реалізації. Це викликало в мене внутрішній дискомфорт та певні агресивні

тенденції стосовно себе. Творчий застій та відсутність прагнення щось створювати зумовили виникнення певних моральних страждань та самопокарання за те, що мрії та прагнення невідповідають моїм можливостям. Після проходження груп АСПП я відчув вивільнення творчої енергії та появу бажання реалізовувати свої плани та задуми. Глибинне пізнання відкрило мені очі на мої справжні проблеми, а саме вплив минулих подій на сьогодення та їх негативні наслідки – регресію, а не розвиток. Я усвідомив, що важливо піклуватися не лише про фізичне здоров'я, а і психологічне. Психокорекційні заняття дали мені можливість подолати мої психологічні проблеми, віднайти внутрішні сили будувати життя в тому напрямку, який є бажаним для мене.

Самозвіт протагоніста К. Глибинне пізнання з використанням репродукцій художніх полотен відкрило для мене мій внутрішній світ під іншим кутом. У процесі цієї роботи я дізналася, що обтяжена відчуття вини за те, що батьки свого часу втратили свого первістка, а я народилася на світ і тому не дозволяю собі бути успішною, караючи себе за це. За допомогою опредметнених моделей (моделювання із каменів) я побачила, що власноруч руйную стосунки з партнерами, створюю певні кризові ситуації, тому що знову таки не дозволяю собі бути щасливою. Для мене було великим відкриттям те, що подібні поведінкові тенденції знайшли свій прояв у груповій роботі. Завдяки психокорекційним заняттям я дізналася про першопричини такої поведінки та побачила напрям конструктивних змін, за яким мені необхідно рухатися. Результат глибинного пізнання в процесі АСПП перевершив мої очікування, тепер мені є над чим працювати.

Самозвіт протагоніста Л. Я студентка третього курсу спеціальності «Психологія». Діагностико-корекційна робота в групі АСПП дозволила мені зрозуміти, що моя надмірна активність, яка була моєю рушійною силою, пошук схвалення з боку інших обумовлені прагненням знайти ідеальних батьків, яких я не мала у власній родині. Я шукала в людях підтримки і схвалення та, водночас, я прагнула бути самодостатньою і відштовхувала тих, хто виявляв до мене ніжні та теплі почуття. У процесі психокорекційних занять я зрозуміла, наскільки така моя поведінки блокує активність та

унеможлиблює саморозвиток і професійне самостановлення. При цьому руйнуються взаємини з оточуючими, що негативно впливає на інтимну сферу мого життя. Раніше я не розуміла справжніх причин такої моєї поведінки, що спричинювала певний емоційний та психологічний дискомфорт. Глибинне пізнання в групі дозволило мені отримати абсолютно новий прогресивний погляд на речі.

Самозвіт протагоніста Н. Робота з використанням іграшок та репродукцій художніх полотен сприяла значним конструктивним змінам у моєму житті та відкрила мені очі на життєві події, про які я ніколи раніше не згадувала. Я зрозуміла причини, які актуалізували психосоматичні порушення в організмі, що дозволило знизити частоту виникнення агресивних тенденцій. Я відчуваю, як змінюється мій емоційний стан: вже нема різких перепадів настрою. Усвідомила негативний вплив залежності від мами, образи на неї. Зрозуміла небезпеку переносів взаємин із батьківської сім'ї на власну родину (чоловіка, дітей), які раніше залишалися неусвідомлюваними для мене. Завдяки заняттям у групі АСПП я навчилася проявляти любов до рідних, знизилася частота прояву негативних реакцій, які руйнували відносини з чоловіком. Я відчуваю в собі сили до нових звершень, зникла апатія і невдоволення життям.

Самозвіт протагоніста Т. Психокорекційні заняття у групі АСПП допомогли мені зрозуміти наявність особистісної проблеми, її вплив на моє життя та віднайти шляхи корекції. Моя проблема полягала в негативному ставленні до матері. В дитинстві я не відчувала любові матері, оскільки вона звинувачувала мене в тому, що я з'явилася на світ та не виправдала її сподівань. У зв'язку із цим у мене були суперечливі почуття до неї: я відчувала негатив, агресію, хотіла виїхати від неї подалі і, одночасно, мені хотілося бути ближче до неї, хотілося, щоб мати любила мене, була ідеальною. Завдяки глибинному пізнанню, я побачила, взаємозв'язок невирішених проблем дитинства із ситуаціями сьогодення, моїми реакціями на них. Я амбівалентно ставлюся до оточення: я хочу бути самостійною незалежною, не хочу, щоб мені надавали допомогу, жаліли й, одночасно, – хочу мати багато друзів, очікую розуміння,

допомоги, підтримки від оточуючих. Після глибинної роботи зі мною я можу сказати, що люблю своїх батьків, я вдячна їм за життя. Така моя позиція обумовила зміни у відносинах з оточенням у позитивному ключі. Це є важливим аспектом, оскільки я майбутній психолог. Я хочу подякувати за новий погляд на життя, за можливість пізнавати себе та людей.

Самозвіти студентів відображають психокорекційний ефект занять у групі АСПП, який полягає в: усвідомленні наявності мазохістичних тенденцій, детермінанті їх виникнення; розумінні передумов і наслідків власного почуття вини. В контексті цього відмітимо слова Л. Місшихи, що «у процесі діяльності основні ресурсні можливості відтворюються й поповнюються» [107, с. 70]. До основних когнітивно-поведінкових змін студенти відносять:

- зниження почуття вини;
- ослаблення агресивних тенденцій;
- нівелювання почуття меншовартості;
- зниження внутрішньої напруги, тривожності, депресивних станів, самодеприваційних тенденцій;
- розвиток рефлексивного мислення;
- прийняття себе;
- оптимізація взаємодії з іншими людьми, батьками, рідними;
- реконструювання регресивних форм поведінки, вироблення оптимальних способів взаємодії;
- актуалізація лібідної енергії – прагнення до самореалізації;
- посилення мотивації до самопізнання та самокорекції.

Результати роботи в психокорекційних групах АСПП мають відображення в особистісно-фаховій сфері майбутніх психологів, формуванні професійних навичок: розвитку емпатії, оволодінні теоретико-методологічним та практичним інструментарієм процесуальної діагностики, яка сприяє пізнанню глибинних чинників мазохізму та його корекції. Прийоми, які використовуються в діагностико-корекційному процесі, спрямовані на прояснення імпліцитного змісту психіки суб'єкта, спробі зрозуміти вплив мазохістичних тенденцій на відносини з оточуючими людьми, саморозвиток

та самостановлення особистості.

Глибинне пізнання каталізує розширення соціально-перцептивного інтелекту студентів, що сприяє подальшому переструктуруванню свідомості; нівелює прояви автоматизованих, регресивних форм поведінки, до яких належить мазохізм. Проходження занять за методом АСПП допомагає студентам набувати більш реалістичний погляд на життя; приймати себе такими як вони є; розвивати навички самопізнання, що є показником конструктивних змін, які відбуваються в процесі подальшого самоаналізу і самокорекції. Це сприяє підвищенню соціально-адаптивних можливостей студентів [218].

Метод АСПП характеризується опосередкованістю і метафоричністю, що ставить акцент на неформалізованих показниках [200]. На завершальному етапі проходження психокорекційної групи студентам експериментальної групи було запропоновано виконати малюнки на тему «Я до проходження групи» і «Я після проходження групи». Малюнки, що відображають внутрішній стан до проходження групи, вказують на домінування деструктивних тенденцій психіки та їх нівелювання в результаті психокорекції. Це підтверджує ефективність глибинного пізнання шляхом об'єктивування мазохістичних тенденцій, що сприяло їх усвідомленню та корекції. У Додатку М. наведені психомалюнки студентів, які були учасниками психокорекційних занять.

На основі ілюстрацій (Додаток М.) доходимо висновку, що до занять в групі АСПП у студентів спостерігається наступне: відчуття непізнаності, розгубленості (рис. М.11, М.13); депресивні стани: інертність, смуток, байдужість, слабкість стосовно себе і навколишнього світу (рис. М.1, М.3, М.9); відсутність життєвої енергії, психологічна омертвілість, сірість (рис. М.5, М.15); відчуття капсулювання в негативних почуттях (рис. М.7).

Малюнки майбутніх психологів метафорично ілюструють травматичні події минулого, які знаходять свій прояв у мазохістичних тенденціях: аутоагресія як результат заблокованості лібідної енергії; тривожність; актуалізація почуття меншовартості; концентрація на власних проблемах та

інтересах власного «Я»; пасивність; блокування адекватного сприйняття реальності, інших людей.

Після завершення психокорекційних занять у малюнках студентів відображаються конструктивні зміни: відчуття свободи і незалежності, емоційний комфорт, відчуття внутрішньої енергетичної наповненості, радості життя, активність, оптимізм (рис. М.6, рис. М.16), нівелювання мортідних почуттів, пробудження лібідо (рис. М.10), пробудження творчого потенціалу (рис. М.2, М.12, М.14), відкритість, готовність до взаємодії (рис. М.8), відчуття власної привабливості (рис. М.4).

Таким чином, аналіз малюнків учасників груп АСПП свідчить, що проходження психокорекційних занять сприяє нівелюванню мазохістичних тенденцій і відкриває можливість у пізнанні індивідуальних особливостей психіки. Після проходження психокорекційних груп відбуваються когнітивно-поведінкові зміни: доброзичливість відкритість, сензитивність, емпатійність, рефлексивність тощо. Враховуючи вищезазначений матеріал, ми виділили основні особистісні зміни майбутніх психологів за результатами проходження психокорекційних занять (див. табл. 3.1.).

Таблиця 3.1

Особистісні зміни майбутніх психологів після проходження психокорекційних занять за методом АСПП

№ з/п	До занять	Після занять
1	Викривлення соціально-перцептивної інформації	Розвиток соціально-перцептивного інтелекту
2	Аутоагресивні тенденції, агресія відносно оточення	Актуалізація лібідної енергії, гармонізація внутрішнього стану
3	Розбіжність цінностей із життєвими позиціями суб'єкта	Прийняття гуманістичних цінностей, які йдуть в унісон з індивідуальною неповторністю психіки
4	Домінування	Посилення конструктивних тенденцій,

	деструктивних форм поведінки	здатність сублімувати психічну енергію в напрямку самореалізації
5	Наявність відступів від реальності	Гармонізація психічної та об'єктивної реальності
6	Закритість для набуття нового досвіду	Розвиток адаптованості до соціума та здатності до творчої реалізації в ньому

Емпіричне дослідження доводить, що психокорекція за методом АСПП сприяє особистісним змінам майбутніх психологів, посиленню їхньої соціальної спрямованості, знижуючи імператив інфантильних детермінант активності. Передумовою особистісних змін учасників навчання виступають механізми позитивної дезінтеграції та вторинної інтеграції психіки на більш високому рівні розвитку. Позитивна дезінтеграція задає прогрес до реконструювання цілісної психіки. Глибинне пізнання сприяє психокорекції психіки студентів та інтеграції психічної структури.

3.2. Якісні та кількісні показники результативності глибинної корекції майбутніх психологів у групах АСПП

У даному підрозділі презентовано дослідження результативності проходження студентами курсу психокорекції за методом АСПП у ракурсі виявлення динаміки особистісних та емоційних змін. З огляду на те, що дослідження виконано в руслі глибинної психології, нами було обрано опосередковані параметри, які засвідчують позитивні результати проходження майбутніми практичними психологами груп глибинної психокорекції за методом АСПП. Позитивні зміни пов'язані з ознаками, які є критеріями відкоригованої особистості, а саме: відсутність у суб'єкта агресивних та аутоагресивних тенденцій; тактовне, уважне ставлення до стану іншої людини (емпатійність); сформованість таких якостей, як терпимість, толерантність, відкритість та здатність радіти життю; соціальна активність; відсутність депресивних, агресивних виявів; соціальна адаптивність [224].

У дисертаційній роботі було встановлено, що мазохізм ослаблює інстинкт самозбереження, що має вияв у байдужості до себе та оточення, відчутті «пустоти в собі», актуалізації психосоматичних тенденцій («втеча у хворобу») та порушенні соціально-адаптивних можливостей суб'єкта через дисбаланс енергій лібідо та мортідо. Рушійним чинником такої поведінки є почуття вини та меншовартості, що закладаються як філогенетичними тенденціями, так і дитячо-батьківськими відносинами. Тому для об'єктивації змін, що відбуваються під впливом психокорекції у психіці майбутніх практичних психологів, обрано такі параметри: дослідження рівня соціально-психологічної адаптації; дослідження почуття меншовартості. Виходячи із цього, для перевірки результативності роботи групи АСПП використано тестові методики: «Діагностика соціально-психологічної адаптації» К. Роджерса, Р. Даймонда (Додаток С.), «Діагностика почуття меншовартості» М. Фетіскіна (Додаток Т).

Дослідження проводилося впродовж 2015-2018 рр. У ході тестового дослідження було сформовано репрезентативну вибірку студентів (236), на основі якої створено експериментальну (118) та контрольну (118) групи. Експериментальну групи склали студенти психологічного факультету, які проходили повний курс психокорекції за методом АСПП і брали участь у психокорекційному процесі Авторських шкіл, наукових сесій академіка НАПН України Т. Яценко. Контрольна група складалася зі 118 студентів, які не проходили курсу психокорекції за методом АСПП.

Результати дослідження було обраховано за бальною системою та переведено у відносну кількість (відсотки). Для встановлення статистичної вірогідності було використано багатофункціональний непараметричний статистичний ϕ -критерій (кутове перетворення Фішера) [138]. Якщо значення ϕ -критерія більше за 1,64, констатуємо статистичну значимість відмінностей в результатах експериментальної і контрольної груп ($P < 0,05$); якщо значення ϕ -критерія більше за 2,31, доходимо висновку про статистичну значимість відмінностей в результатах експериментальної і контрольної груп ($P < 0,01$); якщо значення ϕ -критерія менше за 1,64, робиться висновок про статистичну

незначимість (випадковий характер) відмінностей в результатах експериментальної і контрольної груп ($P > 0,05$).

Проведення розрахунків здійснювалося за допомогою програм Stat Plus 2007 Pro build 4.3.0.0 та Microsoft Excel 2003.

В якості показників виступили порівняльні результати тестових досліджень соціально-психологічної адаптації студентів експериментальної та контрольної групи. Дані математичної обробки результатів діагностики показників соціально-психологічної адаптації учасників експериментальної та контрольної груп наведено в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

Дані математичної обробки результатів діагностики показників соціально-психологічної адаптації (за методикою «Діагностика соціально-психологічної адаптації» К. Роджерса, Р. Даймонда)

Рівні	Адаптація			
	До АСПП		Після АСПП	
	Контрольна група <i>n</i> =118	Експери-ментальна група <i>n</i> =118	Контрольна група <i>n</i> =118	Експери-ментальна група <i>n</i> =118
	% (абс.)	% (абс.)	% (абс.)	% (абс.)
Низький рівень	30,3 (36)	32,2 (38)	31,9 (38)	10,2 (12)
φ-критерій	0,32		4,24	
Середній рівень	42 (50)	43,2 (51)	41,2 (49)	48,3 (57)
φ-критерій	0,18		1,1	
Високий рівень	27,7 (33)	24,6 (29)	26,9 (32)	41,5 (49)
φ-критерій	0,55		2,38	
Рівні	Самосприйняття			
	До АСПП		Після АСПП	
	Контрольна група <i>n</i> =118	Експери-ментальна група <i>n</i> =118	Контрольна група <i>n</i> =118	Експери-ментальна група <i>n</i> =118
	% (абс.)	% (абс.)	% (абс.)	% (абс.)
Низький рівень	27,7 (33)	31,4 (37)	29,4 (35)	10,2 (12)
φ-критерій	0,62		3,82	

Середній рівень	43,7 (52)	42,4 (50)	42,9 (51)	46,6 (55)
ф-критерій	0,20		0,58	
Високий рівень	28,6 (34)	26,2 (31)	27,7 (33)	43,2 (51)
ф-критерій	0,42		2,50	
Рівні	Прийняття інших			
	До АСПП		Після АСПП	
	Контрольна група <i>n</i> =118	Експери- ментальна група <i>n</i> =118	Контрольна група <i>n</i> =118	Експери- ментальна група <i>n</i> =118
	% (абс.)	% (абс.)	% (абс.)	% (абс.)
Низький рівень	31,1 (37)	33,8 (40)	31,1 (37)	10,2 (12)
ф-критерій	0,45		4,1	
Середній рівень	41,2 (49)	41,5 (49)	38,6 (46)	41,5 (49)
ф-критерій	0,05		0,45	
Високий рівень	27,7 (33)	24,7 (29)	30,3 (36)	48,3 (57)
ф-критерій	0,53		2,86	
Рівні	Емоційний комфорт			
	До АСПП		Після АСПП	
	Контрольна група <i>n</i> =118	Експери- ментальна група <i>n</i> =118	Контрольна група <i>n</i> =118	Експери- ментальна група <i>n</i> =118
	% (абс.)	% (абс.)	% (абс.)	% (абс.)
Низький рівень	21 (25)	21,2 (25)	21 (25)	6,8 (8)
ф-критерій	0,04		3,26	
Середній рівень	62,2 (74)	59,3 (70)	60,5 (72)	55,1 (65)
ф-критерій	0,45		0,84	
Високий рівень	16,8 (20)	19,5 (23)	18,5 (22)	38,1 (45)
ф-критерій	0,54		3,4	
Рівні	Інтернальність			
	До АСПП		Після АСПП	
	Контрольна група <i>n</i> =118	Експери- ментальна група <i>n</i> =118	Контрольна група <i>n</i> =118	Експери- ментальна група <i>n</i> =118
	% (абс.)	% (абс.)	% (абс.)	% (абс.)

Низький рівень	30,3 (36)	31,4 (37)	29,4 (35)	10,2 (12)
φ-критерій	0,18		3,82	
Середній рівень	42 (50)	42,4 (50)	42,9 (51)	48,3 (57)
φ-критерій	0,06		0,84	
Високий рівень	27,7 (33)	26,2 (31)	27,7 (33)	41,5 (49)
φ-критерій	0,26		2,24	
Рівні	Прагнення до домінування			
	До АСПП		Після АСПП	
	Контрольна група	Експери-ментальна група	Контрольна група	Експери-ментальна група
	n=118	n=118	n=118	n=118
	% (абс.)	% (абс.)	% (абс.)	% (абс.)
Низький рівень	41,2 (49)	40,7 (48)	41,2 (49)	20,3 (24)
φ-критерій	0,08		3,53	
Середній рівень	20,2 (24)	18,6 (22)	20,2 (24)	64,4 (76)
φ-критерій	0,31		7,17	
Високий рівень	38,6 (46)	40,7 (48)	38,6 (46)	15,3 (18)
φ-критерій	0,33		4,13	
Рівні	Ескапізм			
	До АСПП		Після АСПП	
	Контрольна група	Експери-ментальна група	Контрольна група	Експери-ментальна група
	n=118	n=118	n=118	n=118
	% (абс.)	% (абс.)	% (абс.)	% (абс.)
Низький рівень	21 (25)	25,4 (30)	22,7 (27)	42,3 (50)
φ-критерій	0,8		3,26	
Середній рівень	47 (56)	47,5 (56)	45,4 (54)	49,2 (58)
φ-критерій	0,08		0,59	
Високий рівень	32 (38)	27,1 (32)	31,9 (38)	8,5 (10)
φ-критерій	0,83		4,68	

Як видно з таблиці 3.2., показники соціально-психологічної адаптації: адаптивність, самосприйняття, прийняття інших, емоційний комфорт,

інтернальність (схильність брати відповідальність за свої вчинки на самого себе), прагнення до домінування до проходження групи АСПП були стабільними. Такі результати є характерними, як для учасників експериментальної групи, так і для контрольної. Зміни показників адаптації, самосприйняття, прийняття інших, емоційного комфорту, інтегральності та прагнення до домінування наявні в учасників експериментальної групи після проходження АСПП: збільшення високого рівня адаптації з 24,6% до 41,5% самосприйняття з 26,2% до 43,2%; прийняття інших з 24,7% до 48,3%; емоційний комфорт з 19,5% до 38,1%; інтернальність з 26,2% до 41,5%, а показник прагнення до домінування знизився з 40,2% до 15,3%, як і показник ескапізму (втеча від проблеми) – з 27,1% до 8,5%.

Результати математичного дослідження доводять ефективність методу АСПП у процесі адаптації студентів, що підтверджують показники порівняння експериментальної та контрольної групи, в контексті психокорекційного ефекту. Оптимізацію зазначених вище показників можна констатувати в учасників експериментальної групи після проведення з ними психокорекційної роботи. Це дозволяє констатувати, що психокорекційні заняття за методом АСПП сприяють збільшенню рівня соціально-психологічної адаптації у студентів.

Для дослідження змін самооцінки, які відбулися в респондентів до та після проходження груп АСПП, нами було використано методику «Діагностики почуття меншовартості» (М. Фетіскіна). Результати даної методики наведені в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Дані математичної обробки результатів діагностики почуття меншовартості (за методикою М. Фетіскіна)

Самооціка	До АСПП		Після АСПП	
	Контрольна група	Експери-ментальна група	Контрольна група	Експери-ментальна група
	n=118	n=118	n=118	n=118
	% (абс.)	% (абс.)	% (абс.)	% (абс.)

Знижена	50,4 (60)	49,2 (58)	42 (50)	16,1 (19)
ф-критерій	0,18		4,5	
Адекватна	16,8 (20)	16,9 (20)	20,2 (24)	62,7 (74)
ф-критерій	0,02		6,9	
Завищена	32,8 (39)	33,9 (40)	37,8 (45)	21,2 (25)
ф-критерій	0,18		2,83	

З наведеної таблиці 3.3 видно, що рівень студентів із заниженою самооцінкою вищий у контрольній групі (42%), аніж в експериментальній (16,1%). Відсоток осіб із адекватною самооцінкою та здатністю самостійно долати почуття меншовартості зріс після проходження психокорекційної групи (із 16,9% до 62,7%). Проходження психокорекційних груп сприяє зниженню відсотка осіб із завищеною самооцінкою, викривленим сприйняттям реальності, себе і світу (з 33,9 % до 21,2 %).

Результати даної методики дозволяють засвідчити, що до проходження груп АСПП значно вищим є відсоток наявності почуття меншовартості, ніж після проходження груп АСПП. Психокорекційний ефект спостерігається у збільшенні відсотка студентів готових до самостійного подолання комплексів, почуття меншовартості.

Таким чином, дані тестування за методикою «Діагностика соціально-психологічної адаптації» (К. Роджерса, Р. Даймонда) та методикою діагностики почуття меншовартості (М. П. Фетіскіна) доводять результативність психокорекційного процесу АСПП: показники соціально-психологічної адаптації та самооцінки статистично значимо покращуються після проходження відповідних занять.

Для підтвердження результативності методу АСПП нами було використано самозвіти студентів та психомалюнки на теми: «Я до проходження групи АСПП», «Я після проходження групи АСПП». Унаявлені малюнки та самозвіти об'єктивують зміни емоційного стану протагоністів у процесі проходження групи АСПП. Розглянемо більш детально самозвіти та психомалюнки студентів.

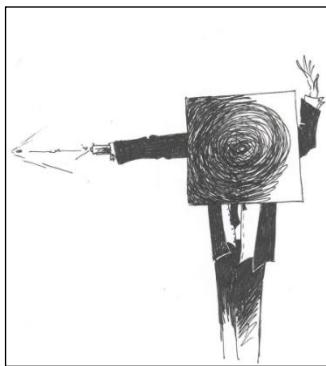

Рис. 3.1 «Я до групи»

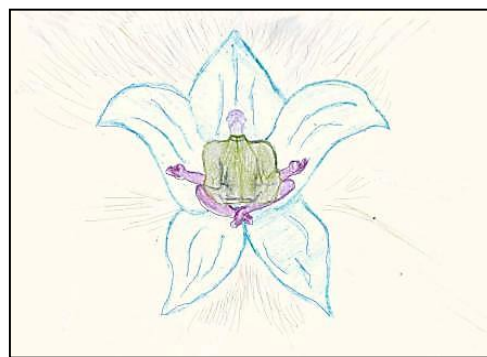

Рис. 3.2 «Я після групи»

Аналіз малюнків учасників груп АСПП протагоніста А до та після проходження груп АСПП (рис. 3.1, 3.2). До відвідування занять з психокорекції я відчувала пустоту в душі, постійну дратівливість та тривогу. Не сприймала оточуючий світ, неначе втратила голову та розум. Для мене залишалися не зрозумілими причини такого мого стану та поведінки. Я не відчувала життєвого потенціалу для самостановлення та розвитку, втрачався сенс життя. Участь у групах АСПП дала мені можливість пізнати себе, побачити яскравість та привабливість цього світу, віднайти внутрішню гармонію. Я відкрила в собі нові джерела внутрішньої енергії, які, як мені здавалося, я ніколи не мала. Діагностико-корекційна робота зі мною та моїми малюнками відкрила особистісну проблематику, яка пов'язана з почуттям провини та самопокаранням, що має вплив на всі сфери життя та не сприяє становленню мене, як професіонала. Адже, проектую образ батьків на керівництво та сама створюю зони ризику у стосунках з колегами. Глибинне пізнання дозволило мені зрозуміти, що я покладала на свою другу половинку функції психотерапевта, що сприяло руйнації стосунків. Я дякую керівнику та учасникам психокорекційної групи АСПП за те, що отримала безцінний досвід у пізнанні самої себе. Відчуваю насагу та сили для підкорення нових горизонтів.

Рис. 3.3 «Я до групи»

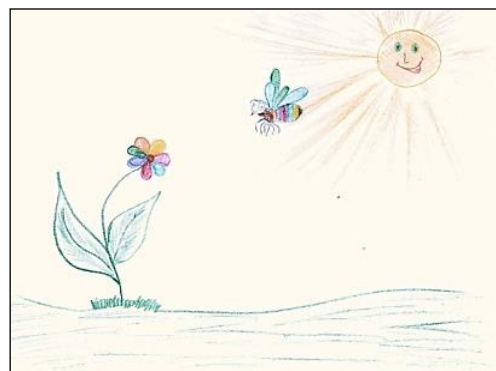

Рис. 3.4 «Я після групи»

Аналіз малюнків учасників груп АСПП протагоніста А до та після проходження груп АСПП (рис. 3.3, 3.4). Протягом тривалого часу, я відчувала себе непривабливою, нецікавою для оточуючих людей, була білою вороною серед інших. Це занурювало мене у стан депресії та сприяло тривалому перебуванню в ньому. Я змирилася з думкою, що вже не буде в мене щасливого та яскравого життя, не буду відчувати себе комфортно у соціумі. Мій емоційний стан був схожий на квітку, що поступово засихає (рис. 3.3). Після групи АСПП в мене відрилося друге дихання, я відчула любов до людей та змогла побачити їхні достоїнства. Заняття з психокорекції відкрили мене для нового досвіду та взаємодії з іншими (рис. 3.4).

Рис. 3.5 «Я до групи»

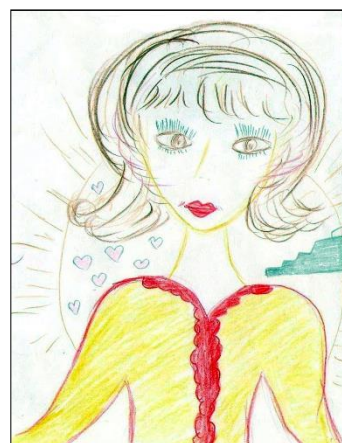

Рис. 3.6 «Я після групи»

Аналіз малюнків учасників груп АСПП протагоніста А до та після проходження груп АСПП (рис. 3.5, 3.6). Відчуття самотності, відчуженості,

емоційної заблокованості супроводжували мене певний проміжок часу. Для мене була характерна пасивність та бездіяльність, я не розуміла, де моє місце в цьому житті і серед людей (рис. 3.5). Група АСПП дала мені змогу зрозуміти, що більшість моїх проблем була гіперболізована мною через наявність страхів, підвищену тривожність. Пізнання та розуміння істинних причин моїх проблем сприяло тому, що мої деструктивні тенденції (агресивність, тривожність) зтушувалися та не блокують мій особистісний розвиток. В мене відчуття, неначе почалося друге життя.

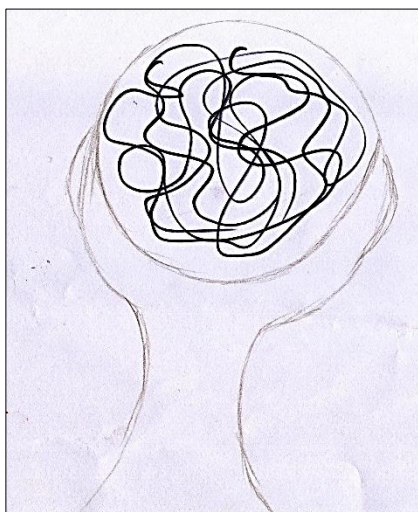

Рис. 3.7 «Я до групи»

Рис. 3.8 «Я після групи»

Аналіз малюнків учасників груп АСПП протагоніста А до та після проходження груп АСПП (рис. 3.7, 3.8). Протягом останніх років я відчувала внутрішню дисгармонію, відсутність чіткості мислення (рис. 3.7). мені здавалося, що поступово я втрачаю життєві сили, енергія десь є всередині мене, але не може знайти свій вихід. Такий стан знаходив відображення в моїй поведінці: відсутність інтересу до життя, не бажання знаходити нові знайомства, агресивність стосовно оточуючих і самої себе за внутрішню слабкість. Були депресивні настрої. Після проходження групи АСПП я відчула енергетичний потенціал і прагнення підкорювати нові вершини. Зараз з'явився спокій, знизилася тривожність, я адекватно реаую на людей, що оточують мене. Мені здається, що я випромінюю енергію і хочу нею поділитися з іншими. Це я відобразила на малюнку (рис. 3.8). Після занять у групах АСПП у мене тепер завжди гарний настрій, я відчуваю душевний підйом, з'явилося

величезне бажання працювати над собою.

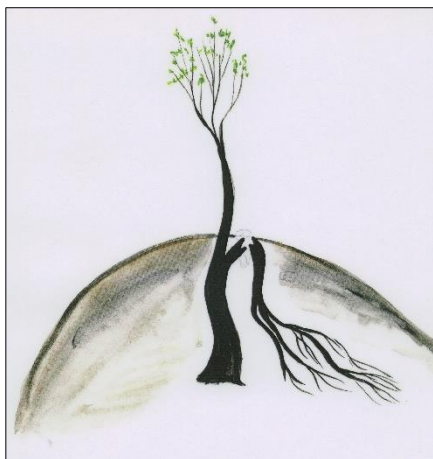

Рис. 3.9 «Я до групи»

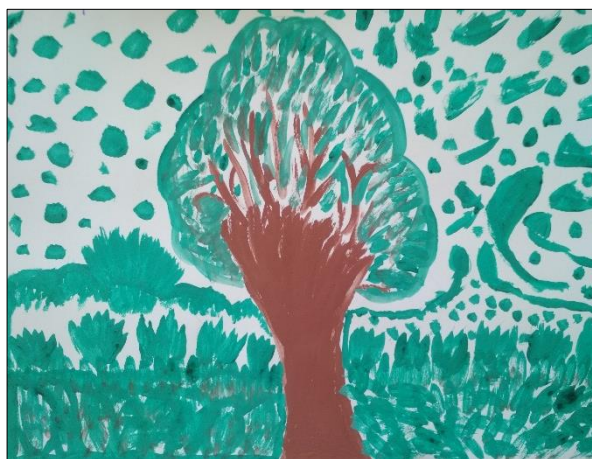

Рис. 3.10 «Я після групи»

Аналіз малюнків учасників груп АСПП протагоніста А до та після проходження груп АСПП (рис. 3.9, 3.10). До проходження групи АСПП я відчував, що постійно втрачаю життєві сили, тому зобразив майже засохле дерево (рис 3.9). Зламана гілка на цьому малюнку є символом втрати певного аспекту мого життя в наслідок не вирішення моєї особистісної проблеми. Це тільки погіршило мій внутрішній стан. Життя втрачало барви, була присутня пасивність, відчуття внутрішньої зламаності, відсутність сподівань на краще майбутнє. На рис. 3.10 «Я після групи» зобразив себе могутнім деревом, сповненим життєвих сил. До мене прийшло відчуття цілісності, активності, навколишній світ став цікавим і яскравим для мене. Група АСПП допомогла мені набути впевненості в собі, віднайти емоційний комфорт.

Аналіз малюнкових даних та самозвітів учасників груп АСПП дозволяє констатувати, що під впливом психокорекційних занять є динаміка змін емоційного стану, які сприяють підвищенню показників психічного здоров'я особи: з депресивних на позитивні. Це має прояв у збільшенні рівня самооцінки, самоконтролю, адаптації до життєвих труднощів. Розвиток таких навичок призводить до нівелювання деструктивних тенденцій: агресивності, тривожності, депресивності, що блокують самореалізацію особистості. Емпіричні дані дозволяють констатувати наявність особистісних позитивних змін у майбутніх психологів під впливом психокорекційних занять за методом

АСПП.

Результати самозвітів та малюнків до проходження групи позначено на рис. 3.11. За даними діаграми видно, що до початку психокорекційних занять у групах АСПП в майбутніх психологів переважали мортідні тенденції, зокрема: відмова від власного «Я»; тенденція до «психологічної смерті»; до «психологічної імпотенції» та до самопокарання; психосоматичні розлади; депресивні настрої; самодепривація; блокування власного потенціалу та соціальної взаємодії; агресивність; неприйняття себе; почуття неповноцінності; підвищена самокритичність; закритість до нового досвіду; ригідність; тенденція займати позицію жертви; тенденція «від людей»; руйнування стосунків тощо.

Рис. 3.11. Показники співвідношення деструктивних тенденцій до проходження груп АСПП

Результати емпіричних даних, що оприявлені на рис. 3.12 дозволяють стверджувати, що після проходження психокорекційних зайнять у групі АСПП переважають лібідні тенденції. Це знаходить свій прояв у: прийнятті і людей такими, які вони є; розумінні глибинних витоків власної проблематики; нівеляції деструкцій у поведінці; відчутті внутрішнього потенціалу; прийнятті себе; наявності внутрішньої гармонії; відкритості для нового досвіду;

активності, прагненні до самореалізації та професійного становлення; формуванні нових продуктивних форм поведінки; зниженні депресивних та агресивних тенденцій відносно себе та оточення. Таким чином, дані діаграми (рис. 3.12) доводять психокорекційну ефективність діагностико-корекційного процесу за методом активного соціально-психологічного пізнання.

Рис. 3.12. Показники співвідношення деструктивних тенденцій після проходження груп АСПП

Враховуючи вищевикреслені результати емпіричного дослідження, доходимо висновку, що психокорекційні заняття за методом АСПП сприяють об'єктивуванню глибинно-психологічних передумов виникнення мазохізму.

Методики, що використовуються у процесі діагностико-корекційної роботи з протагоністом, спрямовані на пізнання суб'єктом неусвідомлюваного раніше змісту психіки, розуміння особистісного внеску у створення кризових ситуацій та зон ризику у взаєминах з оточенням. Психокорекційні заняття актуалізують процеси саморефлексії у студентів, що обумовлює подальше переструктурування свідомості; допомагають звільнитися від автоматизованих форм поведінки. У студентів формується реалістичніший погляд на життя; відсутні відступи від реальності, в сприйнятті себе та

оточення, що є вагомим для майбутнього психолога в його професійному становленні.

3.3. Рекомендації майбутнім психологам за результатами дисертаційного дослідження

Необхідною передумовою фахової підготовки майбутнього психолога є професійне становлення його особистості, результатом якого є нівелювання деструктивних тенденцій психіки. У науковій літературі професіоналізм окреслюється як висока готовність до виконання завдань професійної діяльності, що вимагає поєднання професіоналом теоретико-методологічних засад та особистісних якостей. Аналіз робіт, присвячених професійному становленню особистості (О. Бондаренко [27], М. Боришевський [30], В. Горбунова [40], З. Карпенко [75-76], С. Максименко [97], В. Панок [115], О. Паркулаб [116], Г. Радчук [124-125], В. Татенко [144], Т. Титаренко [145-146], Н. Чепелева [175], Т. Яценко [192-224] та ін.) засвідчив певні розбіжності в етапах професійного розвитку та його змісті.

Динаміка професійного становлення особистості полягає в розкритті основних стадій, їх послідовності, взаємозв'язків між ними та вивченні загальних умов, які спрямовані на професійний розвиток суб'єкта. У сучасних дослідженнях розглядаються два підходи до вивчення фахової підготовки становлення професіонала: процесуальний (професійний розвиток) та структурний (особистісні якості професіонала, що визначаються видом професійної діяльності) [217-219].

Майстерність психолога визначається як рівнем теоретичних знань, так і ступенем його особистісної відкорегованості. Останнє є головним чинником розвитку інструментально-методичного забезпечення практичної роботи майбутнього фахівця. Необхідною передумовою фахової підготовки майбутнього психолога є проходження ним глибинно-психологічної корекції [217]. Це зумовлює необхідність введення в освітню програму спеціальності знань, які висвітлюють сутність мазохізму (поєднання

діаметрально протилежних тенденцій) у глибинному пізнанні психіки в її цілісності.

Сучасна система освіти потребує удосконалення в напрямку підготовки психологів-практиків, що забезпечить становлення необхідних особистісних і професійних якостей фахівця [175]. О. Будник відмічає, що «у сучасній вищій освіті гостро стоїть проблема формування глибинних теоретико-методологічних знань майбутніх фахівців, стійких світоглядних позицій, на яких ґрунтується професійна діяльність» [31, с. 34]. В контексті цього вагомим аспектом є самокорекція майбутніх психологів, що полягає в: розумінні витоків і вирішенні особистісної проблеми; вмінні застосовувати теоретико-інструментальні знання в практичній діяльності.

Процес глибинної корекції особистості майбутнього психолога може ускладнюватися наявністю певних бар'єрів, що виникають унаслідок об'єктивних (розподіл психології на практичну та академічну, їх відмінності в теоретико-методологічній підготовці) та особистісних (невизначеність кінцевої мети психокорекції для суб'єкта) причин. Також виділяють бар'єри у: процесі оволодіння професійними навичками, груповій роботі та особистісних аспектах керівника групи [208]. На вагомості особистісної корегованості вказується у дослідженнях Г. Радчук: «Успішність професійно-особистісного самовизначення фахівця повинна визначатися не тільки і не стільки критеріями персоналізації – досягнення певного професійного статусу, але перш за все критеріями персоніфікації – усвідомлення свого власного Я та своїх цінностей» [125, с. 338].

Майбутній психолог шляхом особистісної психокорекції набуває досвіду реалізації самоаналізу власної поведінки, неусвідомлюваних тенденцій, що її деструктують та впливають на професійну діяльність. У глибинній психології існують три основних етапи професійного становлення психолога:

- 1) проходження груп АСПП, які забезпечують оволодіння навичками групової роботи, саморефлексії та самокорекції;
- 2) самопізнання учасником психокорекційних занять на основі роботи

із іншими членами групи, розуміння впливу внутрішніх суперечностей на взаємини з оточуючими людьми;

3) проходження супервізорської практики (діагностико-корекційна робота психолога з респондентом контролюється фахівцем високого рангу). Це дає змогу майбутнім психологам скорегувати та вдосконалити свої професійні навички в наданні психологічної допомоги [217].

Оволодіння майбутнім психологом теоретико-методологічним інструментарієм ведення груп АСПП передбачає проходження психокорекційних занять, які сприяють нівелюванню внутрішніх конфліктів, що породжують мазохізм та деструктують поведінку людини. Психокорекційні групи АСПП створюють усі умови для набуття психологами-практиками здатності до саморефлексії, що в подальшому впливає на продуктивність глибинної роботи з протагоністом: йти в унісон з інтересами респондента, його спонтанною невимушеною активністю [214].

Однією з професійних навичок майбутнього психолога є вміння побудови гіпотез на основі ймовірнісного прогнозування. Це забезпечується розвитком рефлексивних знань та соціально-перцептивного інтелекту. Останнє сприяє об'єктивному сприйняттю діагностико-корекційної інформації, структурує процес діалогічної взаємодії в системі «психолог↔респондент», враховуючи закони позитивної дезінтеграції та вторинної інтеграції психіки [217].

Реалізація майбутнім фахівцем процесуальної діагностики залежить від урахування ним принципу додатковості в пізнанні психіки в її цілісності, для якого характерна контекстність та опосередкованість. Останньому сприяє використання візуалізованого матеріалу (малюнок, ліпка, іграшки тощо) в діагностико-корекційній роботі, що сприяє об'єктивуванню глибинних чинників виникнення мазохізму, які неусвідомлюються людиною.

Метод АСПП спрямований на пізнання психіки в її цілісності (свідоме/несвідоме) за умов спонтанної активності людини, що обумовлює латентно-мотиваційний характер діагностико-корекційного процесу. Останнє забезпечує глибинно-мотиваційне пізнання, яке відкриває перспективи

вивчення архаїзмів [224], серед яких провідними є мазохізм. Оскільки система психічного каталізована едіпальними чинниками, то дослідити сутність мазохізму та детермінанти його виникнення прямолінійно не є можливим. Це призводить до того, що витіснення, які не дійшли рівня свідомості, зберігають енергетичний потенціал та проєктуються на індиферентні засоби самопрезентації. У даному випадку мова йде про візуалізовані засоби репрезентації, які застосовуються у групах АСПП, зокрема психоаналіз комплексу тематичних малюнків та репродукції художніх полотен.

Організаційно-методологічний аспект психоаналітичної роботи з використанням візуалізованого матеріалу полягає в реалізації наступних етапів:

- 1) вибір протагоністом картин із запропонованого набору художніх репродукцій, що мають для нього емотивну значущість;
- 2) ранжування обраних репродукцій, або авторських малюнків у порядку їхньої значущості для респондента;
- 3) глибинно-психологічний аналіз у процесі діалогічної взаємодії психолога з респондентом, що розкриває індивідуальну неповторність психіки суб'єкта [224].

Емпіричний матеріал, який презентовано в дисертаційній роботі підтверджує слова З. Фрейда про «емотивну потентність архаїчного спадку людства для психіки кожного індивіда» [161, с. 24]. Останнє знаходить свій прояв у архетипному змісті візуалізованого матеріалу та зумовлює небайдужість учасників АСПП до архетипів, що символізують базально-внутрішній конфлікт «життя – смерть», який є однією з передумов виникнення мазохізму. Застосування візуалізованого матеріалу у процесуальній діагностиці створює умови для образної презентації архаїчного спадку неусвідомлюваних тенденцій вини, їхнього взаємозв'язку із мазохістичними нахилами [224].

Візуалізовані репрезентанти у психодинамічній парадигмі виконують роль провідника архаїчних «надбань» у площину спостережуваного, зберігаючи їхній енергетичний потенціал. Система психологічних захистів

психіки виконує функцію маскуванню першопричин шляхом раціоналізації символіки малюнків. Використання репрезентантів каталізує процеси проєкції та ідентифікації, що призводить до утворення форми проєктивної ідентифікації. Спонтанний вибір суб'єктом репродукцій забезпечує вирішення двох задач на рівні психічного: з одного боку, відбувається свідомий вибір презентанта, а з іншого – наявний невидимий вплив архетипно-сміслових параметрів на його вибір [221].

Діагностико-корекційний процес вимагає від майбутнього психолога професійно застосовувати емпатію, прислухатися до інтуїції, емоційно відчувати протагоніста, не «включати» власні переживання під час роботи з людиною. Емоційні стани, які є властивими для мазохізму (агресивність, відчуття меншовартості та жертвовності, депресія та ін.), деструктують професійне становлення фахівця та ускладнюють надання психологічної допомоги суб'єкту. Для невідкоригованого психолога властивими є: різкі зміни настрою, невдоволеність собою та іншими людьми, викривлення сприйняття реальності (її інтерпретації), неможливість ефективного функціонування фахівця в непередбачуваних ситуаціях [218].

Невирішеність особистісної проблеми (мортідні тенденції) спричинює появу «професійного вигорання», яке обумовлює виникнення: емоційної спустошеності, невідповідності намірів реальним діям, дратівливості, закритості для нового досвіду, відсутності емпатії, втрати інтересу до професійного зростання та самовдосконалення, не здатність вибудовувати оптимальні взаємини з оточенням [206]. За таких умов психолог знаходиться під впливом деструктивних тенденцій, що унеможлиблює надання професійної допомоги суб'єкту. Відбувається центрація фахівця на пошуку шляхів вирішення власної проблеми.

Узагальнюючи вищезазначений матеріал, враховуючи результати дисертаційного дослідження, нами сформульовано такі рекомендації психологам:

1. Однією з головних умов професійного становлення майбутніх психологів є проходження занять за методом АСПП. Відвідування такого типу

занять підвищує рівень рефлексивних знань, психологічної культури, психологічної захищеності, сприяє збагаченню соціально-перцептивного інтелекту, розвитку емпатії, навичок глибинного самопізнання та компетентності у спілкуванні.

2. Психодинамічний підхід вимагає від майбутнього психолога інтеграції практичних знань та вмінь у реалізації процесуальної діагностики. Ефективність пізнання неусвідомлюваних чинників особистісної проблеми суб'єкта залежить від оволодіння психологом методологічними принципами глибинного пізнання, що сприяє розумінню внутрішньої динаміки психіки. Останнє дає можливість психологу об'єктивувати детермінованість мазохізму внутрішньою суперечністю психіки – до соціалізації та до інфантильних тенденцій. Виявлення в діагностико-корекційній роботі такої внутрішньої суперечності зумовлює психокорекційний ефект, який полягає в нівелюванні мортідних тенденцій і, як наслідок, актуалізації лібідної енергії. У психодіагностичній роботі психолога важливим є розуміння глибинних детермінант виникнення мазохізму, який блокує прояви лібідної енергії та деструктує поведінку людини.

3. Мазохізм є результатом дієвості психологічних захистів, які синтезуються з тенденцією «до сили» шляхом відступів від реальності. Майбутньому психологу важливо враховувати той факт, що наявність викривлень у соціально-перцептивному сприйнятті суб'єкта призводить до відсутності адекватного бачення ситуації «тут і зараз», неприйняття людей такими, які вони є. Останнє деструктує міжособистісні взаємини з оточенням та є неприпустимим у професії психолога.

4. Оволодіння теоретико-методологічним інструментарієм процесуальної діагностики, вправами і методиками глибинного пізнання здатністю їх реалізації відповідно до ситуації «тут і зараз».

5. Розвиток професійної пам'яті, яка передбачає діагностичну уважність до певних проявів активності учасників групи, здатності до децентрації уваги, утримання в полі зору як групових, так і індивідуально-особистісних аспектів АСПП.

6. Уміння виявляти та аналізувати смислове навантаження презентантів, враховуючи індивідуальну неповторність психічного, будувати логічно-асоціативні зв'язки між символікою репрезентантів та вербальним матеріалом суб'єкта.

7. Наповнення метафорично-образних презентантів функцією посередників у процесі опосередкованого пізнання психіки (перехід глибинних детермінант у площину споглядаємого).

8. Виконуючи психодіагностику мазохізму у процесі глибинного пізнання психіки, майбутній психолог повинен враховувати: феноменологічний підхід у діагностико-корекційній роботі; вивчення глибинних механізмів виникнення мазохізму, спирається на систематизований та впорядкований характер психіки; розуміння ітеративних форм поведінки, що задаються глибинними чинниками.

9. Орієнтація на внутрішній імпліцитний порядок, який інтегрує в собі обидві сфери психіки (свідоме/несвідоме) за умови їхньої функціональної асиметричності.

10. Забезпечення діалогічності процесу, оскільки діалог забезпечує «оживлення» опредмеченого презентанта шляхом наповнення його емотивним змістом.

Мазохізм детермінований взаєминами з лібідними об'єктами (едіпальними залежностями), що необхідно враховувати при виборі інструментарію діагностико-корекційної роботи з респондентом. Такі методи повинні ґрунтуватися на невербальній взаємодії, враховувати метафоричні форми (візуалізовані репрезентанти), що забезпечують пізнання несвідомого змісту психіки опосередкованим шляхом.

Для пізнання мазохізму у процесі глибинної роботи необхідне введення групових принципів (описані в пункті 2.1.), оскільки мазохістичні тенденції можливо вивчати лише за умови нівелювання опорів та ослаблення периферійних психологічних захистів; створення позитивної атмосфери, довіри та захищеності, що сприяє актуалізації внутрішньої спонтанної активності суб'єкта. Реалізація групових принципів забезпечує умови для

пізнання феномену мазохізму та його нівелювання в результаті глибинної психокорекції.

Увесь процес глибинного пізнання психіки в її цілісності підкорений законам позитивної дезінтеграції та вторинної інтеграції психіки суб'єкта на більш високому рівні її розвитку. Зазначені закони структурують глибинне пізнання в напрямку оптимізації факторів відновлення взаємозв'язків між підструктурами психіки шляхом об'єктивування глибинних детермінант їх порушення. Останнє сприяє розширенню і поглибленню рефлексивних знань суб'єкта. Процес позитивної дезінтеграції забезпечується виконанням наступних вимог: порційність, багаторівневність, завершеність проміжних фрагментів роботи, розширення самосвідомості через пізнання системної упорядкованості психічного на власному поведінковому матеріалі. Важливо забезпечити позитивність дезінтеграції психіки, що актуалізує інтеграційні процеси. Дотримання цих законів психологом є вкрай необхідним у психодіагностиці мазохізму та детермінант його виникнення.

Результати психокорекційної роботи в групах АСПП засвідчені в когнітивно-поведінкових змінах: розвитку соціально-перцептивного інтелекту, саморефлексії; прийняті себе та інших такими, які вони є»; послабленні деструктивних тенденцій та актуалізації лібідної енергії; соціальній активності; нівелюванні регресивних форм поведінки; оптимізації міжособистісних взаємин, гармонізації психічного з об'єктивною реальністю тощо.

Доведено діагностико-корекційну ефективність візуалізованих репрезентантів в об'єктивації та нівелюванні мазохізму. Встановлено, що використання додаткових методик АСПП (робота з предметними моделями, каменями, іграшками) сприяє пізнанню суб'єктом інфантильних детермінант мазохістичних тенденцій, що актуалізує розвиток саморефлексії.

Проведений аналіз стенограм, малюнкового матеріалу учасників груп АСПП, самозвітів і тестових методик засвідчує, що проходження психокорекційних занять сприяє нівелюванню деструктивних тенденцій та відкриває можливості пізнання індивідуальних особливостей психіки

суб'єкта. Констатовано, що проходження психокорекційних груп АСПП сприяє тому, що у студентів знижується тривожність, агресивність, розвивається емпатія, що є показниками психокорекційного ефекту.

Результативність проходження студентами занять АСПП відображено в трьох форматах: загальні показники, формалізовані та якісний аналіз. Загальні показники відображають психокорекційний ефект занять за методом АСПП, який полягає в: оптимізації міжособистісних взаємин; розвитку соціально-перцептивного інтелекту; реалізації власного потенціалу. Індивідуалізовані показники характеризуються можливістю пізнання особистісних проблем суб'єкта, їхньої специфіки. Якісний аналіз полягає у статистичній обробці емпіричних даних за окремими показниками (ф-критерій кутового перетворення Фішера). Даний аналіз виявив зміни у показниках соціально-психологічної адаптації та почуття меншовартості. Указані результати підтверджуються самозвітами учасників на теми «Я до групи АСПП» і «Я після групи АСПП».

Результати дисертаційного дослідження дозволили сформулювати рекомендації майбутнім психологам, що спрямовані на оптимізацію діагностико-корекційного процесу АСПП, з огляду на психодіагностику мазохізму у процесі глибинного пізнання.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз філософсько-психологічної літератури засвідчив, що прояви мазохістських тенденцій можуть бути властивими людині, яка перебуває в межах психічного здоров'я та професійної зорієнтованості. На основі наукових підходів до вивчення мазохізму (психоаналітичний, трансперсональний, психодинамічний та ін.) виокремлено основні аспекти вказаної категорії: нехтування правилами суспільства (регресія); перетворення страждання в необхідну передумову задоволення; відхід від ототожнення з батьками шляхом символізму відродження – «відчуття знову народженого через страждання»; актуалізація «потреби» в покаранні (самопокаранні). Представлено характеристики різновидів мазохізму відомих у психолого-аналітичній літературі: ерогенний, жіночий, інфантильний, первинний, вторинний, моральний, органічний та ін. У фокусі дисертаційного дослідження, націленого на оптимізацію особистісних характеристик майбутнього психолога, констатовано мазохістські тенденції, відповідні категорії морального мазохізму. Моральний мазохізм З. Фрейд пов'язував з травмівними подіями дитячого періоду життя та тенденціями до самопокарання. Дисертаційне дослідження дозволяє констатувати взаємозв'язок мазохізму з архаїчним спадком людства: Едіп, вина, рабоволодіння/рабопідкореність, жертвоприношення та ін.

2. Емпіричне дослідження доводить, що глибинно-психологічні витоки мазохізму пов'язані з едіпальними залежностями суб'єкта (табу на інцест), які актуалізують почуття вини та тенденцію до самопокарання. Констатовано, що тенденції до самопокарання закладаються в сім'ї, зокрема покараннями дітей батьками та депривуванням певних їх потреб. Проблему «бути разом з батьками (первинними лібідними об'єктами)» несвідоме вирішує через процес інтроектування тих вимог і рис їхнього характеру, які породжували психологічне дистанціювання. З часом це створює подвійну мотиваційну напругу: з одного боку, суб'єкт не може відмовитися від страждань, які «об'єднують» його з батьками а з іншого – прагнення відгородитися від них, що спрямовує до самореалізації («самонародження»).

Дуалістичний характер мазохізму обумовлює різноспрямованість потоків енергії, заданих енергією «лібідо» і «мортідо», що знаходить вияв у тенденції «до психологічної смерті», в «імпотуванні психіки», блокуванні потенціалу, фіксації на травмівних почуттях, винесених із дитячо-батьківських взаємин.

Структурно-семантичний аналіз емпіричного матеріалу груп АСПП доводить, що травмівні переживання дитинства, які спричинені заборонами, страхами, покараннями і стражданнями, фіксуються у психіці суб'єкта та зумовлюють дію закону «вимушеного повторення» («повторення драм дитинства»), що обумовлює блокування його особистісного та професійного становлення.

3. Потреба у диференційно-психологічному дослідженні людини зумовила два напрями розвитку діагностики – формалізованого та процесуального. Формалізована діагностика у практичній психології ґрунтується на стандартизованій інтерпретації поведінкового матеріалу суб'єкта, в якій провідну роль відіграють тести.

Діагностико-корекційний процес в АСПП відзначається невід'ємністю, з перевагами діагностичного складника на початкових етапах глибинного пізнання та пріоритетністю корекційного аспекту процедур на заключному етапі роботи. Процесуальна діагностика зумовлює розширення та поглиблення самоусвідомлення, розвиток навичок самоаналізу суб'єкта, набуття ним здатності узагальнення й інтерпретації власного поведінкового матеріалу. Глибинне пізнання в рамках психодинамічної парадигми спирається на врахування специфіки свідомої і несвідомої сфер в їх функціональній асиметричності і водночас – невід'ємності. Використання опредметнених засобів за умови мимовільного (і необмеженого) їх вибору учасниками АСПП сприяє візуалізованому об'єктивуванню глибинних передумов виникнення мазохізму. Діагностико-корекційний процес спирається на різні методичні прийоми (аналіз малюнків, моделювання з каменів, іграшки тощо), інтерпретація результатів яких засвідчує рівнозначність як вербальних, так і невербальних виявів поведінки.

Одним із головних інструментальних умінь психолога у процесуальній

діагностиці є його вміння прочитувати смисли висловлювань, які інтегрують як філогенетичні, так і онтологічні аспекти психіки респондента. Прочитування смислів є важливим для інтерпретації поведінкового матеріалу, що вимагає від ведучого групи АСПП здатності співвідносити семантичні аспекти усього отриманого емпіричного матеріалу. Психокорекційний ефект занять АСПП полягає у пробудженні в процесі аналізу поведінкового матеріалу інстинкту самозбереження, який «приглушується» деструктивними тенденціями, що синтезуються у феномені мазохізму.

4. Результативність проходження майбутніми психологами груп АСПП представлена за трьома параметрами: загальні результати, індивідуальні, формалізовані. Загальні результати зумовлюються принципами функціонування груп АСПП, зокрема: розвиток навичок партнерства у взаєминах, рівність позицій, прийняття людини такою, якою вона є, розвиток саморефлексії та аутопсихокорекції та ін. Індивідуальні показники полягають у динаміці розвитку психіки, вирішенні особистісної проблеми (внутрішньої стабілізованої суперечності) психіки в бік розширення та поглиблення самосвідомості, розвитку тенденції самозбереження. Глибинна корекція сприяє розвитку соціально-перцептивного інтелекту, формуванню вмінь прочитування глибинних витоків мазохістських тенденцій та шляхів їх нейтралізації. Точність процесуальної діагностики вибудовується на ітеративних, інваріантних показниках, що заявляють про себе в поздовжньому аналізі поведінкового матеріалу. Останнє задає перспективи розуміння та уточнення власних особистісних проблем породжених мазохістськими нахилами. Майбутній психолог набуває та розвиває здібності попередження деструкцій психіки, що задає перспективи його професійної самореалізації через самоактуалізацію вродженого потенціалу. Формалізовані результати вказують на динаміку когнітивно-поведінкових змін учасників груп АСПП, що підтверджується даними тестових методик, зокрема: підвищення рівня їх соціально-психологічної адаптації (з 24,6% до 41,5%), точності самосприйняття (26,2% до 43,2%;) та можливостей прийняття інших людей такими, якими вони є (24,7% до 48,3%); зниження почуття меншовартості (із

33,9 % до 21,2 %). Шлях набуття учасником АСПП відкорегованості пов'язаний з вирішенням особистісної проблеми (стабілізованої внутрішньої суперечності психіки).

5. Рекомендації психологам-практикам ставлять акцент на розвитку здібностей ймовірного прогнозування, умінь прочитування смислових параметрів вербального та невербального спонтанного поведінкового матеріалу, що сприяє об'єктивуванню та усвідомленню латентних чинників мазохістських тенденцій. Проходження майбутнім психологом психокорекційних занять зумовлює набуття ним внутрішньої гармонії, соціально-перцептивної компетентності, розвиток саморефлексії тощо. Включеність в процес АСПП дозволяє опанувати прийомами ведення спонтанної дискусії, забезпечення діалогічної взаємодії, використанню опредметнених засобів пізнання та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аврамченко С. М. Пізнання внутрішньої суперечливості психіки суб'єкта методом психомалюнку : автореф. дис. ...канд. психол. наук. Івано-Франківськ, 2004. 20 с.
2. Аврамченко С., Сергієнко І. Розвиток вітчизняної практичної психології у науковій школі Тамари Яценко. *Психологія і суспільство*. Тернопіль, 2005. № 2. С. 5-18.
3. Адлер А. Лекции по аналитической психологии. Москва, 1996. 278 с.
4. Адлер А. Понять природу человека. Санкт-Петербург, 1997. 256 с.
5. Айрапетян А. Даллакян В. Краткий медицинский терминологический словарь. Москва, 2010. 130 с.
6. Акимова М. К. Психологическая диагностика: учебное пособие. Санкт-Петербург, 2005. 304 с.
7. Аксіопсихологія людської деструктивності: від анатомії до профілактики : кол. монографія / за заг. ред. З. С. Карпенко. Івано-Франківськ, 2016. 240 с.
8. Александер Ф. Психосоматическая медицина. Принципы и практическое применение. Москва, 2002. 352 с.
9. Анастаси А. Психологическое тестирование. Москва, 1982. 318 с.
10. Андерсон Дж. Когнитивная психология. Санкт-Петербург, 2002. 496 с.
11. Анохин П. К. Избранные труды. Кибернетика функциональных систем. Москва, 1998. 290 с.
12. Бабенко К. А. Взаємозв'язок механізмів символізації змісту несвідомого (на матеріалі психоаналізу комплексу тематичних психомалюнків) : автореф. дис. ...канд. психол. наук. Київ, 2007. 20 с.
13. Барт Р. Избранные работы: Семиотика. Поэтика. Москва, 1989. 616 с.
14. Бартлетт Ф. С. Функції зображень. *Британський журнал з психології*. Лондон, 2011. С. 320-337.

15. Бассин Ф. В. Сознание, бессознательное и болезнь. *Вопросы философии*, 1971. № 9. С. 90 – 102.
16. Бенвенуто С. Фрейд: Нарциссизм, Печаль, Меланхолия. *Психоаналіз 1(15)*. Київ, 2011. С. 91-104.
17. Бернштейн Н. А. Физиология движений и активность. Москва, 1990. 496 с.
18. Библия. Синодальный перевод. Москва, 2000. 354 с.
19. Біла О. Г. Психокорекційні можливості методу активного соціально-психологічного навчання (на матеріалі підготовки психологів-практиків) : автореф. дис. ...канд. психол. наук. Київ, 2002. 19 с.
20. Білуха Т. І. Розвиток особистості майбутнього психолога-практика засобами корекційно-виховного впливу : автореф. дис. ...канд. психол. наук. Івано-Франківськ, 2006. 20 с.
21. Блейхер В. М., Крук И. В. Патопсихологическая диагностика. Киев, 1986. 280 с.
22. Бодалев А. А., Столин В. В. Общая психодиагностика. Санкт-Петербург, 2000. 444 с.
23. Бодрияр Ж. Символический обмен и смерть. Москва, 2000. 387 с.
24. Болдуин Д. М. Духовное развитие с социологической и этической точки зрения. Исследование по социальной психологии. Том 1. Личность. Москва, 2011. 254 с.
25. Большой психологический словарь. Москва, 2004. 431 с.
26. Бом Д. Причинность и случайность в современной физике. Москва, 1959. 249 с.
27. Бондаренко А. Ф. Психологическая помощь: теория и практика: Учеб. пособие. Киев, 1997. 216 с.
28. Бондаревська Л. Л. Переживання у структуруванні системних характеристик підсвідомого (на матеріалі АСПН) : дис. ...канд. психол. наук. Івано-Франківськ, 2007. 423 с.
29. Бор Н. Атомная физика и человеческое познание. Москва, 1960. 151 с.

30. Боришевський М. Й. Психологічні механізми розвитку особистості. *Педагогіка і психологія*, 1996. № 3. С. 26 – 33.
31. Будник О. Б. Соціально-психологічний контекст підготовки майбутнього педагога. *Проблеми сучасної психології*. Кам'янець-Подільський, 2016. Вип. 31. С. 31–47.
32. Бурлачук Л. Ф., Морозов С. М. Словарь-справочник по психологической диагностике. Киев, 1989. 200 с.
33. Венера в мехах. Л. фон Захер-Мазох. Венера в мехах. Ж. Делёз. Представление Захер-Мазоха. Фрейд. З. Работы о мазохизме / Сост., пер. с нем. и франц. и комментарии А.В. Гараджи. Москва, 1992. 380 с.
34. Выготский Л. С. Педагогическая психология. Москва, 1991. 480 с.
35. Галушко Л. Я. Мотиваційно-глибинний процес пізнання психіки суб'єкта. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. Херсон, 2017. Вип. 1. Том 2. С. 39-44.
36. Галушко Л., Дметерко Н., Євтушенко І. Динаміка становлення глибинної психології в Україні. *Психологія і суспільство*. Тернопіль, 2014. № 2. С. 6-20.
37. Гараджа В. И. Диалектическая теология. Москва, 2010. 324 с.
38. Гильбух Ю. З. Психодиагностика в школе. Москва, 1989. 80 с.
39. Гоббс Т. Сочинение в 2 т. Т. 1. Москва, 1989. 622 с.
40. Горбунова В. В. Методи та методологія наукових досліджень у сфері психологічної допомоги. *Психологія особистості*. 2015. №1. (6). С.57-63.
41. Горобець Т. В. Соціально-перцептивні деформації – епіфеномен психічних захистів : дис. ...канд. психол. наук. Івано-Франківськ, 2008. 392 с.
42. Гроф С. За пределами мозга. Москва, 1993. 504 с.
43. Гуревич К. М., Борисова Е. М. Психологическая диагностика : учеб.пособ. Москва, 1997. 304 с.
44. Гусельцева М. С. Смешанные методы в свете идеала постнеклассической рациональности. Дата оновлення: 15.08.2014 URL: <http://psystudy.ru/index.php/num/2014v7n36/1016-guseltseva36.html> (дата

звернення: 26.08.2018).

45. Дметерко Н. В. Особистісна проблема як об'єкт пізнання практичного психолога. *Актуальні проблеми психології*. Київ, 2008. Т. 10. Вип. 3. С. 202 – 203.

46. Дойч Х. Психоанализ сексуальных функций женщин. Москва, 2017. Т. 8. 136 с.

47. Драгола Л. В. Метафоричність у системі глибинного пізнання психічного майбутнім практичним психологом : автореф. дис. ...канд. психол. наук. Харків, 2013. 18 с.

48. Емельянов Ю. Н. Активное социально-психологическое обучение. Ленинград, 1985. 167 с.

49. Євтушенко І. В. Роль архетипної символіки у вираженні інтимних почуттів суб'єкта до близьких йому людей (на основі дослідження міфів, казок та психомалюнків) : автореф. дис. ...канд. психол. наук. Київ, 2004. 20 с.

50. Жильбер Лели, Пьер Клоссовски, Морис Бланшо, Жорж Батай Симона де Бовуар Альбер Камю Ролан Барт Маркиз де Сад и XX век. Москва; 1992. 121 с.

51. Заграй Л. Д. Способи конструювання «Я»: нові підходи у дослідженні. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія: Психологічні науки. Миколаїв, 2015. № 1. С. 20-24.

52. Зажирко М. П. Глибинно-психологічні передумови активізації процесу спілкування (акмеологічний підхід): автореф. дис. ...канд. психол. наук. Київ, 1998. 17 с.

53. Залкинд А. Б. Половой вопрос в условиях советской общественности. Ленинград, 1926. 128 с.

54. Заньковский В. В. Об образе Божем в человеке. *Вопросы философии*, 2003. № 12. С. 147-162.

55. Захер-Мазох, Ванда. Как подчинить мужа. Исповедь моей жизни : [перевод с немецкого]. Москва, 2016. 400 с.

56. Іваненко Б., Холоденко Н. Пізнання несвідомої сфери психіки в

українському психоаналізі початку XX століття. *Психологія і суспільство*. Тернопіль, 2009. № 2. С. 165-173.

57. Іванова Н. О., Яценко Т. С., Бондар В. І. та ін. Глибинне пізнання самодепривації психіки майбутнього психолога: колективна монографія. Київ, 2016. С. 307-313.

58. Іванова Н. О. Релігійні мотиви вияву мазохізму у світлі психодинамічної парадигми. *Наука і освіта [науковий журнал]*. Одеса, 2016. № 9 . С. 69-77.

59. Іванова Н. О. Психодіагностика в глибинному пізнанні психіки суб'єкта. *Технології розвитку інтелекту*. Київ, 2016. Vol 2, No 5(16). URL: http://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/290 (дата звернення 01.03.2017).

60. Іванова Н. О., Т. С. Яценко, Галушко Л. Я., Поляничко О. М., Сіденко Ю. О. Методологія реалізації діалогу в глибинно-психологічному пізнанні психіки. *Психолінгвістика в сучасному світі*. Переяслав-Хмельницький, 2016. С. 153-155.

61. Іванова Н. О. Психологічний аналіз поняття мазохізм. *Особистість в умовах кризових викликів сучасності: матеріали методологічного семінару НАПН України; [ред. академіка НАПН України С. Д. Максименка] (м. Київ, 24 березня 2016 р.)*. Київ, 2016. С. 537-546. – URL: <http://lib.iitta.gov.ua/704987/> (дата звернення 18.11.2016).

62. Іванова Н. О., Яценко Т. С., Галушко Л. Я, Поляничко О. М., Сіденко Ю. О. Діалог як методологічна складова глибинного пізнання психіки. *Психологія діалогу і світ людини*. Кіровоград, 2016. Т. 6. С.18-29.

63. Іванова Н. О. Едіпальна залежність як чинник формування проявів мазохізму *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки*. Миколаїв, 2017. Вип. 2 (18). С. 85-91.

64. Іванова Н. О. Взаємозв'язок феномену «мазохізм» з тенденцією «до психологічної смерті» *Науковий вісник Херсонського державного університету. Психологічні науки*. Херсон, 2017. Вип 5. Том. 1. С. 56-60.

65. Іванова Н. О. Психологічний погляд на проблему мазохізму. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки*. Миколаїв, 2017. Вип. 1(17). С. 67-74.
66. Іванова Н. О. Феномен мазохізму у релігійних течіях. Матеріали міжнар. науково-практичної конф. (м. Київ, 3-4 лютого 2017 р.). Київ, 2017. С. 146-149.
67. Іванова Н. О., Яценко Т. С. Процесуальна діагностика в глибинному пізнанні психіки суб'єкта. Матеріали міжвузівської наукової конф. молодих науковців, курсантів та студентів. (м. Черкаси, 19 квітня 2017 р.). Черкаси, 2017. С.54-55.
68. Іванова Н. О. Глибинно-психологічні витоки проявів мазохізму. Матеріали міжнар. науково-практичної конф. (м. Харків, 13-14 жовтня 2017 р.). Харків, 2017. С. 76-79.
69. Іванова Н. О. Діагностика мазохізму у глибинному пізнанні психіки суб'єкта. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Budapest, 2018. VI (65). Issue 115. P. 64-67.
70. Історія української літератури. Література другої половини 19 ст. Харків, 2012. 759 с.
71. Калашник І. В. Глибинно-психологічні витоки тенденції особистості до психологічної смерті [Текст] : дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2008. – 426 с.
72. Канаев И. Фрэнсис Гальтон. Ленинград, 1972. 136 с.
73. Каплан Г. И. Седок Б. Дж. Клиническая психиатрия в 2-х т. Москва, 1994. 256 с.
74. Капустина А. Н. Многофакторная личностная методика Р. Кеттелла [Текст] : учебно-метод. пособие. Санкт-Петербург, 2007. 100 с.
75. Карпенко З. С. Нормативно-методичні умови запровадження спеціалізації «психологічне консультування». *Психолого-педагогічні умови розвитку освітнього простору держави : кол. монографія [Текст] / за заг. ред. З. Ковальчук*. Львів, 2015. С. 155-169.

76. Карпенко З. С. Аксіометрика вчинку: модус самотворення. *Психологія і суспільство*. 2016. № 2. С. 90-97.
77. Катылымов Л.Л. Словарь по сексологии. Москва, 2007. 432 с.
78. Кернберг О. Ф. Агрессия при расстройствах личности и перверсиях. Москва, 1998. 368 с.
79. Климов Е. А. Психологическая диагностика в управлении персоналом. Учебное пособие для сотрудников кадровых служб. Москва, 1999. 184 с.
80. Климчук В. О. Посттравматичне зростання та як можна йому сприяти у психотерапії. *Наука і освіта. Психологія*. Вип. № 5, 2016. С. 46-52.
81. Кляйн М., Айзекс С. Райверш Дж. Развитие в психоанализе. Москва, 2001. 512 с.
82. Ковалев Г. А., Бодалев А. А. Психология воздействия (проблемы теории и практики): Сб. науч. тр. Москва, 1989. 152 с.
83. Коновалова О. А. Глибинно-психологічне пізнання феномену експектацій методом активного соціально-психологічного навчання : автореф. дис. ...канд. психол. наук. Київ, 2002. 18 с.
84. Краткий психологический словарь-хрестоматия. Москва, 1974. 134 с.
85. Крафт-Эбинг Р., Захер-Мазох В. Как подчинить мужа. Исповедь моей жизни. Москва, 2016. 470 с.
86. Кузнецов Ю. Психоаналіз як метод дослідження літератури. *Психологія і суспільство*. Тернопіль, 2014. № 4. С. 104-113.
87. Кузнецов Ю. Зигмунд Фрейд: народження нової філософії. *Психологія і суспільство*. Тернопіль, 2016. № 4. С. 6-16.
88. Лакан Ж. Инстанция буквы в бессознательном или судьба разума после Фрейда. Москва, 1997. 184 с.
89. Лапланш Ж., Понталис Ж.-Б. Словарь по психоанализу. Москва, 1996. 623 с.
90. Левин К. Теория поля в социальных науках. Санкт-Петербург, 2000. 368 с.

91. Лейбин В. М. Словарь-справочник по психоанализу. Санкт-Петербург, 2001. 688 с.
92. Лёсур С. Первичный мазохизм и субъективность. *Психоанализ* 1(15). Київ, 2011. С. 32-40.
93. Мазин В. Саспенс мазохизма. *Психоанализ* 1(15). Київ, 2011. С. 61-74.
94. Маїк М. С. Опредметнені моделі вияву особливостей психіки суб'єкта в її цілісності : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / Маїк М. С. – Луцьк, 2015. – 324 с.
95. Майерс Д. Социальная психология. Санкт-Петербург, 1997. 688 с.
96. Максименко О. Г. Психологія самодепривації особистісного розвитку суб'єкта : автореф. дис. ...д. психол. наук. Київ, 2017. 44 с.
97. Максименко С. Д., Шевченко Н. Ф. Психологічна допомога тяжким соматичнохворим: Навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів. Київ, 2007. 115 с.
98. Максименко Ю. Комп'ютерна діагностика у психології: принципи і методи розробки та використання. *Психологія і суспільство*. Тернопіль, 2007. № 4. С. 56-72.
99. Маслоу А. Мотивация и личность. Санкт-Петербург, 2008. 352 с.
100. Мелоян А. Е. Глубинно-психологічні витоки агресивності (на матеріалах активного соціально-психологічного навчання) : автореф. дис. ...канд. психол. наук. Київ, 2004. 20с.
101. Мельникова О.Т., Хорошилов Д. А. Стратегии валидации качественных исследований в психологии. *Психологические исследования*. Дата оновлення: 15.12.2015 URL: <http://psystudy.ru/index.php/num/2015v8n44/1207-melnikova44.html> (дата звернення: 10.09.2018)
102. Мельникова О.Т., Кричевец А. Н., Хорошилов Д. А. Историко-эпистемологический контекст развития качественных исследований в психологии. Часть 1. *Психологические исследования*. Дата оновлення: 27.12.2013 URL: <http://psystudy.ru/index.php/num/2013v6n32/903->

melnikova32.html (дата звернення: 10.09.2018)

103. Менегетти А. Психосоматика. Москва, 2004. 360 с.
104. Менингер К. Война с самим собой. Москва, 2000. 480 с.
105. Митчелл У. Иконология. Образ. Текст. Идеология. Екатеринбург, 2017. 240 с.
106. Мишель де М'Юзан Перверсный мазохизм и вопрос количества. *Психоанализ* 1(15). Київ, 2011. С. 83-90.
107. Міщиха Л. П. Акумулятивно-інтегративна модель реалізації творчого потенціалу особистості у період пізньої дорослості *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. педаг. ун-т імені Григорія Сковороди»*. Київ, 2015. С.255-261.
108. Міщиха Л. П. Креативність через призму міжстатевих відмінностей. *Virtus*, 2017. № 16. С.35-38
109. Москалець В. П. Психологія релігії: посібник. Київ, 2004. 240 с.
110. Москалець В. Віра в Бога як психічний базис стану загального благополуччя особистості. *Психологія і суспільство*, 2015. № 1 (59). С. 55-64.
111. Мошенская Л. В. Диагностические возможности комплекса тематических психорисунков в исследовании глубинных аспектов психики : дис. ... канд. психол. наук: Київ, 1998. 254 с.
112. Новейший философский словарь. Минск, 1998. 896 с.
113. Оксфордский толковый словарь общей медицины [Электронный ресурс] // Национальная психологическая энциклопедия. Режим доступа: URL: <http://vocabulary.ru/dictionary/480/word/mazohizm> (дата звернення: 07.11.16)
114. Ольшанский Д. Мазохизм: мазки перверсии на полотне истерии. *Психоанализ* 1(15). Київ, 2011. С. 74-82.
115. Панок В. Г. Практична психологія. Теоретико-методологічні засади розвитку. Монографія. Чернівці, 2010. 486 с.
116. Паркулаб О. Г. Екзистенційна позиція консультанта як професійний вибір. *Психологія особистості*. Івано-Франківськ, 2017. № 1 (8). С. 183-197.

117. Педченко О. В. Глибинно-психологічні витoki релігійної віри та їх пізнання у процесі активного соціально-психологічного навчання (Глубинно-психологические истоки религиозной веры и их познание в процессе активного социально-психологического обучения) : дис. ...канд. психол. наук. Івано-Франківськ, 2011. 440 с.
118. Петровский А. В., Ярошевский М. Г. Психология. Словарь. 2-е изд., испр. и доп. Москва, 1990. 494 с.
119. Поллок Г. Созерцая историю искусства: видение, позиция и власть. Vision and Textuality; Duke University Press, 1995. PP.38 – 66.
120. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой. Москва, 1986. 432 с.
121. Психоаналитические термины и понятия: Словарь. Москва, 2000. 304 с.
122. Психологічна енциклопедія. Київ, 2006. 424 с.
123. Пушкин А. С. Евгений Онегин. Москва, 2017. 224 с.
124. Радчук Г. К. Концепція культурно-феноменологічного конструювання аксіогенезу особистості студентів. *Становлення культури життєвого самовизначення: психологічна теорія і практика : монографія [за ред. Г. К. Радчук]*. Тернопіль, 2016. С. 394 – 425.
125. Радчук Г. К. Суб'єктна позиція студента як чинник попередження кризи професійної ідентичності майбутнього фахівця. *Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій: психологічна теорія і практика: [монографія / за ред. С. Д. Максименка, С. Б. Кузікової, В. Л. Зливкова]*. Суми, 2017. С. 337-357.
126. Райх В. Характероанализ. Техника и основные положения для обучающихся и практикующих аналитиков. Москва, 2015. 450 с.
127. Ранк О. Травма рождения и ее значение для психоанализа. Москва, 2009. 239 с.
128. Ранкур-Лаферрьер Д. Рабская душа России. Проблемы нравственного мазохизма и культ страдания. Москва, 1996. 325 с.
129. Ребер А. Большой толковый психологический словарь. Москва,

2000. 372 с.

130. Рейнгольд Дж. Мать, тревога и смерть. Комплекс трагической смерти Москва, 2004. 380 с.

131. Рихард фон Крафт-Эбинг Половая психопатия. Москва, 2013. 624 с.

132. Ройс Дж., Пауэлл А. Индивидуальность и плюралистические образы человеческой природы. Импакт, 1985. № 2. С.46-58

133. Романова Е. С. Психодиагностика: учебное пособие для студентов вузов. 2-е издание. Санкт-Петербург, 2008. 400 с.

134. Роршах Г. Психодиагностика. Методика и результаты диагностического эксперимента по исследованию восприятия. Москва, 2003. 165 с.

135. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. Санкт-Петербург, 2000. 720 с.

136. Савчин М. В. Теоретико-методологічна ресурсність духовної парадигми психології в дослідженні особистості. *Психологія особистості*. Івано-Франківськ, 2015. №1(6). С. 42-52

137. Сергієнко І. М. Глибинно-психологічні передумови ставлення суб'єкта до інших людей (на матеріалі активного соціально-психологічного навчання) : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Сергієнко І. М. – Івано-Франківськ, 2004. – 222 с.

138. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологи. Москва, 2006. 350 с.

139. Сіденко Ю. О. Глибинне пізнання перинатальної символіки шляхом аналізу візуалізованої репрезентації майбутнього психолога : дис. ... канд. психол. наук. Івано-Франківськ, 2017. 508 с.

140. Сірик І. В. Едіпова залежність та її вплив на формування психіки суб'єкта : автореф. дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2013. 224 с.

141. Словарь практического психолога. Минск, 1998. 800 с.

142. Современный энциклопедический словарь. Москва, 1997. 540 с.

143. Стасько О. Г. Психологічна значущість умовних цінностей та їх

вплив на формування ідеалізованого «Я» особистості : дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2006. 369 с.

144. Татенко В. О. Сучасна психологія: теоретико-методологічні проблеми : навч. посіб. Київ, 2009. 288 с.

145. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. Київ, 2003. 376 с.

146. Титаренко Т. М. Запобігання емоційному вигоранню в сім'ї як фактор гармонізації сімейних взаємин: наук.-метод. посіб. Київ, 2007. 142 с.

147. Туз Л. Інтерпретація в психоаналізі як категорія і процедура. *Психологія і суспільство*. Тернопіль, 2008. № 2. С. 140-188.

148. Туз Л. Г. Психоаналітична інтерпретація як засіб корекції поведінки учасників активного соціально-психологічного навчання : дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2010. 363 с.

149. Уварова С. Почему мазохизм. *Психоанализ* 1(15). Київ, 2011. С. 20-32.

150. Узнадзе Д. Н. Общая психология. Москва; Санкт-Петербург, 2004. 413 с.

151. Фенихель О. Психоаналитическая теория неврозов. Москва, 2015. 620 с.

152. Фільц О., Мединська Ю. Проблема наукового статусу психоаналітичної парадигми. *Психологія і суспільство*. Тернопіль, 2014. № 4. С. 75-84.

153. Франкл В. Воля к смыслу. Москва, 2000. 368 с.

154. Франческо Мария Пьяве Травиата. Дата оновлення: 12.01.2011 URL: <http://www.belcanto.ru/traviata.html> (дата звернення: 24.10.2017)

155. Франчук О. Ю. Діалог у глибинній корекції майбутнього психолога : автореф. дис. ...канд. психол. наук. Київ, 2015. 20 с.

156. Фрейд З. Введение в психоанализ: лекции. Москва, 1989. 456 с.

157. Фрейд З. Влечения и их судьба. Москва, 1999. 432 с.

158. Фрейд З. Ребенка бьют: к вопросу о происхождении сексуальных извращений. Москва, 1992. 12 с.

159. Фрейд З. По ту сторону принципа удовольствия. Харьков, 2009. 432 с.
160. Фрейд З. Толкование сновидений. Киев, 1991. 383 с.
161. Фрейд З. Тотем и табу. Психология первобытной культуры и религии. Санкт-Петербург, 1997. 222 с.
162. Фрейд З. Три очерка по теории сексуальности. Психология бессознательного : сборник произведений. Москва, 1990. С. 123–199.
163. Фрейд З. Экономическая проблема мазохизма. Психоаналіз. Київ, 2011. № 1 (15). С. 8-19.
164. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. Минск, 1999. 624 с.
165. Фромм Э. Бегство от свободы. Москва, 2009. 300 с.
166. Фромм Э. Психоанализ и этика. Москва, 1993. 455 с.
167. Фромм Э., Бовуар С. Все оттенки порока. Москва, 2015. 257 с.
168. Фуко М. Герменевтика субъекта: Курс лекций, прочитанных в Коллеж де Франс в 1981—1982 учебном году. Москва, 2007. 677 с.
169. Фурман А. В. Обґрунтування базових коцептів психологічної діагностики. *Психологія і суспільство*. Тернопіль, 2007. № 4. С. 39-55.
170. Фурман А. В. Світ методології. *Психологія і суспільство*. Тернопіль, 2015. № 2. С. 47-60.
171. Холл М. П. Энциклопедическое изложение масонской, герметической, каббалистической и розенкрейцеровской символической философии. Москва, 2005. 478 с.
172. Холл Дж. Юнгианское толкование сновидений. Практическое руководство. Москва, 1996. 168 с.
173. Хорни К. Наши внутренние конфликты. Психология женщины. Москва, 2000. 560 с.
174. Хорни К. Невротическая личность нашего времени. Новые пути в психоанализе. Санкт-Петербург, 2014. С. 6–138.
175. Чепелева Н. В. Проблемы личностной подготовки психолога-практика в условиях ВУЗа. Материалы международной конференции

«Актуальные проблемы психологической службы: Теория и практика». Одесса, 1992. С. 111 – 113.

176. Шапиро Д. Автономия и ригидная личность. Москва, 2009. 160 с.

177. Шерозия А. Е. Диалектика, принцип дополнительности и проблема познания психологической целостности: к неклассически ориентированной стратегии научного эксперимента в психологии. Тбилиси, 1978. Т. 3. С. 751–788.

178. Шмелев А. Г. Основы психодиагностики. Ростов-на-Дону, 1996 542 с.

179. Шостром Э., Браммер Л. Терапевтическая психология. Основы консультирования и психотерапии. Санкт-Петербург -Москва, 2002. 624 с.

180. Шпильрейн С. Психоаналитические труды. Ижевск, 2008. 466 с.

181. Штерн В. Дифференциальная психология и ее методологические основы. Москва, 1998. 336 с.

182. Штерн В. Штомпка П. Визуальная социология. Фотография как метод исследования. Москва, 2007. 168 с.

183. Эббингауз Г. Ассоциативная психология. Москва, 1998. 529 с.

184. Эйнштейн А. Принцип относительности. Москва, 1922. 80 с.

185. Эриксон Э. Детство и общество. Санкт-Петербург, 1996. 320 с.

186. Юнг К. Г. Архетип и символ. Санкт-Петербург, 1991. 276 с.

187. Юнг К. Г. Либидо, его метаморфозы и символы. Санкт-Петербург, 1994. 414 с.

188. Юнг К. Г. Практика психотерапии. Минск, 2003. 384 с.

189. Юран А. Мазохизм: сборка сцены. *Психоанализ* 1(15). Київ, 2011. С. 61-73.

190. Юрчук В. В. Современный словарь психологии. Минск, 1998. 768 с.

191. Ярошенко Н. Большой иллюстрированный словарь иностранных слов. Москва, 2005. 400 с.

192. Яценко Т. С. Психологические основы активной подготовки будущего педагога к общению с учащимися : автореф. дис. ...канд. психол.

наук. Київ, 1989. 432 с.

193. Яценко Т. С. Активна соціально-психологічна підготовка вчителя до спілкування з учнями. Київ, 1993. 208 с.

194. Яценко Т. С. Від тестового до психоаналітичного розуміння психомалюнка. *Педагогіка і психологія*. Київ, 1995. № 2. С. 11–23.

195. Яценко Т. Психодинамічна теорія АСПН у контексті різних підходів до психологічної практики. *Шлях освіти*, 1997. № 2. С. 14–19.

196. Яценко Т. С. Психоаналитическая интерпретация комплекса тематических психорисунков (глубинно-психологический аспект). Москва, 2000. 192 с.

197. Яценко Т. С. Психоаналитический подход к интерпретации тематических рисунков. *Гуманитарные науки*, 2001. № 2. С. 72–86.

198. Яценко Т. С. Метод активного соціально-психологічного навчання: індуктивно-дедуктивне обґрунтування. *Психологія і суспільство*. Тернопіль, 2011. № 1. С. 167-173.

199. Яценко Т. С. Малюнок у психокорекційній роботі психолога-практика (на матеріалі психоаналізу комплексу тематичних малюнків). Черкаси, 2003. 216 с.

200. Яценко Т. С. Особливості внутрішньої динаміки психіки. *Професійна освіта: педагогіка і психологія*: пол.-укр. журн. Київ, 2003. № 4. С. 137–152.

201. Яценко Т. С. Теорія і практика групової психокорекції: активне соціально-психологічне навчання: навч. посіб. Київ, 2004. 679 с.

202. Яценко Т. С. Теоретико-методологічний підхід до цілісного розуміння психіки у її структурних компонентах. *Психологія і суспільство*. Тернопіль, 2004. № 4. С. 37-59

203. Яценко Т. С. Використання метафори у груповому психокорекційному процесі активного соціально-психологічного навчання (АСПН). *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2004. Т. 7. Вип. 3. С. 287-297.

204. Яценко Т., Іваненко Б., Харенко С. Об'єктні відношення та їх

глибинно-психологічний зміст. *Психологія і суспільство*. Тернопіль, 2005. № 3. С. 53-58

205. Яценко Т. С. Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика : навч. посіб. Київ, 2006. 382 с.

206. Яценко Т. Глибинна психокорекція та упередження психічного вигорання. Київ, 2008. 176 с.

207. Яценко Т. Об'єктивність та об'єктність у глибинно-психологічному пізнанні. *Психологія і суспільство*. Тернопіль, 2008. № 1. С. 88-92.

208. Яценко Т. С. Глибинна психологія: діагностика та корекція тенденції до психологічної смерті. Ялта, 2008. 204 с

209. Яценко Т. С. Концептуальні засади і методика глибинної психокорекції: підготовка психолог-практика : навч. посіб. Київ, 2008. 342 с.

210. Яценко Т. С. Ігрові технології в роботі психолога. Київ 2009. 68 с.

211. Яценко Т. С. Методологія взаємозв'язків свідомого і несвідомого в контексті проблеми адаптації суб'єкта до соціуму. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Серія: Педагогіка і психологія : зб. ст. Ялта, 2009. Вип. 21, ч. 1. С. 28–44.

212. Яценко Т. С. Діагностико-корекційні особливості глибинно-психологічної практики. *Наук. часоп. НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Серія 12. Психологічні науки. Київ, 2010. № 29. С. 30–35.

213. Яценко Т. С. Проблема глибинного познання психіки суб'єкта в визуалізованій самопрезентації. *Психотерапія*. 2012. № 10. С. 22–30.

214. Яценко Т., В. Андрущенко Філософсько-психологічні проблеми методології пізнання психіки. *Психологія і суспільство*. Тернопіль, 2012. С. 63-77

215. Яценко Т. С. «Интровизия-супервизия» в профессиональной подготовке практических психологов. *Наук. часоп. НПУ ім. М. П. Драгоманова* : зб. наук. праць. Серія 12. Психологічні науки Київ, 2013. № 40. С. 262–272.

216. Яценко Т. Пізнання індивідуальної неповторності архетипної

символіки у процесі глибинної корекції. *Психологія і суспільство*. Тернопіль, 2013. № 1. С. 75-85.

217. Яценко Т. С. Методология глубинно-коррекционной подготовки психолога. Ялта, 2014. 410 с.

218. Яценко Т. С. Динамика развития глубинной психокоррекции: теория и практика: монографія. Днепропетровск, 2015. 567 с.

219. Яценко Т. С. Методология глубинно-коррекционной подготовки психолога. Днепропетровск, 2015. 396 с.

220. Яценко Т. С. Психокорекція засобами психомалюнку. Київ, 2009. 59 с.

221. Яценко Т. С. Самодепривація психіки та дезадаптація суб'єкта: монографія. Київ, 2015. 280 с.

222. Яценко Т. С., Бондар В. І. Глибинне пізнання самодепривації психіки майбутнього психолога: монографія. Київ, 2016. 384 с.

223. Яценко Т. Феномен імпліцитного порядку в глибинному пізнанні психіки. *Психологія і суспільство*. Тернопіль, 2017. № 4. С. 109-206.

224. Яценко Т., Бондар В., Галушко Л. Психоаналіз репродукцій художніх творів у підготовці психологів: навч. посіб. Дніпро-Київ, 2018. 300 с.

225. Bergler, Edmund. (1959). „Principles of Self-Damage“. New York, 1959. 230 p.

226. Hall, Granville Stanley. Life and Confessions of a Psychologist. – London, New York: Appleton, 1923

227. Klymyshyn Olga, Hanna Karpenko. Methodological and Methodical Principles of the Empirical Study of Spiritual Development of a Personality. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Series of Social and Human Sciences*. Vol.3, No.1, 2017. P.42-47.

228. Menaker E. The self-image as defense and resistance. *Psychoanalytical quarterly*, 1960, vol. 29, p. 72-81.

229. Paivio A. Mental Representations. New York, 1986. P. 215-219.

230. Rosemary Gordon Masochism: the Shadow Side of the Archetypal Need to Venerate and Worship. *Journal of Analytical psychology*, 1987. P. 227-240.

231. Shirley Panken The joy of suffering: psychoanalytic theory and therapy of masochism G – Reference. Information and Interdisciplinary Subjects Series, 1973. P. 164.

ДОДАТКИ

Додаток А. Список праць за темою дисертації.....	201
Додаток Б. Відомості про апробацію результатів дисертації.....	203
Додаток В. Психоаналіз неавторських малюнків (репродукцій художніх полотен) та авторських малюнків респондента Н.....	204
Додаток В.1. Структурно-семантичний аналіз діагностико-корекційної роботи з респондентом Н.....	230
Додаток В.2. Семантика узагальнених означень комунікатів глибинно-корекційної роботи з протагоністом Н.....	240
Додаток Д. Психоаналіз неавторських малюнків (репродукцій художніх полотен) та авторських малюнків респондента Л.....	242
Додаток. Д.1. Структурно-семантичний аналіз діагностико-корекційної роботи з респондентом Л.....	265
Додаток Д.2. Семантика узагальнених означень комунікатів глибинно-корекційної роботи з протагоністом Л.....	274
Додаток Ж. Психоаналіз неавторських малюнків (репродукцій художніх полотен) та іграшки респондента Н.....	276
Додаток Ж.1. Структурно-семантичний аналіз діагностико-корекційної роботи з респондентом Н.....	290
Додаток Ж.2. Семантика узагальнених означень комунікатів глибинно-корекційної роботи з протагоністом Н.....	298
Додаток З. Договір між Леопольдом Захер-Мазохом та Вандой фон Дунаєвой.....	300
Додаток З.1. Структурно-семантичний аналіз договору між Леопольдом Захер-Мазохом та Вандой фон Дунаєвой	302
Додаток З.2. Семантика узагальнених означень комунікатів аналізу договору між Леопольдом Захер-Мазохом та Вандой фон Дунаєвой.....	304
Додаток К. Психоаналіз авторських та неавторських малюнків (художніх репродукцій) респондента В.....	305

Додаток К.1. Структурно-семантичний аналіз діагностико-корекційної роботи з респондентом В.....	316
Додаток К.2. Семантика узагальнених означень комунікатів глибинно-корекційної роботи з протагоністом В.....	321
Додаток Л. Психоаналіз авторських та неавторських малюнків (художніх репродукцій) респондента Н.....	323
Додаток Л.1. Структурно-семантичний аналіз діагностико-корекційної роботи з респондентом Н.....	379
Додаток Л.2. Семантика узагальнених означень комунікатів глибинно-корекційної роботи з протагоністом Н.....	401
Додаток М. Малюнки на теми: «Я до проходження групи АСПП», «Я після проходження групи АСПП» та самозвіти	405
Додаток Н. Художні репродукції, що ілюструють мазохістичні тенденції.....	413
Додаток П. Положення принципу «із іншого».....	418
Додаток Р. Авторські тематичні психомалюнки, що ілюструють мазохістичні тенденції.....	420
Додаток С. «Діагностика соціально-психологічної адаптації» К. Роджерса, Р. Даймонда.....	426
Додаток Т. «Діагностика почуття меншовартості» М. Фетіскіна.....	433
Додаток У. Акти впровадження результатів дисертаційного дослідження.....	439

Список праць за темою дисертації:

праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1) у співавторстві:

1. Іванова Н. О., Яценко Т. С., Бондар В. І. та ін. Глибинне пізнання самодепривації психіки майбутнього психолога: колективна монографія. Київ, 2016. С. 307-313.

2) одноосібні:

2. Іванова Н. О. Релігійні мотиви вияву мазохізму у світлі психодинамічної парадигми. *Наука і освіта [науковий журнал]*. 2016. № 9 . С. 69-77.

3. Іванова Н. О. Психодіагностика в глибинному пізнанні психіки суб'єкта. *Технології розвитку інтелекту*. Київ, 2016. Вип. 2. № 5(16). URL: [http:// psytir.org .ua /index.php / technology_intellect_develop /article/view/290](http://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/290) (дата звернення 01.03.2017).

4. Іванова Н. О. Едіпальна залежність як чинник формування проявів мазохізму *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки*. Миколаїв, 2017. Вип. 2 (18). С. 85-91.

5. Іванова Н. О. Взаємозв'язок феномену «мазохізм» з тенденцією «до психологічної смерті» *Науковий вісник Херсонського державного університету. Психологічні науки*. Херсон, 2017. Вип 5. Т. 1. С. 56-60.

6. Іванова Н. О. Психологічний погляд на проблему мазохізму. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки*. Миколаїв, 2017. Вип. 1(17). С. 67-74.

7. Іванова Н. О. Діагностика мазохізму у глибинному пізнанні психіки суб'єкта. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Budapest, 2018. VI (65). Issue 115. P. 64-67.

Статті та тези, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Іванова Н. О. Психологічний аналіз поняття мазохізм. *Особистість в умовах кризових викликів сучасності*: матеріали методологічного семінару НАПН України; [ред. академіка НАПН України С. Д. Максименка] (м. Київ, 24 березня 2016 р.). Київ, 2016. С. 537-546. – URL: <http://lib.iitta.gov.ua/704987/> (дата звернення 18.11.2016).

9. Іванова Н. О., Т. С. Яценко, Галушко Л. Я., Полянничко О. М., Сіденко Ю. О. Методологія реалізації діалогу в глибинно-психологічному пізнанні психіки. *Психолінгвістика в сучасному світі*. Переяслав-Хмельницький, 2016. С. 153-155.

10. Іванова Н. О., Яценко Т. С., Галушко Л. Я., Полянничко О. М., Сіденко Ю. О. Діалог як методологічна складова глибинного пізнання психіки. *Психологія діалогу і світ людини*. Кіровоград, 2016. Т. 6. С.18-29.

11. Іванова Н. О. Феномен мазохізму у релігійних течіях. *Особистість в умовах кризових викликів сучасності*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ 3-4 лютого 2017 р.). Київ, 2017. С. 146-149.

12. Іванова Н. О., Яценко Т. С. Процесуальна діагностика в глибинному пізнанні психіки суб'єкта. *Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє*: матеріали міжвуз. наук. конф. молодих науковців, курсантів та студентів (м. Черкаси 19 квітня 2017 р.). Черкаси, 2017. С. 54-55.

13. Іванова Н. О. Глибинно-психологічні витоки проявів мазохізму. *Пріоритетні наукові напрямки педагогіки і психології: від теорії до практики*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків 13-14 жовтня 2017 р.). Харків, 2017. С. 76-79.

Відомості про апробацію результатів дисертації**I. Міжнародні наукові конференції, семінари, симпозіуми:**

1. «Психолінгвістика в сучасному світі – 2016» (м. Переяслав-Хмельницький, 20-21 жовтня 2016 р.; форма участі – заочна).
2. «Психологія діалогу і світ людини» (м. Кіроваград, 25 квітня 2016 р.; форма участі – заочна).
3. «Київська наукова організація педагогіки та психології» (м. Київ, 3-4 лютого 2017 р.; форма участі – заочна).
4. «Центр педагогічних досліджень» (м. Харків, 13-14 жовтня, 2017 р.; форма участі – заочна).

II. Всеукраїнські наукові конференції та семінари:

5. Літня авторська школа академіка НАПН України Т. С. Яценко (м. Умань, 3-8 липня 2015 р.; форма участі – очна).
6. Літня авторська школа академіка НАПН України Т. С. Яценко (м. Умань, 3-8 липня 2016 р.; форма участі – очна).
7. Науково-практична сесія з глибинної психокорекції академіка НАПН України Т. С. Яценко (м. Черкаси, 11-14 листопада 2016 р.; форма участі – очна).
8. Літня авторська школа академіка НАПН України Т. С. Яценко (м. Умань, 3-8 липня 2017 р.; форма участі – очна).
9. Літня авторська школа академіка НАПН України Т. С. Яценко (м. Умань, 3-8 липня 2018 р.; форма участі – очна).
10. «Особистість в умовах кризових викликів сучасності» (Київ, 24 березня, 2016; форма участі – заочна).
11. «ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України» (м. Черкаси, 19 квітня, 2017 р.; форма участі – заочна).

**III. Засідання кафедри психології, глибинної корекції та реабілітації
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького**

(Черкаси протокл №1 від 31 серпня 2018 р.).

**Стенограма діагностико-корекційної роботи з використанням
авторських малюнків, репродукцій художніх полотен та каменів
(респондент Н)**

1_П.: Що на цьому малюнку (рис. В.1) звернуло вашу увагу?

2_Н.: Наявність вагів. Приймати важливі рішення намагаюся швидко, але при цьому все довго зважую.

Рис. В.1. Автора та назва невідомі

3_П.: Чим довше розмірковуєш, тим більше привід для зважування та прийняття правильного рішення. Групи АСПП дозволяють упереджувати затримку та швидко включатися в ситуацію, бачити її суть.

4_Н.: Скільки б я не думала про те, як поступити краще, в результаті повертаюся до першопочаткової реакції та поступаю саме так.

5_П.: Наші перші реакції, якщо вони невідкореговані, можуть бути задані досвідом пережитих раніше проблем. Ці реакції не обумовлені сутністю питання, що вирішується. 6_Щоб ви сказали сама собі в процесі зважування?

7_Н.: Я би запитала: «Не важко стільки усього тримати?».

8_П.: Я би теж поставила питання: «Чому так затрималися в процесі цих

зважувать? Чого ви боїтеся? Чого ви прагнете досягти?»

9_Н.: Правильності. Прийняти правильне рішення у вірному напрямку.

10_П.: У такому випадку, голос за кадром говорить: «Н., ви хочете схвалення, що ви хороша, розумна, правильна». Від кого ви хочете почути ці слова: від самої себе чи від когось з рідних? Помітно, що чиясь думка про вас повинна бути завжди позитивною.

11_Н.: Думка мами. Вона майже завжди була незадоволена моїми результатами. Мене карали навіть за четвірки в школі. Мені потрібно було бути завжди ідеальною.

12_П.: Виходить, що прийняття вами неправильного рішення реалізує ваше приховане бажання – бути з матір'ю. **13_** Таким чином я знову в лоні мами. У цьому полягає особистісна проблема. Хочеться, щоб рішення знаходилося у цій площині (*вказує на праву частину рис. В.1*), а воно буде виходити з цієї частини (*вказує на ліву частину рис. В.1*) – з мінору, який задавала мама своїм невдоволенням. **14_** Хто ще, крім мами, міг «подарувати» вам такий мінор?

15_Н.: Чоловік любить мене критикувати.

16_П.: Я вже говорила, що вам хотілося схвалення та підтримки. Коли ви одружувалися, то, напевно, все це отримували. Чи одразу виходили заміж за людину, яка здатна критикувати?

16_Н.: Ні, він одразу не критикував.

17_П.: Ми обираємо собі партнера, який любить нас і підтримує, оточує батьківською турботою, але в позитивному ключі. А згодом виявляється, що наша психіка все прорахувала так, що ми знову потрапляємо в ту саму систему відносин, від яких страждаємо. Це закон «вимушеного повторення». **18_** Чим відрізняються ваші стани: у стосунках з чоловіком від періоду перебування у батьківській сім'ї?

19_Н.: У конфліктних ситуаціях я завжди чоловіку відповідаю: «Мама? Тато? Хто тут? Поверніть мені мого Сергія».

20_П.: Це доволі оптимальна відповідь, тому що ви не даєте емоційну

реакцію та намагаєтеся прояснити ситуацію.

21_Н.: Два роки тому я на все це реагувала більш емоційно – зі сльозами на очах. Зараз це не так, хоча чоловік постійно мене провокує на такі емоційні реакції.

22_П.: Якщо такі ситуації постійно повторяються, то потрібно навчитися це нівелювати. Йому не вистачає тепла, підтримки і при цьому ви теж цього потребуєте. Виходить, що ви змагаєтеся: хто з вас – ви чи чоловік – переможе та отримає більше тепла і турботи. Це не є продуктивним. Цей потенціал (вказує на праву частину рис. В.1) необхідно використовувати для оптимізації ситуації.

23_Н.: Я в таких випадках говорю, що теж його люблю.

24_П.: Такою відповіддю ви схвалюєте його у такий спосіб виражати свою любов до вас і надалі. Він відчуває перспективи, що не буде за це покараний, адже сприймається як вираження любові. Тому головним у ваших стосунках є чоловік. Що ви на це скажете?

25_Н.: Бувають складнощі як у всіх близьких людей, тим паче він знає всі мої слабкі місця. Одне точно можу сказати, що мене не завжди чують.

26_П.: Викладіть за допомогою каменів свої слабкі місця.

27_Н.: Мої слабкі сторони йдуть з колючками (фото В.1) – це агресія.

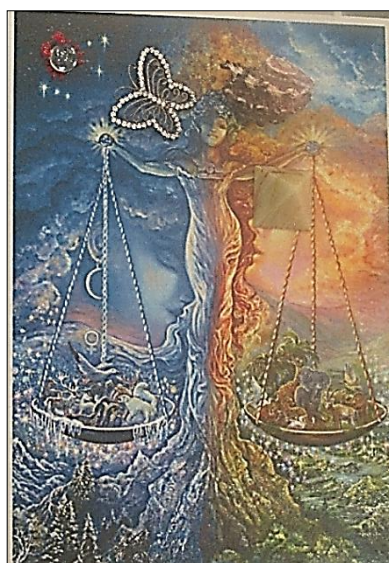

Фото В.1. Слабкі місця Н.

28_П.: Виходить, що вашим слабким місцем є власна внутрішня агресія (мортідна енергія). Виходячи з матеріалу, який потрапив в поле зору, можна припустити, що ви стримували мортідну енергію всередині себе тому, що вона актуалізована близькою людиною – мамою та її критикою. Ви не змогли на той момент постояти за себе. Ця заблокована енергія тепер створює зону ризику. Якщо ще раз подивитися на модель (фото В.1), то можна побачити, що не всі камені відображають саме ваші слабкості. Є камені, які можуть символізувати ваші гідності, які не помічає чоловік і вам від цього стає прикро. Образ – це теж агресія, звернута на самого себе. Можете розповісти про кожний камінець (фото В.1).

29_Н.: Першою була ця мушля. Вона привабила мене своїми колючками. Я їх теж випускаю, коли ховаюся в мушлю (занурююся сама в себе). Це мій захист.

30_П.: Таким чином ви намагаєтеся покарати іншу людину.

31_Н.: Так, щоб вона не порушувала мої кордони. Мені потрібно показати, що це не приємно.

32_П.: Ви вважаєте, що інша людина не припускає, що вам неприємно?

32_Н.: Припускає, у том той річ.

32_П.: Тоді, навіщо ви це схвалюєте? Ви самі проговорили той момент, що б'ють у ваші слабкі місця.

32_Н.: Я не знаю.

33_П.: Такою реакцією ви схвалюєте таку поведінку чоловіка – він довів вас до критичної точки і з'являються такі колючки (вказує на мушлю на фото В.1), якими намагаєтеся вколоти його. **34_Виникнення** цих голок пов'язано з душевним болем, який завдала вам мама?

35_Н.: Так. Вперше мама мене образила (побила), коли мені було 8 місяців.

36_П.: Це вам хтось розповів?

36_Н.: Ні, я сама це пам'ятаю. Коли я про це розповіла мамі, вона здивувалася.

36_П.: Можливо ви забули, що десь чи від когось про це чули?

36_Н.: Ні, я все це пам'ятаю. Я не пам'ятала скільки років мені було на той момент. Це уточнила мама.

37_П.: У вас дуже сильна образа, тому на вашого партнера ви покладали великі сподівання у вашій власній психотерапії. Якщо ми не пропрацюємо свої особистісні проблеми, то роль психотерапевта покладається на нашого партнера. Але надовго людини у цій ролі не вистачить.

38_Н.: У мого чоловіка власні особистісні проблеми. Тільки виникли вони у більш дорослому віці.

39_П.: Тому він вам мстить за власні образи, а ви йому за свої. Отже, ця мушля з колючками (фото В.1) почала формуватися з 8 місяців. Мама чіпляла за ці голки чи вона їх формувала?

40_Н.: Формувала до тих пір, доки я не змогла себе захистити.

41_П.: Сказали: «Стоп!»?

41_Н.: Не сказала, а зробила.

41_П.: Після цього акту, ви собі забезпечили безпеку чи мама хотіла вам помститися за це?

41_Н.: Звісно помститися. Тому у 18 років я пішла з дому.

41_П.: Ви спілкуєтеся з мамою?

41_Н.: Ні, вона померла.

42_П.: Коли вона пішла з життя, як змінилися ваші почуття?

43_Н.: Спочатку була агресія та самознищення.

44_П.: Самознищення?

45_Н.: Так. У мене почалася лімфосаркома. Крім того, ще була образа на матір та на саму себе.

46_П.: Агресія звернута на себе – це почуття вини.

47_Н.: Я намагаюся якось вирішити цей момент, але все одно образа і почуття вини не покидають мене.

48_П.: Вони залишилися, тому що об'єкт, з яким пов'язані особистісні проблеми зник, а питання так і не вирішенні. Ви не змогли порозумітися з

матір'ю за життя. Чи були спроби?

49_Н.: Ні. Навіть за три дні до її смерті у нас була з нею сварка.

50_П.: Взаємні образи та докори?

51_Н.: Так, були слова, що вона мене більше знати не хоче. Але додала, що мене пробачить, якщо я прийду. Я відповіла, що мені її прощення не потрібне. Я не прийшла. Через 3 дні вона померла.

52_П.: Я розумію чому ви не прийшли. Потрібно було усе зважити – хто кого повинен пробачати. Саме ваша мама задала такий спосіб спілкування між вами ще з вашого дитинства. **53_**До цього моменту у вашій розповіді не фігурує персона батька.

54_Н.: Мама з ним розлучилася. У мене був вітчим.

55_П.: Ви пам'ятаєте біологічного батька?

55_Н.: Так. Я навіть до нього їздила.

55_П.: Він в іншому місті живе?

56_Н.: Так. Я хотіла з ним ближче познайомитися, дізнатися про нього. Тим паче мама мені завжди говорила, що я на нього схожа, точніше мені докоряли цією схожістю.

57_П.: Оскільки батько був далеко, то неприязнь до дитини примножувалась неприязню до батька. Виходить, що ви отримували за себе і за батька. Батько розумів, що ви все це переживаєте через нього?

58_Н.: Не знаю. Його вже немає серед живих. Він помер майже одразу після матері.

59_П.: Скільки років їм було?

59_Н.: Мамі – 43, а батьку – 48. У обох були проблеми з серцем.

60_П.: У нас з вами тут представлені ще більш мажорні образи. Розкажіть що вони символізують. Можливо ця фігурка (*вказує на піраміду, фото В.1*) символізує ваше прагнення до досконалості?

61_Н.: Я обрала її через наявність голки – гостра вершина. Якщо це розглядати як прагнення до досконалості, то це на зло комусь. Я ходжу у походи, і коли я хочу здатися, саме агресія допомагає моєму сходженню на

вершину гори.

62_П.: Ну там же ще і ризик є.

63_Н.: Звичайно.

64_П.: У такому випадку повинен бути хороший самоконтроль, щоб цей ризик не зумовлював виникнення фатальних ситуацій через такі внутрішні самовідчуття. А метелик символізує те, що ви так рано пішли з дому?

65_Н.: І те, що пішла з дому, і те, що тут теж є голочка (*вказує на застібку брошки у вигляді метелика на фото В.1*). Дуже гарна річ, але вона небезпечна – можна вколотися.

66_П.: Чим привабив цей краб (фото В.1)?

66_Н.: Тим, що він червоного кольору і в нього є панцир. Моя робота пов'язана з дітьми і на заняттях з ними ми виконуємо вправу «Танок краба». Ця фігурка мені про це теж нагадує.

67_П.: У вас є власні діти?

67_Н.: Ні.

67_П.: Причина вам невідома?

68_Н.: Я здогадуюся, що маю до цього відношення. Одна з головних причин – це стан здоров'я, но також я розумію, що це пов'язано з моїми невіршеними психологічними проблемами.

69_П.: Ви би не хотіли з власною дитиною повторити програму виховання вашої матері.

70_Н.: Так, я цього боюся.

71_П.: Тому свою нереалізовану лібідну енергію ви спрямовуєте в цей позитив (*вказує на праву частину рис. В.1*). 72_Як чоловік ставиться до того, що у вас немає дітей? Можливо, він пропонував варіанти вирішення даної ситуації?

72_Н.: Його все влаштовує.

72_П.: Усиновити дитину ви не думали? Чи сподіваєтесь все ж свого народити?

72_Н.: Муж пропонував, але я не хочу.

72_П.: Яка з цих усіх фігур (фото В.1) для вас сама вагома?

72_Н.: Краб.

73_П.: Чоловік бачив цього краба чи він зупиняється, коли потрапляє на ці голки (вказує на мушлю на фото В.1)?

74_Н.: Коли як.

75_П.: Якщо дотягнеться до краба, то це будуть сльози, почуття немічності. Якщо потрапить на голки, то йому це все повернеться. Це я проговорила власні припущення, а ви розкажіть, як є насправді.

76_Н.: Так і є. Можу навіть вдарити.

77_П.: Які у вас виникають почуття, коли є можливість вдарити людину? Чи не виходить така поведінка за рамки родини?

77_Н.: Ні, за рамки сім'ї не виходить. Наприклад, до дітей у мене такої агресії немає. 78_А до дорослих, які ведуть себе як розбещенні діти, наявна. 79_ Тоді починаю відчувати небезпеку.

80_П.: Небезпеку, що ви вийдете із себе чи що можуть добити?

81_Н.: Вийду із себе. Добити мене зараз важко, я навчилася сама ображати (вказує на мушлю на фото В.1).

82_П.: Скільки років вашого подружнього життя чоловік не здогадувався про те, що ви можете таким чином давати здачі?

82_Н.: Три роки.

82_П.: Ви про ці роки згадуєте як про найкращі часи вашого подружнього життя? Чи тоді вам доводилося терпіти?

82_Н.: Терпіти.

83_П.: Чи не породжує це у вас почуття провини?

84_Н.: Звісно породжує. Не добре бити людей, тим паче близьких.

85_П.: А чоловік дає здачі?

85_Н.: Ні. Він може сказати: «А якщо...», на що я відповідаю: «Тільки спробуй».

86_П.: Виходить, що ваші відносини пронизані ще й страхом.

87_Н.: Не знаю.

88_П.: Ви просто не думали про це. Це те, що вас об'єднує з пережитими проблемами дитинства: ви жили у страху, і він також.

89_Н.: У нього не було такого насилля в родині. Там дещо інша ситуація.

90_П.: Все одно є страх осуду. Щоб ви сказали крабу, а що мушлі?

91_Н.: Краба хочеться погладити. А сказати: «Не бійся, все буде добре».

92_П.: Ось бачите, ви говорите про страх, який неусвідомлюється. Саме робота у групах АСПП допомагає вийти на такі неусвідомлювані елементи. А неусвідомлюється страх через комплекс меншовартості. **93_Щоб** не відчувати цього, краб ховається в мушлю, як в утробу. Вам так комфортно?

94_Н.: Не дуже, так свободи менше.

95_П.: Чим відрізняються ці голки (*вказує на мушлю на фото В.1*) від цих колючок (*вказує на вершину піраміди та застібку від брошки у вигляді метелика на фото В.1*)?

95_Н.: На мушлі ці голки більш загрозливі, але шкоди не завдадуть. А тут (*вказує на метелика*), при всій красі, може болячи вколоти.

95_П.: Хтось з групи знайомий хоча б із однією з ваших голок?

95_Н.: Думаю, що так. Минулої сесії я жила з А. і вважаю, що вона їх відчула.

96_П.: Якщо ви хочете, щоб А. допомогла своїм зворотнім зв'язком, то зверніться до неї.

97_Н. (звернення до учасника групи А.): Ми з тобою близько спілкувалися, і боюсь чи не зачепила я твої якісь почуття?

97_А. (звернення до Н.): Чи не зачепила ти мого особистого?

98_П. (звернення до учасника групи А.): Ви повинні розуміти, що такі прояснення зараз недоречні. Коли людина в такому стані та процесі просить проговорити о власних враженнях, то лише про них і говоримо.

99_А.: Ні, нічого такого не було.

100_П.: Все, про що ми говорили, як відноситься до цих вагів (рис. В.1)? І куди що потрапить (*вказує на фігурки на фото В.1*)?

100_Н.: Ну примірно, ось так (фото В.2).

100_П.: У тарілки вагів ви нічого не поклали. Отже тарілки відокремлені – в них є наслідки попередніх подій.

100_Н.: Я за тарілки і не подумала, просто розклала на дві сторони.

101_П.: Буває в житті так, що метелик прикрашає мушлю і тоді люди не помічають цих голок?

Фото В.2

102_Н.: Я зараз нічого не розумію.

103_П.: У такому випадку, цей процес перетворення є неусвідомлюваним для вас. Ця дівчина (рис. В.1) несе в собі все це (вказує на фігурки, фото В.2).

103_Н.: Таке положення мені подобається більше.

104_П.: Виходить, що коли метелик несе в собі і мажор, і мінор, наявний вибір: бути метеликом чи мушлею. Скажіть, як емоційно відрізняються перебування метелика у синій частині (фото В.1) від поєднання в собі темної та світлої сторін (фото В.2)?

105_Н.: Тут темно (вказує на ліву частину фото В.1) і я його не бачу, а мені так тяжко.

106_П.: Метелик є для вас помічником у збереженні мажору чи вам просто необхідний контроль?

107_Н.: Контроль.

108_П.: Вам необхідно контролювати те, що приховує метелик (*вказує на мушлю*), щоб воно не вийшло на поверхню?

109_Н.: Так, зберігати баланс. А в цій частині (*ліва сторона рис.В.1*) починається розлад та руйнування.

110_П.: Якби був присутній чоловік, то щоб він міг ще уточнити та додати до того, про що ми говорили?

110_Н.: Не потрібно боятися бути м'якою.

110_П.: Щоб Н. на це відповіла?

110_Н.: Н. поки що спостерігає.

111_П.: Голос за кадром говорить, що Н. не поспішає використати побажання чоловіка. А чоловік не говорив, що вам необхідно піти в АТО?

112_Н.: Ні, але в дитинстві я хотіла піти у повітряний десант. Я розумію, що всю цю негативну енергетику мені потрібно було спрямувати в конструктивне русло.

113_П.: А головне стрибати з парашутом (архетип утроби) – це прагнення до самонародження.

114_Н.: На цьому малюнку (рис. В.1) теж можна побачити парашут, якщо його перевернути (рис. В.2).

115_П.: Таким чином, я можу припустити, що ви повинні знайти себе в чомусь діаметрально протилежному. Щоб ви відповіли на це?

116_Н.: Мені чомусь смішно...

117_П.: Цікаво, що ці пуповини (*вказує на ланцюги на рис. В.2*) ведуть до світла – зародкам (*вказує на коло в кінці ланцюгів на рис. В.2*). Ця дуалістичність зумовлена поєднанням чоловічого та жіночого. Куди б ви віднесли чоловіче та жіноче?

118_Н.: Жіноче – це світла сторона, чоловіче – це темна. В цій частині (*вказує на світлу сторону рис. 2*) тепліше, світліше.

119_П.: Ви не втрачаєте надію на те, що відбудеться самонародження. Ще акцент поставлено на тому, що поява власної дитини може все змінити –

пробудити лібідний потенціал.

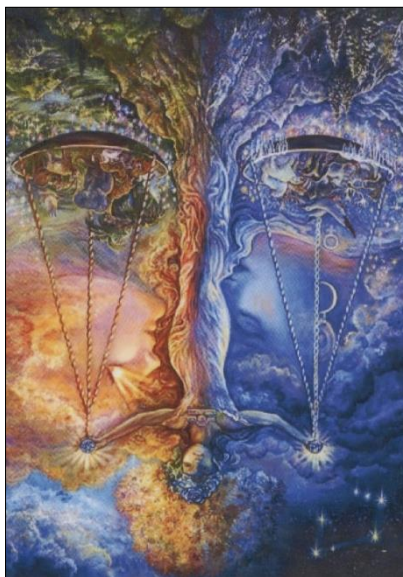

Рис. В.2 Перевернуте зображення рис. В.1

120_Н.: Малюнок хоча і статичний за своєю суттю, але я бачу, як починає світлішати ця сторона (*вказує на темну сторону рис. В.2*).

121_П.: Нам залишається лише побажати, щоб відбулося таке самонародження, але всередині вас залишилася нереалізована дитина. Свій лібідний потенціал ви можете реалізувати через налагоджування відносин у родині. Дитина не з'явиться у такій сімейній атмосфері, тим паче у вас є чоловік, який заміщує вам дитину. Чим відрізняється цей малюнок (рис. В.3) від цього (рис. В.2)?

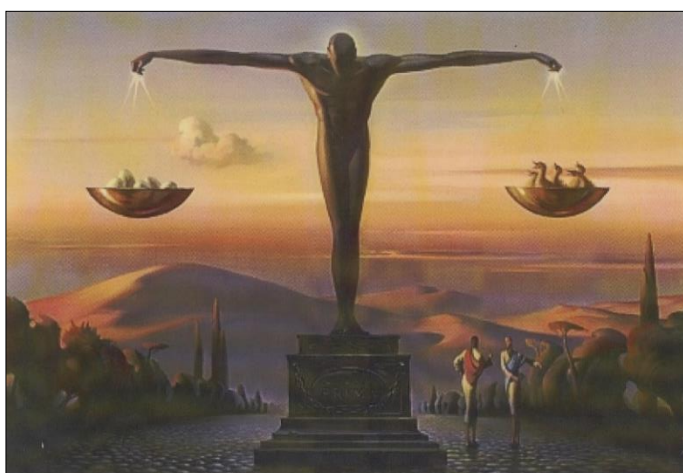

Рис. В.3 Автор та назва невідомі

122_Н.: На цьому малюнку (рис. В.3) зображена чоловіча фігура. Коли я дивлюся на зображення, одразу виникає фраза в голові: «Яйця курку не вчать».

123_П.: Можливо, ви це чули від матері?

124_Н.: Так і є. Не можна було себе ставити вище за матір.

125_П.: Ці слова мами якось вплинули на вашу здатність приймати рішення?

125_Н.: Не знаю.

125_П.: Ці чаші знаходяться на рівних?

125_Н.: Ні, ця чаша (*вказує на чашу з правої сторони на рис. В.3*) перевищує.

126_П.: Насправді ці чаші зображені на однаковому рівні. Те, що ви бачите різницю, є результатом відносин з матір'ю, у яких її думка була вагоміша. Ви у певних випадках знаходитеся як в утробі (*яйце – символ утроби*) і тому на поверхні залишаються тільки колючки, а всі ваші гідності знаходяться разом із вами в утробі. Ви залежні від позиції мами. **127_** Якщо це так, то ваша дитина буде завжди мати позицію підлеглого.

128_Н.: Я дослухаюся до думки дітей на роботі.

129_П.: У цьому відсутній ваш емотивний інтерес. Ці діти виконують функцію оживлення тієї омертвілої частини душі, яка була в дитинстві пригноблена. Вони просто значущі як діти, у вас з ними відсутній кровний зв'язок. **130_** Те, що ця фігура (рис. В.3) стоїть на п'єдесталі, вплинуло на вибір малюнка?

130_Н.: Мою увагу привернуло те, що важко стояти в такому положенні все життя.

130_П.: Ви оживили цю фігуру? Це жива людина, а не статуя?

130_Н.: Так.

131_П.: Раз важко стояти, потрібно навчитися швидко приймати рішення. **132_** Фон цього малюнка (рис. В.3) ви би зберегли чи змінили?

132_Н.: Залишила.

133_П.: Що зумовило ваш вибір цього малюнка (рис. В.4)? На ньому

зображені два плани: один – як штучний фрагмент, другий – гральне поле.

134_Н.: Не знаю. Сподобався просто.

135_П.: Сподобався тим, що зображений в чорно-білих кольорах? Чи тим, що намальована гра за якимись правилами, які дають можливість виграти, якщо їх знаєш?

136_Н.: Саме наявність правил, які допомагають виграти.

137_П.: Для вас важливий другий план, де зображена рука, у порівнянні з якою всі інші фігурки дуже маленькі. Чи не відчували ви подібні почуття в дитинстві, де потужна рука – це мама, а ви – маленька фігурка, яку переставляють як хочуть?

Рис. В.4. Дж. Тодд «Вікно у реальність»

138_Н.: Відчувала.

139_П.: Тоді у вас наявне бажання бути такою рукою. Ви уникаєте ситуацій, де ваша роль – це маленька фігурка, якою керують?

140_Н.: Так, я люблю сама розпоряджатися ситуацією та своєю долею.

141_П.: Чи відчували ви бажання цієї руки, її присутність у дитинстві? Рука – це метафоричний образ, який має на увазі силові поля, тиск зі сторони.

142_Н.: Тиск відчувала, відсутність свободи.

143_П.: Якою вас хотіла бачити ваша мама? Чи вона просто бажала вас карати, наприклад, за те, що ви схожі на батька?

144_Н.: Для мене досі залишилося загадкою для чого вона це робила.

Мама завжди тримала мене біля себе, у неї не було подруг і мені вона не дозволяла їх мати. Я для неї була, одночасно, самою близькою людиною, і в той же момент, вона на мене спрямовувала свою агресію.

145_П.: Ви існували як дочка і, водночас, не існували.

146_Н.: Так. Я хотіла, щоб мама бачила в мені дочку, але я так і не зрозуміла ким для неї була.

147_П.: Чи не має такого повторення зараз? Кого ви бачите у своєму чоловікові: коханця, чоловіка чи людину, з якою змагаєтеся (його звичками)?

148_Н.: По-різному. Буває, я бачу маленького вередливого хлопчика і мене це дратує.

149_П.: Але ж ви до дітей гарно ставитися.

149_Н.: Це ж діти, а він вже дорослий чоловік.

150_П.: Це тому, що у вас не було можливості бути маленькою вередливою дівчинкою. Ви у взаєминах з чоловіком буваєте маленькою вередливою дівчинкою?

150_Н.: Так.

150_П.: Його це теж дратує чи був період, коли вам була дозволена така поведінка?

150_Н.: Зараз бувають моменти, коли мені дозволяється така поведінка.

150_П.: Чоловік більш лояльно відноситься до вас «маленької», аніж ви до нього «маленького»?

150_Н.: Так.

151_П.: Тоді це «гра в одні ворота». Відбувається нерівність, яку ви винесли зі стосунків із матір'ю в дитячий період. Ця рука (*вказує на руку на рис. В.4*) визначала ваше місце – чорне чи біле.

152_Н.: Так і було. Мені говорили, як вдягатися, вчитися, з ким спілкуватися. Якісь свої діяння я ретельно приховувала.

153_П.: Ви не повинні були мати власних бажань?

154_Н.: Так. У мене було власне життя, але я його приховувала від матері.

155_П.: Ваш світ був обмежений (*вказує на вікно на рис. В.4*) і через це вікно ви дивилися на життя та досліджували його.

156_Н.: Там не вікно, там було багато простору. Я дописувала собі в щоденник заняття, щоб пізніше приходити додому.

157_П.: Якби ви дізналися, що ваша дочка вас обманює, як ви поступали зі своєю матір'ю, яка була б ваша реакція?

158_Н.: У мене би виникло почуття вини – що я такого зробила, що дочка мене обманює.

159_П.: Крізь призму власного досвіду ви могли її розуміти.

159_Н.: Так.

159_П.: Мама хоча б раз дізналася про ваш обман?

159_Н.: Так.

159_П.: І що було?

160_Н.: Фізичні покарання. Ставила ще більш жорсткі рамки, аж до того, що мені робили фальшиву довідку про те, що у мене є алергія, щоб я не ходила до школи. Хоча насправді її у мене спочатку не було. Алергія з'явилася потім, тому що треба виконувати бажання матері.

161_П.: Походження наших хвороб часто знаходиться в унісон з бажаннями наших батьків. У цьому малюнку (рис. В.4), що для вас грає більш важливу роль: цей фрагмент (*вказує на вікно з рукою на рис. В.4*) чи це гральне поле?

162_Н.: Важливі обидва фрагмента. Насправді я хочу вийти з усього цього (*вказує на рис В.4*).

163_П.: Щоб ви сказали цій руці?

164_Н.: Для мене це як телевізор, який я вже вимкнула.

165_П.: У відносинах з матір'ю ви навчилися відключати емоції, коли вона тиснула на вас (*вказує на руку на рис. В.4*), щоб було легше?

166_Н.: Так, це було необхідно.

167_П.: Чи вдається вам це тепер у стосунках з чоловіком?

168_Н.: У відносинах з чоловіком я цього робити не хочу.

169_П.: Значить у відносинах з чоловіком ви знаходитися в позиції мами.

170_Якщо це так, то існує ризик того, що він буде переживати все те, що переживали ви.

171_Н.: Ну це не зовсім так. Я не обмежую його свободу. Він іноді ображається на те, що я йому не дзвоню, коли відпочиває зі своїми друзями.

172_П.: Це ваше слабе місце, тому що вас обмежували в таких діях. Ви так хотіли, щоб вас залишили у спокої, що надаєте таку свободу чоловікові. Але тоді він розуміє, що це ви не йому надаєте стільки свободи, а психотерапевтуєте себе, і чоловік випадає з поля уваги. **173_Коли** він вам дзвонить з питанням: «Чому ти мені не телефонуєш?» Що ви йому відповідаєте?

173_Н.: Навіщо? Ти відпочиваєш, у мене з'явився вільний час і мені є чим зайнятися, а не сидіти страждати і надзвонювати тобі.

173_П.: Можна відповісти легко і з позитивом «Я рада, що ти хотів, щоб я подзвонила» або ж «Я тільки збиралася тобі дзвонити, ти просто випередив мене».

173_Н.: З одного боку, мені лестить, що він так чекає мого дзвінка, а з іншого – відволікають і дратують такі зауваження. Я зайнята своїми справами, ти відпочиваєш, так відпочивай.

174_П.: Як ми вже говорили, для вас наявність такої свободи була бажана і тому ви намагаєтеся її надати своєму чоловікові з підтекстом «цінуй це».

175_Н.: Так і є.

176_П.: На цьому малюнку (рис. В.5) зображена жінка, яка тягне дуже важку гирю, правда, вона на колесах. Але є небезпека, що вона затягне цю дівчину в прірву. Що на цій картинці привернуло вашу увагу?

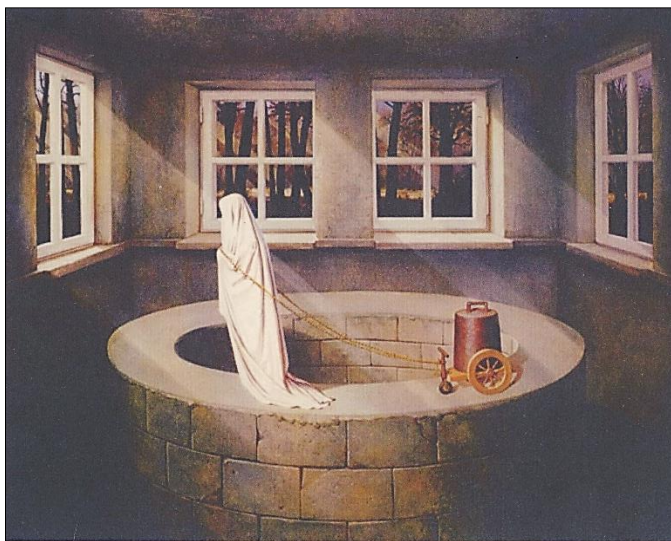

Рис. В.5. 3. Задмака «По колу»

177_Н.: Її одяг і ця гиля. Білий колір асоціюється в мене з лікарнею, коли моє життя було на межі життя – смерть.

178_П.: Це в якому віці було?

179_Н.: У мене в дитинстві був такий момент, але я його не пам'ятаю, мені мама розповідала. А ця ситуація (рис. В.5) була 4 роки тому, коли в мене виявили лімфосаркому.

180_П.: Чи не хотіли ви у такий спосіб (виникнення хвороби) прив'язати до себе маму?

181_Н.: Мама на той момент вже не було серед живих.

182_П.: Це могло бути залишковим явищем, проявом почуття вини, що ви не прийшли до матері, коли вона готова була вам пробачити всі образи. Але ви не прийшли до матері, напевно, тому що відчували, що вона більш грішна перед вами, аніж ви перед нею. **183_П.** Чи бачите ви небезпеку в тому, що цей вантаж (хвороби) може звалити цю жінку в прірву і її не буде серед живих?

184_Н.: Для мене цей вантаж навпаки виступає якорем. Вона хотіла піти, а її щось не пускало (вказує на вантаж).

185_П.: Тобто ви дивилися в бік смерті, а не в сторону життя?

185_Н.: Так.

186_П.: Тоді це і є відповіддю на питання чи є ваш внесок у виникненні

хвороби.

187_Н.: Звичайно є, і я це розуміла. Адже такі хвороби задаються зсередини, а не зовні.

188_П.: Щоб ви сказали самі собі тепер?

189_Н.: Для мене це був кризовий момент, але він був мені необхідний. У тій ситуації я повністю знецінила життя. Я постійно доводила, що маю право жити.

190_П.: А хто вам навів думку, що ви не маєте право жити? Ви сама собі це придумали чи мама зробила внесок?

191_Н.: Я думаю і те, і інше. Спочатку це навіювалось матір'ю, а я потім просто це прийняла. Згадуючи те життя, я розумію, що воно проходило у мене під прапором кому щось довести.

192_П.: Щоб отримати похвалу і визнання матері?

192_Н.: Про маму я в той момент взагалі не думала. Мені просто хотілося отримати визнання оточуючих. Можливо, щоб потім вони розповіли матері про мої успіхи.

193_П.: Тут ми бачимо перенесення з батьківської сім'ї на суспільство: материнське заохочення – це вже соціальне заохочення. Це викликало у вас відчуття спроможності?

194_Н.: Ні. У мене на це все йшло стільки сили і енергії, що я навіть не замислювалася про це. Усвідомлення всього вже прийшло після того як я оговталася, поборолася рак, після терапії. Я вибрала не хіміотерапію, а психотерапію, де все це і переосмислила. Я вдячна цій нагоді, тому що вона повернула мене обличчям до життя.

195_П.: Отже ця хвороба була дійсно викликана психогенними причинами. Найскладніше витягти людину з таких ось проблемних ситуацій, тому що через ці деструктивні зв'язки здійснюється єднання з лібідними об'єктами. Психіка не любить пустот і якщо даний зв'язок не реалізований, то їй все одно яким чином це робити. В даному випадку зв'язок з померлою матір'ю реалізується через занурення у хворобу, яка викликала загрозу для

життя. Відразу звільнення від цього не прийде, тому я рада, що ви пропрацюєте цей момент. **196_Що привернуло вашу увагу в цьому малюнку (рис. В.6)?**

196_Н.: Видно, що це був гарний будинок, який довго будувався.

196_П.: Що для вас символізує такий зруйнований будинок?

Рис. 6 Автор та назва невідомі

197_Н.: Свободу. Хоча від самого початку викликало почуття краху, настання кризи.

198_П.: Є певна суперечність: прагнення до свободи і надання свободи партнеру, тому що для вас це цінність. І з іншого боку, як несвобода. Чи відображається це протиріччя на вашому партнері?

199_Н.: Не знаю.

200_П.: Значить є можливість проаналізувати себе у відносинах з партнером. Саме на близькій відстані (у взаєминах з партнером) оживає все, що ми несемо в собі. Вибір партнера у нас завжди мотивований компенсаторними функціями, або щоб було співзвуччя (аналогія) з лібідним об'єктом. Повернемося до малюнка (рис. В.6). Ви говорите, що цей будинок символізує для вас свободу. А в чому ж тоді виражається ця свобода, якщо тут зображено крах?

201_Н.: Через крах. Розламати устрій, який складався роками.

202_П.: У цьому вбачається ваш внутрішній протест проти мами. Вона будувала фортецю, щоб умовно замурувати в ній вас разом із собою. І у вас не залишалося іншого виходу, як все це зруйнувати. Але тоді може існувати не свобода від цього всього (вказує на рис. В. 6), так як цей образ може слідувати за вами. Існує ризик виникнення тенденції до «вимушеного повторення». Це лише припущення. Ви можете озвучити свої думки з цього приводу.

203_Н.: Цей будинок (рис. В.6) будувала не тільки мама, але і я, дотримуючись її шаблонів.

204_П.: Тобто цей малюнок (рис. В.6) символізує не тільки ваші стосунки з батьками, але відображає і взаємини у вашій власній родині?

205_Н.: Так.

206_П.: Тоді розкажіть, як саме це проявляється.

207_Н.: Це знаходило прояв у саморуйнуванні.

208_П.: Ви відчули, що всі ці тенденції (рис. В.5, рис. В.6) є таким собі чоботом, який наступає на маленьку дівчинку (рис. В.7)?

Рис. В.7. Криза та етапи виходу з неї

209_Н.: Він не наступає, а пінає.

210_П.: Пінок стався, коли ви захворіли?

210_Н.: Так, я згорала як свічка.

210_П.: На той момент ви вже була заміжня?

210_Н.: Так.

210_П.: І як чоловік все це сприймав?

210_Н.: Він допомагав як міг, але бували моменти, що він не витримував і відходив у бік.

211_П.: Щоб ви сказали цій маленькій дівчинці (рис. В.7) і цій дорослій нозі (рис.В.7), яка допомагає їй прокинутися?

212_Н.: Коли я вже захворіла, отримувала свою першу освіту і мені потрібно було їхати на сесію, але завідувача відділенням мене не відпускала. І я почула в коридорі розмову між медсестрами, які говорили, що «Вже однією ногою у могилі, а вона ще хоче освіти отримати».

213_П.: Розкажіть про свої почуття, після того як ви почули такі слова.

213_Н.: Були наявні страх і лють.

213_П.: На цих медсестер?

213_Н.: На все. Я жива, а мене вже ховають.

214_П.: Це говорить про те, що енергія мортідо (руйнування) була повернута тільки на саму себе, яка поступово руйнувала вас зсередини. І раптом з'явився привід направити її назовні. Це переорієнтація енергії. Якщо ми мудрі, то зрозуміємо, в який момент повертаємо енергію на самих себе.

215_Н.: Після цього я вже знала, що у мене все буде добре, що я буду жити. Я навіть відмовилася від операції, так як знала, що це психосоматика.

216_П.: Як я кажу: «психіка знає все!». І навіть те, що вона сама продукує хвороби. Що символізує цей малюнок (рис. В.8)? Можливо хворобу, яка так міцно тебе тримала і, що з неї треба було вирватися. І пінок (вказує на рис. В.7) тобі в цьому допоміг, але ти відчуваєш, що тобі багато з чим ще треба впоратися.

217_Н.: Так, ще є над чим працювати. Адже, воно накопичувалося роками. Я хочу мати якісне життя, хочу бути професіоналом і не хочу зі своїм тягарем психологічних проблем йти до людей.

218_П.: Можна подякувати своїм проблемам, за те, що вони були, і ви змогли їх подолати і зберегти до них нейтрально-позитивне ставлення. Один мудрий психолог сказав: «Не важливо, що нам подарували батьки. Важливо,

що ми самі собі подаруємо». Ось ми і виявили, що не так батьки, яких уже, можливо, і немає серед живих, винні у виникненні наших проблем, а ми самі собі їх створюємо. Самі створюємо собі ситуацію ризику. У такому випадку дитина всередині, сильніше нас дорослих. **219_** Повернемося до нашого малюнку (рис.В.8). Що він все ж для вас символізує і як би ви його назвали?

Рис. 8. Назва респондента Н. «Енергія»

220_Н.: Назвала б я його «Енергія». Я від цього малюнка відчула величезний енергетичний (творчий) потенціал.

221_П.: Яка перспектива у цієї дівчини (рис. В.8)? До чого вона прагне?

222_Н.: Вона звільнилася від всього і насолоджується цим відчуттям.

223_П.: У неї більше немає ризику у це все зануритися (*вказує на вулкан на рис. В.8*)?

223_Н.: Ні. А ось до чого вона прагне (рис. В.9).

223_П.: На цьому малюнку (рис. В.10) складно розібрати зображена чоловіча чи жіноча фігура. Щоб ви сказали?

223_Н.: Жіноча.

224_П.: Хотіли б ви, щоб у цієї дитини був другий батько?

225_Н.: Звичайно.

Рис. В.9. Мої мрії. Мої бажання

226_П.: Чому тоді не намалювали другого з батьків там, де ваш авторський малюнок (рис. В.9)?

227_Н.: На себе взяла провідну роль.

228_П.: Де ви себе відчуваєте на цьому малюнку (рис. В. 11)?

Рис. В.10. Назва і автор невідомі

229_Н.: Це єдине ціле (*вказує на образ жінки на рис. В.11*), їх не можна ділити. Для мене такий поділ буде болючим.

Рис. В.11. Автор та назва невідомі

230_П.: Чи не вважаєте ви, що такі погляди нав'язана вам матір'ю. Через те, що вона ставила вас в таку позицію (*вказує на жінку внизу рис. В.11*), мама відчувала себе королевою (*вказує на жінку, що сидить в кріслі на рис. В.11*). Вам не дуже подобається те, що я говорю, і я це розумію. На даний момент ви в своїх почуттях повертаєтесь до певної реальності, з якою бажаєте розпрощатися назавжди, але рука вибрала цей малюнок. І тому декларована логіка (логіка свідомого) завжди вступає в протиріччя з іншою логікою – логікою несвідомого. 231_Що ви відчуваєте, якщо малюнок буде виглядати ось так (рис. В.12)?

Рис. В.12. Фрагмент зображення рис. В.11

231_Н.: Полегшення.

232_П.: При такому розташуванні (рис. В.11) у вас суперечливі почуття.

З одного боку, сильна, бажана сама для себе, потентна ідеями і перспективами. А з іншого – ніяк не можете позбутися вантажу свого минулого, з його залишковими явищами. Це все потрібно усвідомити і зрозуміти, щоб нейтралізувати зону ризику. **233_Розкажіть нам про цей малюнок (рис. В.13).** Він немов виступає завершенням того, з чого ми почали. Ми говорили про самонародження і на цьому малюнку (рис. В.13) бачимо символи цілющої утроби з перспективою виходу (зображена дорога) – переродження і отримання бажаного життя. Залишається нам побажати вам успіху в цій справі.

Рис. В.13 Назва та автор невідомі

234_Н.: Дякую, за таку продуктивну роботу зі мною. Мені стало легше, спокійніше. Я відчуваю сили і можливість для новостановлення, скажімо так, переродження. Мені є тепер над чим подумати і працювати. Я готова докладати до цього всіх зусиль. Дякую групі і ведучому за терпіння і послідовність роботи зі мною.

Додаток В.1

**Структурно-семантичний аналіз діагностико-корекційної роботи з
респондентом Н.**

Таблиця В.1

№ к- та	Семантика комунікатів психолога і респондента (ім'я психолога і респондента позначені першою літерою)
1	Уточнююче запитання П.
2	Уточнюючий смисл навантаження малюнку
3	П. пробуджує ініціативу у Н. до подальшої роботи
4	Н. говорить про запрограмованість дій у своїй поведінці
5	П. підтримує Н.
6	Прояснююче запитання П.
7	Н. ставить акцент на обтяженість особистісною проблемою
8	П. прояснює глибинні цінності Н.
9	Н. говорить про те, що для неї головним є схвалення іншої людини
10	П. зондує причетність близьких до прагнення визнання Н. іншими
11	Н. констатує наявність залежності від матері та її схвалення
12	П. вказує на єднання Н. з матір'ю
13	П. констатує тенденцію «повернення в утробу»
14	Уточнююче запитання П.
15	Відповідь Н. свідчить про те, що чоловік є заміщуючим об'єктом образу матері
16	Уточнююче запитання – відповідь
17	П. вказує Н. на наявність тенденції «до вимушеного повторення»
18	П. прояснює схожість емоційних станів Н. перебування у батьківській родині та у власній
19	Н. говорить про оптимальні відносини з чоловіком, на відміну з матір'ю
20	П. підтримує Н.

Продовження таблиці В.1

21	Н. говорить про позитивні зміни
22	П. вказує Н. на її зони ризику
23	Н. уточнює к-т 22
24	П. контекстно вказує Н. на її тенденцію займати позицію жертви у відносинах з чоловіком
25	Н. засвідчує наявність у себе слабких місць
26	П. спонукає Н. до візуалізації своїх слабких сторін за допомогою каменів
27	Н. констатує, що її головний недолік – це агресія
28	П. висловлює гіпотезу, що до формування агресивних проявів Н. причетна матір
29	Н. зазначає, що у відносинах з чоловіком тримає дистанцію
30	П. вказує Н. на її прояви агресивності стосовно інших, що підтверджується к-том 31
32	Уточнююче запитання – відповідь
33	П. опосередковано вказує Н. на перенесення нею травматичного досвіду минулого на інтимні взаємини
34	П. висловлює гіпотезу, що до формування деструктивних проявів причетна її матір
35	Н. підтверджує гіпотезу П.
36	Уточнююче запитання – відповідь
37	П. звертає увагу Н. на те, що її чоловік виконує психотерапевтичну функцію у їх взаєминах
38	Н. говорить про обтяженість чоловіка власною особистісною проблемою
39	П. зондує відносини Н. з матір'ю
40	Н. зазначає, що в дитинстві у відносинах з матір'ю займала позицію жертви

41	Уточнююче запитання – відповідь
42	П. прояснює емоційний стан Н. після смерті матері
43	Відповідь Н. засвідчує наявність почуття провини та як наслідок – самопокарання
44	Прояснююче запитання
45	Н. говорить про появу психосоматичного захворювання на фоні почуття провини
46	П. констатує наявність мазохістичних тенденцій
47	Н. погоджується з к-том 46 та уточнює, що обтяжена почуттям провини та образою
48	П. здійснює інтерпретацію, спираючись на емпіричний матеріал
49	Н. робить акцент на тому, що складнощі у взаєминах з матір'ю мають вплив на її життєву активність
50	Прояснююче запитання П.
51	Н. конкретизує проблеми у взаєминах із мамою
52	П. підтримує Н.
53	П. зондує відносини Н. з батьком
54	Н. прояснює к-т 53
55	Уточнююче запитання – відповідь
56	Н. говорить про скрите бажання єднання з батьком
57	П. констатує переніс матір'ю на Н. образа батька
58	Н. уточнює к-т 57
59	Уточнююче запитання – відповідь
60	П. пробуджує ініціативу у Н. до подальшої роботи (перехід від травмівних подій минулого до позитиву)
61	Відповідь Н. свідчить про її прагнення бути у позиції сили у відносинах з іншими

Продовження таблиці В.1

62	П. опосередковано вказує Н. на її прагнення самій собі створювати зони ризику
63	Н. підтверджує к-т 62
64	П. вказує Н. на її зони ризику – внутрішню напругу
65	Н. говорить про наявність агресії стосовно інших
66-67	Уточнююче запитання – відповідь
68	Відповідь Н. свідчить про діагностико-корекційну спроможність методу АСПП
69	П. об'єктивує страхи Н.
70	Н. погоджується з к-том 69
71	П. звертає увагу Н. на її сублімативні дії
72	Уточнююче запитання – відповідь
73	П. прояснює взаємини Н. з чоловіком
74	Н. прояснює к-т 73
75	П. висловлює гіпотезу, що Н. взаємини з матір'ю проектує на відносини з чоловіком
76	Н. підтверджує к-т 75
77	Прояснююче запитання – відповідь
78	П. вказує Н. на неприйнятність нею позиції слабкості, що підтверджується к-том 79
80	Уточнююче запитання П.
81	Н. засвідчує, що їй властива позиція сили
82	Уточнююче запитання – відповідь
83	П. висловлює гіпотезу, що знаходження Н. у позиції сили, актуалізує почуття провини
84	Н. підтверджує гіпотезу П.
85	Прояснююче запитання – відповідь
86	П. вказує Н. на деструкції у взаєминах з чоловіком

87	Н. уникає прямої відповіді на к-т 86
88-89	П. звертає увагу Н. на перенесення травмівних подій минулого
90	П. прояснює почуття, що стосуються «маленького» я Н.
91	Н. сподівається на позитивні зміни у її житті
92	П. підтримує Н.
93	П. висловлює припущення про наявність тенденції повернення в утробу
94	Н. проговорю глибинну цінність – наявність особистісної свободи
95	Уточнююче запитання – відповідь
96	П. ініціює Н. до взаємодії із учасниками групи АСПП
97	Н. прояснює ставлення А. (учасника групи) до неї.
98	Уточнююче запитання А.
99	Психоаналітичний коментар П.
100	Прояснююче запитання – відповідь
101	П. висловлює припущення про маскування Н. свого негативного ставлення до інших
102	Н. уникає прямої відповіді
103	Прояснююче запитання – відповідь
104	П. вказує Н. на наявність внутрішньої дисгармонії
105	Відповідь Н. свідчить про неприйняття нею позиції слабкості, що підтверджується к-том 107
106	Уточнююче запитання П.
108	П. прояснює функцію контролю у житті Н.
109	Контроль для Н. – це спосіб самозбереження
110	Уточнююче запитання – відповідь
111	П. звертає увагу Н. на її концентрації на собі та власних бажаннях
112	Відповідь Н. засвідчує наявність психокорекційного ефекту
113	П. констатує прагнення Н. до самонародження, що підтверджується

	к-том 114
115	Інтерпретаційний коментар П.
116	Н. уникає прямої відповіді
117	Прояснююче запитання П.
119	П. констатує тенденцію Н. до самонародження, підтверджується к-том 118
120	Відповідь Н. засвідчує психокорекційни ефект
121	Психокорекційни коментар П.
122	Н. робить акцент на тому, що у відносинах з матір'ю її не приймали такою як вона є
123	П. вказує Н. на її позицію слабкості і відносинах з матір'ю, що підтверджується к-том 124
125	Уточнююче запитання – відповідь
126	П. констатує едіпальну залежність Н. від матері
127	П. висловлює гіпотезу, що Н. буде проектувати відносини з матір'ю на взаємини з власною дитиною
128	Н. не погоджується з к-том 127
129	Психоаналітичний коментар П.
130	Прояснююче запитання – відповідь
131	Психокорекційни коментар П.
132	Уточнююче запитання – відповідь
133	П. прояснює співвіднесеність Н. із рис. 4
134	Відповідь засвідчує відсутність можливості отримання значущої для себе інформації без допомоги П.
135	Уточнююче запитання П.
136	Н. прояснює к-т 135
137	П. зондує причетність матері Н. до її прагнення займати позицію «над» у відносинах з іншими

Продовження таблиці В.1

138	Н. підтверджує к-т 137
139	П. висловлює гіпотезу, що Н. уникає ситуацій, де може займати позицію слабкості, що підтверджується к-том 140
141	П. метафорично прояснює психологічний вплив матері на Н.
142	Н. говорить про відсутність можливості самореалізації
143	П. висловлює гіпотезу про неприйняття матір'ю Н. такою як вона є
144	Н. підтверджує гіпотезу П.
145	П. вказує на наявність тенденції до «неіснування», що підтверджується к-том 146
147	П. висловлює гіпотезу спрацьовування тенденції «вимушеного повторення» у відносинах Н. з чоловіком
148	Н. підтверджує гіпотезу П.
149	Прояснююче запитання – відповідь
150	Уточнююче запитання – відповідь
151	П. констатує переніс Н. відносин з матір'ю на взаємини з чоловіком
152	Н. погоджується з к-том 151
153	П. прояснює наявність нереалізованих бажань Н.
154	Н. прояснює к-т 153
155	П. вказує Н. на відсутність можливості самореалізації
156	Н. погоджується з к-том 155
157	П. зондує відношення Н. до ситуації обмеження свободи
158	Н. говорить про наявність почуття провини
159	Уточнююче запитання – відповідь
160	Відповідь Н. прояснює причини виникнення проблем із здоров'ям (психосоматичне захворювання)
161	Психоаналітичний коментар П.
162	Відповідь Н. свідчить про наявність психокорекційного ефекту
163	П. опосередковано зондує відношення Н. до її минулого

164	Н. прояснює к-т 163
165	П. констатує тенденцію «до психологічної імпотенції», що
	підтверджується к-том 166
167	П. прояснює як ситуація дитинства Н. впливає на актуальні відносини
168	Н. прояснює к-т 167
169	П. ставить акцент на ідентифікації Н. з матір'ю через позицію сили у власних відносинах з чоловіком
170	П. проговорює зони ризику Н.
171	Н. опосередковано проговорює свої глибинні цінності
172	П. звертає увагу Н. на її тенденцію покладання на чоловіка психотерапевтичної функції
173	Уточнююче запитання – відповідь
174	П. проговорює глибинні цінності Н., що підтверджується к-том 175
176	П. прояснює співвіднесеність Н. із рис. 5
177	Н. прояснює к-т 176
178	Уточнюю запитання П.
179	Н. говорить про балансування на грані життя-смерть
180	П. висловлює гіпотезу про єднання Н із матір'ю через хворобу
181	Н. заперечує к-т 180
182	П. вказує на те, що захворювання Н. є проявом почуття провини
183	П. прояснює усвідомлення Н. зон ризику у її житті
184	Н. ставить акцент на тому, що кризова ситуація (хвороба) є стимулом для життя
185	Уточнююче запитання – відповідь
186	П. вказує Н. на її внесок у створенні кризових ситуацій життя, що підтверджується к-том 187
188	Уточнююче запитання – відповідь
189	Н. говорить про неприйняття її іншими такою як вона є

Продовження таблиці В.1

190	П. зондує роль матері у формуванні почуття меншовартості Н.
191	Е. підтверджує к-т 190
192	Прояснююче запитання – відповідь
193	П. констатує вплив особистісної проблеми Н. на соціальну сферу життя
194	Н. говорить про позитивні зміни у її житті
195	Психокорекційний коментар П.
196	Уточнююче запитання – відповідь
197	Н. проговорює власні цінності
198	П. вказує Н. на її внутрішні протиріччя
199	Н. уникає прямої відповіді
200	Психокорекційний коментар П.
201	Н. конкретизує значення свободи для неї
202	П. вказує на тенденцію «вимушеного повторення», що підтверджується к-тами 203, 205
204	Уточнююче запитання П.
206	Прояснююче запитання П.
207	Н. говорить про тенденцію до саморуйнування
208	П. висловлює гіпотезу, що Н. схильна створювати зони ризику, щоб відчувати повноту життя
209	Н. підтверджує гіпотезу П.
210	Прояснюючи запитання – відповідь
211	П. зондує відношення Н. до створення зон ризику у її житті
212	Н. прояснює к-т 211
213	Уточнююче запитання – відповідь
214	П. ставить акцент на домінуванні мазохістичних тенденцій у Н.
215	Н. говорить про виникнення психосоматичного захворювання через наявність особистісної проблеми

216	Психоаналітичний коментар П.
217	Відповідь Н. свідчить про її прагнення до конструктивних змін у житті
218	Психокорекційний коментар П.
219	П. прояснює співвіднесеність Н. із рис. 8
220	Н. ставить акцент на значущості самореалізації для неї
221	П. прояснює силу нереалізованих бажань Н.
222	Н. конкретизує нереалізовані бажання
223	Уточнююче запитання – відповідь
224	П. прояснює роль батька у житті Н.
225	Н. прояснює к-т 224
226	Прояснююче запитання
227	Відповідь Н. свідчить про її ідентифікацію з матір'ю
228	П. прояснює співвіднесеність Н. із рис. 10
229	Н. говорить про неусвідомлюване єднання з матір'ю
230	П. вказує Н. на наявність едіпальної залежності
231	Уточнююче запитання – відповідь
232	П. вказує Н. на її внутрішні протиріччя
233	П. констатує бажання Н. самонародитися
234	Відповідь Н. засвідчує дієвість діагностико-корекційної роботи та наявність психокорекційного ефекту

Додаток В.2

**Семантика узагальнених означень комунікатів глибинно-
корекційної роботи з протагоністом Н.**

Таблиця В.2

№ п.п.	Назва комунікатів психолога та протагоніста	№ комунікатів
1	Почуття провини	43, 47, 83, 84, 158, 182
2	Едіпальна залежність	126, 230
3	Єднання з матір'ю	12, 180, 229
4	Тенденція до сили	61, 78, 79, 81, 101, 105, 107, 109, 139, 140
5	Тенденція до самонародження	113-114, 118-119, 233
6	Психокорекційний коментар психолога	195, 200, 218
7	Психосоматичні захворювання	45, 160, 172, 215
8	Сублімація	71
9	Психоаналітичний коментар психолога	99, 129, 161, 216
10	Проекція відносин із батьками на власну родину	33, 75, 76, 88-89, 127, 151- 152
11	Тенденція до «психологічного імпотування»	165-166
12	Уточнююче запитання	12, 14, 16, 32, 36, 41, 55, 59, 66-67, 72, 80, 82, 85, 95, 98, 106, 110, 125, 132, 135, 150, 159, 173, 178, 185, 188, 196, 204, 213, 223, 231
13	Тенденція «повернення в утробу»	13, 93
14	Підтримка психолога	5, 20, 52, 82
15	Глибинні цінності	8, 9, 94, 171, 174, 175, 197,

Продовження таблиці В.2

		201
16	Заміщення образу матері	15
17	Тенденція «вимушеного повторення»	4, 17, 147-148, 202-203, 205
18	Прояснююче запитання	6, 18, 42, 44, 50, 77, 100, 103, 117, 130, 149, 192. 206, 210, 226
19	Агресивні тенденції	27, 65
20	Зони ризику	22, 62-64, 170, 183, 186-187
21	Позиція жертви	24, 40
22	Мазохізм	46, 207-209, 214
23	Блокування потенціалу	49, 142, 153-156, 220-222
24	Єднання з батьком	56
25	Психокорекційний ефект	21, 68, 91, 112, 120, 131, 162, 194, 217, 234
26	Психолог актуалізує роботу респондента з малюнком	3, 60, 133, 176, 219, 228
27	Ідентифікація з матір'ю	169, 227
28	Почуття меншовартості	190-191
29	Внутрішні протиріччя	198, 232
30	Залежність від матері	11, 28, 30-31, 34-35, 137-138
31	Інтерпетаційний коментар психолога	48, 115
32	Відчуження власного «Я»	122, 143-144, 184, 189
33	Позиція слабкості	26, 123-124

**Стенограма діагностико-корекційної роботи з використанням
малюнків тату, репродукцій художніх полотен та каменів
(респондент Л)**

1_П.: З якого малюнка ви хотіли б розпочати роботу: з «Власного тату» (рис. Д.1) чи «Тату Вини» (рис. Д.2)?

Рис. Д.1. Власне тату

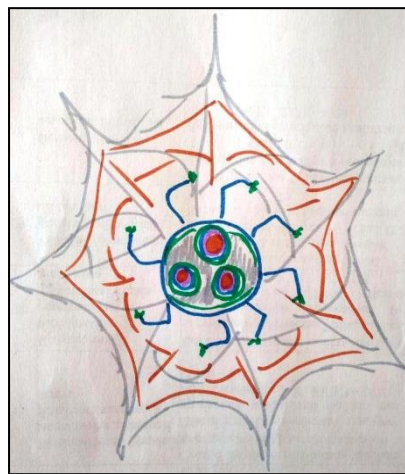

Рис. Д.2. Тату Вини

2_Л.: Хочу розпочати роботу з «Власного тату», тобто, з хорошого малюнку!

3_П.: У вас є хороший і поганий малюнок? У глибинній психології немає категорій «добре – погано».

4_Л.: Так, але людина має і негативний аспект.

5_П.: Іноді і позитивний. Яка різниця в почуттях, коли ви дивитеся на власне тату (рис. Д.1) і тату Вини (рис. Д.2)?

6_Л.: Малюнок «Тату Вини» (рис. Д.2) зображено в темних кольорах, він гнітючий і неприємний. Не хотіла обирати його першим, тому що викликає негативні емоції, а моє тату (рис. Д.1) – сонячне.

7_П.: Вони пов'язані між собою (рис. Д.1 і рис. Д.2)?

8_Л.: Мені не хотілося б ці два малюнки пов'язувати між собою, хоча деякі схожості між ними я помітила.

9_П.: Чи можете показати схожі символи у цих двох малюнках?

10_Л.: На тату Вини зображена замкнута павутина з гостро

спрямованими краями, які прагнуть злитися в коло (рис. Д.2). На цьому малюнку (рис. Д.1) – зображено коло, як сонце.

11_П.: Це прорвана павутина (коло в центрі рис. Д.2)?

11_Л.: Я вважаю, що це щось середнє між павуком, який цю павутину виткав, і кліщем, який заплутався у ній.

11_П.: Вас це лякає?

11_Л.: Мені це огидно.

12_П.: Крайньої необхідності зображувати огидне і страшне не було. Але чомусь саме так намалювалася Вина. Тоді в чому вона полягає? Кому вона «належить»? Павуку, через те, що він зіпсував павутину?

13_Л.: Це – та Вина, яку мені привнесли ззовні. Це хтось, хто хоче мене вкусити і спіймати.

14_П.: Певний натяк на інтим, так би мовити, «спіймати в любовні тенета». Ви можете внести уточнення, або змінити мій текст своїм висловлюванням.

15_Л.: Якщо копнути глибше, то може бути те, що я почула, але на поверхні цього начебто і немає.

16_П.: У чому полягає завдання павука (рис. Д.2)?

17_Л.: Його завдання – навіяти мені, що я не варта чогось, що я недолуга, нічого не розумію і щось не так роблю.

18_П.: Використовуючи камені, поставте тих людей, які причетні до виявлення вашої «недолугості». (*Респондент Л. виставляє камені, фото Д.1*)

19_Тут ми бачимо, що це натяк на утробу (*П. вказує на символ мушлі*), який може бути пов'язаний з мамою, символ зірочки – може означати, що хтось претендує на те, щоб в чомусь бути схожим на вас (*вказує на образ павутини*).

20_Ви так поставили, тому що у вас стільки «хвостиків» (*вказує на гострі кути павутини*)?

20_Л.: Так, я хотіла перекрити ці «хвости».

20_П.: У вас так і в житті – хочете закрити відкриті питання?

Фото Д.1. Модель «Близькі люди»
(доповнено каменями рис. Д.2)

20_Л.: Так, закрити «гостроту питань».

21_П.: Хто вам у цьому допомагає? Є тут *(вказує на камені на фото Д.1)* помічники в досягненні вами гомеостазу?

22_Л.: Звичайно.

23_П.: Конкретизуйте.

23_Л.: Зірочка – відразу подумала про маму, мушля – про тата.

24_П.: Тато виявляв до вас більше материнського тепла, довіри, турботи і розуміння, ніж мама?

25_Л.: Напевно, що це так.

26_П.: Якби я сказала, що вам іноді хотілося бути «народженою татом», то які почуття викликає такий текст?

27_Л.: Я більше схожа на тата, виховувалася його сім'єю. Мені близький його стиль мислення.

28_П.: Шляхом розуміння вас?

29_Л.: Не те, щоб «розумінням мене», скільки його стиль життя близький: просування в науці, написання дисертації – я теж собі таке обрала. Стиль життя мами мені дещо чужий, хоча я розумію, що він дуже хороший і гідний, але явно не мій.

30_П.: Зірочка (як ваш символ) знаходиться поза цією павутиною

(фото Д.1), значить, є відчуження. **31_** Перейдімо до наступних «камінців», що ви можете про них розповісти?

32_Л.: Це були два персоналізованих камені (*вказує на образ зірочки і мушлі, фото Д.1*), інші – це люди, які перекривають кути павутини. Якщо гарненько подумати, то їх можна назвати, але, за великим рахунком, на даний момент – вони безликі.

33_П.: Є темні камінці – тобто, люди, які: вас засмучували, більше або менше (*П. вказує на великий і маленький чорні камінчики, фото Д.1*), викликали напруження (*вказує на червоний камінь, фото Д.1*), дарували спокій (*прозорий біло-золотий камінь, фото Д.1*), більш нейтральні і далекі від вас (*ніжно-блакитний камінь, фото Д.1*), але все-таки знаєте, що вони можуть прикрити чи перекрити гостроту питань. Якщо щось не так, то проговоріть по-своєму.

34_Л.: Ви маєте рацію.

35_П.: Звертає увагу, що цей павук – ніби має очі (*П. вказує на три кружечка, в середині кола, фото Д.1*)?

35_Л.: Ні, це розфарбування його спини.

36_П.: Це павучиха чи павук (рис. Д.2)?

37_Л.: Я не думала над цим. Думаю, що це павук-хлопчик.

38_П.: Якщо павук-хлопчик – тоді у вас не зовсім легкі стосунки з чоловіками. Я запитую про те, чи вам з ними легко і комфортно, чи вони напружують і несуть певний ризик?

39_Л.: Ризику, напевно, немає. Мені просто подобаються чоловіки, які ведуть себе більш емоційно, ніж я, і навіть виглядають більш фемінно, ніж я. Тобто, обов'язково з довгим волоссям, дуже ніжні і поетичного складу душі.

40_П.: Все, що проговорили, властиво вашому батьку?

41_Л.: На вигляд – він не такий, хоча, за характером – досить м'який.

42_П.: Але не ідеал чоловіка, якого ви шукаєте?

43_Л.: Я не хотіла б такого чоловіка, як тато, бо він в побуті важкий, займаючись наукою. Я хочу, щоб мені побут чоловіки забезпечували.

44_П.: Як зараз ті почуття, які ви відчували з дитинства, переносяться на

власне тату (рис. Д.1)? І що ваше тату відображає з того, що ми тільки що розглядали?

45_Л.: Є квіточки (всередині сердечка) – вони можуть бути модифікацією павука, тільки більш безпечною, більш фемінною, більш м'якою і прийнятною. На попередньому малюнку був павук-хлопчик (рис. Д.2), а у квіточок – точно жіноча стать (рис. Д.1).

46_П.: До вашого чоловіка це має відношення? Якщо так, то він павук-квіточка (рис. Г.1), чи павук, зображений на малюнку «Тату Вини» (рис. Д.2)? До якого образу чоловік має більше відношення?

46_Л.: Напевно, чоловік-квіточка.

46_П.: Тобто, насправді тут є відтінок ваших близьких взаємин, зокрема, і чоловіка (*вказує на квіточки всередині сердечка*, рис. Д.1). Про це ви не думали, коли малювали?

46_Л.: Не думала.

46_П.: Тут теж є квіточки. Чим вони відрізняються один від одного (*вказує на квіточки над сердечком і в його середині*, рис. Д.1)?

47_Л.: Вони відображають вихід за межі інтимних взаємин і певне зростання, рух. Знизу зображено коріння. А зверху – я спочатку думала намалювати просто листя, а потім там логічно вийшли квіточки.

48_П.: Якщо вихід, то це натяк на певне самонародження?

49_Л.: Напевно, що це так, я прагну до самореалізації.

50_П.: Тоді, сердечко (рис. Д.1) – більше стосується вашої родини, або ваших глибинних почуттів (*вказує на сердечко і квіточки в ньому*), а це більше до соціуму і результатів досягнень (*вказує на квіточки над серцем*)?

51_Л.: Імовірно, так.

52_П.: Якщо це так, тоді навіщо вам це коло, яке так обмежує (*вказує на жовте коло*, рис. Д.1)? Це захист?

53_Л.: Це тенденція прагнення до сонця; певна соціальна реалізація, гармонія; коло власних інтересів (є величезна кількість сфер, якими я цікавлюся). Тому, це – моя особиста сфера (рис. Д.1).

54_П.: Поки що інтересів ми не бачимо. В поле зору потрапляють коріння (*знизу сердечка*, рис. Д.1), яке символізує зв'язок з батьками, сердечко – це ваш внутрішній світ. 55_Уточніть ще раз, що зображено всередині сердечка?

55_Л.: Спочатку я хотіла намалювати квіточку з багатьма пелюсточками, а потім зрозуміла, що вони можуть вилізти за межі сердечка і намалювала стилізацію французької лілії.

56_П.: Все-таки нам важливо взяти до уваги рис. Д.2. Наскільки цей малюнок (Вини) може обмежувати ваші наміри, реалізацію? Тому що тут теж ніби натяк на круг. Чи можливо, що малюнок «Власне тату» (Д.1) знаходиться перед малюнком «Вини», накриваючи його (рис. Д.3)?

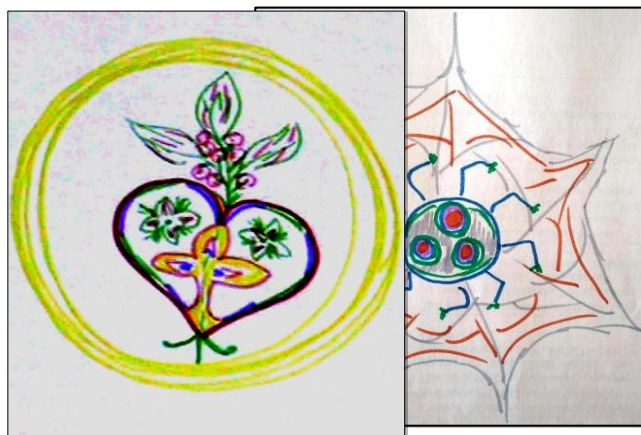

Рис. Д.3. Порівняння рис. Д.1 і рис. Д.2

57_Л.: Може бути. Справа в тому, що я докладаю зусиль, щоб вирівняти павутину у форму кола, це вірне припущення.

58_П.: Особисті зусилля, щоб не було гострих кутів?

58_Л.: І западин, у яких я можу затримуватись.

59_П.: Западин? Тому що тоді ви відчуваєте втрату самої себе? А це вже уколи, звернені на людей («до людей»)?

60_Л.: Це така форма захисту. В принципі, павутина в такій формі і є.

61_П.: Ми змогли вийти: на фемінність батька, що зумовило очікування від чоловіків, що вони будуть «квіточками»; 62_відсутність збігу ідеалу чоловіка і батька. Побачимо, що далі нам покажуть малюнки, які ви дібрали до

рис. 2 «Тату Вина». **63_** Якщо взяти наступний малюнок(рис. Г.4), то бачимо, що є сходинки, просвіт і двері, і напис «Ласкаво просимо до Пекла».

64_Л.: Я взагалі-то нічого не побачила. Уявила, що це просто павутина, чимось зафарбована

65_П.: Коли вдруге в роботі зустрічається павутина, то акцент переноситься на цей образ. Всередині я бачу хрест. Для вас він значущий?

Рис. Д.4. Малюнок
іншого учасника групи

66_Л.: Насправді це не хрестик, а щось недомальоване.

67_П.: Недомальоване вами чи автором?

67_Л.: І автором, але я мала на увазі павука, недомальований павук.

68_П.: Отже, «павук» слід залишив? Це натяк на перший інтимний досвід, тому що павутина, за архетипом, символізує цнотливість.

69_Л.: Дійсно, це значуще. Я зі своєю цнотою носилася, як із «писаною торбою»! Коли стосунки з моїм хлопцем зайшли далеко, і передбачали наявність інтимного життя, я йому сказала, що це станеться тільки після вінчання. Він зітхнув і погодився.

70_П.: Чому акцент ставиться на цнотливості? Моя гіпотеза: доки ви незаймані, доти належите лише своєму батькові. Але, якщо ви узаконите стосунки, то чоловік начебто займе місце батька (є його заміщенням). **71_** Сама позиція – соціальна, але зливається з архаїчною – «має бути все законно, щоб

не бути винною».

72_Л.: Так, все було за правилами: розпис і вінчання. Але все одно, навіть після цього, я ламалася і говорила, що боюсь і не готова до інтиму, відтягувала.

73_П.: Логіка: ви до кінця боролися, щоб належати лише батькові. Тому і є ця мушля (фото Д.1), що символізує батька (з ваших слів).

74_Л.: Найцікавіше, що, коли уже були інтимні стосунки і я народила дитину, нічого не змінилося, і до цього дня живу з почуттям, що моя цнотливість нікуди не поділася і залишається зі мною і зараз.

75_П.: Ви прирівнялась до Діви Марії, яка народила Ісуса Христа, не втративши цнотливості. Ось так працює захист.

76_Л.: Я уявляю, що насправді нічого не порвалося і збереглася моя невинність.

77_П.: Чоловік доступ до тіла мав за розкладом і в особливих випадках?

78_Л.: Він мене умовив, сказавши такий текст, який зняв мою Вину перед тим, що має статися.

79_П.: Що він сказав? Хоча, це вже ваш текст.

80_Л.: Він сказав, що буде не боляче, тому що до мене у нього були цнотливі, і нікому з них не було боляче. Я подумала, що це добре, адже людина знає, що робить.

81_П.: Отже, вся лірика відсунулася на задній план. Вам головне техніка, щоб не боляче і щоб якимось чином не порушити цнотливість?! У такий спосіб, ви знімаєте Вину перед батьком і перед собою.

82_Л.: Не знаю. Мені важливий професіоналізм у всіх сферах.

83_П.: Вся ваша захисна система працює на те, що «все на місці, включаючи фізичну відданість батькові». Коли ви це розповідаєте, я навіть (лише тепер) згадала, вашу участь в одній із груп, що я проводила. Ви приїжджали в м. Черкаси разом зі своїм батьком (а не з чоловіком). Тоді я не знала і подумала, що ви любовна пара!

Л. (сміється): Не тільки ви так думаєте! Усі, хто нас бачить.

84_П.: Дуже цікаво: вдруге образ павутини нам показав, що справді психіка забезпечує все необхідне, бажане, але захист працює не лише на просоціальне, а й на несвідоме. Ви обрали цей малюнок (рис. Д.4), тому що хотіли пройти вище по цих сходах, досягти успіху?

85_Л.: Цей малюнок для мене значущий, тому що я зраділа, коли побачила павутину. Сходинок, якщо їх вже намалювали, то куди їх подіти?!

86_П.: Все-таки, крім павутини ви бачили, що є двері, простір, перспектива?

86_Л.: Так, але могло б їх і не бути. Пріоритет за павутиною!

87_П.: Ось як психіка розставляє акценти! Якщо те, що ви незаймані, накладало відбиток на чоловіка, можливо, він повинен був вас заохочувати, показувати вашу особливу платонічну цінність?

88_Л.: Я вважала, що це повинно бути само собою – і не інакше!

89_П.: На наступному малюнку ми знову бачимо павутину (рис. Д.5).

89_Л.: Я дуже зраділа, коли серед репродукцій побачила цей малюнок!

90_П.: У тому, що ви говорили, про відчуття невтраченої цнотливості, криється ще один нюанс: не визнання чуттєвих стосунків між батьком і матір'ю.

91_Л.: Це так, зокрема, вони уже розлучені і досить давно. Жодна зі сторін не говорила, що у них були надчуттєві стосунки.

92_П.: Підтекст такий, що батько лише ваш, духовно, душею, і що ви теж душею лише його, чиста і незаймана, незалежно ні від чого. Думаю, що батько вас так і сприймає. Бачачи, як він ніжно, дбайливо до вас ставився – це важко забути!

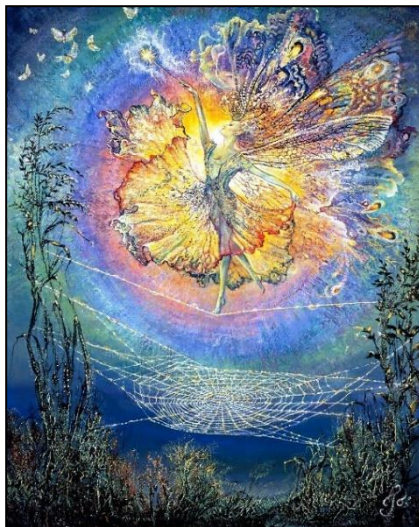

Рис. Д.5. Д. Волл
«Шовкові заклинання»

93_Л.: Він і зараз думає, що я маленька. Що ж тут дивного?

94_П.: Маленька, чиста і незаймана. Верхня частина малюнка, думаю, звернула вашу увагу (*вказує на жіночу фігуру, яка стоїть на павутині*, рис. Г.5)?

94_Л.: Так, але знову-таки більший акцент – на павутину.

94_П.: Один малюнок мажорний (рис. Д.5), а інший (рис. Д.6) – мінорний. Що ви самі сказали б про цей малюнок (рис. Д.6), адже ви його обрали чомусь?

Рис. Д.6. Малюнок іншого учасника групи

95_Л.: Заміж я вийшла рано, і у мене були ідеалістичні уявлення, як все повинно бути. Тобто, заміж повинна виходити цнотливою, ніколи не

зраджувати чоловіка, і не робити аборти. Але так склалося, що я ще вчилася, коли дізналася про вагітність. Вирішила порадитися з чоловіком, який чітко дав зрозуміти, що зручніше зробити аборт. Все це було для мене травматичним досвідом. Виходить, що я зрадила свої принципи. Тепер я не хороша дівчинка, а погана.

96_П.: Поки що ми ведемо аналіз, виходячи з павутини, яка була на малюнку «Тату Вина» (рис. Д.2). І постійно причетні до геніталій. А ці чорні руки (рис. Д.6) – можна з ними не рахуватися?

97_Л.: Ні, вони не важливі.

98_П.: Наступний малюнок теж символізує утробу (рис. Д.7). Хоча цікаво, тут падає тінь, яка відображає тріщини. Чому обрали цей малюнок?

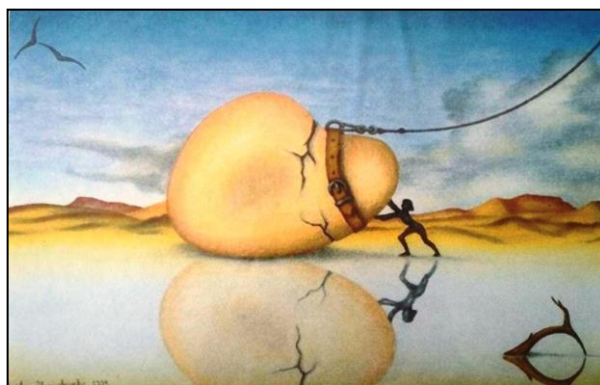

Рис. Д.7. Автор і назва малюнку невідомі

99_Л.: Жінка – це я, яка штовхає вантаж величезних проблем і турбот. Він занадто важкий для рук, але рухати ж потрібно!

100_П.: Куди це веде (*показує на повідець*, рис. Д.7)?

101_Л.: Я хотіла навіть не обирати цей малюнок, лише через цей повідець. Тому що він фіксує, і ускладнює рух яйця – це абсолютно не потрібно!

102_П.: Якщо не потрібно, ви могли б перевернути малюнок і обійтися без повідця (рис. Д.7а).

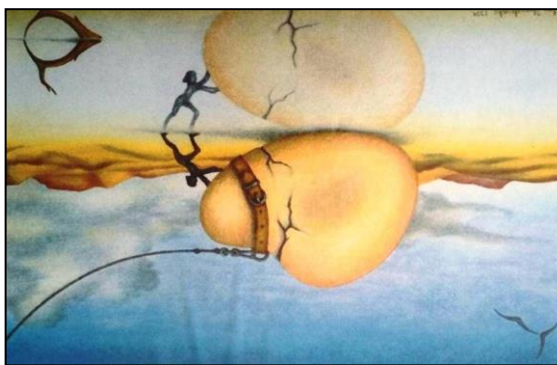

Рис. Д.7а Перевернене зображення рис. Д.7

103_Л.: Коли ви перевернули малюнок,я побачила, що це не ідентичне зображення верхньої частини малюнка, а зовсім інше.

104_П.: Ви могли б перевернути, але ось це (*вказує на фрагмент зверху, зліва, рис. Д.7а*) – нібисимвол «не дітородного» батька, це лише натяк на утробу. І навіть мушля (фото Д.1) за розміром відповідна цьому зображенню (фото Д.2). **105_** Ви повинні йти своєю дорогою, але існує пуповина, зв'язок з батьком. Ви рухаєтеся якомога далі від сім'ї, але це не можливо. Дуже сильний кровний зв'язок. Психологи недооцінюють архаїчні можливості психіки в можливостях візуалізації змісту психічного. **106_** Батько раптом має всі якості фемінності (тобто заміщення матері), і виходить, що по життю чоловіки повинні бути схожими на нього – сила механізму перенесення і заміщення.

Фото Д.2. Мушля (із фото Д.1) вмістилась у супутній образ

107_ На наступному малюнку (рис. Д.8) ми бачимо: якщо з батьком у вас сердечко пульсуюче, живе, то, що відбувається, за межами стосунків з ним?

Рис. Д.8. Автор невідомий, «Чоловіче серце»

108_Л.: Коли ми розлучилися з першим чоловіком, то все це перетворилося на камінь! Другий чоловік – емоційно холодний, дуже логічний...

109_П.: А де ж тоді «фемінність», за якою ви готові слідувати?

109_Л.: У нього м'які манери, він – білявий, блакитноокий, але емоційно він не фемінний.

110_П.: Хто може зрівнятися з вашим батьком?! Тобто, пріоритети ви всі обійшли, знайшли з манірним зовнішнім виглядом, але щоб батько залишався неперевершеним?

111_Л.: Тато, до речі, який би чоловік біля мене не був, завжди був ним незадоволений. То він недостатньо гарний, то недостатньо розумний, або взагалі мені не підходить. Тато негативно був налаштований до мого першого чоловіка, ще більш негативно до другого, а, коли почалися чергові взаємини втретє – я на рік перестала спілкуватися з ним взагалі.

112_П.: Як це можна назвати: «Я расту, чи зрію, як жінка, і розумію, що таке ставлення до тата мене пригальмовує в чоловічо-жіночих стосунках, і тому я віддаляюся»?

113_Л.: Просто, коли я почула, що і третій не такий, зрозуміла, що маю право на власний вибір.

114_П.: Як охороняєте своє рішення! На наступному малюнку ми чомусь бачимо подібне – Сізіфову працю – рис. Д.9 (зрівняйте з рис. Д.7). Як ви

назвали б цей малюнок?

Рис. Д.9. Малюнок іншого учасника групи

115_Л.: Це продовження серії малюнків про камінь. На цьому малюнку я не побачила, що там чоловік (рис. Д.8). Я робила підбірку малюнків про себе, тобто, жінку і камінь.

116_П.: Тобто, тут він тягне камінь на гору (рис. Д.8), а тут (рис. Д.9) вона його штовхає. Такий стан стосується всіх шлюбів, чи лише окремих?

117_Л.: Це стосується не лише шлюбів. Це незмінно – величезна кількість справ і проблем. Коли я себе обманюю, що якщо у мене буде менше справ, то мені буде не легше, то я знаходжу собі стільки справ, щоб їх неможливо було взагалі рухати далі.

118_П.: У вас закладена тенденція самопокарання. Фактично, це теж самопокарання (рис. Д.6-Д.9), тут самовдоволення (рис. Д.5) – «я красива і незаймана» – це те, що вам притаманне незалежно від обставин. Це наслідки такого «оранжерейного» ставлення батька до вас. Коли є почуття Вини, є і тенденція до самопокарання. В цьому і полягає архаїзм Вини, який посилює онтологічні надбання.**119_** Наступний малюнок (рис. Д.10), що скажете про нього?

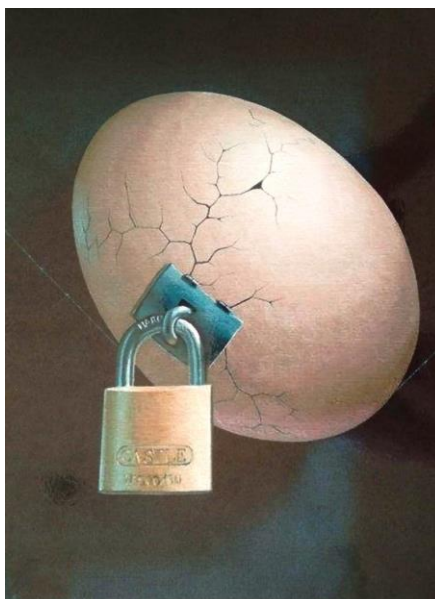

Рис. Д.10. Автор і назва
невідомі

120_Л.: У мене цей малюнок знову про камінь, яйце, у якому вхід (і вихід) закритий.

121_П.: Якщо ви до цього каменю не причетні, тоді дивно, чому його обрали. Якщо причетна, значить, є тенденція «повернення в утробу».

122_ Якщо у дорослих людей така тенденція зберігається, тоді це тенденція «до психологічного омертвіння». **123_** І тому власний потенціал ви самі можете пригальмовувати. Тому велика його частина у вас, ніби «під замком». Чи відчуваєте ви, що можете на багато більше?

124_Л.: Відчуваю це впродовж цього року, коли тато перестав кликати до себе додому, писати разом з ним мені дисертацію. Я йому сказала, що можу сама, після чого у мене стався хороший прорив у роботі.

125_П.: Тобто, тато, при всій благодаті, умовно кажучи, і пригальмовує єднання з ним?

126_Л.: Це певна конкуренція, тому що він себе вважає генієм в усіх відношеннях, а я повинна б це підтвердити.

127_П.: Тут ми бачимо певну суперечність. З одного боку – тато і я, як єдине ціле, а з іншого – необхідність сепарування, тобто, встановлення демаркативної межі. Тому, з одного боку, ця автономія плідна, але, з іншого, –

сумнівається, чи зрушите ви самі цей камінь (рис. Д.7а)?! **128_** Дуже вам хотілося б зробити це самостійно. Тобто, знайти себе і самонародитися. В цьому і є суперечність. Залипання на татові затримує вас в інфантилізмі (дитинстві), в неможливості реалізувати власні ідеї та потенціал. Чи немає відчуття, що ви «тягнете пуповину», яка зв'язує вашу активність?

129_Л.: З дитинства я знала, що тато дуже розумний, талановитий. Мені було цікаво з ним спілкуватися. Завжди було так, що він говорив «я тобі все допоможу і напишу». Раніше я це все сприймала, що дійсно це класно. Потім почала розуміти, що у мене можуть бути свої ідеї, і, можливо, не гірші ніж татові.

130_П.: З одного боку, ви – його породження, а з іншого, ви – не гірші за нього. Оскільки ви ростете, вам хочеться, щоб тато дивився на вас з благоговінням, бажаєте підкорити тата власними успіхами. У вас благі наміри, тільки з цим усім треба розібратися, а не залишатися у внутрішньоутробному (ненародженому) стані (рис. Д.10), що, між іншим, і пояснює стабілізоване відчуття цнотливості. Сказане вище, може зумовити розчарування у власному чоловікові! Адже він повинен не лише замінити тата, але і бути трохи кращим, щоб компенсувати і винагородити вас за те, що ви відійшли від тата заради нього.

131_Л.: Мої теперішні стосунки точно трохи кращі. Він вважає, що я геній в усіх відношеннях. Таке визнання дає мені приплив енергії.

132_П.: Бажаю, щоб це було на довго і назавжди. **133_** Але зона ризику все ж є. Тому що, якщо, за словами чоловіка, ви – геній, то куди рухатися далі?!

134_Л.: Я навпаки хочу зробити так, щоб було ще більше похвали!

135_П.: Знову-таки чергуються мажорні і мінорні малюнки (рис. Д.11). Що означає цей малюнок, після такого «мажорного матеріалу»?

Рис. Д.11. Автор невідомий, «Шахова фігура»

135_Л.: Для мене це мажорний малюнок (рис. Д.11)! Він про єднання і подолання труднощів.

135_П.: Будь ласка, покажіть, в чому єднання і подолання?

136_Л.: Чоловік на межі своїх можливостей кидає «нитку сподівань» жінці, яка сумує. У цій картинці я побачила свої стосунки, тому що я була сумною і втраченою. Мені саме підходило до 40 років. Я вирішила, що якщо з'явилися зморшки, то життя скінчилося. Нічого цікавого і романтичного не станеться, але воно взяло і сталося.

137_П.: Ви не бачите в якому стані чоловік (рис. Д.11)? Ви говорите про себе, але не бачите в якому стані він, який ще знаходить сили на «гілку сподівань»?

138_Л.: Йому було важко, адже я порушила певну його цілісність.

139_П.: Важко, що він кинув «вудку» до такої жінки?

139_Л.: Ні, у нього свої обставини. Життя на межі певних можливостей.

140_П.: Можна метафорично сказати, що «зустрілися дві самотності, або два нещастя»?

141_Л.: Звичайно, можна. Тому що у мене були свої аспекти, у нього – інші. Я зрозуміла, де можу його підтримати.

142_П.: Його страждання перевершують страждання жінки (П. вказує на чоловічу і жіночу фігури, рис. Д.11)?

142_Л.: Звичайно.

143_П.: Вона самотня, а він – стражденний, ще й прикутий, тому що це ніби шахова фігурка. Цей чоловік зняв замок з яйця (рис. Д.10)?

144_Л.: Я думаю, що так.

145_П.: І для вас це було ніби самонародження в жіночому аспекті. Ви заплющуєте очі, чи вистачає свого нещастя, і радієте інтиму (рис. Д.12), і не проникаєтесь його незгодами?

Рис. Д.12. Р. Магрітт «Закохані»

146_Л.: На ранніх етапах наших взаємин, ми завантажували один одного особистою інформацією, а зараз ця ситуація вирівнялася, і ми гладимо один одного «за шерстю».

147_П.: Тут, на рис. Д.12, є зона ризику стосунків, тому що ви не дуже прочитуете один одного. Це на певний час може бути позитивним взаємно з'єднувальним аспектом таких стосунків, за параметрами чуттєвості...

148_Л.: Так, я думаю, що зараз між нами, це проміжний етап взаємин, і має бути по-іншому.

149_П.: Чи не відчуваєте ви, що втомлюєтеся надавати жвавості цим стосункам?

149_Л.: Більше він надає стосункам жвавості. У нас бувають розставання, а потім ми знову з'їжджаємося і знову активність.

150_П.: Чи відомо батькові певні складнощі стосунків цієї діади (рис. Д.12)?

151_Л.: Батько з самого початку бачив ці складнощі, і проговорював.

Коли він дізнався, що ми почали жити разом, то був незадоволений і чітко висловлював своє негативне ставлення. Я послухала це кілька разів, і вирішила зовсім з ним не спілкуватися.

152_П.: Тобто, ви пожертвували батьком. Йому була відома ця «картинка» (рис. Д.11), в її семантичному полі?

153_Л.: Для нього була відома частина цієї «картинки». З приводу перекидання нитки, напевно, ні. Тато хоче, щоб у мене було все добре і легко, а тут були очевидні проблеми, і він не хотів, щоб я їх вирішувала і ними себе навантажувала.

154_П.: У такому разі, ви навантажили батька проблемами? Віддали пріоритет цій людині (рис. Д.11, рис. Д.12).

155_Л.: Так.

156_П.: Наступний малюнок (рис. Д.13), знову внутрішньоутробний стан. Що нам розповідає цей малюнок?

Рис. Д.13. Д. Хо «До народження»

157_Л.: Цей малюнок передає акт взаємодії з мамою.

158_П.: Побудуйте розповідь, у вільному форматі.

159_Л.: Мама завжди вважала себе дуже слабкою і вмираючою. Тато з дня на день вважав, що у неї сил взагалі ні на що не вистачить. Вся сім'я молилася, щоб я дожила до двох років, потім, мовляв, легше виховувати. Мамі, в період молодості, було складно, а потім, в більш зрілому періоді, вона

увійшла в силу, і зараз їй 65 років, вона чудово себе почуває і нічим особливо не хворіє. Але, на момент шлюбу з батьком і мого народження, були певні труднощі.

160_П.: Труднощі у взаєминах?

160_Л.: Ні, пов'язаних зі здоров'ям. Я народилася семимісячною, мало важила, через це дуже довго виходжували. Потім мене застудили, і я заробила дуже важке запалення легенів. Період дитинства у мене був складним.

161_П.: На цьому малюнку (рис. Д.13) ми бачимо загрозу для життя дитини.

162_Л.: Мати батька сказала, що досить знущатися над дитиною, і мало не в наказовому порядку мене відібрала, і з трьох років я жила з бабусею і дідусем. Мама з татом відвідували мене раз у два тижні.

163_П.: Що ви сказали б з приводу того, що батьки більше були зайняті власними відносинами.

163_Л.: Я не пам'ятаю. У тата були проблеми на роботі. Він ніяк не міг отримати посаду психіатра, тому доводилося працювати спочатку по селах. Потім, все-таки домогся підвищення, отримав квартиру і перевіз мене туди.

164_П.: Тобто, можна думати, що ви цю людину розуміли (*П. вказує на чоловічу фігуру*, рис. Д.11), адже пройшли через жорна певних проблем?

165_Л.: Так, саме так, я відчула душевну близькість.

166_П.: Тут теж пристуній натяк на утробу. Отже, тепер ваш чоловік заміщає вам маму і тата?

167_Л.: Так, і це нелегка місія.

168_П.: Що зображено на наступному малюнку (рис. Д.14)?

169_Л.: Малюнки я вибудовувала за логікою історичного розвитку. Тобто, це було про загрозу життю маленької дитини (як продовження рис. Д.13).

170_П.: Це продовження рис. Д.13?

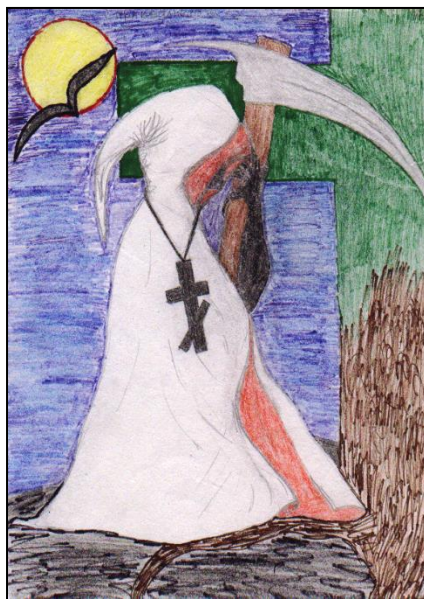

Рис. Д.14. Малюнок
іншого учасника групи

171_Л.: Для мене цей малюнок про смерть і про дещо особисте. Бо начебто як цього і не було насправді, відбувалося дещо театралізовано: в каптурі, з атрибутикою повного місяця.

172_П.: Тобто, це один із способів виходу з драматичної ситуації, через таку метафоризацію. Можливо, зараз це один із способів вашого єднання з партнером.

173_Л.: Ні, він людина мистецтва – музикант, режисер, і любить обігравати ситуації про смерть. Вони у нього були актуалізовані до зустрічі зі мною. По суті, я йому повернула радість життя, бо він сидів повністю у цій «темі».

174_П.: Якщо це так, то є його внесок у те, що він таку драму переживає (вказує на чоловічу фігуру, рис. Д.11). Він сам себе ж занурює в такий послаблений стан.

175_Л.: Так, звичайно, він майстер згущення фарб.

176_П.: Він хотів відчувати в повній мірі ці почуття?

176_Л.: Хотів, тому що йому це потрібно для його творчості. У мене амбіції в одній галузі, у нього – в іншій. Він хоче зняти або написати щось таке, що вразило б світ.

177_П.: Нашою милою і красивою Л., чомусь все-таки заволодіває дитинство, і вона чекає, коли ж прийде її тато і забере з цієї благодаті (рис. Д.15). Як відгукуються почуття у вас? **178_Розкажіть самі, чому з'явився цей малюнок, та ще й в ролі заключного?**

Рис. Д.15. Малюнок іншого учасника групи

179_Л.: Я обрала його першим, але потім впорядковувала малюнки і поклала насамкінець. Цей малюнок передає ситуацію з мого дитинства, коли я з мазохістичною завзятістю переписувала зошит, якщо робила помилку.

180_П.: До знемоги – правильно і добре, і щоб помилка ніби зникла?

181_Л.: І ось мені дотепер властиве прагнення сховатися під стіл, навіть в дорослому віці. Коли щось не так, мені хочеться залізти в якусь коробку, або скрутитися колобочком, пересидіти в темряві. Після цього, я можу вийти звідти і далі щось робити.

182_П.: Кому з трьох чоловіків відомо таке ваше прагнення «залазити під стіл»?

183_Л.: Останньому чоловікові, це не те, що відомо, просто, внаслідок специфіки його занять, він зчитує мої стани, навіть без цього «столу».

184_П.: Тоді, ви йдете в унісон зі специфікою його занять. Тобто, ви «знайшли один одного».

185_Л.: Так, він дуже цікавиться емоціями людей, не боїться розбиратися в природі їхніх негативних виявів. У нього дуже хороші

психологічні здібності, без наявності відповідної освіти.

186_П.: Що ви самі собі сказали б, як Л., яка в третьому шлюбі, але до цих пір може западати в депресивні стани (рис. Д.15)?

187_Л.: Як добре, що є, кому втішити.

188_П.: Значить, ви зійшлися, бо взаємно втішили (і втішаєте) один одного?

189_Л.: Так. Насправді там (у чоловіка) вся сім'я – «на втіхах». Його мама і тато мені дуже до душі. Якщо у нас з чоловіком виникають конфлікти, то його батьки готові звинуватити кого завгодно, але тільки не мене, і стати на мій захист.

190_П.: Тобто, сім'я зацікавлена, щоб ви були його дружиною?

190_Л.: Так.

191_П.: Він, за родом своєї діяльності, не проти бути винним.

192_Л.: Він з самого початку винен у всьому.

193_П.: Виявляється, що вам не хотілося бути винуватою перед батьком, через це – ілюзія цнотливості, яка так і слідувала за вами. І зараз поряд партнер, який схильний брати вину на себе. **194_П.** Ваш чоловік, від хворобливості почуття вини, пішов у сферу мистецтва, коли переживання та емоції він навіть доводить «до краю». Але ж це ризик взагалі для життя? Ми на цьому малюнку бачили, що є ризик для життя (рис. Д.11). Вам не страшно за нього?

195_Л.: Ви праві, так і було. Разом з тим, я знаю, що моя поява в його житті ці ризики мінімізувала. Спасибі Вам, за таку продуктивну і дуже цікаву роботу, яка дозволяє більш реалістично подивитись на себе, партнера, і ситуацію загалом. Розуміння надає силу і можливість вибору. Дуже дякую.

Додаток Д.1

**Структурно-семантичний аналіз діагностико-корекційної роботи з
респондентом Л.**

Таблиця Д.1

№ к-та	Семантика комунікатів психолога і респондента (ім'я психолога і респондента позначені першою літерою)
1	Уточнююче запитання
2	Л. прояснює к-т 1
3	Комунікат П. спрямований на визначення обізнаності Л. про метод АСПП
4	Відповідь Л. свідчить про її недовіру до людей
5	Прояснююче запитання П.
6	Л. прояснює к-т 5 та уточнює, що рис. Д.2 пов'язаний з негативними емоціями
7	П. ставить уточнююче запитання стосовно конкретизації респондентом у переживанні почуттів, що викликає рис. Д.2
8	Л. уходить від прямої відповіді, що вказує на емотивну значущість для неї даної проблеми
9	Прояснююче запитання П.
10	Л. прояснює к-т 9
11	Уточнююче запитання – відповідь
12	Прояснююче запитання П. допомагає Л. усвідомити власні почуття
13	Слова Л. вказують на те, що почуття провини пов'язане з партнером
14	П. висловлює гіпотезу про наявність взаємозв'язку почуття провини з інтимною сферою життя
15	Л. дає захист, хоча і не заперечує к-т 14
16	Уточнююче запитання П.
17	Відповідь Л. вказує на наявність почуття меншовартості
18	П. за допомогою каменів зондує причетність близьких людей до формування почуття меншовартості у Л.

Продовження таблиці Д.1

19	П. констатує наявність тенденції повернення в утробу
20	Уточнююче запитання – відповідь
21	П. опосередковано прояснює взаємини Н. з батьками
22	Л. прояснює к-т 21
23	Уточнююче запитання – відповідь
24	П. висловлює гіпотезу про наявність залежності від батька, що підтверджується к-том 25
26	П. опосередковано зондує взаємини Л. з батьком
27	Л. говорить про єднання із батьком
28	Уточнююче запитання П.
29	Відповідь Л. свідчить про наявність конкуренції у відносинах з матір'ю
30	П. висловлює гіпотезу про демаркацію Л. від матері
31	П. прояснює співвіднесеність Л. з іншими елементами опрідметненої моделі (камінцями)
32	Л. дає поверхневу інтерпретацію моделі, лише з врахуванням того, що бачить
33	П. висловлює гіпотезу про те, що відноситься до оточення з недовірою, але розраховує на їх допомогу, що підтверджується к-том 34
35	Уточнююче запитання – відповідь
36	П. опосередковано прояснює співвіднесеність Л. з образом павука на рис. Д.2
37	Л. зазначає, що павук – це чоловіча фігура
38	П. висловлює гіпотезу про дистанціювання Л. лібідних партнерів
39	Слова Л. свідчать про те, що у взаєминах з партнером вона займає позицію чоловіка

Продовження таблиці Д.1

40	П. висловлює гіпотезу про те, що переносить образ батька на партнера
41	Л. підтверджує гіпотезу П.
42	Комунікат П. спрямований на конкретизацію респондентом ідеалізації образ батька
43	Відповідь Л. вказує на її ідентифікацію з батьком
44	П. прояснює особистісну (індивідуалізовану) значущість рис. Д.1 для Л.
45	Л. говорить про те, що рис. Д.1 є відображенням її взаємин із партнером
46	Уточнююче запитання – відповідь
48	П. висловлює гіпотезу про прагнення Л. до самонародження, що підтверджується к-ми 47, 49
50	П. прояснює співвіднесеність рис. Д.1 з Л. та її оточенням
51	Л. прояснює к-т 50
52	П. опосередковано вказує Л. на блокування її внутрішнього потенціалу, що підтверджується к-том 53
54	П. говорить про наявність едіпальної залежності у Л.
55	Прояснююче запитання – відповідь
56	П. зондує внесок Л. у блокування власного потенціалу
57	Висловлювання Л. підтверджує к-т 56
58	Уточнююче запитання – відповідь
59	П. говорить про неприйняття Л. самої себе
60	Л. включає захист, але і не заперечує к-т 59
61	П. вказує Л. на її тенденцію проекції образу батька на партнера
62	П. проговорює внутрішні суперечності Л.
63	П. ініціює перехід до наступного малюнка (рис Д.4)
64	Л. прояснює зміст рис. Д.4

65	Психоаналітичний коментар П.
66	Л. конкретизує образи рис. Д.4
67	Уточнююче запитання – відповідь
68	П. висловлює гіпотезу про значущість минулого інтимного досвіду Л.
69	Л. підтверджує к-т 68
70	П. акцентує увагу на залежності Л. від батька
71	П. говорить про наявність почуття провини у Л.
72	Л. підтверджує к-т 71
73	Узагальнюючо-інтерпретаційний коментар П.
74	Слова Л. свідчать про її прагнення єднання з батьком
75	П. вказує Л. на відступи від реальності, що підтверджується к-том 76
77	Уточнююче запитання П.
78	Висловлювання Л. свідчать про бажання бути невинною для батька
79	Прояснююче запитання П.
80	Л. прояснює к-т 79
81	П. вказує Л. на її залежність від батька та прагнення до єднання з ним
82	Л. уникає прямої відповіді на к-т 81, що свідчить про емотивну значущість даної проблеми
83	Психоінтерпретаційний коментар П.
84	П. прояснює співвіднесеність Л. з рис. Д.4
85	Л. робить акцент на значущості її невинності у стосунках із батьком
86	Уточнююче запитання – відповідь
87	П. висловлює гіпотезу про те, що Л. покладає на партнера психотерапевтичні функції
88	Л. підтверджує гіпотезу П.
89	Прояснююче запитання – відповідь

Продовження таблиці Д.1

90	Відповідь Л. засвідчує лібідні почуття до батька та відсторонення фігури матері
91	Л. погоджується із к-том 90
92	П. вказує Л. на її інфантильну позицію у відносинах з батьком, що підтверджується к-том 93
94	Уточнююче запитання – відповідь
95	Висловлювання Л. вказує на наявність почуття провини перед батьком та самою собою
96	П. звертає увагу Л. на взаємозв'язок негативних почуттів із сферою інтимних стосунків
97	Л. підтверджує к-т 96
98	П. за допомогою рис. Д.7 ініціює Л. до самоаналізу
99	Слова Л. свідчать про обтяженість особистісною проблемою
100	Прояснююче запитання П.
101	Л. говорить про вплив залежності від батьків – блокування власного потенціалу
102	П. прояснює емотивну значущість рис. Д.7 для Л.
103	Відповідь Л. вказує на емотивну значущість (травмівні переживання) для неї даної проблеми
104	П. говорить про тенденцію «повернення в утробу»
105	П. вказує на вплив едіпальної залежності на життя Л.
106	П. звертає увагу Л. на її тенденцію перенесення образу батька на партнера
107	П. контекстно прояснює взаємини Л. з партнером
108	Л. констатує тенденцію чуттєвого роз'єднання з інтимним партнером
109	Уточнююче запитання – відповідь
110	П. говорить Л. про її ідеалізацію образу батька

Продовження таблиці Д.1

111	Висловлювання Л. свідчать про конкурентні відносини батька з її інтимним партнером
112	П. опосередковано звертає увагу Л. на вплив залежності від батька на блокування її інтимної сфери
113	Л. говорить про бажання демаркуватися від батька
114	П. прояснює зміст рис. Д.9
115	Слова Л. свідчать про її обтяженість почуттям провини
116	Уточнююче запитання П.
118	П. акцентує увагу Л. на її тенденцію до самопокарання, що підтверджується к-том 117
119	П. ініціює перехід до наступного малюнка (рис. Д.10)
120	Відповідь Л. вказує на блокування самореалізації
121	П. звертає увагу Л. на її тенденцію «повернення в утробу»
122	П. вказує на тенденцію Л. до «психологічного омертвіння»
123	П. робить акцент на впливу залежності від батька – блокування внутрішнього потенціалу
124	Л. підтверджує к-т 123
125	П. висловлює гіпотезу про дистанціювання батьком Л.
126	Л. підтверджує к-т 125
127	П. проговорює внутрішні суперечності Л. (бажання єднання з батьком та, водночас, демаркуватися від нього)
128	П. говорить про прагнення Л. до самонародження
129	Л. погоджується із к-том 128
130	Узагальнюючо-інтерпретаційний коментар П.
131	Л. говорить про позитивну динаміку у відносинах з партнером
132	П. підтримує Л.
133	П. говорить про зони ризик у відносинах Л. з партнером
135	Уточнююче запитання – відповідь

Продовження таблиці Д.1

136	Висловлювання Л. свідчать про покладання на партнера психотерапевтичної функції, що підтверджується к-ми 140, 141
137	П. опосередковано вказує Л. на її центрації на собі та власних бажаннях
138	Л. підтверджує к-т 137
139	Уточнююче запитання – відповідь
142	Прояснююче запитання – відповідь
143	П. опосередковано вказує Л. на виконання партнером ролі психотерапевта
144	Л. підтверджує к-т 144
145	П. констатує центрацію Л. на власних бажаннях у відносинах з партнером
146	Л. погоджується з к-том 145
147	П. проговорює зони ризику у стосунках Л. з партнером
148	Л. погоджується з к-том 147
149	Уточнююче запитання – відповідь
150	П. зондує причетність батька до відносин Л. із партнером
151	Л. говорить про бажання демаркування від батька
152	П. опосередковано прояснює причетність батька до особистісних проблем Л.
153	Л. прояснює к-т 152
154	П. контекстно говорить про інфантильну позицію Л. у відносинах з батьком, що підтверджується к-том 155
156	П., враховуючи архетипну символіку малюнку, вказує на тенденцію повернення в утробу
157	Слова Л. вказують на значущість її взаємин із матір'ю
158	П. за допомогою психодраматичного елементу ініціює Л. до самоаналізу

Продовження таблиці Д.1

159	Висловлювання Л. свідчать про наявність почуття образи на матір
160	Уточнююче запитання – відповідь
161	П. контекстно прояснює співвіднесеність рис. Д.13 із Л.
162	Відповідь Л. говорить про наявність образи на батьків
163	Прояснююче запитання – відповідь
164	П. звертає увагу Л. на відсутність чуттєвого єднання з партнером
165	Л. погоджується з к-том 164
166	П. висловлює гіпотезу, що партнером є заміщуючим об'єктом батьків
167	Л. підтверджує гіпотезу П.
168	П. прояснює зміст рис. Д.14
169	Відповідь Н. вказує на емотивну значущість (травмівні переживання) для неї подій дитинства
170	Уточнююче запитання П.
171	Слова Л. вказують на її відступи від реальності
172	П. робить акцент на єднанні Л. з партнером через драматизм життя
173	Л. заперечує к-т 172 та доповнює, була психотерапевтом для партнера
174	П. висловлює гіпотезу про внесок партнера у власний драматизм життя, що підтверджується к-том 175
176	Уточнююче запитання – відповідь
177	П. вказує на тенденцію Л. займати інфантильну позицію по життю
178	П. з'ясовує співвіднесеність рис. Д.15 з Л.
179	Відповідь Л. свідчить про прагнення до ідеалу та самопокарання за недосягнення його
180	Уточнююче запитання П.
181	Слова Л. вказують про її тенденцію «повернення в утробу» як спосіб уникнення проблем

182	П. зондує відносини Л. з партнером
183	Л. говорить про єднання з партнером у стані «сховатися під столом»
184	П. говорить про покладання Л. на партнера ролі психотерапевта, що підтверджується к-том 185
186	П. ініціює Л. до саморефлексії
187	Слова Л. свідчать про наявність інфантилізму її поведінці
188	П. говорить про єднання Л. з партнером через функції психотерапевта один для одного
189	Л. підтверджує к-т 188
190	Уточнююче запитання – відповідь
191	П. акцентує увагу Л. на тенденцію її партнера бути завжди винним, що підтверджується к-том 192
193	П. говорить Л. про перекладання власного почуття провини на партнера
194	Узагальнюючо-інтерпретаційний коментар П.
195	Відповідь Л. засвідчує наявність психокорекційного ефекту

Додаток Д.2

**Семантика узагальнених означень комунікатів глибинно-
корекційної роботи з протагоністом Л.**

Таблиця Д.2

№ п.п.	Назва комунікатів психолога та протагоніста	№ комунікатів
1	Почуття провини	13-14, 71-72, 95, 115
2	Інфантилізм	92-93, 134, 154, 155, 177, 187
3	Відступи від реальності	75-76, 171
4	Едіпальна залежність	54, 105
5	Єднання з батьком	27, 40, 43, 74, 81, 90, 91
6	Тенденція «повернення в утробу»	19, 104, 121, 156, 181, 183
7	Тенденція до самопокарання	117-118, 179
8	Психологічне омертвіння	122
9	Ідеалізація образу батька	42, 110
10	Уточнюючі запитання психолога	1,7, 11, 16, 20. 23, 28, 35, 46, 58, 67, 77, 86, 94, 109, 116, 135, 139, 149, 160, 170, 176, 180, 190
11	Внутрішні суперечності	33-34, 62, 127
12	Блокування реалізації внутрішнього потенціалу	52-53, 56-57, 99, 101, 120, 123-124
13	Окреслення зон ризику	133, 147-148
14	Психолог актуалізує роботу респондента з малюнком	84, 98, 102, 114, 119, 161, 168, 178
15	Прояснювальні запитання	5, 9, 55, 79, 89, 100, 142, 163
16	Саморефлексія	12, 103, 158, 186

Продовження таблиці Д.2

17	Руйнування стосунків з оточенням	4
18	Психоаналітичний коментар психолога	65
19	Почуття меншовартості	17
20	Інтерпретаційний коментар психолога	73, 83, 130, 194
21	Залежність від батька	24-25, 70, 111
22	Відчуження матері	29-30
23	Гіпотези психолога	68, 166, 174
24	Блокування інтимної сфери	38, 96-97, 108, 112, 164-165, 172
24	Покладання на партнера функції психотерапевта	87-88, 136, 140-141, 143-144, 184-185, 188-189
25	Перенесення образу батька на партнера	40-41, 61, 106
26	Підтвердження гіпотези психолога	69, 167, 175
27	Тенденція до самонародження	47-49, 128-129
28	Неприйняття себе	59
29	Прагнення до невинності	78, 85
30	Демаркація від батьків	113, 125-126, 151, 162
31	Підтримка психолога	132
32	Центрація на собі	137-138, 145-146
33	Значущість матері	157, 159
34	Перекладання почуття провини на партнера	191, 193
35	Психокорекційний ефект	195

Стенограма діагностико-корекційної роботи з використанням іграшки та репродукцій художніх полотен з респондентом Н.

1_П.: Оберіть собі іграшку, яка вам подобається.

2_Н.: Я візьму собі черепаху (фото Ж.1).

Фото Ж.1. Самопрезентант Н.

3_П.: Побудуйте розповідь від образу черепахи.

4_Н.: Я черепаха на ім'я Річчі. Я ще маленька і недосвідчена, у мене остаточно ще не сформувався мій скелет. Я не маю чіткого погляду на життя і тому я досі в пошуку, пізнаю світ і багато чим цікавлюся. Хочеться пізнати як умога більше доки я ще молода і є час.

5_П.: Мені здалося, що багато з вашої розповіді стосується вас самої.

6_Н.: Так і є.

7_П.: Що саме?

8_Н.: Молодість, наявність можливостей та часу, які я хочу реалізувати продуктивно.

9_П.: Нехай черепаха обере собі членів своєї родини з присутніх.

10_Н.: У мене відсутнє уявлення про сім'ю черепахи.

11_П.: А ви їй оберіть членів родини і побудуйте сім'ю.

12_Н.: У неї є лише друзі-наставники, до яких вона прислухається і їх думка є дуже важливою.

13_П.: Черепаха не образиться на те, що ви її без родини залишили?

14_Н.: Ні, їй так зручно.

15_П.: Чим наставники відрізняються між собою?

16_Н.: Одна людина не може володіти всіма знаннями та досвідом світу.

Тому двоє наставників для мене – це символ об'єктивності, щоб можна було побачити ситуацію з усіх сторін.

17_П.: На основі того, що ви сказали, я можу висунути гіпотезу, що ваші батьки не є для вас порадиниками по життю, а ви вже самі отримуєте знання і орієнтири в цьому житті.

18_Н.: Так. Я сама обираю людей, до яких прислухаюся і тому мені важко нав'язати чийось думку. Але якщо я обрала цю людину, то вже повністю керуюся її словами.

19_П.: У цьому відношенні ви зручні для батьків?

20_Н.: Для мами, напевно так, бо вона потім теж прислухається до моєї думки.

21_П.: Ви у такому юному віці вже є наставником для мами?

22_Н.: Так.

23_П.: Це не є обтяжливою роллю для вас?

24_Н.: Раніше я неусвідомлювала, що в родині займаю позицію батька. Це мене дратувало, я була агресивною.

25_П.: Ви вийшли на інтроєкти, які мимоволі перейняли від тієї фігури.

26_Н.: Потім на одному з занять ми пропрацьовували цю тему, я зрозуміла, що це не правильно і повинна бути дитиною у сім'ї. І тепер намагаюся це змінити.

27_П.: У глибинній психології відсутній вираз «не правильно». Раз воно є, то з цим варто просто рахуватись і його прийняти, полюбити себе в цьому. Потрібно знаходитися в оптимумі – при найменших затратах досягати бажаних результатів. **28_Оберіть декілька малюнків, які вам сподобаються. Що обумовило вибір цього малюнка (рис. Ж.1)?**

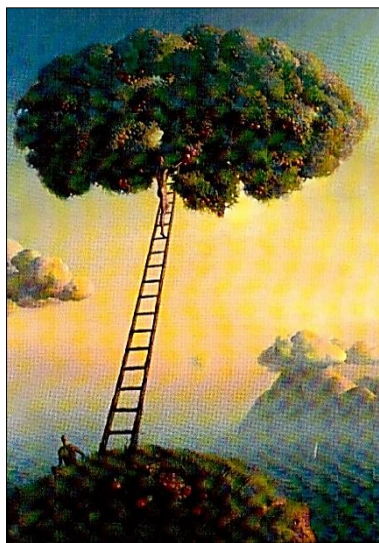

Рис. Ж.1

29_Н.: Крона з плодами та драбина до неї.

30_П.: Вас не бентежить, що в цього дерева не має стовбура, а воно таке квітуче?

31_Н.: Ні.

32_П. (до групи): В даному випадку ми бачимо, що респондент приймає відступ від реальності, який закладено у картину її творцем. Для психіки уявна реальність і справжня реальність – це одне і те саме. **33_** На малюнку зображені люди: одна – знаходиться на драбині й тягнеться за плодами, інша – відпочиває внизу. До кого з них ви би себе віднесли?

34_Н.: До цієї людини (вказує на фігуру на драбині, рис. Ж.1).

35_П.: Ви хочете досягти певних звершень у науковому, практичному плані, досягти певних життєвих результатів.

36_Н.: Так.

37_П.: Яким чином крона так міцно тримається на цій драбині, адже стовбура в неї немає?

38_Н.: Стовбур тут не обов'язковий.

39_П.: Виходить, що ви відчужуєте батьківське (родинне), оскільки стовбур і коріння, за архетипом, – це родина. **40_** Як змінився стан цієї людини (вказує на фігуру на драбині, рис. 1), коли вона спочатку була внизу, а потім

піднялась до цих плодів?

41_Н.: Вона задоволена, тому що змогла досягти бажаного (*вказує на плоди на кроні дерева на рис. Ж.1*), подолати свої страхи: піднялась так високо за відсутності стовбура, у невідомість.

42_П.: У вас проявляється концентрація на своїх спонукках, бажаннях, цілях. Вони є пріоритетними і можуть обумовлювати ваші дії в тих ситуаціях, де ви не рахуетесь із реальністю і ставите під загрозу свої сподівання і самореалізацію. **43_Що** в житті обумовило такі відступи від реальності на користь реалізації власних бажань?

44_Н.: У дитинстві в мене не було людини-наставника, яка б мені підказувала правильно я роблю чи ні.

45_П.: А батькам ви не довіряли?

46_Н.: Довіряла, але для них головним була не я і мої бажання, а щоби все було соціально прийнятним.

47_П.: Вас підкоряли до того, щоб ви були зручна, престижна дитина, за яку їм не буде соромно?

48_Н.: Так. Я сама для цього дала їм привід. Один раз я побула такою дитиною, а вони це підтримали і надалі в мені це зрощували.

49_П.: Так ви стали підкореною?

50_Н.: Не підкореною. Просто більше акцентувала увагу не на своїх бажаннях, а на батьківських.

51_П.: До якого часу так було?

52_Н.: До підліткового віку.

53_П.: Коли вам довелося відступати від реальності, щоб виживати у своїх намірах?

54_Н.: У пізнанні самої себе. Складно було розібратися, що нав'язали мені батьки, а чого я хочу сама.

55_П.: Відбувалася депривація (подавлення) ваших бажань.

56_Н.: Подавлення бажань, які навіть ще не сформувалися.

57_П.: Тобто ви керувалися правилом: щоб не було клопотів, краще не

бажати?

58_Н.: Я вважала це неактуальним і непотрібним.

59_П.: Це спрацювали захисти обезцінення і дискредитації своїх бажань.

З якого часу ви зрозуміли, що так можна втратити себе?

60_Н.: У більш свідомому віці.

61_П.: Над чим ви підіймалися, відступали від реальності, щоб бути самозбереженою?

62_Н.: Зачасту ми йдемо на поводу сьогодення і не думаємо про майбутнє. Тому я змінила свій погляд на життя: для мене буде актуальним не тільки сьогодення, а й усе моє життя. І так я почала відновлювати внутрішню гармонію.

63_П.: Таким чином ви відступали від сьогодення і його вимог, які дисонували з вашими власними?

64_Н.: Так.

65_П.: Вам було болісно нівелювати імператив вимог батьків, оскільки для вас це означало розрив зв'язку з ними. І тому ви звернули увагу на цінності Всесвіту. **66_Відчуття** цих цінностей було внутрішнім чи отримано з літературних джерел?

67_Н.: Я просто вивчала все, а потім знайшла, що підходить мені, дарує енергію, настрій і сили.

68_П.: Ви самі шукали плоди для самої себе?

69_Н.: Так.

70_П.: Викладіть ці плоди за допомогою каменців. **71_У** вас з'явилася віра у щось високе (*вказує на модель замку на фото Ж. 2*)?

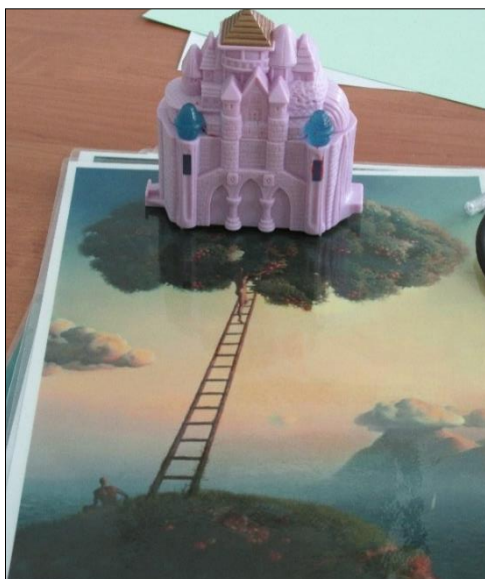

Фото Ж.2. Модель Н. «Плоди»

71_Н.: Так.

72_П.: Це символ святості?

73_Н.: Гармонії, любові, розуміння.

74_П.: Тут ми бачимо тенденцію «повернення в утробу». Коли людина повертається у створену для себе захисну оболонку, то вона нівелює конфліктогенність, яка утворюється з батьківським началом. Це потребує відступів від реальності, що і демонструє наш малюнок (рис. Ж.1). Наймудрішими друзями-порадниками є закони Всесвіту. 75_Ця споруда (фото Ж.2) для вас є символом храму чи знаком духовності і вашого внутрішнього захисту?

76_Н.: У мене є таке місце, де я відчуваю себе спокійно і можу пізнавати себе і ті закони, що дарують мені гармонію.

77_П.: Це пов'язано з релігією?

77_Н.: Так.

78_П.: Чи не завадять вам ці відступи від реальності у реалізації вашого потенціалу?

79_Н.: Вони, навпаки, мене спонукають. Це дає мені змогу не підлаштовуватися під зовнішні установки, а слухати і пізнавати себе.

80_П.: Але це виступає захисним механізмом у тих бідах, що ви пережили в родині. У сім'ї ваші бажання, наміри, перспективи були не

важливими.

81_Н.: З ними не рахувалися, тому що вважали їх нереальними.

82_П.: Тобто весь час казали: «повернись на землю»?

82_Н.: Так.

83_П.: Чи не бентежить вас той факт, що цінності тримаються на тендітній конструкції (*вказує на дробину на рис. Ж.1*)? І як тоді їх поширювати на землі?

84_Н.: Паралельно з просуванням догори, я думаю над тим, як це все перенести в соціум, оскільки соціальні параметри для мене також є важливими. Я хочу ділитися з іншими тим, що я знаю і вмію.

85_П.: Що спонукало вибір цього малюнку (рис. Ж.2)?

85_Н.: Наявність природи на цьому малюнку.

85_П.: А ця зламана карусель (*вказує на фігуру у правому нижньому кутку на рис. Ж.2*), якось вплинула на вибір малюнка?

85_Н.: Ні. Я цей малюнок можу представити і без неї, тільки тоді тут було б зображено більше дерев.

86_П.: Потрібно, щоб були тут люди?

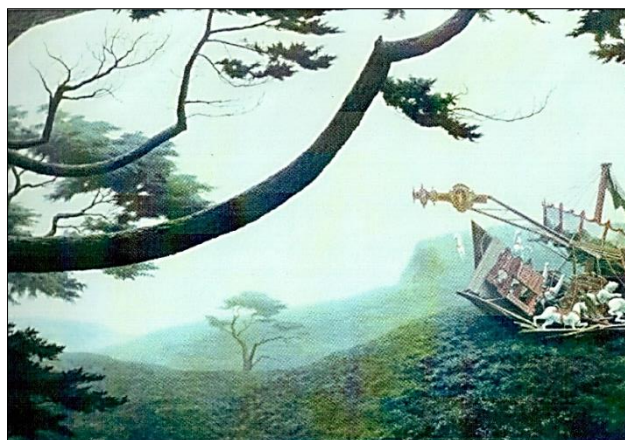

Рис. Ж.2. Автор та назва невідомі

87_Н.: Ні. Тут взагалі ніколи нікого не було.

88_П.: Можу припустити, що ви відчуваєте в собі певні аспекти власного потенціалу, які ще не реалізовані.

89_Н.: Так і є.

90_П.: Чи допомагає це (вказує на споруду, фото Ж.2) у реалізації потенціалу, адже це закритий простір?

91_Н.: Допомагає, спонукає мене.

92_П.: Але спонукання – це ще не реалізація.

93_Н.: Це перший поштовх.

94_П.: Реалізація передбачає взаємодію з людьми.

95_Н.: У моєму житті дуже багато людей і, інколи, хочеться побути тут (вказує на рис. Ж.2).

96_П.: У якій з цих фігур ви себе відчуваєте (рис. Ж.3)?

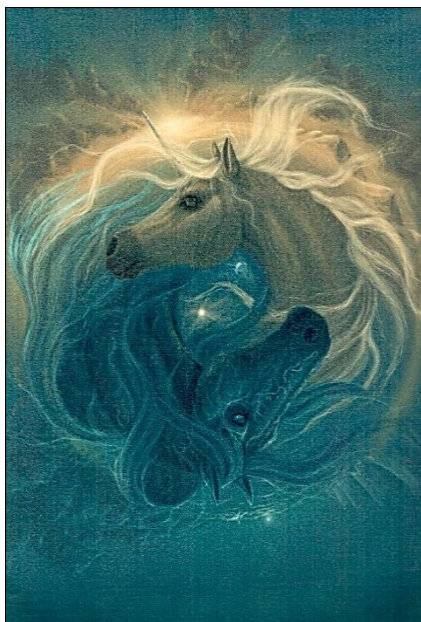

Рис. Ж.3. Автор та назва невідомі

97_Н.: У світлій. Темну фігуру я побачила тільки зараз.

97_П.: Як вам комфортніше: те, що тут зображена пара чи наявність тільки однієї фігури?

97_Н.: Наявність другого коня мене влаштовує. Разом вони створюють гармонію.

98_П.: Чим відрізняються ваші самовідчуття у ролі темного коня від світлого?

99_Н.: Ці два стани є нерозривними та існують разом. Відрізняються вони тільки тим, що темна сторона у мене асоціюється з пустелею і

омертвілим, а світла – з духом живого.

100_П.: Отже, у вас є тенденція випромінення такого живого (*вказує на світлого коня на рис. Ж.3*) для людей навколо.

101_Н.: Скоріше це моя мрія.

102_П.: Це ваш внутрішній стан (*вказує на темного коня на рис. Ж.3*)?

103_Н.: Такий стан мені властивий, коли наявні якісь неправильні наміри або я роблю те, що люблю, але це нікому не потрібно.

104_П.: Наведіть, будь ласка, приклад такої ситуації.

105_Н.: Коли отриманий результат, не задовольняє його очікувань. Тоді я починаю себе заспокоювати і переконувати, що, в першу чергу, я робила це для себе і своїх якихось сподівань.

106_П.: Знову ми тут бачимо центрацію на власних бажаннях. Це слідові ефекти того, що в дитинстві ваші бажання ігнорувалися батьками. Але певна доля смутку наявна (*вказує на темного коня на рис. Ж.3*), що свідчить про вашу просоціальність і бажання мати успіхи. Інакше для чого вам ці плоди (*вказує на крону дерева на рис. Ж.1*)?

107_Н.: Так і є.

108_П.: У сім'ї, який стан був вам притаманний?

109_Н.: Я не пам'ятаю, які емоції я тоді відчувала.

110_П.: У вас на малюнку зображено дві фігури (рис. Ж.3). Яка з них домінувала у родині і відноситься саме до вас?

111_Н.: Були обидві.

112_П.: Ви докладали зусилля, щоб у цьому крузі (*вказує на рис. Ж.3*) була ця фігурка (*вказує на світлого коня на рис. Ж.3*)?

113_Н.: Так, і це треба було робити постійно.

114_П.: Коли ви даєте поради матері, яку з цих позицій (*вказує на рис. Ж.3*) ви займаєте?

115_Н.: Світлу.

116_П.: Отже, мама змінилася і вже не така, яка була у вашому дитинстві.

116_Н.: Так, і я сприймаю її по-іншому.

116_П.: Може вона просто робить вигляд, що змінилася аби не псувати відношення з вами?

116_Н.: Можливо.

117_П.: Щоб ви сказали світлій і темній конячці?

118_Н.: Кожній окремо я не можу нічого сказати, тільки їм двом відразу.

119_П.: Значить ваші стани невід'ємні. Коли ви обирали цей малюнок (рис. Ж.3), то не помітили темного коня. При виборі цього зображення (рис. Ж.1), відмітили наявність плодів, а відсутність стовбура залишили поза увагою. **119а_Отже,** зоною ризику є відступ від реальності, яка не вписується в реалізацію ваших бажань. **119б_Це** має ознаки поведінки дитини, а не дорослої людини. Вам потрібно вирішити чи хочете ви і надалі бути дитиною. **120_Адже** в такому випадку ви будете постійно ходити «хибним колом» (вказує на рис. Ж.3), яке необхідно розімкнути. **121_Перейдемо** до наступного малюнку (рис. Ж.4).

121_Н.: Це замок, під яким знаходиться урвище.

122_П.: Розкажіть, що обумовило вибір такої картини і що на ній для вас є важливим?

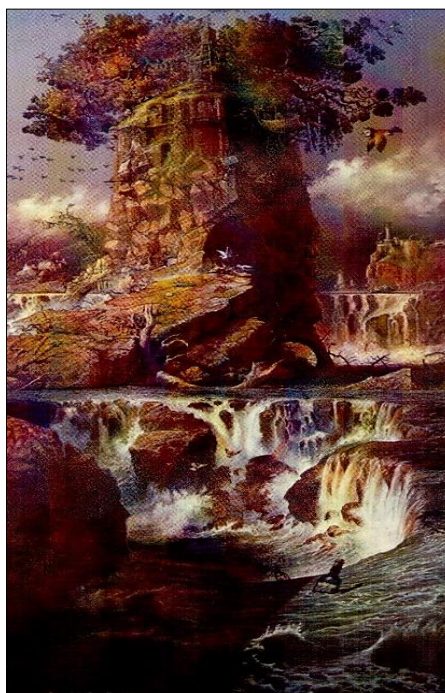

Рис. Ж.4. Автора та назва невідомі

122_Н.: Мені сподобалося, що тут зображено багато птахів і є велике дерево.

123_П.: Знову прагнення єднання з кроною як на першому малюнку (рис. Ж.1). **124_Вас** не бентежить, що цей замок (*вказує на фігуру у центрі* рис. Ж.4) зруйнований?

124_Н.: Він занедбаний. Про нього просто усі забули.

124_П.: Де ви себе бачите на цьому малюнку?

124_Н.: Напевно тут (*вказує на зображення будівлі та дерева на* рис. Ж.4).

124_П.: І храм, і дерево разом?

124_Н.: Так.

125_П.: Щоб ви проговорили до тієї частини себе, яка стосується храму?

126_Н.: Я є цей храм. Я збудована і потворна, але ж все таки в мені є частинки природи (*вказує на дерево на* рис. Ж.4). **127_Для** мене не обов'язкова присутність людей, але хочеться, щоб навколо мене кружляли пташки.

128_П.: Хотіли би ви, щоб батьки посилилися у цьому храмі?

129_Н.: Ні, мені комфортніше буде, щоб вони просто приїздили і все.

130_П.: Щоб ти сказала цій прірві (*вказує на* рис. Ж.4)? Можливо: «не руйнуй мене».

130_Н.: Вона мене не руйнує. Вона мене просто омиває і якийсь непотріб забирає з собою. Її присутність тут важлива.

131_П.: Можливо ваше дитинство можна помістити у цю частину (*вказує на прірву на* рис. Ж.4)?

132_Н.: Ні, дитинство з цією прірвою не має нічого спільного.

133_П.: Де на цьому малюнку (рис. Ж.4) можна розмістити ваше дитинство?

134_Н.: У храмі.

135_П.: Щоб ви сказали своєму дитинству?

136_Н.: Мені з ним зручно і комфортно.

137_П.: Воно у вас питає: «А тобі комфортно було, коли ти була сам на

сам у дитинстві? Чи коли ти була з батьками і намагалася бути хорошою дитиною, щоб заслужити їхню любов?».

138_Н.: Коли була сам на сам.

139_П.: Тому ви б хотіли, щоб батьки лише приїздили у ваш храм, а не жили там. Звідси висновок, що частина дитинства відсікається та відчужується. Дуже важливо прочитувати той факт, де у нашій поведінці заявляє про себе дитинство. Вміти розрізняти, де наші мрії, а де результат слідових ефектів дитинства. **140_**Як відгукується тут (*вказує на будівлю на рис. Ж.4*) дитинство?

141_Н.: Я його приймаю, ціную. Для мене це був гарний досвід, завдяки якому я зробила певні висновки.

142_П.: Ви не відповіли на моє запитання. Я запитала, що проявилось у цьому храмі (рис. Ж.4) з вашого дитинства?

143_Н.: Дитинство – це фундамент цього храму.

144_П.: Що є в цьому фундаменті із вашого дитинства?

145_Н.: Воно стійке, від нього вже нікуди не дінешся і я його приймаю таким, яке воно є. Я просто на основі нього будує своє подальше життя.

146_П.: Тоді зберігається ризик: все, що не влаштовувало у дитинстві, ви будете трансформувати у щось більш для вас прийнятне. Прикладом є цей малюнок (рис. Ж.3), де темне перетворюється в світле. Але тоді виникає небезпека ходіння по колу. Вам потрібно зрозуміти, у який саме момент негаразди дитинства обумовили відступи від певної реальності. **147_**У такому випадку ваші стосунки з оточуючими будуть руйнуватися і ви не зможете вбачити причину цього. Ви втягуєте їх у свою проблематику і не помічаєте цього, бо завжди хочете бути самотньою (*вказує на рис. Ж.1, Ж.2*). **148_**Ви не помічаєте, що шукаєте собі людей, духовних наставників, які б замінили вам батьків. І ми це бачили через презентацію родини черепахи на початку роботи. Не помічаєте ви цього, тому що ці моменти вже від'єднанні від дитинства (*вказує на дробину на рис. Ж.1*). **149_**За архетипом, дробина – це чуттєвий зв'язок із батьком і, як ви казали раніше, що інтроєктували у себе батьківське

і займає його позицію у сім'ї. 150_Це свідчить про наявність едіпальної залежності. 151_Цей малюнок (рис. Ж.5) я поклала вам, орієнтуючись на своє відчуття. Що на цьому малюнку могло бути співвіднесено із вами?

Рис. Ж.5. Автор та назва невідомі

153_Н.: Мені подобається кіт і клубок ниток.

154_П.: А ця жінка (вказує на фігуру у центрі рис. Ж.5)?

154_Н.: Вона мені не подобається.

155_П.: Чим саме вона вам не подобається?

156_Н.: Я до неї відношуся нейтрально.

157_П.: Ви, будучи цією кицею (вказує на фігуру у лівому нижньому куті, рис. Ж.5), спокійно би лежали і не боялися її?

158_Н.: Так. Я сама по собі, вона сама по собі.

159_П.: Знову ми бачимо ігнорування присутності іншої людини і бажання бути сам на сам із собою. 160_Наступний малюнок – це художня репродукція картини М. Реріха «Мадонна Лаборіс» (рис. Ж.6). На ньому зображено Пекло (вказує на низ рис. Ж.6) та Рай (вказує на верхню частину рис. Ж.6). Де ви себе відчуваєте на цьому малюнку?

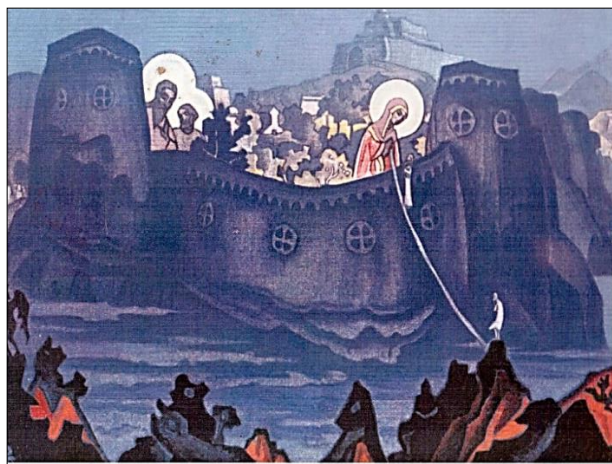

Рис. Ж.6 М. Рерих «Мадонна Лаборіс»

161_Н.: У воді. Я відчуваю себе там, неначе в лоні (*вказує на центр рис. Ж.6*).

162_П.: Це підтверджує мою гіпотезу про те, що ви намагаєтесь побудувати для себе нову прийнятну утробу, яка би вас оживлювала і сприяла самореалізації. Це є проявом залежності від батьків. **163_У**троба є безконфліктним середовищем, де реалізовувалися усі бажання: їжа, вода, кисень, захист. Цей внутрішньоутробний стан ви знаходите у цій святості (*вказує на будинок, фото Ж.2*). Але воно не є благотворним для реалізації потенціалу. **164_Н**аша робота допомогла вам побачити наскільки ви є невідільною від наслідкових ефектів вашого дитинства, які заявляють про себе на протязі усього вашого життя. Не важливо, що нам подарували батьки, важливо, що ми самі собі подаруємо. Я бажаю вам, щоб ви після нашої роботи, зробили певні висновки та змогли реалізувати свій потенціал. Тоді у вас будуть гармонійні взаємини з іншими людьми, віднайдете внутрішню гармонію.

165_Н.: Дякую за дуже цікаву та продуктивну роботу зі мною.

Додаток Ж.1

**Структурно-семантичний аналіз діагностико-корекційної роботи
з респондентом Н.**

Таблиця Ж.1

№ к-та	Семантика комунікатів психолога і респондента (ім'я психолога і респондента позначені першою літерою)
1	П. спонукає Н. до використання візуалізованих засобів (іграшки) для презентації власної життєвої ситуації
2	Н. обирає власний самопрезентант
3	П. наближує Н. до її власного внутрішнього світу – пропонує побудувати розповідь від імені самопрезентанта (іграшки)
4	Н. будує розповідь від імені іграшки
5	П. висловлює гіпотезу, що Н. описала власний образ
6	Н. підтверджує к-т 5
7	Уточнююче запитання П.
8	Н. прояснює, які особистісні якості властиві їй
9	П. вносить пропозицію побудови сім'ї (просторова модель) для самопрезентанта
10	Н. відчуває труднощі у виборі членів родини
11	П. намагається сконцентрувати увагу Н. на побудові сім'ї самопрезентанта
12	Н. «вислизає» з ситуації і по-своєму структурує завдання – обирає друзів-наставників (тенденція до опорів)
13	Уточнююче запитання П.
14	Н. прояснює, що черепаці (іграшка-самопрезентант) комфортно без родини
15	Прояснююче запитання П. допомагає Н. усвідомити власні умовні цінності
16	Н. інтерпретує, що для неї головним є об'єктивність.

Продовження таблиці Ж.1

17	П. висловлює гіпотезу, що у Н. наявна тенденція до демаркації (відокремлення) від батьків.
18	Н. підтверджує к-т 17
19	П. прояснює взаємостосунки Н. із батьками
20	Н. вказує на взаємозв'язок із матір'ю через роль наставника для неї (Н. наставник для матері)
21	Уточнююче запитання П.
22	Н. прояснює к-т 21
23	П. дає уточнююче запитання
24	Н. інтерпретує, що неусвідомлювано заміщувала батька у сім'ї, що викликало в неї негативні емоції
25	П. вказує на інтроєктування певних рис батьківської фігури
26	Н. проявляє прагнення до зміни ситуації в батьківській сім'ї
27	Психокорекційний коментар психолога
28	П. ставить уточнююче запитання з метою прояснення змісту рис. Ж.1
29	Н. проговорює чим її зацікавив рис. Ж.1
30	Уточнююче запитання П.
31	Прояснює к-т 30
32	У відповіді Н. психолог контекстно прочитує натяк на наявність відступів від реальності, що підтверджується к-т 31
33	П. прояснює, де на рис. Ж.1 відчуває себе Н.
34	Н. вказую з якою із фігур себе співвідносить
35	П. висловлює гіпотезу, що для Н. важливим є питання самореалізації
36	Н. підтверджує гіпотезу П.
37	П. ставить уточнююче запитання, яке контекстно об'єктивує наявність відступів від реальності у Н.
38	Вислів Н. підтверджує к-т 38

Продовження таблиці Ж.1

39	П. вказує на тенденцію Н. до сепарації з батьками
40	П. уточнює чи існує динаміка почуттів Н.
41	Н. підтверджує та уточнює: має місце почуття задоволення за наявні успіхи
42	П. робить акцент на зоні ризику Н., зокрема, наявність відступів від реальності для реалізації власних бажань
43	Прояснююче запитання П.
44	Н. вказує на відсутність досвіду «правильно-неправильно» у дитинстві
45	П. ставить уточнююче запитання стосовно ситуації сімейних відносин
46	Н. прояснює, що в сім'ї головним було просоціальна орієнтація та вимоги батьків, а не її бажання
47	Уточнююче запитання П.
48	Н. прояснює к-т 47
49	П. прояснює позицію Н. у родині
50	Н. вказує на переорієнтацію власної активності
51	Уточнююче запитання
52	Н. прояснює к-т 51
53	П. прояснює ситуацію, що обумовила відступи від реальності
54	Н. підтверджує, що виникають при самопізнанні.
55	П. констатує тенденцію до самодепривації
56	Н. підтверджує прогнози П.
57	П. ставить уточнююче запитання
58	Відповідь Н. констатує наявність деприваційних тенденцій
59	П. дає інтерпретацію, акцентуючи увагу на прояві психологічних захистів Н.
60	Н. підтверджує к-т 59

61	Прояснююче запитання П.
62	Н. уточнює важливість для неї внутрішньої гармонії через контроль над власним життям
63	П. прояснює обставини виникнення відступів від реальності
64	Н. підтверджує к-т 63
65	П. вказує на факт демаркації від батьків та заміщення батьківських цінностей цінностями Всесвіту
66	П. прояснює акцент значущості цінностей в контексті зовнішньої конфігурації психологічної його аури
67	Н. підкреслює другорядність джерела походження цінностей і важливість стану душі, який вони обумовлюють
68	П. уточнює чи сама Н. стала ініціатором пошуку нових цінностей
69	Н. прояснює к-т 68
70	П. спонукає Н. до використання візуалізованих засобів (каменів) для презентації власних здобутків
71	Уточнююче питання – відповідь
72	П. звертає увагу на храм як символ святості
73	Н. уточнює, що це є відображенням її цінностей
74	П. допомагає Н. усвідомити тенденцію «повернення в утробу» та її взаємозв'язок із відступами від реальності
75	П. уточнює у Н. наявність фігури, яка відповідає її внутрішньому стану
76	Н. вказує, що існує місце, яке відповідає її самовідчуттю
77	Уточнююче запитання – відповідь
78	П. прояснює співвіднесеність відступів від реальності із можливостями до самореалізації
79	Відповідь Н. свідчить про мотиваційний потенціал для неї відступів від реальності

Продовження таблиці Ж.1

81	Н. підтверджує к-т 80
82	Уточнююче запитання – відповідь
83	П. вказує на залежність цінностей Н. від зовнішніх факторів
84	Н. підтверджує к-т 83 та зазначає, що для неї важлива соціальна адаптація, яка виражається через поширення власних знань та вмінь
85	П. прояснює зміст рис. Ж.2
86	П. уточнює потребу Н. в наявності інших людей
87	Н. констатує, що їй комфортніше сам на сам із собою
88	П. вказує на блокування лібідної енергії – відсутність реалізації власних можливостей
89	Н. підтверджує к-т 88
90	П. прояснює зміст рис. Ж.2
91	Н. вказує на внутрішню мотивованість до самореалізації
92	П. переорієнтовує енергію Н. із очікувань на реальні дії
93	Н. засвідчує, що очікування – це її рушійна сила для дій
94	П. вказує на протиріччя тенденцій «до людей» - «від людей»
95	Бажання Н. тримати оточуючих на відстані
96	П. прояснює зміст рис. Ж.3
97	Уточнююче запитання – відповідь
98	П. контекстно, метафорично прояснює наявність домінування енергії мортідо чи лібідо
99	Н. centruє увагу на відмінності двох станів: життя – смерть
100	П. вказує на те, що Н. носієм «світла» для людей
101	Н. засвідчує, що це є ідеальним, а не реальним
102	Прояснююче запитання П.
103	Н. вказує на домінування мортідних тенденцій, за умов відсутності прийняття її дій
104	П. ставить уточнююче запитання стосовно внутрішнього стану Н.

Продовження таблиці Ж.1

105	Н. констатує наявність суперечливого самовідчуття
106	П. вказує на виникнення тенденції центрації на собі та власних бажаннях
107	Н. підтверджує прогнози П.
108	П. ставить уточнююче запитання щодо самовідчуття Н. у батьківській сім'ї
109	Н. уходить від прямої відповіді, що вказує на емотивну значущість для неї даної проблеми
110	П. прояснює, яку позицію у родині стосовно батьків займала Н.
111	Н. констатує наявність амбівалентних почуттів до батьків
112	Уточнююче питання
113	Висловлювання Н. свідчить про порушення гармонійного єднання із собою.
114	П. прояснює взаємостосунки Н. із матір'ю
115	Н. вказує на світлі взаємини із мамою на даному життєвому етапі
116	Уточнююче питання – відповідь
117	П. спонукає Н. до психодраматичної роботи
118	Н. відчуває труднощі у виконанні завдання
119	П. висловлює гіпотезу про: а) відступи від реальності; б) інфантильну позицію Н.
120	П. вказує на феномен «хибного кола»
121	Прояснення змісту рис. Ж.4
122	Уточнююче запитання – відповідь
123	П. вказує на ітеративність (повторюваність) поведінкового матеріалу Н.
124	Уточнююче запитання – відповідь
125	П. спонукає Н. до психодраматичної роботи
126	Н. контекстно проговорю, що незважаючи на певні недоліки, вона

	має багато гідностей
127	Висловлювання Н. свідчать о протиріччі між бажаннями бути дистанційованою від людей та бути у їх оточенні
128	П. спонукає Н. до визначення її відношення до батьків в контексті заявленої проблеми
129	Відповідь засвідчує її бажання демаркуватися від батьків
130- 134	Уточнююче запитання – відповідь
135	П. зондує відношення Н. до власного дитинства
136	Відповідь Н. вказує на нейтральне відношення до її минулого
137	П. прояснює стосунки Н. з батьками у її дитинстві
138	Н. підкреслює, що їй комфортніше було на одинці, аніж у колі батьків
139	П. висловлює гіпотезу, що Н. витісняє частину дитинства, що пов'язана із взаєминами з батьками
140	П. прояснює вплив дитинства на Н.
141	Н. уходить від прямої відповіді, що вказує на травматичність переживань, пов'язаних з ущемленням Я протагоніста («бажання батьків важливіші моїх власних»)
142	П. повторює к-т 140
143	Н. констатує, що дитинство стало основою її самостановлення
144	Прояснювальне питання П.
145	Відповідь Н. вказує на вплив дитинства у формуванні її подальшого життя
146	П. вказує на зону ризику Н. – тенденція ходіння «хибним колом»
147	П., апелюючи до рис. Ж.1, Ж.2, констатує наявність тенденції до соціальної депривації – відчуження оточення та бажання бути самотньою

Продовження таблиці Ж.1

148	П. об'єктивує протиріччя Н. – бажання відокремитися від батьків та бути разом з ними через заміщуючі об'єкти (духовні наставники)
149	Прояснюючи архетипічний зміст рис. Ж.1, П. констатує наявність інтроєктів
150	Тенденція до едіпальної залежності
151- 154	Уточнююче запитання – відповідь
155	Прояснювальне питання П.
156	Н. прояснює к-т 155
157	П. прояснює відношення Н. до фігур на рис. Ж.5
158	Відповідь Н. констатує нейтральне відношення до фігур на рис. Ж.5
159	П. засвідчує повторюваність поведінкового матеріалу Н., що об'єктивує протиріччя – бути з людьми і бути самотньою
160	Прояснювальне запитання П.
161	Н. прояснює к-т 161
162	Виходячи з відповіді Н., П. констатує тенденцію «повернення в утробу»
163	Психоаналітичний коментар П.
164	П. користуючись попереднім матеріалом дає діагностико-корекційний імпульс респонденту з метою її самокорекції внутрішніх мотивів поведінки, що обумовлені тенденцією «повернення в утробу»
165	Н. висловлює вдячність за проведену діагностико-корекційну роботу

Додаток Ж.2

**Семантика узагальнених означень комунікатів глибинно-
корекційної роботи з протагоністом Н.**

Таблиця Ж.2

№ п.п.	Назва комунікатів психолога та респондента	№ комунікатів
1	Відступи від реальності	31, 32, 37, 38, 42, 53, 63, 64, 78, 79, 119a
2	Едіпальна залежність	150
3	Виявлення психологічних суперечностей	94, 105, 127, 148
4	Психокорекційний коментар П.	27, 92, 164
5	Психоаналітичний коментар П.	72, 123, 159, 163
6	Інтроспектування рис батька	20, 24, 25, 149
7	Тенденція «повернення в утробу»	74, 162
8	Інфантильна позиція респондента	44, 80, 81, 119б
9	«Хибне коло»	120, 146
10	Демаркація від батьків	14, 17, 18, 26, 39, 65, 128, 129, 138
11	Тенденція до самотності	86, 87, 95, 147
12	Прагнення до самореалізації	35, 36, 41, 50, 91, 100, 101
13	Інтеграція недоліків до перетворення у гідності	126
14	Тенденція до самодепривації	46, 55, 56, 58
15	Залежність від зовнішніх стимулів	66, 83, 84
16	Центрування на собі	67, 106, 107
17	Уточнюючі запитання	7, 13, 21, 23, 28, 30, 40, 45, 47, 51, 57, 68, 71, 77

Продовження таблиці Ж.2

		82, 97, 104, 108, 112, 116, 122, 124, 130-134, 154
18	Прояснювальні запитання	15, 19, 33, 43, 49, 61, 85, 90, 96, 98, 102, 114, 121, 140, 142, 144, 152, 155, 157, 160
19	Психологічні захисти	12, 59, 60
20	Умовні цінності «об'єктивність», «святість»	16, 73
21	Прагнення до внутрішньої гармонії	62
22	Блокування лібідної енергії	54, 88, 89, 103
23	Залежність від внутрішніх стимулів	93, 143, 145
24	Травмівні події дитинства	109, 141
25	Амбівалентні почуття до батьків	110, 111, 115
26	Відчуження власного дитинства	139

Договір між

Леопольдом Захер-Мазохом та Вандой фон Дунаєвой

1_ Мій раб!

2_ Умови, на яких я приймаю вас і терплю поруч з собою, такі: **3_** повна і безумовна відмова від власного я. **4_** Окрім мене, у вас не може бути ніякої волі.

5_ У моїх руках ви – сліпе знаряддя, яке беззаперечно виконує всі мої накази. **6_** На випадок, якщо ви забудете, що ви раб, і перестанете виявляти стосовно мене безумовний послух у всьому, **7_** мені дається право карати і карати вас, як мені заманеться.

8_ Все, чим я можу вас потішити або ошчасливити, є моя милість, і лише як така має вами з вдячністю сприйматися; **9_** перед вами немає у мене ніяких боргів, ніяких зобов'язань.

10_ Ви не можете бути мені ні сином, ні братом, ні ким іншим, нічим, крім як **11_** слухняним рабом.

12_ Подібно плоті вашій, мені належить також і ваша душа, і, як би **13_** ви через це не страждали, ви повинні все-таки підкорити моїй владі всі свої почуття, всі свої відчуття. **14_** Мені дозволена найбільша жорстокість, і, навіть, якщо я вас понівечу, ви повинні знести це без жодних скарг. **15_** Ви повинні працювати на мене, як раб, і, **16_** якщо я потопаю в розкоші, а вас залишаю животіти, терпіти нестатки і зневажають вас, **17_** ви повинні покірно цілувати ногу, що попирає вас.

8_ Я можу вас в будь-який момент прогнати, **19_** ви же, без моєї на те волі, ніколи не повинні залишати мене, **20_** і якщо ви від мене втечете, то ви визнаєте за мною владою і право замучити вас до смерті за допомогою всіх мислимих тортур.

21_ Окрім мене, ви не маєте нічого, я для вас все – ваше життя, ваше майбутнє, ваше щастя, ваше нещастя, ваша мука і ваша насолода.

22_ Все, чого я бажаю, добре чи погане, ви повинні виконати, **23_** і якщо

я вимагатиму від вас злочину, то ви повинні, щоб коритися моїй волі, стати злочинцем.

24_Ваша честь належить мені, як і ваша кров, ваш дух, ваша робоча сила, 25_я – пані над вашим життям і смертю. 26_Коли ви не зможете більше виносити мого панування, 27_коли ланцюги стануть для вас занадто важкими, 28_тоді ви повинні вбити себе самі, 29_свободу я вам не поверну ніколи.

«Своїм чесним словом я зобов'язуюсь бути рабом пані Ванди фон Дунаєвої в точності так, як вона цього бажає, і, не опираючись, скоритися тому, що вона мені присудить. Д-р Леопольд Кавалер фон Захер-Мазох ».

Додаток 3.1

**Структурно-семантичний аналіз договору між
Леопольдом Захер-Мазохом та Вандой фон Дунаєвой**

Таблиця 3.1

№ к-та	Семантика комунікатів психолога і респондента (ім'я психолога і респондента позначені першою літерою)
1	Натяк на дитячо-батьківські відношення. Дитина з батьками знайомляться друг з другом за необхідністю
2	Підтвердження к-та 1
3	Тенденція повернення «в утробу». Фізіологічна влада батьків над дитиною
4	Натяк на внутрішньоутробний розвиток
5	Натяк на внутрішньоутробний стан («сліпе знаряддя»). Тенденція до маніпулювання жінками станом вагітності та дитиною
6	Тенденція затримки у внутрішньоутробному стані. Кожний батько хоче, як можна довше затримувати свою дитину у дитячій позиції
7	Дитячо-батьківські відносини, побудова виховного процесу.
8	Неготовність до лібідних взаємин. Вимогливість відносно дитини, які сприймаються батьками як необхідні методи виховання
9	Батьки вважають, що дитина їм всім зобов'язана
10	Натяк на присутність агресії у дитячо-батьківських відносинах.
11	Натяк на внутрішньоутробний стан. В утробі дитина повністю залежить від матері («раб»)
12	Натяк на внутрішньоутробний стан. Очікування батьків, що душа дитини буде схожа їх душі
13	Страждання дитини не є аргументом для зміни тенденцій у поведінці батьків у виховному процесі. Домінанта дитячо-батьківських відносин – підкорення дитини дорослому
14	Підтвердження к-та 13

15	Філогенетичні тенденції
16	Період нерівності (філогенетичні тенденції).
17	Тенденція до опорів будь-якому протесту
18	Дитячо-батьківські відносини
19	Амбівалантне ставлення батьків до дітей
20	Переніс внутрішньоутробного періоду розвитку плоду на народжену дитину у теперешній час
21	Натяк на внутрішньоутробний стан
22	Батьківська позиція «я завжди прав». Створення бар'єрів у самореалізації дитини
23	Дитячо-батьківські відносини
24	Підтвердження попередньої гіпотези. Натяк на інтроєктування батьківських рис, дублювання вчинків батьків
25	Досягнення дитини батьки сприймають як свої заслуги. Натяк на едіпальну залежність («ваша кров и ваш дух належать мені»).
26	Натяк на внутрішньоутробний стан, де все залежить від матері. Злиття 2-х світів: реального та внутрішньоутробного.
27	Підтвердження наявності філогенетичних тенденцій (див. к-т 15-17)
28	Натя на едіпальну залежність (згідно архетипічної символіки, ланцюги – це пуповини)
29	Батьки усвідомлюють свій деструктивний вплив на дитину, але свою поведінку змінити не можуть. Це обумовлює виникнення тенденції самопокарання у дитини (невільноє почуття провини)
30	Перинатальний період не закінчується народженням дитини. Акт народження не звільняє ні батьків, ні дитини

Додаток 3.2

**Семантика узагальнених означень комунікатів договору між
Леопольдом Захер-Мазохом та Вандой фон Дунаєвой**

Таблиця 3.2

№ п.п.	Назва комунікатів психолога та респондента	Номер комуніката
1	Дитячо-батьківські відносини	1, 7-9, 13, 18, 20, 22-23
2	Едіпальна залежність	19, 24-25, 28
3	Перинатальні чинники	4-6, 11-12, 21, 26, 30
4	Тенденція «повернення в утробу»	3
5	Агресія	10, 17
6	Філогенетичні тенденції	15, 16, 27
7	Тенденція до самопокарання	29

Стенограма діагностико-корекційної роботи з використанням малюнків вини та репродукцій художніх полотен (з респондентом В.)

1_П.: З якого малюнка ви би хотіли розпочати роботу?

1_В.: Мабуть з цього (рис. К.1). Це тату вини.

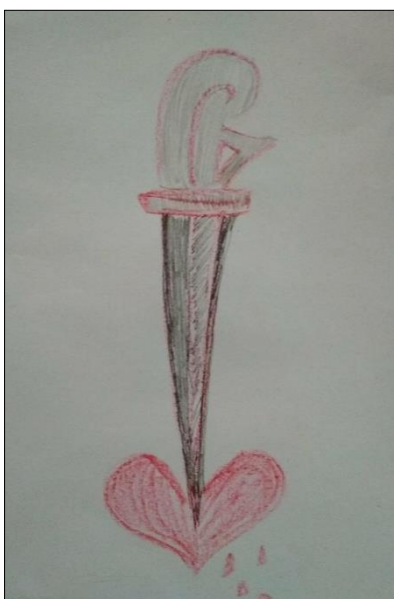

Рис. К.1 Тату вини

2_П.: Це меч, який пронзає серце?

2_В.: Кинджал.

3_П.: Кинджал в серці – це ж неминуча смерть.

4_В.: Це біль, який про себе постійно нагадує.

5_П.: Вина та біль – вони ідентичні?

6_В.: Близько стоять.

7_П.: Біль – це те, що відчуваєте ви. А до кого можна віднести вину?

Можливо до кинджала, що в серці?

8_В.: Можливо до того, що десь подібне могла я комусь заподіяти.

9_П.: Ваші рідні не були вам прикладом у цьому?

10_В.: Ні.

11_П.: А хто вас тоді так покарав, що ви були як «без вини винна» і готові

тепер так помститися?

12_В.: Я випадково дізналася, що у мого чоловіка була інша жінка.

13_П.: З того моменту ви жили з таким зкаліченим серцем. Але то не чоловік вам встромив кинжала, а ваше знання про його зраду.

14_В.: Напевно.

15_П.: Таким чином, ви самі собі встромили у серце кинжал.

16_В.: Так.

17_П.: Вас це не лякає?

18_В.: Лякає, тому я і прийшла на заняття.

19_П.: Чи вивільнилися ви від нього (кинжала) на сьогодні?

20_В.: Так. На даний момент я почуваю себе краще і рана потихеньку загоюється.

21_П.: До вашого тату вини можна дописати наступні слова: страждання, відкрились очі на щось нове та несподіване. Що ще можна додати?

22_В.: Близька людина може завдати такого болю. Я не думала, що зможу витримати цю біль.

23_П.: Ви жили в ілюзії, що ви єдина, неповторна, незамінна.

24_В.: Ні, в ілюзіях я не жила. У нас дуже довгий шлюб – ми вже 30 років разом і я розумію, що можуть бути захоплення. Але що воно набере таких обертів... до цього я не була готова.

25_П.: Напевно, варто додати слово «несправедливість». Ви вважаєте, що з вами обійшлися несправедливо? Чи там був ваш внесок, який підштовхнув чоловіка на зраду?

26_В.: Не було. Мені здавалося, що я повністю присвячую себе родині.

27_П.: Чоловікові ця картина (вказує на рис. К.1) відома?

28_В.: Колись на заняттях з арт-терапії я промальовувала розбите серце і показувала йому. Він про це знає.

29_П.: І що він на це сказав?

29_В.: Потрібно про це забути, все це вже у минулому.

30_П.: Після цих подій, ви продовжили жити з ним?

30_В.: Так.

31_П.: Чому таке рішення (залишитися жити з ним) не завадило вам так себе ранили (вказує на рис. К.1)?

32_В.: Не знаю і до сих пір не розумію правильно я вчинила чи ні.

33_П.: У нас не має відповіді на запитання «правильно чи неправильно». Ми можемо тільки відповісти «оптимально – неоптимально».

34_В.: Напевно, на даний час, це для мене оптимально, що я залишилася жити з ним.

35_П.: Оптимального у даній ситуації мало, бо ви сама собі так зранили серце тим кинджалом. А кинджал – це несподівана інформація. **36_П.** Ми поки що можемо надати слово учасникам групи, як вони дивляться на цей кинджал у контексті даної ситуації.

37_Уч. гр.: Чому ви кажете, що вона сама устромила у серце цей кинджал, коли відомий факт зради чоловіка? І це, нібито, він його встромив такими діями.

38_П.: Він довгі роки оберігав це серце. Але існують різні життєві ситуації, де проявляється чоловіча слабкість. Тим паче тема малюнку «Тату вини», отже В. звинувачує неусвідомлене себе у том, що відбулася така ситуація.

39_В.: Я звикла у собі шукати якісь недоліки, що це я не доглядила, не була ідеальною дружиною, мала приділяла уваги йому. На той момент до нас приїхала донька з онуком і більшу частину свого часу я присвячувала їм.

40_П.: Ви зранили себе не тим, що присвятили своє лібідо комусь іншому, а не чоловіку. Завдає болю той факт, що ви «без вини винна» і з вами поступили несправедливо, адже були вірною і гарною дружиною. Вам здалося, що ви не використали всі свої можливості, а ваш чоловік жив і робив, що хотів.

40_В.: Можливо. Я вважала, що якщо чоловік з жінкою одружилися, то вони повинні бути разом і вірними один одному, інакше, навіщо тоді одружуватися.

41_П.: Тоді, ваші життєві позиції виявляються ціннішими, ніж людина, з якою ви прожили так багато років.

42_В.: Але ж я від нього не пішла.

43_П.: В цьому і є протиріччя. Тоді навіщо усе це (вказує на рис. К.1)? Щоб зберігати ідилію у відносинах, не потрібно так калічити серце. Для цього потрібне живе, здорове, пульсуюче серце. Бо при такому серці (вказує на рис. К.1) будується фальшива ідилія.

44_В.: Не знаю, так вийшло.

45_П.: Якщо ви вирішили залишитися з цим чоловіком, то потрібно найти в собі сили не ранити своє серце, знаючи про те, що він отримував задоволення від спілкування з іншою жінкою. Такі міркування обумовлюють виникнення опорів: «Не чіпайте мене. Мені і так важко зберігати з ним відносини, маючи таке зкалічене серце» (вказує на рис. К.1).

46_В.: Так і є.

47_П.: Як ми вміємо доводити самих себе до грані. В першу чергу своє серце ми повинні оберігати від самих себе, бо ми до нього найближче усіх. Все інше – це зовнішнє. Інколи нам не вистачає мудрості прийняти правильне рішення: мучити людину, яка нас образила, чи подивитися на все це поглядом мудрості, щоб зберегти ці відносини без шкоди для власного здоров'я.

48_В.: На той час у мене не було такої людини, яка мені б надала конструктивний зворотній зв'язок. Тому, звичайно, своє серце я колола багато разів.

49_П.: Треба пам'ятати, що на психічне благополуччя у наших власних руках. Чужі руки є ненадійними цьому питанні. Слабкості і недоліки інших людей трансформуються у силу, яка руйнує наше серце.

50_В.: Я змогла зберегти своє серце, хоча воно і зранене. На даному життєвому етапі, я відчуває, що воно затягується.

51_П.: У всьому цьому наявний скритий мотив – показати людині як сильно я тебе кохаю, ціною власного життя.

52_В.: Саме так я би не хотіла. Тим паче, мені здається, що він би цього

не оцінив.

53_П.: Повернемося до малюнку (рис. К.1). Це вина перед ким? Перед самою собою. Тому що тут прямо само серце кров'ю пише: «без вини винна». Щоб ви сказали цьому серцю?

54_В.: Не варто було себе повністю присвячувати іншій людині.

55_П.: Серце і ви нероздільні?

56_В.: Частину власного серця потрібно залишати і собі. Я про це завжди забувала. Напевно, я і зараз так роблю.

57_П.: Енергія лібідо (кохання) є динамічною і може переміщуватися у іншу людину. До цього малюнку тату (рис. К.1) ви підібрали неавторські малюнки. 58_Цей малюнок (рис. К.2) дає натяк на те, що таку саможертвність та самовідданість іншій людині ви винесли із власної родини (вказує на ланцюг на рис. К.2). Ланцюг є архетипом пуповини. Або, навпаки, вам цього не вистачало в батьківській сім'ї і ви від цього страждали.

Рис. К.2

59_В.: Напевно, мама так сильно любила батька, але вони розлучилися, коли мені було два роки. У батька з'явилась інша жінка.

60_П.: У даному випадку ми можемо спостерігати вимушене повторення.

61_В.: Після цього у матері більше не було чоловіків. Вона завжди

повторювала, що однолюбка.

62_П.: Тоді я можу висловити гіпотезу, що у вас було тяжіння до власного батька.

63_В.: Так і було. Я завжди його любила більше ніж матір, оскільки він був далеко від мене. Це був для мене ідеалізований об'єкт. І тепер я розумію, що чоловік був також ідеалізованим образом.

64_П.: Я не думаю, що до батька ви відчували однозначні почуття – тільки лібідо.

65_В.: Я завжди відчувала до батька тільки ніжні почуття.

66_П.: Цей наручник (рис. К.2) відноситься до вашого батька чи до вашої власної сім'ї і відносин з вашим чоловіком?

67_В.: Напевно і туди, і туди. Наручник для мене є символом обов'язку.

68_П.: Тоді ця ситуація (вказує на рис. К.1) не є новою. Подібне ви переживали разом з матір'ю, коли вона розлучилася з батьком.

69_В.: Це було дуже давно і я не пам'ятаю, але, напевно, так.

70_П.: Для несвідомого не має часових параметрів – воно поза часом. Тоді за усім цим стоїть едіпальна залежність. Так чітко промалювати любов до батька (вказує на рис. К.1) не можна, бо він є табуйованим об'єктом. Все це знайшло свій вихід у взаємовідношеннях з заміщуючим об'єктом – вашим чоловіком. Чоловік міг завжди відчувати, що ви більше кохаєте власного батька, а його любите як заміщуючий об'єкт.

71_В.: У них навіть однакові імена.

72_П.: Психіка переконується, що живе із батьком. Навіть такою ціною (вказує на рис. К.1). Тому ваш внесок у то, що відбулося (вказує на рис. К.1) був.

73_В.: Тепер я це розумію.

74_П.: Наступний малюнок (рис. К.3) підтверджує гіпотезу про батька. Гармонійне безконфліктне єднання із батьком відбувається саме в утробі (вказує на рис. К.3) і наявне бажання повернутися туди. 75_Ваш чоловік відчував, що ви його кохаєте, але і розумів, що в чомусь ви від нього

відгороджується (вказує на коло навколо людини на рис. К.3) і тому не завжди могли прочитувати його бажання. Треба порадіти тому, що воно є як є. Потрібне відпустити минуле. Як казав Д. Карнегі: «Опустіть шлюз над минулим».

Рис. К.3. Автор та назва невідомі

76_В.: Я і намагаюся це зробити.

77_П.: Цей малюнок (рис. К.4) також вказує на внутрішньоутробний стан. Психіка знає, що батько з внутрішньоутробного стану і до кінця життя, де б він не був, завжди разом зі мною – як кровинка і частина мене. 78_Чому ви обрали саме ці два малюнка (рис. К.3, К.4)?

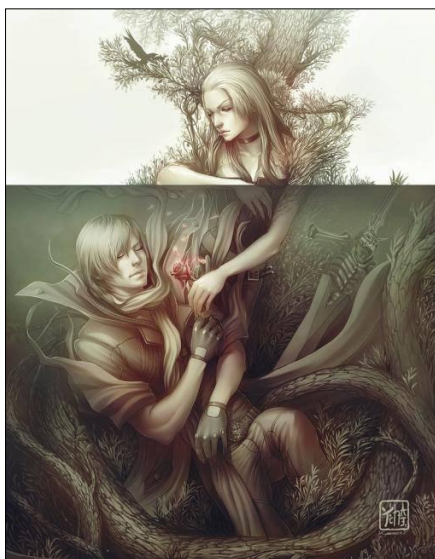

Рис. К.4 В. і М. Ременар «Моя троянда»

78_В.: Не знаю. Спочатку я їх обрала і відклала, але потім повернула назад. Я зрозуміла, що без них картина не буде повною.

79_П.: Щось звернуло вашу увагу цьому малюнку (вказує на рис. К.4)?

80_В.: Що тут царює ідилія. Відсутні конфлікти, а розуміння є навіть на внутрішньому рівні (вказує на єднання рук під водою на рис. К.4).

81_П.: Напевно, і наявність двоїстості: розмежування чуттєве, яке існує при едіпальній залежності (вказує на зіткнення води та неба на рис. К.4) і в той же час єднання цих людей. Ми бачимо, що причиною всього є табуований батьківський образ. Підтвердження цього є наступний малюнок (рис. К.5), де тіло дівчини оповите мотузкою (архетип утроби) – табу на інцест і ви підвішені на цій любові до нього (вказує на серце на рис. К.5), яка ніколи не пройде, але імпотована.

82_В.: Мені варто перерізати цю пуповину?

83_П.: Ви можете це реконструювати. Тепер ви будете розуміти, що ця пуповина (вказує на мотузку на рис. К.5) могла підштовхнути вашого чоловіка до іншої жінки, я була більш вільна у інтимних питаннях.

Рис. К.5 Katie So «Велике горе»

84_В.: Так і є.

85_П.: Якби ви були психологічно мудрі, то не зранили так власне серце (*вказує на рис. К.1*).

86_В.: На той час я не знала як можна зробити інакше.

87_П.: Ви могли не вбачити, що у вас існують певні інтимні проблеми у взаєминах з чоловіком. Ми шукаємо партнера схожого на батька, але ж на чуттєвість із батьком накладене табу. Тому, чим більше він відповідає образ батька, тим більше ми скромні у відносинах з ним. **88_** Наступний малюнок «Моє тату» (рис. К.6). Він підтверджує всі наші гіпотези про вплив батька на ваше життя і стосунки із чоловіком. Тому що, коли не було цієї вини (*вказує на рис. К.1*), серце все одно пронизане стрілою. Чому ви обрали саме таке тату для себе? Після такої життєвої травми (*вказує на рис. К.1*) це серце потрібно оберігати, а ви зображуєте його пронизане стрілою. Чому саме так? **89_** Це натяк на вимушене повторення. Ситуація, яка відбулася із матір'ю повторюється. І тоді я напевно живу з батьком. **90_** Потрібно посміхнутися цьому всьому і не робити з цього таку драму.

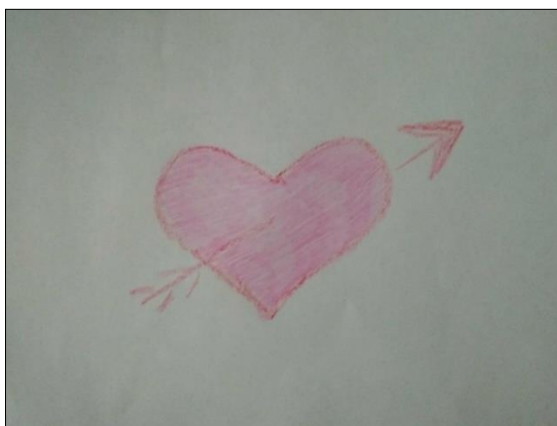

Рис. К.6 Моє тату

91_В.: Саме тому я сюди прийшла, щоб у всьому цьому розібратися і зрозуміти. І, напевно, полегшити цю біль (*вказує на рис. К.1*). Хоча воно (серце) поступово відновлюється.

92_П.: Потрібно цьому радіти, що ваше серце здатне відновлюватися, кохати. А все інше вас не обходить. У вас наявний великий лібідний потенціал.

93_В.: Це дуже добре. Є для чого жити.

94_П.: Розкажіть, яке значення ви вкладали у цей малюнок (вказує на рис. К.6).

95_В.: Це серце, яке відновлюється після травм. Я сподіваюся, що наші відносини з чоловіком, після всього цього, трансформуються щось нове.

96_П.: Потрібне все це (вказує на рис. К.1) забути і відпустити, і розуміти, що в основі всього цього лежать причини едіпального порядку.

97_ На цьому малюнку (рис. К.7) ми знову бачимо натяк на утробу (земля – архетип утроби), а саме: акт народження. **98_** А яке значення вкладаєте ви у цей малюнок?

99_В.: Ви праві, це самонародження і що я знаходжу певну свобод для себе. Відбулася переоцінка себе і власного життя.

99_П.: Ви не винні, що потрапили до такої ситуації (вказує на наручник на рис. К.2) і були замкнуті у всьому цьому. Зараз ви отримали ключ, щоб звільнитися.

Рис. К.7 Д. Варен «Відлітай»

101_В.: Це саме головне. Заради цього я сюди і прийшла.

102_П.: Я сподіваюся, що наша з вами робота допоможе вам скоріше переродитися і звільнитися від усіх цих переживань і страждань (вказує на рис. К.1), відновити гармонію у власній душі та у взаємовідносинах з

чоловіком.

103_В.: Я вже дуже багато зробила для того, щоб настав цей момент народження, але до цього часу мені як чогось не вистачало, щоб звільнитися від своїх проблем остаточно. Сьогодні я отримали відповіді на всі свої питання, і сподіваюся що тепер я завершу цей етап самонародження швидко і продуктивно. Дякую вам за таку роботу.

Додаток К.1

**Структурно-семантичний аналіз діагностико-корекційної роботи з
респондентом В.**

Таблиця К.1

№ к-та	Семантика комунікатів психолога і респондента (ім'я психолога і респондента позначені першою літерою)
1-2	Уточнююче запитання – відповідь
3	П. вказує на наявність певного ризику
4	В. констатує наявність емоційного тягаря
5	П. прояснює наявність схожості почуттів (вина, біль) для В.
6	В. говорить, що вина та біль практично ідентичні для неї
7	П. намагається уточнити у В. наявність фігури, яка породжує почуття вини
8	В. говорить про те, що такі почуття вона провокувала у інших
9	П. прояснює у В. наявність фігури родині, яка була прикладом у таких діях
10	В. вказує, що такої фігури не має
11	П. уточнює у В. хто із її оточення сформував у неї почуття вини
12	В. говорить, що це чоловік, який її зрадив
13	П. допомагає усвідомити В., що саме знання про зраду спричиняють її душевний біль
14	В. погоджується з к-т 13
15	П. апелює до В. у її причетності до замовлення власних страждань
16	В. погоджується з к-т 15
17	П. прояснює відношення В. до того, що вона сама створює собі страждання
18	В. відчуває страх стосовно цього та уточнює, що бажає вирішити цю ситуацію

Продовження таблиці К.1

20	В. вказує, що на даний момент починає потроху відпускати ситуацію
21	П. уточнює, яким психологічним змістом В. наповнює рис. К.1
22	В. говорить про те, що не очікувала таких страждань, обумовлених близькою людиною
23	П. висловлює гіпотезу, що такі страждання зумовлені наявністю «ілюзій» стосовно власної
24	В. заперечує гіпотезу П.
25	П. прояснює причетність В. до ситуації зі зрадою чоловіка
26	В. прояснює к-т 25
27	П. уточнює у В. відношення чоловіка до ситуації, що зображена на рис. К.1
28	В. вказує на те, що чоловік знає про її страждання
29-30	Уточнююче запитання – відповідь
31	П. прояснює у В. чому рішення залишитися з чоловіком не завадило самопокаранню
32	В. невпевнена, що обрала вірне рішення
33	Психодіагностичний коментар П.
34	В. акцентує, що на даний час бути з чоловіком – це оптимальне рішення
35	П. вказує на протиріччя В.
36	Психодіагностичний коментар П.
37	Вислів учасника групи стосовно рис. К.1
38	П. висловлює гіпотезу про те, що В. неусвідомлювано звинувачує себе у зраді чоловіка
39	В. підтверджує гіпотезу П.
40	П. вказує на те, що почуття провини зумовлює блокування власного потенціалу
41	П. вказує В. на її тенденції концентрації на собі та власних бажаннях

42	В. не погоджується з к-т 41 (спрацьовую психологічний захист – опір)
43	П. констатує протиріччя В.
44	В. погоджується з к-т 43
45	П. вказує В. на спрацьовання захисних механізмів у стосунках з чоловіком
46	В. погоджується з к-т 45
47	Психокорекційний коментар П.
48	В. говорить про те, що немала професійної психологічної допомоги, тому завдавала собі страждання
49	П. дає інтерпретацію того, що відбувалося з В.
50	В. робить акцент на змінах, що відбулися з нею в останній час
51	П. висловлює гіпотезу про наявність мазохістичних тенденцій
52	В. уточнює к-т 51
53	П. за допомогою рис. К.1 прояснює, чим обумовлено почуття провини В.
54	В. говорить про те, що не потрібно розчинятися у іншій людині, а вона це зробила
55	Уточнююче запитання П.
56	В. проясню к-т 55
57	Психодіагностичний коментар П.
58	Розкриваючи архетипний зміст рис. К.2, П. констатує, що тенденція до самопожертви В. винесена з її батьківської сім'ї
59	В. говорить про ідентичну ситуацію у взаєминах її батьків
60	П. вказує В. на виникнення тенденції до «вимушеного повторення»
61	В. говорить про те, що після розлучення мати залишилася сама
62	П. висловлює гіпотезу про наявність у В. залежності від батька
63	П. підтверджує гіпотезу П. та уточнює, що ідеалізований образ

	батька перенесла на чоловіка
64	Психокорекційний коментар П.
65	В. говорить про ніжні почуття до батька
66	Уточнююче питання П.
67	В. прояснює к-т 66та вказує, що наручники – це символ обов’язку
68	П. констатує ідентифікацію В. з матір’ю
69	В. погоджується із к-том 68
70	П. вказує на наявність у В. едіпальної залежності
71	В. підтверджує к-т 70
72	Психодіагностичний коментар П.
73	В. підтверджує, що має вклад у виникнення ситуації зі зрадою чоловіка
74	П. констатує тенденцію «повернення в утробу»
75	Психокорекційний коментар П.
76	В. виявляє бажання до продуктивних змін у власному житті
77	Підтверджується гіпотеза П. про існування тенденції «повернення в утробу»
78	Уточнююче запитання – відповідь
79	Прояснююче запитання П.
80	Відповідь В. свідчить про тенденцію «повернення в утробу»
81	П. вказує В. на її залежність від батька
82	В. звертається до П. за конструктивним зворотнім зв’язком
83	Психокорекційний коментар П.
84	В. погоджується з к-том 83
85	Психодіагностичний коментар П.
86	В. прояснює к-т 85
87	П. вирізняє реалії, на які В. не звертала уваги, зокрема покладання психотерапевтичної функції на чоловіка

Продовження таблиці К.1

88	П. акцентує увагу В. на її залежності від батька та впливу цього на взаємини з чоловіком
89	П. констатує тенденцію до «вимушеного повторення»
90	Психокорекційний коментар П.
91	Відповідь В. свідчить про її прогрес у діагностико-корекційному процесі
92	Психокорекційний коментар П.
93	В. підтверджує к-т 92
94	П. прояснює зміст рис. К.6
95	В. говорить про те, що очікує продуктивних змін у відносинах з чоловіком
96	Узагальнююче-інтерпретаційний коментар П.
97	П. вказує на тенденцію «повернення в утробу»
98	П. прояснює у В., який психологічний зміст вона вкладає у рис. К.6
99	В. говорить про бажання самонародитися
100	П. дає психокорекційний коментар
101	В. погоджується з к-том 100
102	Психокорекційний коментар П.
103	В. дякує П. та підтверджує психокорекційний ефект діагностико-корекційної роботи

Додаток К.2

**Семантика узагальнених означень комунікатів глибинно-
корекційної роботи з протагоністом В.**

Таблиця К.2

№ п.п.	Назва комунікатів психолога та респондента	№ комунікатів
1	Перенесення ідеалізованого образу батька на актуальні стосунки	63
2	Психодіагностичний коментар психолога	13-14, 33, 36, 37, 57, 72, 85
3	Покладання на партнера функції психотерапевта	87
4	Психокорекційний коментар психолога	47, 64, 75, 83, 84, 90, 92, 100, 102
5	Тенденція повернення «в утробу»	74, 77, 80, 97
6	Ідентифікація з матрі'ю	68, 69
7	Залежність від батька	62, 65, 81, 88
8	Едіпальна залежність	70, 71
9	Мазохістичні тенденції	51-52
10	Психологічні захисти	42, 45, 46
11	Виявлення особистісних протиріч	35, 43, 44
12	Узагальнюючи-інтерпретаційний коментар психолога	49, 96
13	Тенденція до самонародження	99
14	Тенденція до «вимушеного повторення»	60, 61, 89
15	Уточнююче запитання	1-2, 7, 21, 27, 29-30, 55-56, 66, 78
16	Прояснююче запитання	5, 9, 17, 19, 25-26, 31, 53,

Продовження таблиці К.2

		79, 94, 98
17	Тенденція до самопокарання	6, 13-16, 48, 73
18	Тенденція до ризику	3, 32
19	Відчуття внутрішньої дисгармонії	4, 22, 28
20	Тенденція «до сили»	8, 45, 46
21	Почуття провини	11, 12, 38-39
22	Ідеалізоване «Я»	23
23	Блокування лібідної енергії	40
24	Центрація на собі	41
25	Втрата власного «Я»	54
26	Вплив батьківської сім'ї на міжособистісні взаємини з чоловіком	58, 59
27	Умовна цінність «обов'язок»	67

**Стенограма діагностико-корекційної роботи із протагоністом Н.
(з вкиростанням авторських малюнків
та репродукцій художніх полотен)**

1_П.: Розклади, на власний розсуд, по черзі, обрані тобою неавторські малюнки. Ти ними щось доповнюєш із твоїх власних авторських малюнків чи це те, чого неvistачає у твоїх малюнках?

Н.: Швидше за все, це те, чого не вистачає! Можливо щось будуть доповнювати мої малюнки. Цей неавторський малюнок я взяла одним із останніх (рис. Л.1), але він виявився тепер першим, вагомим для мене.

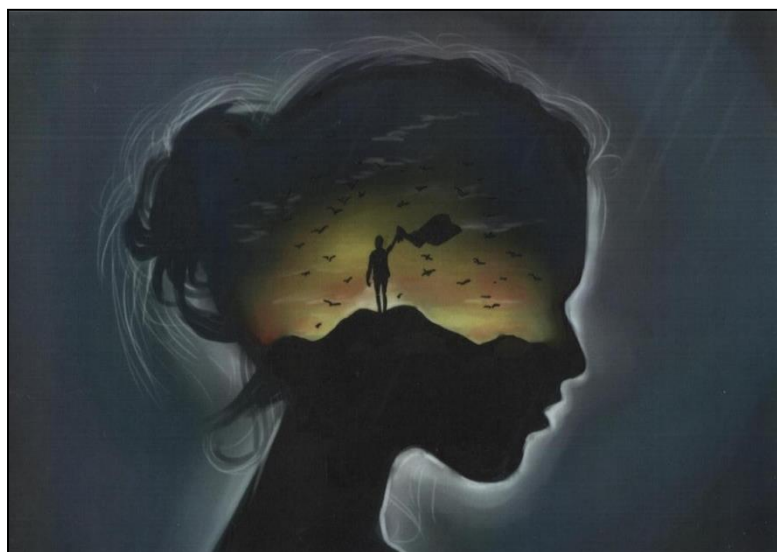

Рис. Л.1. Автор та названевідомі

2_П.: З яких малюнків ти хотіла б розпочати роботу: авторських чи неавторських?

Н.: Хочеться почати з неавторських малюнків, як я їх розташувала.

3_П. (до групи): Зверніть увагу, що у протагоніста завжди є вибір.

4_Н.: Після перших наших занять, на протязі 5 днів я відчувала дуже сильну внутрішню роботу! Прокидаючись зранку, мене переповнювали певні думки, почуття, переживання – я брала листок та записувала їх, а після цього перечитувала.

5_П.: Рада, що ти активно працювала над собою.

6_Н.: Вам хочу висловити велику подяку! На заняттях, зіткнувшись з таким методом, відчула прогрес. Після роботи моя внутрішня статика перейшла в динаміку і я щодня відчувала прогрес.

7_П.: На попередніх заняттях ти лише була присутня в аудиторії, я особисто з тобою не працювала?

8_Н.: Так, я лише активно (внутрішньо) брала участь у проведених вами сеансах.

9_П. (до групи): Це відбувається за допомогою універсальності законів психіки та її захисних механізмів. Захисні механізми, по З. Фрейду, є базовими і універсальними для усіх. Але ми не знаходимо в цих механізмах (заміщення, зміщення, проекція, ідентифікація, раціоналізація, інтроекція і т.д.) відповіді на запитання – як же вийти на індивідуальну неповторність психіки людини?! З практики ми побачили, що є базова, особистісна форма захисту, а є ситуативна, периферійна. В АСПП нас цікавить динаміка базових форм захисту, яка сформувалася в результаті синтезу витіснених імпульсів, слідових ефектів і фіксацій. Такі захисти – це потік (спрямування) енергії, тому наш метод цікавий ще з енергетичної точки зору. Енергія – передумова успіху. Головне, щоб свідомість, яка є нерозлучною із захисною системою, дозволила скористатися енергією, яка у нас є! **10_Цей** малюнок (рис. Л.1) цікавий сам по собі, тому що тут є щось конкретне (силует) і є щось спільне із Всесвітом. Хоча, це Всесвіт крізь призму сприйняття цією дівчиною. Чи відноситься ця фігурка (вказує на людину з «прапорцем», рис. Л.1) до самої дівчини? Що привабляло тебе на цьому малюнку і відіграло визначальну роль у його виборі?

11_Н.: На цьому малюнку зображена дуже спокійна, красива дівчина. Відчувається, що в ній є якась глибина, яку неможливо побачити ззовні. Є в ній щось невловиме.

12_П.: Тобі подобаються серйозні, не порожні, змістовні люди.

13_Н.: Швидше за все так, хоча я про це не подумала.

14_П.: Які почуття викликає у тебе малюнок (рис. Л.1)?

15_Н.: Мені відгукнувся саме цей профіль. Він мене вабить, хочеться

туди поринути, пізнати глибинний зміст. Але це те, до чого не можна доторкнутися, це можна лише відчувати.

16_П.: Ти могла б бути цієї фігуркою (*вказує на фігурку «у голові», рис. Л.1*) чи це відноситься до когось іншого?

17_Н.: Я не можу сказати, що можу бути цією фігуркою. За цією фігуркою є ще хтось, з іншим (не моїм) змістом.

18_П.: Фігурка досить метафорична. **19_Чи** є у тебе така близькість з кимось із рідних чи знайомих, що він може бути причетний до тієї постаті (у «голові» на рис. Л.1)?

20_Н.: Може бути, але мені складно це зрозуміти. Я відчуваю у собі якийсь блок, і не можу піти далі в аналізі.

21_П.: Тобто: ти не можеш піти далі і впустити «іншого»?

22_Н.: Якщо я не можу піти далі, тоді як же я можу впустити іншого у себе?

23_П.: За цим може ховатися досвід, який для тебе був болісним, «табуйованим» чи травмівним?

24_Н.: Досвід був різний. **25_Один** з останніх – травмівний для мене! Це досвід близьких, інтимних відносин, коли я дозволила собі бути слабкою, чого не дозволяла в інших взаєминах з протилежною статтю. **26_Було** актуалізовано щось глибинно-чуттєве, яке потім виявилось відкинутим, покинутим та відчуженим. Все це досить болісно мною сприймалося. З цього стану я дуже довго виходила, та ще й до цього часу я є його невільником!

27_П.: Тобто ти виявилася незахищеною перед чимось у собі, і залишилася сам на сам з цим «Всесвітом» у власній психіці (рис. Л.1)? Ти вважала, що впораєшся з лібідним потенціалом, якому ти дала волю, а зустрілась з чимось непередбачуваним?

28_Н.: Мені здавалося, що в цих відносинах відкривається «Новий світ», щось зовсім інше, ніж те, як я жила. Але потім, коли був втрачений контроль над розвитком відносин, різко стався їхній крах, розрив. Логічно я була не в змозі пояснити собі, чому так сталося, раціо включилося невчасно і пізно.

29_П.: Виходить, що ти багато власних зусиль докладала для того, щоб так врешті-решт сталося?

30_Н.: В тому то і справа: у цих відносинах я відчула смак і радість від того, що не треба нічого контролювати, докладати масу зусиль, напружуватися. Я отримала задоволення від того, що попливла за течією почуттів. Перебувала весь цей час у розслабленому, невагомому стані, наче перестала відчувати власні бар'єри.

31_П.: Але ж в цьому і є принадність відносин!

32_Н.: Якщо в інших відносинах, ще раніше, десь треба було щось контролювати, то тут це було зайвим, бо все було дуже добре.

33_П.: При цьому була фраза про «втрату контролю» – ти розслабилася, пішла, як за течією, але пам'ятала про контроль, чи обставини змусили про нього згадати?

34_Н.: На початку відносин я ще контролювала, придивлялася, а потім – видалось, що не треба цього робити, тому і розслабилася.

35_П.: І так було все добре! Із сказаного, зрозуміло, що частину вини береш на себе. Ніби партнера «відбілюєш», чи то є так?

36_Н.: Так, я це роблю, і помічаю, що можу дуже сильно «відбілювати» іншу людину. Можу сказати собі, що «так склалися обставини». У кожного є частина провини. Але якщо задуматися, як бути краще то – відбілюючи іншого, більшу частину провини я ж тоді беру на себе.

37_П.: Це може бути бажання і прагнення «до сили», можливо, тому багато береш на себе. Це батьківсько-дитячі мотиви. **38_** Відчувала ти, що була винна за щось або ж навпаки – ніколи в сім'ї тебе не звинувачували?

39_Н.: Останнє більше відгукується!

40_П.: Ти так представила цю провину, що якби ти була більш пильною, то зберегла б силу і змогла б зорієнтувати почуття в продуктивному напрямі?

41_Н.: Я тоді не зазнала б такого пекучого болю розчарування!

42_П.: Ти хоча би упереджувала глибину (силу) таких переживань?

43_Н.: Так, не було такої болі та переживань.

44_П.: Слабка ланка в цьому те, що ти лише припускаєш.

45_Н.: У інших відносинах, я упереджувала і такого не було.

46_П.: Упереджувати – це зробити розрив раніше, аніж партнер?

47_Н.: Так.

48_П.: Тоді менше болю.

49_Н.: Звичайно!

50_П.: Тоді є протиріччя: з одного боку – ти не керуєш у відносинах і від цього з'являється почуття провини, а з іншого – почуття провини присутнє, бо я закінчила ці відносини! Це для тебе є приємною виною, оскільки зацікавлена цими відносинами і сама їх руйнуєш.

51_Н.: Так, ви праві. Коли почала виходити з цього стану – з'явилася сила. Я за себе в двічі більше порадувалася!

52_П.: Якщо це було у твоєму досвіді, то який з авторських малюнків, це відображає.

53_Н.: Тепер (після діалогу) можна сказати: це людина, яка помахала мені рукою (рис. Л.1).

54_П.: Хоча, очевидно, не пішов з твого самовідчуття?

55_Н.: Згодна, не пішов! Завжди ця ситуація у голові у мене виникає через те, що не хочу ще раз таке пережити!

56_П.: Це слідові ефекти фіксації травмівного досвіду! Відкорегована людина може упереджувати слідові фіксації, адже вони ірраціональні та алогічні. Нести в собі психологічний «хлам» не доцільно.

57_Н.: Так, це дійсно «хлам», тому що він впливає там, де не потрібно і все руйнує, перетворюючи хороше в «непотріб».

П.: Тепер перейдемо до твоїх авторських малюнків.

Н.: Рис. Л.2 у мене виявився першим.

Рис. Л.2. Самотність

58_П.: Образ ромашки – це натяк на любов. Гіпотеза: можуть існувати витоки проблеми – «любили чи не любили» у родині?

59_Н.: Так і є, і про це наступний малюнок – «Драматична подія» (рис. Л.3).

Рис. Л.3. Драматична подія

60_П.: Цікаво, я проговорила гіпотезу, не знаючи наступного малюнка, а «рука» респондента викладає таку послідовність, вписуючись у канву імпліцитного порядку. Архетипічно рис. Л.3 вказує на зв'язок з родиною, ланцюги на малюнку – це символ пуповини. Розкажи, що є важливим для тебе

на цьому малюнку?

61_Н.: Цей малюнок відображає такі почуття, як смуток, печаль. Відчуття, нібито пройшлися по чомусь світлому величезними брудними чоботами, розбили його та розтоптали.

62_П. (до групи): На цьому малюнку ми бачимо механізми символізації, а саме: згущення (*вказує на решітку з ланцюгами та замком, рис. Л.3*), зміщення (*вказує на чоботита очі, рис. Л.3*). **63_Цей** малюнок (рис. Л.1) є відображенням Всесвіту. Єднання з первинним лібідним об'єктом у нас може бути тільки у Всесвіті. Тому можна припустити, що людина, яка справила на тебе враження, чимось компенсаторно доповнювала почуття відсутності любові з боку батьків.

64_Н.: Якщо подумати, то у тих відносинах було заміщення любові матері та батька.

65_П.: Спробуй, просто розповісти смисл цього малюнка (рис. Л.3).

66_Н.: Є двері, які закривають темряву. За цією темрявою існує вихід. Зайти у ці двері майже неможливо, оскільки вони перекриті решіткою, ланцюгами та великим замком. Перед цими дверима – калюжа, яка з'явилася через сльози з очей. В цьому лежить розбите серце, по якому ходять брудні чоботи (рис. Л.3).

67_П.: Що на цьому малюнку стосується конкретно тебе?

68_Н.: До мене відноситься ця біль (*вказує на калюжу та розбите серце, рис. Л.3*) та очі, які відображають смуток.

69_П.: Біль – це розтоптане серце?

70_Н.: Так.

71_П.: Кому належать чоботи? Ти сама причетна до цих чобіт?

72_Н.: Причетна, але в зворотньому порядку.

73_П.: Ти гарно рефлексуєш!

74_Н.: Тепер цими чоботами можу користуватися я. Для того, щоб не було сліз (рис. Л.3).

75_П.: Парадокс: я роблю те, що може створювати смуток! Топтати

серце, щоб упереджувати (*вказує на очі, рис. Л.3*), карати (*вказує на чоботи*). Я проговорила раціональну логіку. Але ти бачиш, що є інша логіка – почуття провини, яке винесено із родини (*вказує на чоботита ланцюги, рис. Л.3*). Виходить, що ти затримуєшся у цьому всьому (*вказує на калюжу, рис. Л.3*).

76_Твоя родина не намагалася тебе врятувати?

77_Н.: Ні, тому що для рідних та близьких я максимально, приховую біль.

78_П.: Ти залишилася сам на сам ще і використовуючи ті чоботи, які топтали тебе?

79_Н.: Тому що я винна! На додаток до всього з дитинства винесено досвід, що зі своїм болем, сумом я справляюся сама і долаю перешкоди самотійно. Навіть зараз, у дорослому житті, мені важко попросити допомоги. Тобто звернутися за допомогою я можу, але не в цій ситуації (*вказує на решітку з ланцюгами і замком, рис. Л.3*).

80_П.: Парадоксально, що за цим усім криється те, що я повинна бути сильною. Вимога до себе бути ідеальною, раціональною, а потім самопокарання.

81_Н.: Коли я читаю наукову літературу, в якийсь момент починаю «розпливатися». Падає зосередженість над текстом, мені стає сумно та не цікаво, можу відкласти читання надовго, пояснюючи собі, що все одно тобі це не дано.

82_П.: Це внутрішнє протиріччя. З однієї сторони – готовність впадати у слабкості, а з іншої – вимога від себе сили.

83_Н.: Воно є постійно і у цьому я відчуваю біль.

84_П.: Немає послідовності, щоб рівно йти до якого небудь прогресу.

85_Н.: Так і є.

86_П.: Якщо співвіднести із родиною те про що ти говориш, чи існує за закритими дверима твоє дитинство? Можливо були ситуації, коли не однозначно до тебе відносилися: то хвалили, то засуджували. Що ти можеш на це відповісти?

87_Н.: Від мами прослідкувати щось було дуже важко. Від неї можна було очікувати все що завгодно. Я була постійно в напрузі, особливо якщо провинилася. Розуміла, що краще приховати проблемну ситуацію, щоб уникнути реакції мами.

88_П.: Тобто не було щирості та впевненості, що тебе будуть сприймати та приймати у будь-якому випадку. Коли ти була зачарована цією людиною (рис. Л.1), то відчувала компенсацію тих почуттів, які не отримала від батьків. **89_Це** повертає нас до слів про втрату контролю. Контроль – це завжди батьківське і саме вони подарували необхідність контролювати, щоб бути прийнятною для них. Це, в свою чергу, нелегко, тому ми радіємо такій людині, яка нас приймає таким, які ми є.

90_Н.: У цих відносинах я відчувала енергетичний підйом. Все навколо літало, не виникало ніяких складнощів, був інтерес та бажання.

91_П.: Який у нас великий потенціал! Єдине, чому ми повинні навчитися, так це тримати власний потенціал у вільному польоті і тоді багато чого можна досягнути, не очікуючи, що хтось повинен це забезпечити!

92_Н.: Наступний малюнок «Мої страхи» (рис. Л.4), але вони потроху втрачають свою актуальність.

Рис. Л.4. Мої страхи

93_П.: Добре, що вже немає чобіт. Тут є силует людини, він твій?

94_Н.: Так.

95_П.: Це є нятяком на втрату самовідчуття, тому що силует безформний.

96_Н.: Дуже тонко промальований.

97_П.: Це навушники чи що (*вказує на сині точки*, рис. Л.4)?

98_Н.: Це щось холодне. Намалювала, а потім, коли подивилася, то зрозуміла, що це мій силует, стріли в серце – це те, що вже ранило.

99_П.: Ти показуєш, що дуже чутлива до середовища, до стріл, які спрямовані на тебе.

100_Н.: Так.

101_П.: Уяви, який це тягар!

102_Н.: Я бачу підступ там, де його немає!

103_П.: Спотворюєш реальність у парадоксальному ключі. Очікуєш, що цей замок (*вказує на рис. Л.3*) є і у інших людей. Відбувається екстраполявання цієї драми на інших. Це ще раз підтверджує, що ці чоботи (рис. Л.3) пов'язані дійсно з батьками. Тим паче, ти проговорювала, що ніколи не знала, з якого боку від мами стріла прилетить.

104_Н.: Чоботи, скоріше всього, відносять не до жіночого, а до чоловічого. **105_**(*вказує на силует*, рис. Л.4): Це кокон.

106_П.: Кокон – це залежність від матері та бажання повернутися в утробу, де був захист. Акцент поставлено на батьках.

107_Н.: Цей синій колір (рис. Л.4) є проявом моєї холодності, щоб відбити всі ці стріли та дистанціюватися.

108_П.: Уяви, що ти енергію мортідо екстраполюєш на інших людей безневинно, що, в свою чергу, ускладнює тобі життя.

109_Н.: Так, я церозумію.

110_П.: Виходить, що до тебе потім трудно підступитися У тебе гаряче серце, але неможливо підійти чоловікам!

111_Н.: Не тільки чоловікам, жінкам теж. Я створюю бар'єри.

112_П.: Думаю, що багато речей винесено з тих дверей (*вказує на рис. Л.3*). **113_**Хто повісив ці ланцюги (рис. Л.3): ти чи батьки?

114_Н.: Я сама. **115_Наступний** малюнок «Мій звичайний день» (рис. Л.5).

116_П.: Зображена маленька дівчинка, а не доросла жінка. Чому вона знаходиться в зоні ризику? Так вона може впасти. Виходить, що в тебе існують такі переходи від палкої любові до холоду, самопокарання, втечі у кокон, замкнутості. Неначе весь світ повинен бути причетним до твого життя. Тому тут і Всесвіт (вказує на рис. Л.1). Гойдалка може несподівано перехилитися на іншу сторону. В такому ключі – неочікувано для тебе відбувся розрив з партнером.

Рис. Л.5. Мій звичайний день

117_Н.: Як на гойдалці, в мене проходить кожний день!

118_П.: Маленька дівчинка на малюнку (рис. Л.5) у будь-який момент може втрати контроль над гойдалкою. Так, з твоїх слів, було у спілкуванні з матір'ю.

119_Н.: Так, у спілкуванні з матір'ю втрачений контроль і на розлучення батьків я не змогла вплинути!

120_П.: Щоб ти сказала цій дівчинці (рис. Л.5)?

121_Н.: Досить стільки часу гратися, прийшов час зайнятися якоюсь справою.

122_П.: Дівчинка говорить: «Я весь час очікую, що знайдеться хтось, хто займе протилежний край гойдалки!» Гойдалка є символом сексуальних

відносин, згідно архетипів.

123_Н.: Наступний малюнок має назву «Я йду назустріч біді» (рис. Л.6).

124_П.: Таким чином, виникає гіпотеза, що ти залежна від когось з близького оточення, неначе прикована ланцюгами (вказує на рис. Л.3). Тут ми виходимо вже на об'єктні відносини. Невидимо для себе моделюєш такі відносини з партнером, щоб знову відчувати, що ти разом з батьками. Отже, для тебе розлучення може бути травмою і тому ти, як разом з ними.

Рис. Л.6. Я йду назустріч біді

125_Н.: Коли батьки розлучилися, я була дуже маленька та образи не пам'ятаю. Батько з'явився у моєму житті, коли мені було 12 років. До цього часу я його шукала. **126_Н.:** Коли він знову з'явився у моєму житті, це була така радість, неймовірне почуття, яке неможливо запламувати!

127_П.: (догрупи): Зверніть увагу, як про це розповідають малюнки!

128_Н.: Мама говорила мені неприємні речі про батька, але я їх не сприймала.

129_П.: Коли ти малювала то вважала, що це печера (рис. Л.6)?

129_Н.: Так.

130_П.: Печера згідно архетипів – це повернення в утробу.

131_Н.: Це скеля і в ній є таке світло. Я туди йду із задоволенням. Коли виникають біди, я мобілізуюся, з'являється енергія. У певний період часу я можу бути інертною, але якщо щось трапиться – я збираю весь свій потенціал і вирішую біду.

132_П.: Виходить, у вас енергія приглушена?

132_Н.: Так.

133_П.: Треба розуміти, що існує велика залежність від батька та мами теж, тому що вона підігрівала значущість батька. Тобі, напевно, не комфортно було з мамою і тому таке велике світло. Тебе не полишає бажання «оживити» ті почуття, в той стан ейфорії, коли повернувся батько через іншу людину – партнера. **134_Тенденція** «повернення в утробу» – це форма власного імпотування.

135_Н.: Зараз зловила себе на думці, що відчувала себе на багато краще, якщо б батьки були разом!

136_П.: Едіпальна залежність: конкуренція з мамою, не хотілося щоб між батьками була ідилія. Але, водночас, бажання, щоб папа та мама були разом, вони подарували життя, тому обоє рідні. **137_Ми** працюємо над тим, щоб нівелювати протиріччя, досягти гармонічної, єдиної психіки, яка втомлюється від енергетичних протиборств.

138_Н.: Так, я відчуваю! Це дуже сильно вимотує та зруйовує.

139_П.: Тут силует – це як пустота (рис. Л.1), яка відсутня у Всесвіті. Неначе відносини зруйовують. Коли ти була маленька і пішов батько, могла відчувати таке сердечко (рис. Л.3) та пустоту (рис. Л.1).

140_Н.: Так, я хотіла сказати, що цей малюнок відображає не тільки ситуацію розриву відносин з чоловіком. Це ще і ситуація розлучення батьків і мені прийшлося бігати між ними.

141_П.: Цей малюнок (рис. Л.6) вказував на тенденцію повернення в утробу, що явно підтверджується цим малюнком (рис. Л.7).

142_Н.: Я зобразила глечик, куди складаю досвід (рис. Л.7).

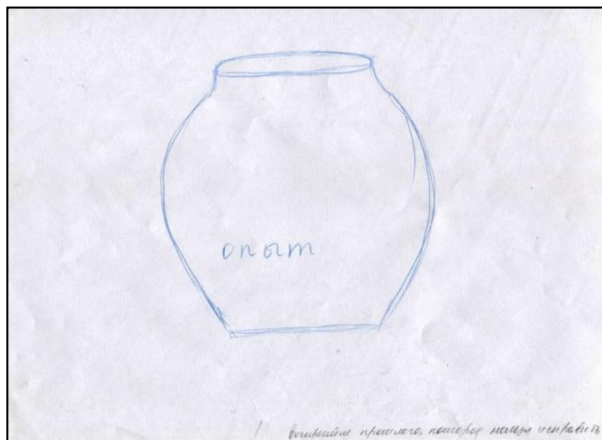

Рис. Л.7. Сприйняття минулого, яке неможливо виправити

143_П. (до групи): Якщо діагностика вірна, то один малюнок буде продовжувати наступний! Подивіться в якому порядку викладені малюнки!

(До Н.): З якими малюнками ми продовжуємо роботу?

144_Н.: З авторськими малюнками.

145_П.: Якщо ти бачиш, що якийсь з авторських малюнків перекликається з репродукціями, то можеш їх викласти у порядку, в якому ти вважаєш за потрібним.

145_Н.: Я вже деякі репродукції прибрала б.

145_П.: Ми вже так пропрацювали матеріал, що неавторські малюнки не важливі.

145_Н.: Малюнок називається «Шлях мого життя» (рис. Л.8).

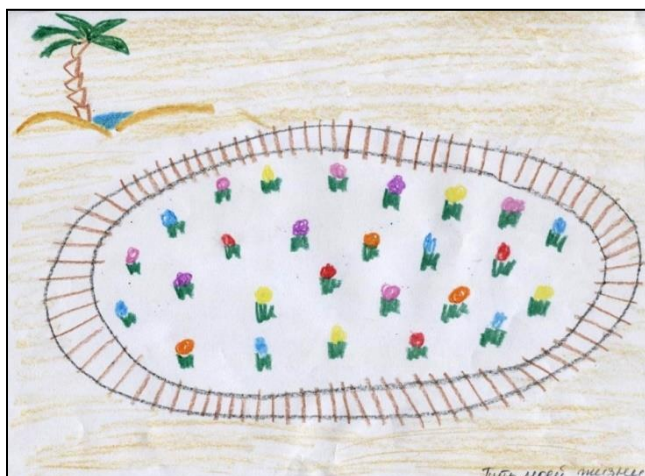

Рис. Л.8. Шлях мого життя

146_П.: Якщо співвіднести цей малюнок із глечиком (рис. Л.7), то ти ходиш як по краєчку. Далеко від утробного стану не уходиш.

147_Н.: Це рейки – вони зафіксовані. Це не та дорога, з якої можна звернути.

148_П.: Рейкице також натяк на едіпальну залежність; чуттєвість; інтимні відносини.

149_П.: За рейками – оазис. Він тебе приваблює, але ти...

149_Н.: Але я знаходжуся тут (*вказує на рейки*, рис. Л.8).

150_П.: Це заданість чи є інтерес?

151_Н.: Мені хочеться зійти з цих рейок.

152_П.: Така велика залежність від батьків, що ти відчуваєш неможливість демаркуватися?

153_Н.: У мене є відчуття, що я готова з них (рейок) зійти, але чогось для не цього не вистачає.

154_П.: Чого ти остерігаєшся?

155_Н.: У мене є відчуття, що якщо я розірву ці рейки, то вдихну повною груддю. У мене буде відчуття, що весь світ у моїх ніг і є можливість рухатися в будь-якому напрямку.

156_П.: Тоді ти сама задаєш траєкторію виходу за рамки твого партнера. Адже він відчув, що його очікує ходження по колу (рис. Л.8), яке невідомо коли закінчиться. Тобі з ним чогось не вистачало?

157_Н.: До певного моменту – хватало всього, а потім – ні.

158_П.: Ти показувала це йому прямим чи опосередкованим шляхом?

158_Н.: Опосередковано.

159_П.: Але не дуже зрозуміло. Він розумів, що на такі жертви піти не може – ходити по траєкторії, яка задана твоєю особистісною проблемою.

160_Н.: Коли все тільки починалось між нами, я показувала оазис та поступово хотіла перетягти його сюди (*вказує на рейки*, рис. Л.8).

161_П.: Значить, твоя психіка добре знає, що потрібно партнеру. Тоді контроль ти втратила не над ним, а над собою!

162_Н.: Так, я це знаю.

163_П.: Контролювала себе, щоб не показувати незгоду підкорюватися, а потім тебе не вистачило.

164_Н.: Так, зпочатку я могла пошуткувати, промовчати, а потім в якийсь момент жорстко побудувала власні рамки.

165_П.: Він по цій дорозі (рис. Л.8) ходив з тобою? Чи все-таки у своїх почуттях ви були у вільному польоті?

165_Н.: Скоріше за все у вільному польоті. В кінці ми розійшлися по своїм шляхам.

166_П.: Тут у нас є такий малюнок, де кожний рухається по своїй траєкторії (рис. Л.9).

Рис. Л.9. В. Сюдмак «Вічна любов»

167_Н.: Для мене на цьому малюнку зображені дві глиби, планети. Вони так притягнулися.

168_П.: Вони підходять один одному, і любов могла би бути, але при цьому кожний залишається на своїх орбітах.

169_Н.: Сила в цьому єднанні.

170_П.: Як ти думаєш, чи залишилася ти в пам'яті, як дійсно значущій епізод в його житті?

171_Н.: Я думаю, що так. Рада, що в моєму житті були такі відносини

такий досвід. Рада, що ми разом все це пережили.

172_П.: Ти мене радуєш, тому що це був фрагмент прощання з «чоботами» (рис. Л.3). Все на світі закінчується і погане, і хороше.

173_Н.: Якщо би цю людину зустріла зараз, то сказала йому щось приємне, напевно, підійшла та обняла, змогла б без емоційного сплеску почати розмову та проявити інтерес до його справ.

174_П.: Тепер своє лібідо звертай на себе.

175_Н.: Зараз хочеться підійти та обняти батьків. Наступний малюнок «Людина, яку я поважаю» (рис. Л.10).

Рис. Л.10. Людина, яку я поважаю

176_П.: Це світло чи душ?

176_Н.: Душ.

177_П.: Поважаєш за те, що вона може пройти мимо душу?

178_Н.: Зараз дивлюся на цей малюнок і не розумію, що намалювала.

179_П.: Отже, до сих пір ти поважала себе за те, що можеш мобілізуватися та вистояти у різних негараздах. **180_Але** є питання: навіщо бігти туди, при цьому бачити, що там душ? Щоб потім впевнитися у власній силі?

181_Н.: Душ, ніби як, був окремо. Зараз дивлюся, дійсно, до чого тут душ, навіщо ця дівчина йде в його сторону?!

182_П.: Згадується гойдалка (рис. Л.5) – сильно западаєш в цю драму з

чоботами та розчавленим серцем (рис. Л.3). А поважаєш себе за вміння вчасно себе все до ладу.

183_Н.: Так, вміння вчасно зупинитися.

184_П.: Наступний малюнок «Радісний день у родині» (рис. Л.11). Коли Новий Рік, то всі негаразди тимчасово забуваються?

Рис. Л.11. Радісний день у родині

185_Н.: Новий Рік – моє улюблене свято, адже це родинний, теплий, радісний день. На мене нахлинули спогади з дитинства. **186_П.:** Наступний малюнок «Людина, яку я боюся» (рис. Л.12).

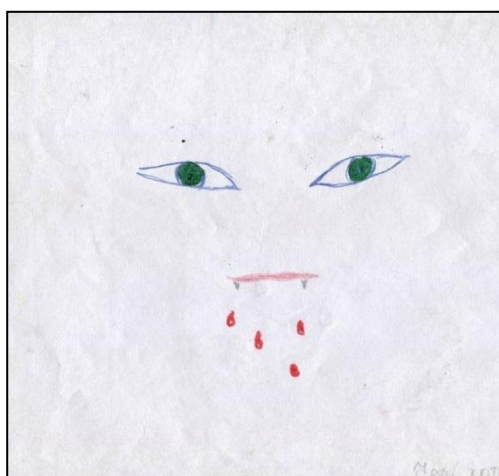

Рис. Л.12. Людина, яку я боюся

187_П.: Це кров?

188_Н.: З зубів капає кров. Людина, яку я боюся – це та з ким я не можу впоратися, і яку взагалі не розумію. Це збірний образ, нереальна людина. Довго думала над цим малюнком (рис. Л.12).

189_П.: На цьому малюнку присутня мама?

190_Н.: У якійсь мірі. Якщо мені потрібно вирішити проблему, яка пов'язана з мамою, я або обійду, або спочатку відправлю до неї когось, щоб він вивчив її настрій.

191_П.: Ти рішуча, поважаєш себе, тому хотіла би з цією невпевненістю попрощатися, яку подарувала мама. **192_Але** з іншого боку, бажаєш бути разом з матір'ю.

193_Н.: Хотіла би. Починаючи з підліткового віку я завжди бунтую, відстоюю себе. Зараз це відбувається в більш вільній формі. Ми знаходимося у іншій площині відносин, але раніше все було дуже серйозно. Мама вирішувала все, починаючи з того, де мені вчитися і як.

194_П.: Ти відчувала, що вона породжує відчуття слабкості, і що ти не зможеш вистояти?

194_Н.: Я вистояла!

195_П.: У вас було протистояння?

195_Н.: Так.

196_П.: Може це кровоточить твоє серце?

197_Н.: Так. Я стала себе відстоювати, коли відчула свою силу, незалежність, дорослість. А коли я була дитиною, знала, що перед мамою відстояти я себе не можу. Це марно.

198_П.: Тому приходилося змиритися та прикидатися?

199_Н.: Абстрагуватися.

200_П.: Тобто ми вчимося втрачати себе, щоб догоджати потребам інших.

201_Н.: Не важливо було хто я, важлива тільки думка мами. І щоб були виконані певні моменти.

202_П.: Твої старання не получали позитивних підкріплень?

203_Н.: Щоб я не робила, мама завжди знаходила, чим мене докорити. Навіть зараз!

204_П.: Тоді вона підривала твою силу, впевненість. Ти розпочинала

справу вже без особого бажання, вважаючи, що потім отримаєш гірку пілюлю. Таким чином, вона зробила підрип під твій ентузіазм і відчуття приреченості (*вказує на рис. Л.8*) ходження по колу. **205_Тоді у відносинах зі своїм партнером, ти десь проявила риси матері, щомогло його відштовхнути.**

206_Н.: Так, я в якийсь момент чітко та жорстко виставила межі, хоча можна було знайти компроміси.

207_П.: Тобто ти була як мама?

208_Н.: Виходить, що так.

209_П.: Ти ніколи не думала, що можеш бути як мама?

210_Н.: Коли мені говорили, що я схожа на маму, починала чинити опір, заперечувати цьому!

211_П.: Тому що ти отримала достатньо травмівний досвід.

212_Н.: Зовнішню схожість ще можу терпіти, то коли говорять о рисах характеру, довгий час чиню опір і доказую, що я інша.

213_П.: Для несвідомого не буває невирішених проблем. Якщо поведінка матері створювала дистанціювання, а дитині хотілося єднання, то несвідоме грає злий жарт: якщо хочеш бути разом з матір'ю, то інтроєктуй в себе якості, від яких страждаєш.

214_Н.: Тут я згодна.

215_П.: Ти можеш бачити, за допомогою цих малюнків, як розтоптується це серце (рис. Л.3), починаючи з раннього дитинства. Очевидно, мама не розуміла, що вона робить і закривала двері для того, щоб у вас було єднання з нею. Для тебе є великою цінністю єднання з батьком і матір'ю в якийсь період твого раннього дитинства. **216_Треба розуміти, що цю втіху (*вказує на рис. Л.6*) ти можеш сама в собі знаходити. Якщо звільнишся від материнських траєкторій в собі ж самій, ти станеш вільною від цих ланцюгів і зможеш бути гармонійна з людиною протилежної статі, приймаючи її, розуміючи і адаптуючись. **217_Страхи, що були винесені з дитинства, обумовили виникнення недовіри до інших. І таким чином ти змушена бути в коконі, весь час захищати себе від стрілок (рис. Л.4)! **218_З тих малюнків, що ми з тобою******

пропрацювали, які запам'яталися більше всього?

219_Н.: Цей малюнок (рис. Л.12) відкрився для мене зовсім з іншого боку, оскільки я не могла пояснити його сама собі.

220_П.: Наше Я слабкіше, у порівнянні з можливостями нашої психіки. Психіка виражає куди більше, чим може пояснити людина.

221_Н.: Я би сама ніколи не зв'язала цей малюнок з моїми відносинами з матір'ю.

222_П.: Твої слова свідчать о наявності амбівалентних почуттів до батьків. Соціум декларує позицію «хорошої дитини» та прихильно відноситися до батьків – батьки завжди праві!

223_Н.: Цей малюнок (рис. Л.13) звернув мою увагу, але зрозуміти і пояснити не можу. Якщо вдивитися в картину, то свіча виступає своєрідною ношею і, на додаток до цього, горить, і вогонь рано чи пізно дойде до людини.

224_П.: Ця свіча буде тяжче, чим ноша у вигляді хреста, тому що з хрестом на спині не потрібно балансувати, щоб утримати його чи не потушити вогонь.

225_Н.: Ця фігура вже як сгорівша (*вказує на фігуру зліва, рис. Л.13*). Свіча та вогонь є, а людина під нею відсутня. І десь там є життя (*вказує на зображення планет на рис. Л.13*), но ці фігурки все одно стоять на своїх обмежених островках (*вказує на пеньки, рис. Л.13*). Неначе якась приреченість.

Рис. Л.13. Автор та назва невідомі

226_П.: Ти добре описали фігуру, яка зображена на малюнку. А що із цієї розповіді відноситься до тебе? Чи, можливо, були якісь ситуації, де ти відчувала подібні почуття?

227_Н.: Практично завжди я намагаюся підтримувати. Присутнє розуміння того, що можна робити по-іншому, але ти знаходишся в пенних рамках – обмеженнях (*вказує на пеньок*, рис. Л.13). І, ніби як, є можливість розпочати рух, оскільки людина зображена в позиції старту, але все одно стоїш на місці.

228_П.: Тобі важко відірватися від батьків, оскільки площадка для старту зображена в вигляді пенька з корінням, а коріння, згідно архетипічної символіки – це пуповина.

229_Н.: І віск, який скочується по свічці, нагадує коріння, що окутує людину. Я зрозуміла, що ці два малюнки (рис. Л.3, рис. Л.13) доповнюють один одного.

230_П.: На цьому малюнку (рис. Л.3) чоботи виконують роль тягаря, який придавлює певні почуття, емоції. А тут (рис. Л.13) – людина сама обумовила наявність такого тягаря (*вказує на свічу* на рис. Л.13), який її обмежує в русі. Будемо сподіватися, що таке самовідчуття тобі вже знайомо, і коли його відчуєш, знайдеш спосіб як продовжити свій рух далі. Позиція фігурки на цьому малюнку (рис. Л.10) нагадує положення цієї людини (рис. Л.13). **231_А** цей малюнок (рис. Л.13) над чим тебе заставив замислитися?

232_Н.: Що я дуже залежна від наявності партнера у моєму житті. Мені складно бути самій.

233_П.: Це тому що у тебе є залежність від матері, яку ти не усвідомлюєш. А увесь спектр емоцій та почуттів цієї залежності проектується на твого партнера. Для формування гармонійних відносин з партнером, з твоєї точки зору, він повинен бути: обережним, бути підтримкою для цієї фігурки (*вказує на людину* на рис. Л.5), повинен підняти її на верх, тому що мама її завжди придавлювала і тягнула донизу (*вказує на гойдалку* на рис. Л.5).

234_Н.: Тепер розумію, які реакції в який момент я їх задаю.

235_П.: Цей малюнок (рис. Л.5) відображає те, що тобі не комфортно знаходитися в такій ситуації, тому ти стоїш на гойдалці, а не сидиш. Готова в будь-який момент звідти піти.

236_Н.: Так і є.

237_П.: Даний фрагмент ілюструє закон вимушеного повторення, що відкрив З. Фрейд. У тебе він полягає в тому, що є ризик випасти з цих відносин.

238_Н.: В принципі все життя на цьому і було побудоване. Я випадала з цих відносин неодноразово з болючими падіннями, які проходили у тяжких формах. В якийсь момент я почала докладати зусилля для руйнації взаємин.

239_П.: Тому що залишилася енергія мортідо, яку неможливо було екстраполювати на джерело її виникнення в силу системи дитячо-батьківських відношень. Тому, як наслідок, вона була зорієнтована на партнера.

240_П.: Повернемося до цього малюнку (рис. Л.12), який символізує те, що тобі часто приходилося мовчати і багато чого тримати у собі.

241_Н.: Коли мама звертала до мене свій монолог, який я, найчастіше, не чула, мої губи були затиснуті так (вказує на рис. Л.12). Якщо я з нею вступала в дискусію, то це тільки ускладнювало ситуацію. Тому мені було простіше затиснути губи і мовчати, починати фантазувати, щоб не чути її слів.

242_П.: Її не влаштовували ваші фантазії?

242_Н.: Вона не завжди це помічала. Головне було вчасно відреагувати на її слова та показати, що я все почула.

243_П.: Як тивважаєш, чому ти так виокремила цю середину (рис. Л.8) у кольоровій гамі? Можливо через те, що ми порівнювали цей малюнок з глечиком, а він є символом утробы. А знаходження дитини в утробі – це немов Рай для неї.

244_Н.: Можливо. Те, що знаходиться всередині круга (вказує на центр рис. Л.8) – воно знайоме, гарне, приємне. **245_П.:** Наступний малюнок «Як мене бачать батьки. Як я бачу сама себе» (рис. Л.14). Це як мене бачить мама (вказує на зображення у лівому нижньому куті рис. Л.14) – роль функціонера:

прибрати, приготувати, попрати тощо. Я представлена тут практично безликою. Це те як мене бачить тато (вказує на зображення у правому нижньому куті рис. Л.14). Тут я набралася кольору, но представлена у вигляді дитини. Як я бачу сама себе (вказує на зображення у верхній частині рис. Л.14) – сама керую своїм життям.

Рис. Л.14. Як мене бачать батьки. Як я бачу сама себе

246_П.: Малюнок показує, що краще всього ти відчуваєш себе у сприйнятті батьком.

247_Н.: З татом у нас дуже теплі відносини. Ми з ним ніколи не сваримося. Я розумію, що якісь мої життєві вибори йому не імпонують, але він завжди їх приймає, підтримує і допомагає.

248_П.: Більш ємним є малюнок у баченні тебе мамою.

249_Н.: Я на ньому представлена без тіла – зображена символічно (паличками). Переді мною завжди поставлено завдання: «Піти туди, не знаю куди. Принеси те, не знаю що».

250_П.: Ситуація задається так, щобти не могла зробити все ідеально.

250_Н.: Так, щоб я не могла отримати кінцевий результат.

251_П.: Чи не помічала ти за собою, що певні ситуації чи людей сприймаєш через призму «все не так»?

252_Н.: Можливо. Я це помічала стосовно своєї доньки. Коли я це зрозуміла, то постаралась змінити свою поведінку і це дуже здивувало її

спочатку. Як мене сприймає батько, тепер я так сприймаю дочку. Як результат – наші відносини вийшли на новий і більш якісний рівень.

253_П.: А що символізує для тебе машина, оскільки ти її зобразила у своєму баченні себе (вказує на верхню частину рис. Л.14)?

254_Н.: Папа вчив мене водити автомобіль. Хотілося б по життю рухатися самій, більше свободи у діях. Це бажане.

255_П.: Ти сама виходиш на більш продуктивний гештальт, хоча і в рамках програми, що задана батьками. У такому випадку ти не зможеш реалізувати свій власний потенціал і буде зберігатися почуття спустошення.

256_Н.: Так і є. Навіть після завершення яких небудь глобальних справ, відчуття радості наявне недовго, а після настає пустота.

257_П.: Звертає увагу, що ти знаходишся вище бачення тебе батьками (вказує на рис. Л.14). Значить у тебе є прагнення знайти і реалізувати себе.

258_Н.: Так. Як би не було прагнення, то мене тут би зараз не було.

259_П.: Наступний малюнок «Звичайний емоційний стан близьких мені людей» (рис. Л.15). Решітка на цьому малюнку схожа з решіткою на рис. Л.3. Є спільні елементи з цим малюнком (рис. Л.6). Звертає увагу те, що звичайний емоційний стан близьких людей складається з біди та драматичної події. Такий висновок ми робимо виходячи з тем тих малюнків (рис. Л.3, Л.6), у яких є спільні елементи на рис. Л.15. Де ти на цьому малюнку (рис. Л.15)?

Рис. Л.15. Звичайний емоційний стан близьких мені людей

260_Н.: Тут зображені тільки близькі люди.

261_П.: Виходить, що ти присутня тут (*вказує на рис. Л.15*) тим, що вже винесла із родини. **262_Які** події відбулися у цих людей (*вказує на фігурки за решітками на рис. Л.15*)? Вони несуть в собі драму?

262_Н.: У кожного щось своє.

262_П.: Якщо у кожного своє, то у них були і приємні, світлі моменти у житті. Чому саме так відображений їх звичайний емоційний стан?

263_Н.: Не було якогось тепла у спілкуванні, була присутня роз'єднаність: постійні сварки, з'ясування взаємин.

264_П.: Тоді решітки (*вказує на рис. Л.15*) – це як засіб захисту від інших?

265_Н.: Вони би хотіли об'єднатися, але їм щось заважає, відгороджує. Ці решітки виконують роль бар'єрів.

266_П.: Як ти вважаєш, чому ця дівчинка (*вказує на фігуру на рис. Л.6*) їде на зустріч біді, неначе, до чогось відомого, нестрашного? Де її решітка?

267_Н.: Подолання біди надає їй сили.

268_П.: Вона зацікавлена в біді?

268_Н.: Так.

269_П.: В цей момент близькі тобі люди (*вказує на фігурки за решіткою на рис. Л.15*) переживають слабкість. Тому на цьому малюнку (рис. Л.14) ти зобразила себе вище рідних. Захист спрацьовує так, щоб ти відчула силу. Ти на рис. Л.14 це і показала, намалювавши машину (*вказує на верхню частину рис. Л.14*). Машина у даному випадку є архетипом утробы, оскільки ти зображена всередині неї: захищена і тобі там добре, як в Раю. **270_Є** ризик, що у взаєминах з партнером ти будеш знаходитися в позиції «над», і він буде відчувати цю решітку (рис. Л.3). А приближення до тебе може призвести до драми (*вказує на жовту фігуру у верхньому лівому куті на рис. Л.15*). **271_А** ця фігура (*вказує на зображення у верхньому лівому куті на рис. Л.15*) символізує людину чи щось спільне і властиве для усіх близьких (*вказує на фігурки за решітками на рис. Л.15*), що зображені на малюнку?

272_Н.: Не знаю. Мені ця фігура нагадує печеру, щось тепле.

273_П.: Можливо це символ ваших дитячих спогадів про те, що було тепло у ваших взаєминах з матір'ю.

274_Н.: Швидше за все з бабусею, аніж з мамою.

275_П.: Значить настанови матері ти сприймала як біду (вказує на спільний елемент на рис. Л.15 та Л.6).

276_Н.: Так. Бабуся мене завжди підтримувала, навіть якщо я помилюся. Мама, навпаки, відразу починала засуджувати.

277_П.: Наступний малюнок «Моя сім'я тепер» (рис. Л.16). Розкажи хто тут зображений.

278_Н.: Я не думала про те, кого і де я зображую.

279_П.: Значить розкажи, що ти хотіла передати цим малюнком.

Рис. Л.16. Моя сім'я тепер

280_Н.: У нашій родині кожен сам по собі (вказує на ліву частину рис. Л.16). Ми, начебто, разом і, водночас, немає єднання. В цій частині така ж система (вказує на праву частину рис. Л.16) – кожен знаходиться у своєму колі.

281_П.: На цьому малюнку уже є прогрес (вказує на праву частину рис. Л.16) – немає одиночних камер як тут (вказує на ліву частину рис. Л.16) і присутній колір. Без кольору залишився тільки один кружечок. 282_Що він символізує?

282_Н.: Порожнечу.

283_П.: Тоді цей малюнок (вказує на праву частину рис. Л.16)

відображає палітру ваших почуттів.

284_Н.: Можливо. Існує реальна картина (вказує на ліву частину рис. Л.16) і за нею криється така палітра почуттів (вказує на праву частину рис. Л.16).

285_П.: Тобі властива тенденція задавати тон в цій родині.

286_Н.: Так і є. В останній час вони почали більше зі мною радитися.

287_П.: Перейдемо до наступного малюнку (рис. Л.17).

288_Н.: Тема цього малюнка «Мої страхи» (рис. Л.17). Я боюся колючих та ріжучих предметів, тому зобразила ніж та шприц.

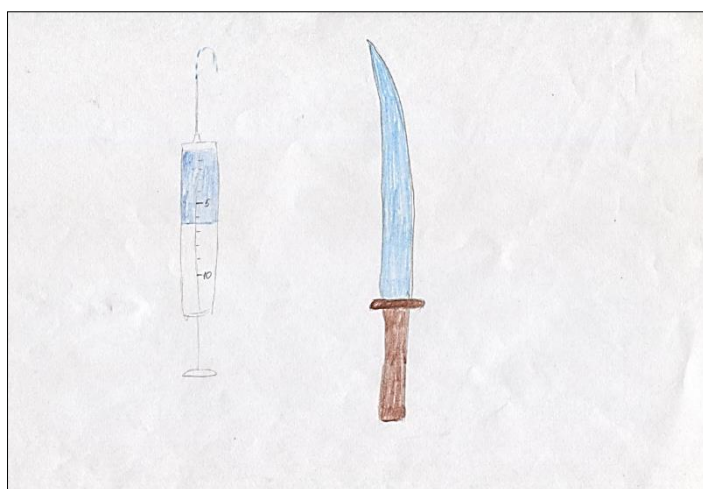

Рис. Л.17. Мої страхи

289_П.: Може тебе в дитинстві хтось налякав?

289_Н.: Була ситуація. Я злякалася людини з цими предметами.

289_П.: Це була вимушена міра?

289_Н.: Так.

289_П.: Була спроба зґвалтування?

289_Н.: Передбачалася.

290_П.: О спробі зґвалтування говорить зображення шприцу (фалічний символ).

291_Н.: Це біло в підлітковому віці. У мене був період в житті, коли я панічно боялася шприців і не один лікар не міг мені зробити укол.

292_П.: Ти нам відкриваєш нові параметри сили архетипічних образів.

Лікар повинен насильно зробити укол, а ти пережила ситуацію, де був страх перед насиллям. Тоді спрацьовують такі переноси.

293_Н.: Тепер я, сподіваюся, мені буде легше подолати страх уколів.

294_П.: Наступний малюнок (рис. Л.18) є продовженням попереднього. Це зображення схоже на калюжу (фалічний жіночий образ). Отже, хтось (вказує на шприц на рис. Л.17) хотів перетворити це в лужу.

295_Н.: Це сприйняття близькими мого неіснування.

296_П.: Для тебе це було, неначе смерть. Тому до ножа ти і звернулась.

Рис. Л.18. Сприйняття близькими мого неіснування

296_Н.: З ножом в руках я була сильна.

297_П.: Це може привести до певних складнощів у інтимних відносинах. Що ти зобразила на цьому малюнку (рис. Л.19)?

298_Н.: Що було до мого народження. Я зобразила руку як печеру, де представлені різні символи, наскальні малюнки, різні епохи, культури.

Рис. Л.19. Що було до мого народження

299_П.: Знову внутрішньоутробний стан (*вказує на спіраль у центрі рис. Л.19*), ти його проходила до свого народження. Також це акцент на залежності від матері. З цих пальців, який найважливіший?

300_Н.: Мізинець.

300_П.: А чим він важливий?

301_Н.: Якщо дивитися на долоню зверху, то він, неначе, автономізований, зображений на більш далекій відстані від інших пальців.

301_П.: Може цей палець символізує батька?

301_Н.: Можливо. Я бачу його якимось особливим.

302_П.: А що можна віднести до мами?

302_Н.: Безіменний палець.

302_П.: Якщо можеш, то співвіднеси два останніх пальчика з кимось із твоїх близьких чи знайомих людей.

302_Н.: Середній палець – це дідусь, а вказівний – бабуся.

302_П.: Чому себе не поставила біля бабусі?

303_Н.: У нас з нею є спільне (*вказує на узор на вказівному пальці та мизинці на рис. Л.19*), але я все одно не завжди могла прийти до бабусі зі своїми проблемами. Все таки мені більше хотілося підтримки матері.

304_П.: На цьому малюнку (рис. Л.20) зображена птаха з великим

серцем, яка прагне вгору. Це намальовані батьківські руки чи це бажане?

Рис. Л.20. Мої бажання

305_Н.: Бажане. Ці руки для птахи є підтримкою, але при цьому вони не обмежують її простір.

306_П.: Це свідчить про те, що твої дитячі бажання залишилися у дорослому житті. Саме цього ти очікувала від свого партнера: підтримки, захисту, розуміння. У такому випадку ти очікує, що партнер буде виконувати роль батька для тебе, а чуттєвий аспект зтушовується. **307_Також** наявна едіпальна залежність – ти би хотіла жити з ідеальним батьком.

308_Н.: Можливо.

309_П.: Чоловіки можуть виконувати таку роль тільки до певного моменту, тому що вони обирають нас у якості супутниці по життю, а не доньки. За таких обставин, ти завчасно прирікаєш себе на неприємні ситуації та розчарування.

310_Н.: Я завжди намагаюся побудувати ідеальні кришталеві взаємини. А кришталь – це дуже тендітна річ...

311_П.: Серце на цьому малюнку в тебе специфічне тому, що воно може розкритися за умови наявності захисту та батьківських аспектів у відносинах з партнером.

312_Н.: В тих відносинах, які ми з вами пропрацьовували, на початку, саме такі було. Наступний малюнок «Людина під дощем» (рис. Л.21).

Рис. Л.21. Людина під дощем

313_П.: Людина так намальована, що вона не дуже хоче ховатися від дощу. Можливо, у тебе і в житті так: ти шукаєш захист, але все одно, частково, залишаєшся за його межами.

314_Н.: Так і є.

315_П.: Наступний малюнок «Людина, яку я люблю» (рис. Л.22). Це, напевно, пов'язано з твоєю донькою?

315_Н.: Так.

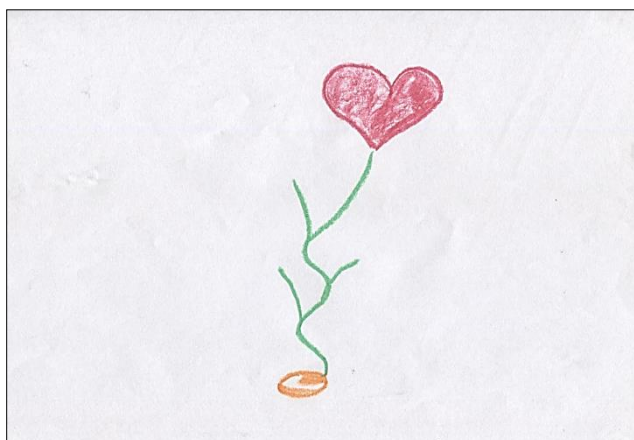

Рис. Л.22. Людина, яку я люблю

315_П.: На зернятку є не зафарбований простір. Це натяк на ключик чи просто відблиск?

315_Н.: Не знаю.

316_П.: Ключик – це натяк на чоловіка. Можливо, ти тут зобразила свого

партнера, якого ти кохаєш і який сприяє твоєму росту та розквіту сердечності. Він повинен компенсувати те, що не змогли надати, в достатній кількості, батьки.

317_Н.: Так.

318_П.: Ти показала за що можна кохати. Наступний малюнок «Моє минуле» (рис. Л.23). Знову ми бачимо звивистий шлях, неначе лабіринт, в якому не видно, що там попереду.

Рис. Л.23. Моє минуле

319_Н.: Моє минуле таким звивистим і було. Були наявні і злети, і падіння як в особистому житті, так і в професійному.

320_П.: Дорога для машини не обов'язково повинна мати таку розмітку. Архетипічно, ця дорога схожа з дорогою на рис. Л.8. Таким чином, те, що було винесене тобою із дитинства (родини), в подальшому вплинуло на твій життєвий шлях. Тоді ти проживаєш не своє життя, а згідно тих траєкторій, які були задані батьками. І це для тебе є невидимим, оскільки в машині відсутні вікна та фари (*вказує на фігуру на рис. Л.23*).

321_Н.: Я навіть не звернула на це уваги.

322_П.: Таке зображення дороги вказує на те, що це буде постійне ходіння по колу.

323_Н.: Усі події у моєму житті відбуваються по колу. Я розуміла, що повертаюся в початкову точку і мені потрібно починати спочатку.

324_П.: Наступний малюнок «Людина, яку я відчужую» (рис. Л.24). Це

радість, безпосередність, якої, скоріше всього, тобі не вистачало в дитинстві. Чому ти його відчужуєш? Він тобі здається не серйозним? І чому намальовані два сонця?

325_Н.: Це не сонце, а рампи. Він викликає у мене неприємні відчуття, неначе дарує радість зі злорадством, що все це фальш.

326_П.: Хоча і дарує радість, але губки у нього стиснуті як на рис. Л.12. А що це за дорога навколо нього?

Рис. Л.24. Людина, яку я відчужую

327_Н.: Це манеж. Мені легко дарувати радість та веселощі іншим людям, але прийняти ці жпочуття самій важко. У мене виникає почуття недовіри, я шукаю підступ

328_П.: Можливо, тому що так було із мамою: спочатку вона до тебе добра, а потім різко все змінюється і причиняє тобі біль.

329_Н.: Так і є. В якийсь момент я від неї закриваюся і цим себе захищаю.

330_П.: Звертає увагу те, що у людини з короною на голові, заплатки на штаних. Це може свідчити про наявність протиріч: з одного боку, почуття меншовартості, з іншого – високість.

331_Н.: Так і є. Я відчуваю, що десь всередині мене є потенціал, який необхідно реалізувати, але я ходжу по колу і трачу на це багато енергії.

332_П.: І все ж коронованість потрапила в категорію відчуження. Можливо, зпрагненням до успіху, ти отримуєш ще більше розчарувань і тепер

це (вказує на корону на рис. Л.24) відчужуєш.

333_Н.: Це приносило розчарування тому, що якісь мої досягнення були не важливі та не помічені.

334_П.: Їх хтось відчужував?

334_Н.: Батьки.

335_П.: Тепер ти усвідомлюєш наскільки обтяжена батьківським відношенням, що спричинює рух цієї машини (рис. Л.23) по колу.

336_Н.: Я зараз прийшла до висновку, що мама була у мене коронованою особою. Я завжди виконувала її розпорядження.

337_П.: Тому ти і відчужуєш корону, свій власний потенціал. В минулому твої успіхи не мали позитивного підкріплення з боку батьків, особливо матері.

338_Н.: Це малюнок «Я серед жінок» (рис. Л.25).

338_П.: Де тут зображені жінки?

338_Н.: Квіти та каміння – це всежінки.

338_П.: А де ти на цьому малюнку?

338_Н.: Цей зелений кущ – я (вказує на фігуру в центрі рис. Л.19).

Рис. Л.25. Я серед жінок

339_П.: Цей кущ дуже схожий на корону (рис. Л.24). Прагнення до цієї корони і, водночас, її відчуження – в цьому полягає особистісна проблема.

340_Н.: Так і є. Дуже часто з'являються якісь ідеї, прагнення, але потім

вони усікаються з невідомих причин.

341_П.: Чому ці жінки утворили таке коло навколо тебе?

341_Н.: Так гарно, неначе квітник.

341_П.: Знайди, будь ласка, малюнок, де ти серед чоловіків.

341_Н.: Це наступний малюнок (рис. Л.26).

Рис. Л.26. Я серед чоловіків

341_П.: Це жаба?

341_Н.: Так.

342_П.: Звертає увагу те, що маючи складні взаємини з матір'ю, ти зобразила себе серед жінок у вигляді куща з колючками. Теплі та гармонійні відносини з батьком проявилися кольором в темі «Я серед чоловіків» (рис. Л.26). **343_**Як жаба себе почуває?

343_Н.: Добре, посміхається, грайливі очі і тримає стрілу.

344_П.: І це при тому, що все що може тебе уколоти, ти відчужує. Тоді ти зацікавлена в тому, щоб привабити чоловіка і пустити стрілу. Таким чином задається необхідність оживляти батька в кращому ґештальті (яким ти його пам'ятаєш).

345_Н.: Так.

346_П.: У психіці надія вже вичерпалася, що його хтось оживить, тому доводиться робити це самій. На додаток, взаємини з чоловіками ускладнюються тим, що вони повинні дотягувати до твого рівня.

347_Н.: Я завжди буду шукати ланку ще вище, чим та, на якій я стою.

Буду спостерігати чи зможе туди дотягтися мій партнер. Якщо не зміг – значить у нас різні шляхи.

348_П.: Виходить, що претендент на руку цієї красуні, яка замаскована під жабу, повинен витримати її коронованість та бути її рівня. В цій стрілі криється ризик руйнації відносин.

349_Н.: Це вже не ризик, а реальність. Так уже було.

350_П.: Ти усвідомлюєш, що сама зруйнувала ці відносини?

350_Н.: Так.

350_П.: І що ти при цьому собі говорила?

350_Н.: Відчуття, з яким я завершувала ці відносини, неоднозначне. Виходить, що, залишається людина з біллю, яку ти їй спричинила.

351_П.: Ця біль робила тебе більш м'якою та співчутливою?

352_Н.: Ні. Я взагалі до неї нейтральна. Я уже прийняла рішення і рухаюсь в тому напрямку.

353_П.: Рішення важливіше, чим людина.

354_Н.: Головою я розумію, що я щось роблю неправильно, але вже не можу зійти з цих рейок (*вказує на рис. Л.8*).

355_П.: Не можеш побороти імператив тієї програми, яка задає твій рух по тій траєкторії. Тому повертаємося до того, з чого починали.

356_Н.: Потім з'являється інша людина і починається все спочатку.

357_П.: Тому ми і говоримо, що потрібно розмикати феномен хибного кола. Наступний малюнок «Чоловік, жінка та я» (рис. Л.27). Ми бачимо, що мишка не боїться лева і спокійно собі сидить по середині галявини. Лев також зайнятий самим собою. Вони друг другу не заважають і, водночас, пов'язані між собою. Лев милується собою та радіє, що він не миша. А миша радується тому, що вона настільки сильна – не боїться лева і влюбий момент може сховатися у своїй нірці. Із всього, що я сказала, що знайшло відгук?

358_Н.: Все відгукнулося. Лева краще всіх – він відпочиває і йому немає діла ні до кого.

359_П.: Коли ти малювала, то який смисл закладала?

360_Н.: Мишка не боїться лева і знаходиться з ним в певному контакті. У неї є очікування, що якщо пташка нападе, то лев її захистить. Пташка, неначе, не хижа, але дзьоб може причинити біль.

Рис. Л.27. Чоловік, жінка і я

361_П.: Де на цьому малюнку жінка, чоловік, а де ти?

361_Н.: Птаха – це жінка, лев – чоловік, мишка – це я. Це навіть не мишка, а якийсь пухнастий звір.

362_П.: У тебе в родині була колись подібна ситуація?

363_Н.: У моєму підлітковому віці батько був як лев і зараз їм залишається. Я викликала, в той момент, маму на конфлікт, щоб звернути на себе увагу батька і показати, що я для нього важливіша за неї.

364_П.: Тобі хотілося показати матері на чийому він боці?

365_Н.: Так. Мама знецінювала всі дії батька. Такими провокаціями я хотіла показати значущість та гідності тата.

366_П.: Як у твоїх особистих відносинах заявляє про себе те, про що ми зараз говоримо? Моя гіпотеза: на початку відносин ти з партнером на рівних – лев та левиця. Потім, ти залишаєшся в позиції лева, а партнер переходить в роль мишки.

367_Н.: Ви все правильно говорите. **368_Коли** я ставлю чоловіка в позицію мишки, то я ще включаю цю пташку (*вказує на фігуру на рис. Л.27*).

369_П.: Так відбувається ідентифікація з матір'ю. Швидше за все, мама

не тільки була птахою, але, іноді, проявляла і левині риси відповідно тебе. Образ лева є позитивним та привабливим, як образ батька. Тоді виходить, що ти караєш свого партнера тільки за те, що він не твій батько. Варто задати собі питання: «Навіщо платити таку високу ціну за те, щоб витримувати гештальт лева?».

370_Н.: Таким чином я єднаюся збатьком.

371_П.: І це бажання бути з батьком зіпсувало відносини з матір'ю, оскільки вона бачила у тобі конкурентку. Виконання такої програми прирікає людину на самотність.

372_Н.: Зараз я розумію. Весь час порівнюю свого партнера і його дії з власним батьком.

373_П.: Якщо в дитинстві не було безпосереднього вираження любові, то потім ми не віримо, що нас можуть любити. Необхідно звільнитися від почуття меншовартості. Саме це маленьке Я (*вказує на фігуру в центрі рис. Л.27*) задає необхідність бути левом, щоб до цієї хворобливої точки (*вказує на фігуру в центрі рис. Л.27*) ніхто не доторкнувся. Це вимушене повторення, в наслідок якого, виникає чорна діра, пустота.

374_Н.: Саме це я і відчуваю. Наступний малюнок у мене без назви (рис. Л.28).

375_П.: Що це за сплетіння (*вказує на візерунки знизу рис. Л.28*)?

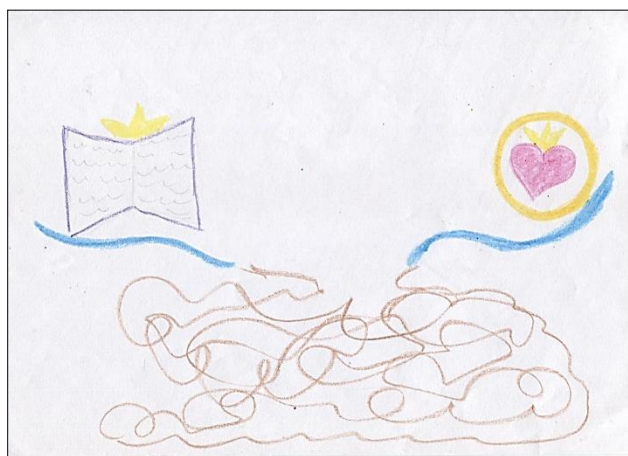

Рис. Л.28 Малюнок без назви

375_Н.: Це неначе нитки, що сплуталися.

376_П.: Напевно, цей малюнок відображає твій внутрішній стан, все те, що відбувається у твоїй голові та душі. Надія на те, що зможеш вийти на гарну дорогу (*вказує на серце* на рис. Л.28). Вже відчуваєш, що не потрібно приміряти корону до сердечка, тому що корона – це соціальний атрибут, а серце – душевний.

377_Н.: Мені це нагадує ваги з двома чашами (*вказує на праву та ліву частини* рис. Л.28). На одній стороні сердечність, емоції (*вказує на серце* на рис. Л.28), а на іншій – рацію та логіка (*вказує на книгу* на рис. Л.28).

378_П.: Звертає увагу, що і на серці, і на книзі намальована корона. І на рис. Л.24, де тема «Людина, яку я відчужую» теж є корона. Таким чином, ти не помічаєш у професійній сфері та особистому житті проявів цієї корони. А відчужуєш її тому, що вона створює тобі тільки біди, оскільки задана почуттям меншовартості.

379_Н.: Я постійно терплю невдачі як на роботі, так і в особистому житті.

380_П.: Корона породжена почуттям меншовартості, яке обумовила матір. Можливо, їй цього не вистачало і вона використала дитину, щоб відчувати свою силу.

381_Н.: Напевно, так і є. Вона не змогла реалізувати певні свої мрії, плани і звинуватила в цьому своїх батьків та свого батька (її чоловіка).

382_П.: Отже, у неї вимоги до чоловіка були як до батька, оскільки він повинен був займатися її реалізацією.

383_Н.: Він повинен був цьому сприяти і підтримувати її.

384_П.: Що для тебе є бажаним на цих вагах (рис. Л.28)? Чому вони зображені так, неначе, ці чаші заважають одна одній?

385_Н.: Зараз я вже якось по-іншому дивлюся на цей малюнок і мені б хотілося внести у нього зміни. Я би прибрала цю частину (рис. Л.28). Так набагато спокійніше. Цей кружок я би прибрала (*вказує на круг біля серця* на рис. Л.28) і зняла корону. Книгу зробила би більш ємкою (*вказує на фігуру у лівій частині* рис. Л.28)

386_П.: Таким чином, ти намагаєшся наблизитися до себе і тоді

самореалізація буде твоєю гідністю. Ти наближуєшся до реальності і в цьому сила людини. На наступному малюнку (рис. Л.29) ми бачимо дуалістичність (подвійність) зображення: з одного боку, світить сонце, з іншого – наближується гроза (вказує на тучу і молнію на рис. Л.29).

Рис. Л.29. Мій настрій

387_Н.: Це мій настрій. Він може бути гарним, позитивним і влюбий момент може змінитися в протилежному напрямку.

388_П.: А сонячність повертається також легко, як з'являється гроза?

388_Н.: Ні, з сонячністю все набагато складніше. Наступний малюнок «Моя мрія» (рис. Л.30).

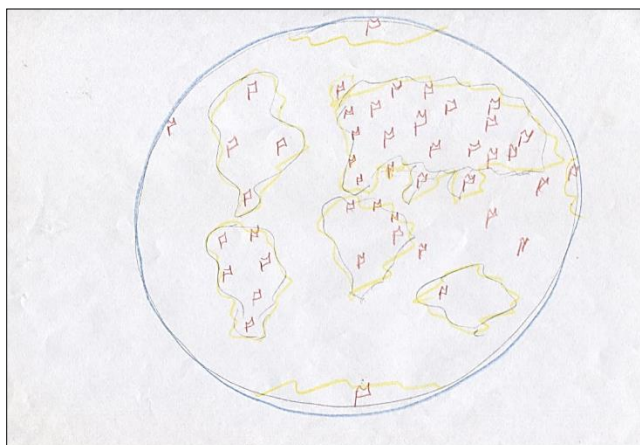

Рис. Л.30. Моя мрія

388_П.: Мрія – досягнути увесь світ?

388_Н.: Бажання всюди побувати.

389_П.: Наступний малюнок «Кризата етапи виходу з неї» (рис. Л.31). Розкажи, що на ньому зображено.

390_Н.: Криза – це людина, яка лежить на ліжку (вказує на фігуру в лівій частині рис. Л.31). У неї виснажене тіло тому, що через всі ці нервові події, вона дуже схудла і майже нічого не їсть. Так я переживаю кризу.

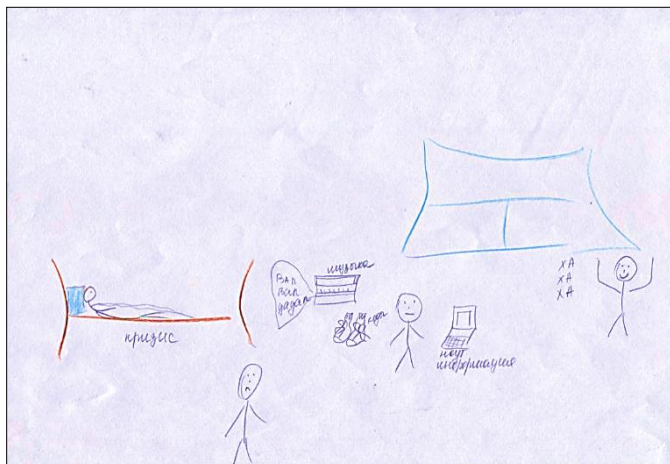

Рис. Л.31 Криза та етапи виходу з неї

391_П.: Проговори собі те, що може покращити тобі настрій і підняти з цього ліжка.

392_Н.: «Н., ти молодець, що відвідуєш такі заняття. Ти не зупиняєшся і працюєш над собою. Все вийде, головне – не затримуватися надовго в такому стані (вказує на фігуру у лівій частині рис. Л.31)».

393_П.: Відкорегована людина теж може переживати такий стан (вказує на фігуру у лівій частині рис. Л.31), але на короткий час. Відкорегована людина не обтяжена слідовими ефектами. Варто згадати слова З. Фрейда, який говорив про те, що «не важливо, що ми зараз переживаємо. Важливо те, щоб це не мало наслідків».

394_Н. (звернення до само їсебе): Ти до такого стану (вказує на фігуру в лівій частині рис. Л.31) вже не наближуйся. Ти вже не лежиш, а можеш посидіти та виглядати набагато краще.

395_П.: Таким чином, караючи партнера за те, що він не схожий на вашого батька, ти караєш сама себе, доводячи до такого стану (вказує на фігуру в лівій частині рис. Л.31).

396_Н.: Так було в минулому. Зараз все це переосмислюється.

397_П.: Наступний малюнок «Неіснуюча тварина» (рис. Л.32). Все, що обумовлює позитивні емоції: веселощі, радість, кокетство для тебе як не існує. Люди, які їх проявлятимуть, не будуть у тебе викликати позитивних емоцій.

Рис. Л.32. Неіснуюча тварина

398_Н.: Вони будуть мене дивувати.

399_П.: Тобі складно від них щось прийняти тому, що такою не була мама.

400_Н.: Я навіть не можу її такою уявити.

401_П.: Щоб ти сказала фігурам з цього малюнка (рис. Л.27) після всього почутого?

402_Н.: Мишці (*вказує на фігуру в центрі рис. Л.27*) я би сказала, що досить розважатися. Лева мені хочеться погладити по гриві. Пташці я би сказала, що у неї є своє гніздо, пускай їм займається. Тоді у неї пропаде той злий дзьоб, вона перетвориться в голубку.

403_П.: Бажання мати добру маму вас не полишає.

404_Н.: Так. Це принесе радість и спокій у наші взаємини. Якщо розглядати цей малюнок (рис. Л.27) в контексті особистих взаємин, то п'єдестал лева був більш міцний, на якому він був би не один, а з левицею та левенятами.

405_П.: До себе мишки на цьому малюнку (рис. Л.27) ти звернулася, а ось до себе, як до левиці, ні.

406_Н.: Я би сказала леву: «Досить лежати».

407_П.: Наступний малюнок «Мої сновидіння» (рис. Л.33).

Рис. К.33. Мої сновидіння

407_Н.: Я увісні часто літаю.

407_П.: Які відчуття ти відчуваєш при цьому?

408_Н.: У мене існує тільки одна думка – не впасти та утриматися в польоті.

409_П.: Твої сновидіння недалеко від тих реалій, які ми глибинно прояснюємо. Головна мета – не впасти, тому що в родині, під впливом матері, падала і була в ролі цієї фігурки (вказує на фігуру в центрі рис. Л.27).

410_ Відчуття польоту приносять радість. Як тільки з'являється думка про те, щоб не впасти, я докладаю мас зусиль злетіти вище Наступний малюнок «Дім, дерево людина» (рис. Л.34а, Л.34б). У мене їх два варіанти тому, що один був намальований раніше (рис. Л.34а), а другий – уже зараз (рис. Л.34б).

411_П.: Звертає увагу, що на другому малюнку (рис. Л.34б) ти зобразила себе більш жіночною. Ця гойдалка (вказує на фігуру з лівої сторони рис. Л.34б) для когось чи для цієї жінки (рис. Л.34б)?

Рис. Л.34а «Дім, дерево, людина»

Рис. Л.34б «Дім, дерево, людина»

411_Н.: Гойдалка для усіх.

412_П.: Якщо порівнювати ці два малюнки (рис. Л.34а і Л.34б), то можна побачити, як у тебе пробуджуються сили дожиття. Цей малюнок більш яскравий (рис. Л.34б), себе ти представила в образі дівчини.

413_Н.: Це малюнок «Радісний день у родині» (рис. Л.35). Це якесь свято, коли збираються всі разом, їдуть на природу, відпочивають.

Рис. Л.35. Радісний день у родині

414_П.: Це набагато краще, ніж усі за решіткою (вказує на рис. Л.15).

415_Н.: Наступний малюнок «Сім'я у мою відсутність» (рис. Л.36). Це собака, яка мене зустрічає, коли я прихожу з роботи (вказує на фігуру в центрі рис. Л.36), інші дивляться телевизор, відпочивають.

416_П.: Наступний малюнок «Сприйняття щастя» (рис. Л.37). І знову ми бачимо елементи (вказує на фігуру в центрі рис. Л.37) спільні з дорогою (рис.

Л.8, Л.23).

Рис. Л.36. Сім'я у мою відсутність

416_Н.: Це батут.

417_П.: Тебе ще не покидають залежності від батьківських наслідкових явищ.

418_Н.: Коли людина підстрибує, вона відчуває радість і свободу.

Рис. Л.37 Сприйняття щастя

419_П.: Таким чином, ти показуєш, що намагаєшся вирватися із утробного стану (вказує на батут на рис. Л.37), від всього, чим обтяжила родина. **420_Н.** Наступний малюнок «Карта могожиття» (рис. Л.38). Який смисл ти поклала у цей малюнок?

421_Н.: Є емоціональний елемент, він заплутаний у цих сплетіннях

(вказує на спіралі навколо куба на рис. Л.38).

422_П.: Тобі не зрозуміло, що ти хотіла побудувати?

422_Н.: Так.

423_П.: Спочатку потрібно розпрощатися із залишковими явищами минулого, а потім стане все зрозумілим.

424_Н.: Я на цесподіваюся.

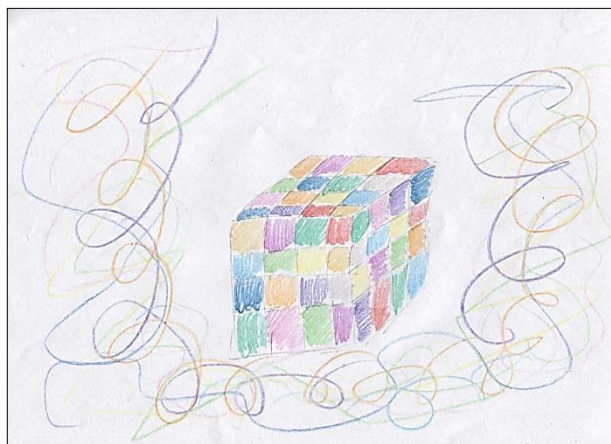

Рис. Л.38. Карта мого життя

425_П.: Твоя лібідна енергія будетобі приносити плоди, які будуть радувати. У нас превалюють енергії мортідо (руйнівна) та лібідо (конструктивна). Якщо в дитинстві нас так засаджували, то слідові ефекти наповнені мортідною енергією.

426_Н.: На цьому малюнку (рис. Л.39) я зобразила як мене бачуть люди (вказує на ліву частину рис. Л.39) і як я бачу себе (вказує на праву частину рис. Л.39).

Рис. Л.39. Як мене бачать люди. Як я бачу сама себе

427_П.: Це кішка (вказує на фігуру з лівої сторони рис. Л.39) більш мортидна: вона напружена, завжди повинна бути наготові. Ця (вказує на фігуру правої сторони рис. Л.39) більш спокійна.

428_Н.: Це малюнок «Сприйняття нещастя» (рис. Л.40).

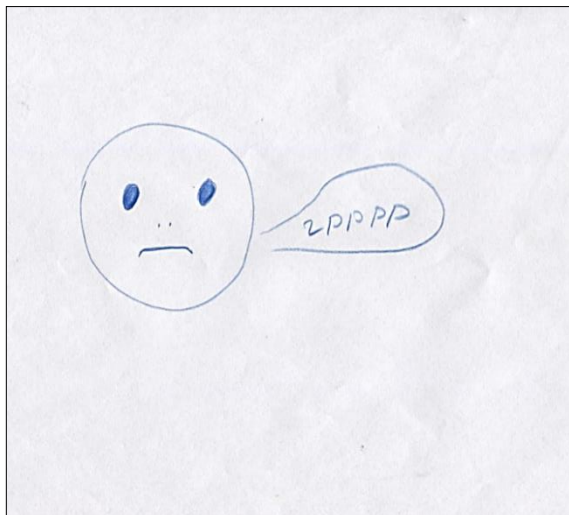

Рис. Л.40. Сприйняття нещастя

429_П.: Нещастя для тебе, як ти говорила раніше, стан, у який заганяла мати, де необхідно було мовчати. Тому все це тягнеться з дитинства. Наступний малюнок «Конфлікт» (рис. Л.41). Це відноситься до якого етапу відносин?

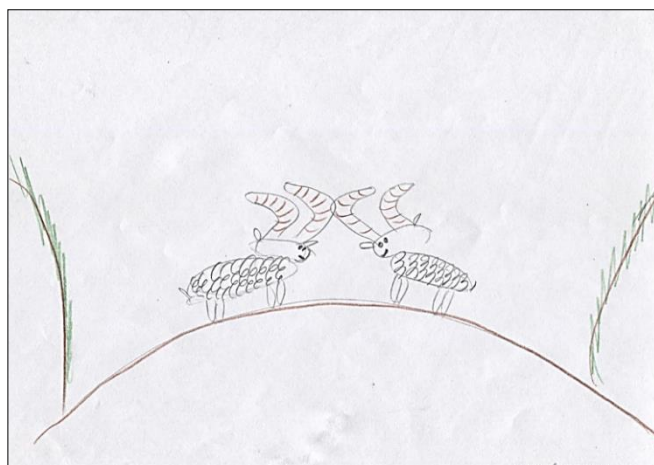

Рис. Л.41. Конфлікт

430_Н.: Довгий час я намагалася не вступати у конфліктні ситуації. Краще піти з найменшими втратами.

431_П.: Ти розуміла, що резерв мортідо настільки великий, що уникала провокаційні ситуації і не зіпсувати думку людей про тебе. Хоча, це все одно знаходило вихід, оскільки люди сприймають тебе саме так (*вказує на ліву частину рис. Л.39*). **432_У** чому тут конфлікт (рис. Л.41)?

432_Н.: Зустрілися два барани на мосту, вперлися, ніхто не хоче уступати. Вони або впадуть обоє, або впаде хтось один.

432_П.: Що є властивим для тебе?

432_Н.: Падають обоє. Наступний малюнок «Я-реальне. Я-ідеальне» (рис. К.42)

Рис. Л.42. Я-реальне. Я-ідеальне

433_П.: Тут ти себе намалювала як ненароджену (*вказує на ліву частину рис. Л.42*). Всі наші припущення о наявності тенденції «повернення в утробу» підтверджуються. Таке прагнення до внутрішньоутробного стану обумовлено тим, що там не було конфліктів. Але жити так (*вказує на ліву частину рис. Л.42*) нелегко.

434_Н.: Так жити неможливо.

435_П.: Таким чином, вся канва особистісної проблеми спрямовує рух до психологічного неіснування. Людина живе і, водночас, як не існує. Коли ти малювала цей малюнок (*вказує на ліву частину рис. Л.42*), то який закладала смисл?

436_Н.: Хотілося зобразити щось безліке. Воно, неначе, є і, водночас,

немає.

437_П.: Точно як при мамі – бути і не бути. Мама могла тільки по очам прочитати ваші бажання.

438_Н.: Для того, щоб мене помітили, потрібно було бути такою (*вказує на рис. Л.32*).

439_П.: Чи був такий період (*вказує на рис. Л.32*) у дитинстві?

439_Н.: Ні, це все стало приходити вже у більш дорослому віці. Спочатку видно яркий атрибут, а потім мене. Коли мене не помічають, мені тяжко. А коли звертають увагу, я починаю губитися.

440_П.: Це свідчить про відсутність реалізації потенціалу. У ідеальному (*вказує на праву частину рис. Л.42*) у тебе не промальована чуттєва частина (*вказує на низ фігури з правої сторони рис. Л.42*).

441_Н.: Мені здитинства створили заборони на жіночу поведінку.

442_П.: Це також можуть бути залишкові явища ситуації, де були спроби насилля.

443_Н.: Можливо. Це був великий переляк. У мене мама з татом розлучилися. Потім мама вдруге вийшла заміж і у мене з'явився вітчим. Він проявляв насилля відносно матері за те, що вона хотіла з ним близькості, а він – ні.

444_П.: І тепер для тебе така близькість, неначе карається (*вказує на непромальований низ фігури з правої сторони рис. Л.42*).

445_Н.: Наступний малюнок «Моя сім'я тепер» (рис. Л.43).

446_П.: Це ти зобразила кільця чи шарики?

446_Н.: І так, і так. Вони, неначе, і наповнюються, пересікаються між собою, але при цьому залишається пустота.

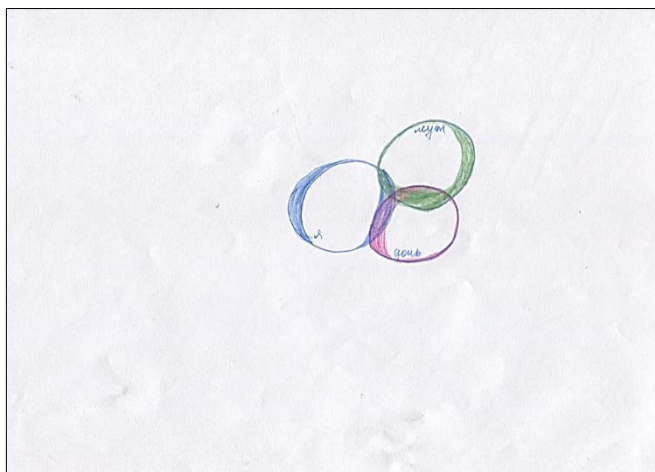

Рис. Л.43. Моя сім'я тепер

447_П.: Це знову ілюструє залежність від того, що ти інтроєктувала від близьких людей. Потрібно навчитися розпізнавати, в який момент та створюєш напругу без потреби на те.

448_Н.: На перерві я побачила цей малюнок (рис. Л.44), який викликав у мене теплі почуття. Я це бачу, як мати з дитиною, у яких є контакт. Дитина відчуває себе захищеною. Це бажана ситуація.

Рис. Л.44. Ж. Уолл «Жага знань»

449_П.: Зараз тобі хочеться побувати в такій ситуації (вказує на рис. Л.44)?

450_Н.: Зараз мене цей малюнок радує тому, що у мене такі відносини з донькою.

451_П.: Відчуття, що ви гарна матір.

451_Н.: Я розумію, що є певні помилки і вина перед собою, але я можу собі сказати «Молодець!». Багато ситуацій я упередила і вирішила. Ці два малюнка (рис. Л.45, Л.46) мені перекликаються – і там, і там людина на грані ризику.

451_П.: Ти відносиш себе до людей ризикованого типу?

452_Н.: Я зараз дивлюся і розумію, що ці малюнки втрачають свою актуальність. Я би тут (*вказує на рис. Л.45*) хотіла стояти двома ногами і не підходити так близько до краю.

Рис. Л.45 З. Задемак «Переслідувач»

Рис. Л.46 Автор та назва невідомі

453_П.: Особистісна проблематика часто нас затримує в дитячій позиції і ми не можемо тверезо та об'єктивно оцінювати ситуацію. Не відгарно життя люди так роблять (*вказує на рис. Л.45, Л.46*).

454_Н.: На цьому малюнку (рис. Л.47) також є ризик і, навіть, обличчя дитини виражає переляк.

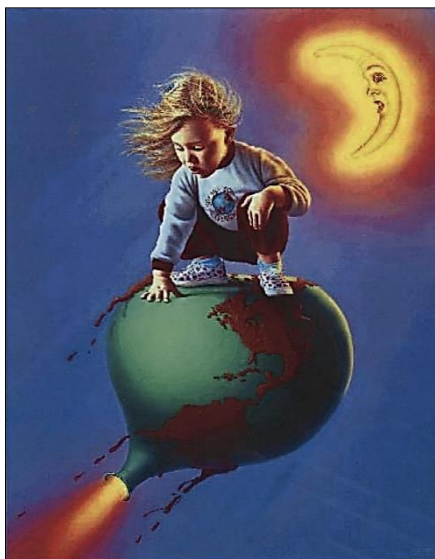

Рис. Л.47. Дж Уорен «Земля – любіть її або втрачьте»

455_П.: Не так, як в дійсності. Ця картина (рис. Л.48) цікава тим, що цю дівчину обіймає її відображення із дзеркала.

Рис. Л.48. Малюнок іншого учасника

456_Н.: У мене був момент, коли певні моменти з життя я розповідала сама собі перед дзеркалом. Так мені ставало легше.

457_П.: Дзеркало, напевно, оживало?

457_Н.: Так. Це було в підлітковому віці.

457_П.: А тебе не лякає ця чорна фігура та ще така страшна рука?

458_Н.: Я відразу не зрозуміла, що це відображення в дзеркалі. Я думала,

що це хтось сидить поруч. На даний момент мені би хотілося цей малюнок наповнити кольорами, а дівчину трохи оживити – змінити настрій малюнка.

459_П.: Де ти себе відчуваєш на цьому малюнку (рис. Л.49)?

459_Н.: Цією фігуркою (*вказує на фігуру зверху каната* на рис. Л.49).

460_П.: Щоб ти сказала Мадонні, аби вона повірила тобі і взяла до Раю.

461_Н.: «Мадонна, я тобі вдячна за те, що ти опустила свій шарф, даєш можливість піднятися вгору – потрапити до Раю. Я думаю, що останній шаг я зможу зробити сама і мені не потрібно буде протягувати руку. Ти тримай шарф для того, щоб могли піднятися інші».

Рис. Л.49. М. Реріх. Мадонна Лаборіс

462_П.: Відчувається, що ти «виросла» за час роботи і взаємодієш з нею як доросла, а не з дитячої позиції. **463_Н.:** На цьому малюнку (рис. Л.50) ти метелик чи рука?

463_Н.: Я – рука.

464_П.: Чим привабив тебе цей малюнок (рис. Л.51)?

465_Н.: Для мене цей малюнок символізує енергію та силу. Складається враження, що це людина, яка знаходилася під водою, камінням, а тепер від цього звільняється та підіймається.

Рис. Л.50. Автор та назва невідомі

466_П.: Те, що ти описуєш, відображає твоє самовідчуття? Тобі не легко, але вже можеш піднятися.

Рис. Л.51. В. Сюдмак «Все вище і вище»

466_Н.: Я думаю так.

467_П.: А це натяк на чорну діру (вказує на центр фігури на рис. Л.51).

468_Н.: Я не бачу тут чорної діри, точніше не відчуваю. Для мене це людина, яка через пару хвилин покаже свою голову.

469_П.: Така твоя інтерпретація свідчить про те, що ти придбала потенціал такого підйому, конструктивних змін. Дякую тобі за роботу, бажаю

успіхів.

470_Н.: Дякую за конструктивну роботу зі мною. Тепер я знаю, де приховані витoki моїх проблем і як будувати своє життя надалі, щоб в повній мірі реалізувати свій потенціал.

Додаток Л.1

**Структурно-семантичний діагностико-корекційної роботи
з респондентом Н.**

Таблиця Л.1

№ к-та	Семантика висловлювань психолога та респондента (ім'я психолога та респондента позначені першою літерою імені)
1-3	П. спонукає Н. до використання візуалізованих засобів (малюнків) для презентації власної життєвої ситуації. Пріоритет вибору надається Н.
4	Самоаналіз Н. підтверджує діагностико-корекційну спроможність та значущість методу АСПП
5	П. підтримує Н. у продуктивності її висновків
6	Н. підтверджує наявність психокорекційного ефекту роботи у групах АСПП
7	П. констатує, що результативність методу підтверджується у контекстному значенні, оскільки індивідуалізована робота з Н. відбувається вперше
8	Н. підтверджує ком-т 7
9	П. актуалізує важливість проходження груп АСПП
10	П. за допомогою рис. Л.1 ініціює Н. до самоаналізу
11	Н. дає поверхневу інтерпретацію малюнку, лише з врахуванням того, що бачить
12	П. спираючись на ком-т 11, прояснює співвіднесеність рис. Л.1 з Н.
13	Н. «йде за» П. уточнюючи, що «ніколи про це не думала». Н. наближується до пізнання індивідуалізованого змісту.
14	Прояснююче запитання П. допомагає Н. усвідомити власні почуття
15	Н. говорить про бажання пізнати щось недоступне для неї
16	П. прояснює особистісну (індивідуалізовану) значущість рис. Л.1 для Н.

17	Відповідь Н. засвідчує відсутність можливості отримання значущої для себе інформації без допомоги П.
18	П. підтримує Н.
19	П. конкретизує емотивне навантаження рис. Л.1 для Н.
20	Відповідь Н. вказує на емотивну значущість (травмівні переживання) для неї даної проблеми
21	П. допомагає Н. усвідомити залежність актуальних почуттів від минулого досвіду
22	Н. підтверджує ком-т 21
23	П. висловлює гіпотезу, що зміст рис. Л.1 приховує травмівний досвід Н.
24	Н. дає захист, хоча і не заперечує ком-т 23
25	Відповідь Н. засвідчує, що травматичність ситуації полягає у її прояві слабкості
26	Н. констатує, що слабкість для неї полягає у невинуватій довірі до партнера, занурення в почуття
27	П., спираючись на рис. Л.1, припускає, що для Н. самотність є травмівною реальністю
28	Н. констатує, що крах відносин обумовлений відсутністю раціо у взаєминах
29	П. опосередковано сприяє усвідомлюванню Н. про особистий внесок у руйнування відносин
30	Н. підтверджує ком-т 29
31	П. підтримує Н.
32	Відповідь Н. свідчить про її саморозкриття у діагностико-корекційному процесі
33	П. звертає увагу на тенденцію Н. до самопокарання за слабкість у відносинах

34	Відповідь Н. засвідчує наявність протиріччя.
35	П. висловлює гіпотезу про тенденцію Н. до перекладання вини у відносинах на себе
36	Н. підтверджує гіпотезу П. та уточнює, що наявність вини у неї та партнера дарує почуття полегшення
37	П. знімає драматизм ситуації Н.
38	П. прояснює залежність формування почуття провини Н. від дитячо-батьківських відносин
39	Н. заперечує, що почуття провини пов'язане з батьками
40	П. констатує, що ведучим мотивом Н. є тенденція «до сили»
41	Н. підтверджує ком-т 40 та уточнює, що безсилля є для неї травмівним
42	П. підтримує Н. у її висловлюваннях (ком-т 41)
43	Відповідь Н. засвідчує діагностико-корекційний ефект роботи
44	П. каталізує саморефлексію Н.
45	Н. засвідчує, що сама була ініціатором руйнування відносин з партнером
46	П. вказує на парадоксальність поведінки Н. (упереджувати – це зберігати, а не руйнувати)
47	Н. підтверджує ком-т 46
48	П. висловлює гіпотезу, що ініціація Н. до руйнування відносин зменшувало відчуття болю від розриву
49	Н. підтверджує гіпотезу П.
50	П. констатує наявність протиріччя у Н.: почуття провини за відчутність контролю відносин та ініціація їх руйнування.
51	Відповідь Н. засвідчує про наявність психологічного егоїзму у неї
52	П. «наближає» Н. до травматизму її ситуації, апелюючи до рис. Л.1
53	Н. ідентифікує рис. Л.1 з конкретно життєвою ситуацією

Продовження таблиці Л.1

54	П. допомагає Н. усвідомити залежність актуальних почуттів від ситуації минулого
55	Н. підтверджує ком-т 54
56	П. контекстно вказала Н. на травмівні ситуації, до яких вона не може «доторкнутися»
57	Відповідь Н. засвідчує наявність психокорекційного ефекту від діагностико-корекційної роботи
58	П. висловлює гіпотезу, що формування особистісної проблеми Н. пов'язано з відносинами у сім'ї
59	Н. підтверджує гіпотезу П.
60	П. звертає увагу на архетипні символи малюнку, які підтверджують гіпотезу о взаємозв'язку проблеми Н. («любов – не любов») із взаєминами у сім'ї
61	Відповідь Н. засвідчує драматизм даної ситуації
62	П. розширює розуміння Н. та учасниками групи механізмів символізації
63	П. висловлює гіпотезу про психотерапевтичне (компенсаторне) навантаження взаємин Н. з партнером
64	Н. підтверджує гіпотезу П.
65	П. прояснює зміст рис. Л.3
66	Н. наповнює рис. Л.3 особистісним змістом
67-71	Уточнююче запитання – відповідь
72	Н. констатує свою причетність до наявності чоботів на рис. Л.3
73	П. підтримує Н.
74	Відповідь Н. засвідчує відсутність співчуття до інших. <i>Внутрішня гіпотеза: подібна ситуація у Н. була у відносинах з близькими</i>

75	П. вказує на протиріччя Н.: бажання покарати кривдника та бути разом з ним.
76	П. зондує причетність родини до ситуації взаємин із партнером
77	Н. говорить про недовіру до близьких, відсутність прийняття у колі родини такою як вона є.
78	П. акцентує увагу на тенденції Н. завдавати болю іншим, який завдавали їй
79	Н. говорить про те, що у батьківській сім'ї акцент ставився на її винуватості
80	П. вказує на наявність протиріччя: з одного боку, залежність від іншого, з другого – готовність зруйнувати відносини, потішити самолюбство. <i>Внутрішня гіпотеза: наявність мазохістичних тенденцій, супутнім яким є самопокарання</i>
81	Н. говорить про те, що їй властиве почуття слабкості, якщо відсутня певна мотивація
82	П. засвідчує протиріччя Н., що відображає моральний мазохізм
83	Н. підтверджує ком-т 82
84	П. висловлює гіпотезу, що Н. не може досягти внутрішньої сили, оскільки в родині вона проявляла слабкість. <i>Внутрішня гіпотеза: через біль відбувається єднання з батьками</i>
85	Н. підтверджує гіпотезу П.
86	П. зондує відносини Н. з батьками
87	Н. говорить про те, що з дитинства була наявна тенденція бути винною
88	П. висловлює гіпотезу про покладання Н. на партнера компенсаторних функцій
89	П. проговорює зони ризику Н.

90	Н. констатує інфантильну позицію у відносинах з партнером
91	П. каталізує саморефлексію Н.
92	Відповідь Н. засвідчує психокорекційний ефект роботи
93	Прояснююче запитання П.
94	Н. прояснює ком-т 93
95	П. констатує наявність мазохістичних тенденцій, про що свідчить втрата Н. самовідчуття
96	Н. підтверджує ком-т 95
97	Уточнююче запитання П.
98	Відповідь Н. говорить про травматичність переживань минулого
99	П. ставить акцент на постійному очікуванні Н. негативу в її бік від інших
100	Н. підтверджує ком-т 99
101	П. говорить про деструктивність такої позиції
102	Н. засвідчує, що сама створює негатив для себе
103	П. констатує перенесення ситуації із батьками на інші сфери життя
104	Висловлювання Н. свідчить про причетність матері до формування деструктивних форм поведінки протагоніста
105	П. опосередковано допомагає усвідомити Н., що образ матері у неї пов'язаний з небезпекою
106	Відповідь Н. засвідчує розвиток соціально-перцептивного інтелекту у діагностико-корекційному процесі
107	П. констатує тенденцію «повернення в утробу» як потребу в захисті
108	Н. говорить про те, що образ батьків переносить на інших людей
109	П. звертає увагу Н. на невиправдане спрямування агресії на інших
110	Н. підтверджує ком-т 110
111	П. висловлює гіпотезу, що Н. сама створює проблеми у відносинах іншими

Продовження таблиці Л.1

112	Н. підтверджує гіпотезу П. та уточнює, що впершу чергу дистанціюється від жінок
113	П. констатує залежність Н. від матері
114	Прояснююче запитання П.
115	Н. уточнює ком-т 114
116	Н. ініціює перехід до наступного малюнка (рис. Л.5)
117	П. роз'яснює Н. про її залежність від травмивного досвіду дитинства, що вона інтроєктувала, які визначають її поведінку
118	Н. констатує складність проблеми, якою пронизане все її життя
119	П. дає інтерпретаційне роз'яснення
120	Відповідь Н. констатує значущість фігури батьків для неї
121	Прояснююче запитання П.
122	Н. говорить про те, що наявність особистісної проблеми блокує її ділові якості
123	П. опосередковано допомагає Н. усвідомити значущість та невирішеність для неї інтимних стосунків
124	Н. ініціює перехід до наступного малюнка (рис. Л.6)
125	П. звертає увагу Н. на наявність едіпальної залежності, що впливає на її інтимну та ділову сфери життя
126	Н. засвідчує наявність інфантильної позиції у відносинах з батьком
127	П. акцентує увагу групи на діагностичних можливостях візуалізованих засобів (малюнках)
128	Н. говорить про ідеалізацію образу батька
129	Уточнююче запитання – відповідь
130	П. констатує наявність тенденції «повернення в утробу»
131	Висловлювання Н. засвідчує, що тенденція «повернення в утробу» є захисним механізмом
132	Уточнююче запитання – відповідь

Продовження таблиці Л.1

133	П. вказує Н. на її залежність від батьків та перенесення ідеалізованого образу батька на партнера
134	П. констатує у Н. тенденцію «до психологічного імпотування»
135	Н. говорить про образ ідеальної сім'ї
136	П. засвідчує амбівалентне ставлення Н. до батьків
137	П. говорить про ефективність проходження груп АСПП
138	Н. підтверджує ком-т 137
139	П. висловлює гіпотезу про значущість образу батька для Н.
140	Н. підтверджує гіпотезу П.
141	Підтверджується гіпотеза про тенденцію Н. повернення в утробу
142	Н. говорить про залежність від травмівних переживань минулого
143	П. роз'яснює Н. та групі продуктивність діагностичної роботи
144- 145	Уточнююче запитання – відповідь
146	П. вказує на вплив тенденції «повернення в утробу» на актуальні події життя Н.
147	Н. засвідчує сильну залежність від батьків та фіксацію на цьому
148	П., використовуючи архетип, вказує Н. на едіпальну залежність та її вплив на інтимні відносини
149	Н. підтверджує к-т 148
150	Прояснююче запитання П.
151	Висловлювання Н. засвідчує її особистісне зростання розуміння необхідності змін
152	П. прояснює готовність Н. до демаркації від батьків
153	Н. говорить про страх починати щось нове у житті
154	Уточнююче запитання П.
155	Н. констатує наявність певного страху перед особистісною свободою

Продовження таблиці Л.1

156	П. вказує Н. на її вклад у руйнування стосунків з партнером
157	Н. підтверджує к-т 156
158	Уточнююче запитання – відповідь
159	П. висловлює гіпотезу, що Н. властиво втягувати партнера у особистісну проблему
160	Н. підтверджує гіпотезу П.
161	П. припускає, що втрата Н. самоконтролю актуалізує тенденцію до самопокарання
162	Н. погоджується з к-том 161
163	П. говорить про тенденцію Н. бути у позиції підкореного у відносинах з іншими
164	Н. підтверджує гіпотезу П.
165	Уточнююче запитання – відповідь
166	П. прояснює зміст рис. Л.9
167	Н. прояснює зміст малюнку
168	П. висловлює гіпотезу, що у взаєминах Н. з партнером відсутнє чуттєве єднання
169	Н. підтверджує гіпотезу П.
170	Прояснююче запитання П.
171	Відповідь Н. свідчить про психокорекційний ефект
172	П. підтримує Н. у продуктивності її висловлювання
173	Самоаналіз Н. підтверджує діагностико-корекційну спроможність методу АСПП
174	П. констатує продуктивні зміни у Н. в напрямку самореалізації
175	Н. ініціює перехід до наступного малюнку
176	Уточнююче запитання – відповідь
177	Прояснююче запитання П.
178	Н. важко відповісти на к-т 177

179	П. констатує, що для Н. цінним є позиція «сили»
180	П. висловлює гіпотезу, що Н. створює зони ризику для самоствердження
181	Н. уходить від прямого підтвердження гіпотези П., що вказує на емотивну значущість даної проблеми
182	П. прояснює глибинні цінності
183	Н. проговорює глибинні цінності
184	П. прояснює зміст рис. Л.11
185	Н. прояснює зміст рис. Л.11
186	Н. ініціює перехід до наступного малюнку
187	Уточнююче запитання П.
188	Н. говорить про те, що відчужує людей, які непідвладні її контролю
189	П. зондує причетність матері до цієї проблеми
190	Н. підтверджує вплив матері та уточнює, що обмежує спілкування з нею
191	Уточнююче запитання – відповідь
192	П. вказує Н. на її протиріччя: з одного боку – прагнення до дорослості, з іншого – інфантилізм
193	Відповідь Н. вказує на неприйняття її Я матір'ю
194- 195	Уточнююче запитання – відповідь
196	Прояснююче запитання П.
197	Н. говорить про психологічну незахищеність у батьківській родині
198	Уточнююче запитання П.
199	Відповідь Н. вказує на певні відступи від реальності
200	П. висловлює гіпотезу про залежність Н. від матері. Що підтверджується к-том 201
202	П. припускає, що батьки не приймали Н. такою як вона є

203	Н. підтверджує к-т 202
204	П. підкреслює вплив матері на формування у Н. почуття меншовартості
205	П. вказує Н. на її ідентифікацію з матір'ю, що підтверджується к-том 208
206	Н. підтверджує к-т 205
207	Уточнююче запитання П.
209	П. ініціює Н. до самоаналізу
210	Відповідь Н. свідчить про бажання демаркуватися від матері
211	П. вказує Н. на травматичність переживань, пов'язаних з матір'ю
212	Відповідь Н. вказує на її залежність від матері
213	П. вказує Н. на інтроєктування нею певних рис матері
214	Н. підтверджує к-т 213
215	П., узагальнюючи раніше пропрацьований матеріал просуває протагоніста до розуміння того, що Н. властивим є залежність від батьків
216	Психокорекційний коментар П.
217	П. констатує перенесення Н. взаємин із батьками на відносини з іншими людьми
218	П. ініціює Н. до самоаналізу
219	Відповідь Н. свідчить про діагностико-корекційну спроможність методу
220	Психоаналітичний коментар П.
221	Відповідь Н. прояснює зміст рис. Л.12
222	П. констатує амбівалентне ставлення Н. до батьків
223	Н. прояснює зміст рис. Л.13
224	П. вказує Н. на блокування життєвої активності
225	Н. уточнює зміст рис. Л.13

226	П. прояснює причетність Н. до сюжету рис. Л.13
227	Відповідь Н. свідчить про відсутність можливості до самореалізації
228	П. вказує Н. на едіпальну залежність від батьків
229	Н. підтверджує к-т 228
230	П. вказує Н. на вплив взаємин з матір'ю на формування зон ризику у власному житті
231	П.. використовуючи рис. Л.13 ініціює Н. до самоаналізу
232	Н. констатує наявність гіпербалізованої потреби у наявності партнера
233	П. вирізняє реалії, на які Н. не звертала уваги, зокрема покладання на партнера психотерапевтичної функції
234	Висловлювання Н. засвідчує усвідомлення нею несвідомих чинників поведінки
235	П. констатує особистісний внесок Н. у руйнування відносин з партнером
236	Н. підтверджує к-т 235
237	П. вказує Н. на тенденцію «вимушеного повторення» та зони ризику у взаєминах з партнером
238	Н. підтверджує к-т 237
239	П. прояснює вплив взаємин Н. із матір'ю на інтимні відношення
240	П. припускає, що батьки не приймали «Я» Н.
241	Відповідь Н. свідчить про наявність відступів від реальності
242	Уточнююче запитання – відповідь
243	П. вказує на наявність тенденції «повернення в утробу»
244	Н. погоджується з к-том 243
245	Відповідь Н. визначає та конкретизує її презентацію на рис. Л.14
246	П. вказує на бажану ідилію у стосунках із батьками (натяк на едіпальну залежність)

247	Н. підтверджує к-т 246
248	П. прояснює зміст рис. Л.14
249	Відповідь Н. засвідчує втрату власного «Я» у взаєминах з батьками
250	Уточнююче запитання – відповідь
251	Прояснююче запитання П.
252	Відповідь Н. свідчить про перенесення нею відносин із батьками на взаємини із власною дитиною
253	Прояснююче запитання
254	Н. проговорює власні цінності, зокрема «незалежність» та «самостійність»
255	П. констатує, що залежність Н. від батьків блокує її власний потенціал
256	Н. підтверджує к-т 255
257	Використовуючи рис. Л.14, П. вказує на конструктивні зміни Н., що підтверджується к-том 258
259	Прояснююче запитання П.
260	Н. прояснює та конкретизує зміст рис. Л.15
261	П. вказує Н. на вплив травматичних переживань дитинства на актуальні почуття
262	Уточнююче запитання – відповідь
263	Н. вказує на відсутність ідилії у батьківській родині
264	П. допомагає Н. зрозуміти зміст сюжету рис. Л.15
265	Н. поглиблює зміст рис. Л.15
266	Прояснююче запитання П.
267	Відповідь Н. говорить про те, що вона зацікавлена у створенні кризових ситуацій для відчуття власної сили, що підтверджується к-том 268

269	П. озвучує Н. гіпотезу про бажання відчутти захищеність та затишок (натяк на тенденцію «повернення в утробу»)
270	П. прояснює Н. зони ризику у взаєминах з партнером
271	Запитання П. спрямоване на конкретизацію змісту малюнку
272	Відповідь Н. конкретизує зміст малюнку
273	П. говорить про бажання Н. мати ідеальні стосунки із матір'ю
274	Відповідь Н. свідчить про заміщення образу матері бабусею
275	П. говорить про залежність Н. від матері, що підтверджується к-том 276
277	П. прояснює зміст рис. Л.16
278	Н. уникає прямої відповіді на к-т 277
279	Прояснююче запитання П.
280	Н. конкретизує зміст рис. Л.16
281	П. констатує прогресивні зміни Н. у відносинах з близькими
282	Уточнююче запитання – відповідь
283	П. ініціює Н. до самоаналізу
284	Н. говорить про складний емоційний фон у взаєминах з близькими
285	П. вказує Н. на її вклад у створення зон ризику у взаєминах з близькими, що підтверджується к-том 286
287	П. ініціює перехід до наступного малюнку
288	Н. проговорює свої страхи
289	Уточнююче запитання – відповідь
290	П., використовуючи архетипний зміст малюнку (рис. Л.17), вказує Н. на травмівні переживання минулого
291	Н. підтверджує к-т 290
292	П. констатує вплив травмівних переживань минулого на інтимні взаємини
293	Висловлювання Н. свідчать про психокорекційний ефект

Продовження таблиці Л.1

294	П. вказує на тенденцію Н. займати позицію сили у стосунках з іншими
295	Н. прояснює зміст рис. Л.18
296	Уточнююче запитання – відповідь
297	П. прояснює зміст малюнку Л.19
298	Н. прояснює зміст рис. Л.19
299	П. вказує Н. на її залежність від матері, що підтверджується к-том 303
300	Уточнююче запитання – відповідь
301	Н. визначає місце батька у родині
302	Уточнююче запитання – відповідь
304	П. прояснює зміст рис. Л.40
305	Н. проговорює умовні цінності («підтримка»)
306	П. констатує інфантильну позицію Н. у взаєминах з партнером
307	П. вказує на наявність едіпальної залежності у Н.
308	Н. підтверджує к-т 307
309	П. проговорює зони ризику Н. – руйнування відносин з іншими людьми
310	Н. підтверджує гіпотезу П.
311	П. вказує Н. на її залежність від батьків
312	Н. підтверджує к-т 311
313	П. висловлює гіпотезу, що Н. сама собі створює зони ризику, що підтверджується к-том 314
315	Уточнююче запитання – відповідь
316	П. констатує тенденцію Н. покладання компенсаторних функцій на партнера, що підтверджується к-том 317
318	П. прояснює зміст рис. Л.23
319	Н. конкретизує зміст малюнку Л.23

320	П. вказує на вплив травмівних подій дитинства на актуальні ситуації, що підтверджується к-том 321
322	П. констатує тенденцію «вимушеного повторення»
323	Н. підтверджує к-т 322
324	П. висловлює гіпотезу, що Н. відчужує людей, які діляться позитивом
325	Н. підтверджує гіпотезу П.
326	Прояснююче запитання П.
327	Н. говорить про емоційну закритість у взаєминах з іншими
328	П. говорить про вплив відносин Н з матір'ю на емоційну закритість протагоніста
329	Н. підтверджує гіпотезу П.
330	П. вказує на протиріччя Н.: з одного боку – почуття меншовартості, з іншого – тенденція «до сили»
331	Н. говорить про блокування лібідної енергії
332	П. вказує на її вклад у блокуванні власного потенціалу, що підтверджується к-том 333
334	Уточнююче запитання – відповідь
335	П. констатує вплив батьків на формування у Н. тенденції «вимушеного повторення»
336	Н. говорить про неприйняття її матір'ю
337	П. вказує н. на її залежність від матері
338	Уточнююче запитання – відповідь
339	П. вказує Н. на її протиріччя
340	Н. підтверджує к-т 339
341	Уточнююче запитання – відповідь
342	П. вказує Н. на наявність едіпальної залежності від батьків
343	Уточнююче запитання – відповідь

344	П. вказує Н. на її залежність від батька
345	Н. підтверджує к-т 344
346	П. вказує Н. на її вклад у руйнування відносин з партнером, що підтверджується к-тами 347, 349
348	П. вказує Н. на її ідентифікацію з матір'ю
350	Уточнююче запитання – відповідь
351	Прояснююче запитання П.
352	Н. говорить про пріоритетність раціо над емоціями у відносинах з партнером
353	П. констатує відсутність емпатії у Н.
354	Н. підтверджує к-т 353
355	П. засвідчує тенденцію «хибного кола», що підтверджується к-том 356
357	П. прояснює зміст рис. Л.27
358	Н. конкретизує зміст рис. Л.27
359	Прояснююче запитання П.
360	Н. говорить про психологічний клімат у батьківській родині
361	Уточнююче запитання – відповідь
362	Прояснююче запитання
363	Н. говорить про залежність від батька
364	Уточнююче запитання – відповідь
365	Н. говорить про ідеалізацію образу батька
366	П. висловлює гіпотезу про перенесення Н. взаємин із батьками на відносини з партнером
367	Н. підтверджує гіпотезу П.
368	Н. говорить про вплив залежності від матері на взаємини із партнером

369	П. констатує ідентифікацію Н. із матір'ю та перенесення ідеалізованого образу батька на партнера, що підтверджується к-том 372
370	Н. говорить про залежність від батька
371	П. вказує Н. на її едіпальну залежність від батька
373	П. констатує тенденцію «вимушеного повторення» у Н.
374	Н. підтверджує к-т 373
375	Уточнююче запитання – відповідь
376	П. за допомогою рис. Л.28 ініціює Н. до самоаналізу
377	Н. проговорює про чітке розмежування у своєму житті рацію від емоцій
378	П. вказує на мазохістичні тенденції Н.
379	Н. констатує вплив особистісної проблеми на всі сфери життя
380	П. висловлює гіпотезу про те, що почуття меншовартості було сформовано батьками, що підтверджується к-том 381
382	П. констатує перенесення матір'ю Н. на чоловіка образу власного батька
383	Н. підтверджує к-т 382
384	П., спираючись на к-т 377, прояснює співвіднесеність рис. Л.28 із Н.
385	Відповідь Н. підтверджує психокорекційний ефект роботи
386	П. підтримує Н.
387	Н. говорить про емоційну нестабільність у житті
388	Уточнююче запитання – відповідь
389	Прояснююче запитання – відповідь
390	Н. говорить про залежність фізичного стану від психологічного
391	П. прояснює глибинні цінності Н.
392	Н. говорить про те, що для неї головною є самореалізація

393	Психокорекційний коментар П.
394	Відповідь Н. говорить про бажання та спрямованість до особистісних змін
395	П. констатує тенденції до самопокарання у Н.
396	Н. підтверджує к-т 395
397	П. висловлює гіпотезу про відчуження Н. позитивних емоцій
398	Н. конкретизує к-т 397
399	П. вказує Н. на її залежність від матері, що підтверджується к-том 400
401	П. ініціює Н. до саморефлексії
402	Н. проговорює бажання мати ідеальну батьківську родину
403	П. вказує Н. на бажання мати ідеальну матір. Що підтверджується к-том 404
405	П. ініціює Н. до самоаналізу
406	Н. говорить про бажання самореалізації
407	Уточнююче запитання – відповідь
408	Н. конкретизує зміст рис. Л.33
409	П. вказує Н. на її бажання займати позицію «сили»
410	Н. погоджується із гіпотезою П.
411	Уточнююче запитання – відповідь
412	П. засвідчує наявність конструктивних змін у Н.
413	Н. прояснює зміст рис. Л.38
414	П. підтримує Н.
415	Н. говорить про відсутність гармонійних відносин у сім'ї
416	Уточнююче запитання – відповідь
417	П. говорить про залежність Н. від батьків
418	Н. говорить про бажання самонародитися
419	П. констатує прогресивні зміни Н.

420	П. прояснює психологічний зміст рис. Л.38
421	Н. говорить про відсутність чіткості у життєвих планах
422	Уточнююче запитання – відповідь
423	Психокорекційний коментар П.
424	Н. погоджується із к-том 423
425	П. вказує на вплив травмівних подій дитинства на актуальні почуття
426	Н. ініціює перехід до наступного малюнку (рис. Л.39)
427	П. вказує на агресивні тенденції стосовно інших
428	Н. ініціює перехід до наступного малюнку (рис. Л.40)
429	П. вказує Н. на тенденції відмови від власного Я, що зумовлює негативні почуття
430	Н. говорить про займання позиції підкореного у взаєминах з іншими
431	П. констатує залежність Н. від матері
432	Уточнююче запитання – відповідь
433	П. засвідчує тенденцію «повернення в утробу» у Н.
434	Н. підтверджує к-т 433
435	П. констатує наявність базально-внутрішнього конфлікту «життя-смерть», що підтверджується к-том 436
437	П. зондує вклад матері у формування тенденції до «психологічного неіснування»
438	Н. говорить про необхідність відмови від власного Я у батьківській родині
439	Уточнююче запитання – відповідь
440	П. вказує Н. на блокування лібідної енергії
441	Відповідь Н. засвідчує конкурентні відносини із матір'ю

Продовження таблиці Л.1

442	П. вказує на вплив травмівних подій минулого на актуальні почуття, що підтверджується к-том 443
444	П. констатує тенденцію до саамопокарання
445	Н. ініціює перехід до наступного малюнку
446	Уточнююче запитання – відповідь
447	П. вказує Н. на її залежність від батьків
448	Н. говорить про ідеальний образ матері
449	Прояснююче запитання П.
450	Н. говорить про гармонійні відносини у власній родині
451	Уточнююче запитання – відповідь
452	Відповідь Н. засвідчує психокорекційний ефект роботи з нею
453	Психокорекційний коментар П.
454	Н. конкретизує зміст рис. Л.47
455	П. прояснює зміст рис. Л.48
456	Н. говорить про неприйняття її у батьківській родині
457	Уточнююче запитання – відповідь
458	Відповідь Н. вказує на конструктивні зміни
459	Уточнююче запитання – відповідь
460	П., використовуючи рис. Л.49, ініціює Н. до самоаналізу
461	Відповідь Н. засвідчує психокорекційний ефект
462	П. підтримує Н.
463	Уточнююче запитання – відповідь
464	П. прояснює глибинні цінності Н.
465	Н. говорить про тенденцію до самонародження
466	Уточнююче запитання – відповідь
467	Прояснююче запитання
468	Н. конкретизує зміст рис. Л.51
469	П. вказує на конструктивні зміни Н.

470	Відповідь Н. засвідчує психокорекційний ефект роботи з нею
-----	--

Додаток Л.2

**Семантика узагальнених означень комунікатів глибинно-
корекційної роботи з протагоністом Н.**

Таблиця Л.2

№ п.п.	Назва комунікатів психолога та респондента	№ комунікатів
1	Умовні цінності	28, 179, 305, 391-392, 418, 464
2	Відступи від реальності	199, 241
3	Тенденція до самопокарання	33, 161, 162, 395, 396, 444
4	Підтвердження гіпотези психолога	49, 59, 64, 112, 140, 164, 310, 314, 329
5	Почуття провини	35-36, 38, 79, 87
6	Психолог актуалізує роботу респондента	1-3, 10
7	Невдоволення психологічною атмосферою в родині	197, 202, 203, 263, 284, 336, 360, 415, 456
8	Амбівалентне ставлення	136, 222
9	Мазохістичні тенденції	48, 80, 95-96, 378
10	Діагностичні запитання психолога	19, 44, 52, 76, 86, 189
11	Психокорекційний коментар психолога	5, 18, 31, 37, 42, 83, 172, 216, 386, 393, 414, 423, 424, 453, 462
12	Вплив особистісної проблеми на життєдіяльність респондента	72, 103, 108, 118, 122, 123, 146, 159, 160, 168-169, 217, 224, 235-236, 285, 346-347, 349, 379
13	Залежність від матері	104, 113, 190, 200-201, 212, 273, 275-276, 299, 303, 328, 337, 399-400, 431

Продовження таблиці Л.2

14	Інфантилізм	90, 126, 306
15	Блокування лібідної енергії	227, 255-256, 331-333, 421, 440
16	Покладання на партнера функції психотерапевта	63, 88, 233, 316-317
17	Психокорекційний прогрес респондента	32, 43, 57, 92, 151, 171, 234, 257-258, 281, 293, 385, 394, 406, 412, 419, 452, 458, 461, 469
18	Зони ризику	29-30, 89, 101-102, 111, 156-157, 270, 309
19	Уточнююче запитання	67-71, 97, 129, 132, 144-145, 154, 158, 165, 176, 187, 191, 194-195, 198, 207, 240, 250, 262, 282, 289, 296, 300, 302, 388, 411, 416, 422, 432, 439, 446, 451, 457, 459, 463, 466
20	Тенденція «повернення в утробу»	107, 130, 131, 141, 243-244, 269, 433-434
21	Ідентифікація з матір'ю	205-206, 208, 348, 369, 372
22	Відмова від власного Я	77, 193, 240, 249, 429, 438, 441
23	Превілювання рацію над емоціями	352, 377
24	Едіпальна залежність	125, 148-149, 208, 229, 307-308, 342, 371

Продовження таблиці Л.2

25	Значущість батька	128, 139, 246-247, 301, 311-312, 370
26	Тенденція до вимушеного повторення	237-238, 322-323, 335, 355, 373
27	Тенденція «до психологічного імпотування»	134
28	Тенденція до «самонародження»	465
29	Тенденція «до психологічної смерті»	435-437
30	Прояснююче запитання	12, 14, 16, 65, 93-94, 114-115, 121, 150, 152, 166-167, 170, 177, 182-185, 196, 226, 239, 248, 253, 259, 266, 277, 279, 297, 304, 318, 326, 351, 357, 359, 362, 384, 389, 420, 449, 455, 467
31	Почуття меншовартості	204, 380-381
32	Тенденція «до сили»	40-41, 45, 188, 267-268, 294, 313, 409-410
33	Діагностико-корекційна спроможність АСПП	4, 6, 9, 127, 137-138, 143, 219
34	Психоаналітичний коментар психолога	7-8, 56, 62, 220
35	Захисна реакція респондента	11, 17, 24, 39, 178, 181, 278
36	Саморефлексія	13, 15, 53, 91, 231
37	Конкуренція з матір'ю	363
38	Особистісні протиріччя	34, 46-47, 50, 75, 82-83, 192, 330, 339-340

Продовження таблиці Л.2

39	Емоційна закритість	74, 324-325, 327, 353-354, 397-398
40	Вплив минулого досвіду на актуальну ситуацію	20-23, 27, 54-55, 61, 98, 117, 142, 211, 261, 290-292, 320-321, 425, 442, 443
41	Тенденція до слабкості	25-26, 81
42	Центрація на собі	51
43	Залежність від батьків	58, 60, 120, 133, 147, 215, 344-345, 417, 447
44	Агресивність	78, 109, 110, 427
45	Єднання з батьками через біль	84-85
46	Позиція «жертви»	99-100, 105, 163
47	Психоінтерпретаційний коментар психолога	119, 174, 382-383
48	Ідеалізація сім'ї	135, 402-404, 448
49	Страхи респондента	153, 155, 288
50	Демаркування від батьків	210
51	Інтроєктування рис матері	213-214
52	Залежність від інших	232
53	Перенесення образу батьківської сім'ї на власну родину	252, 366
54	Заміщення образу матері	274
55	Ідеалізація образу батька	365
56	Внутрішня дисгармонія	387
57	Психосоматичні тенденції	390

**Малюнки на теми: «Я до проходження групи АСПП»,
«Я після проходження групи АСПП»**

Рис. М.1 «Я до групи»

Рис. М.2 «Я після групи»

Самозвіт 1. Заняття з глибинної психокорекції у групах АСПП зумовили появу позитивних та конструктивних змін в моєму житті. Я отримала багато нової інформації, стосовно моїх особистісних проблем та шляхів їх вирішення, що окреслило перспективу мого зростання. Розвитку мого соціально-перцептивного інтелекту також сприяла опосередкована участь у діагностико-корекційному процесі – включення у психокорекційну роботу з іншими. Самоаналіз після проходження занять у групах АСПП, дав мені можливість зрозуміти, що зменшився прояв тенденцій до самопокарання, самотупування, депресії. Позитивними змінами також є збільшення рівня енергії та активності, які я спрямовую у напрямку саморозвитку. Я зрозуміла, що стала більш відкрита для нового досвіду, спілкування з іншими людьми та повного їх прийняття.

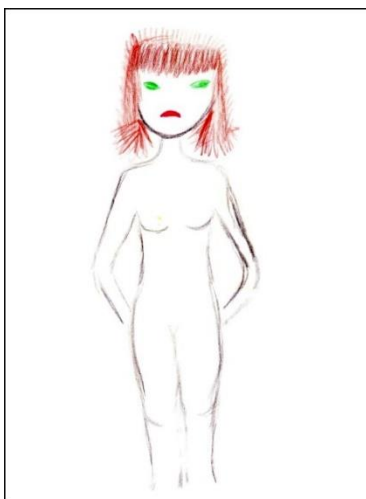

Рис. М.3 «Я до групи»

Рис. М.4 «Я після групи»

Самозвіт 2. Заняття у групах АСПП відкрили в мені можливості бути такою, якою я є. Раніше я відчувала страх та певний дискомфорт у колективі, особливо коли на мене звертали увагу. Було відчуття незахищеності, неначе я стою зовсім гола перед ними (рис. М. 3). Це вплинуло на ділову сферу життя, відсутність гарних взаємин із колегами та кар'єрний ріст, хоча маю потенціал та бажання. Глибинне пізнання повернуло мене обличчям до життя, вказало на те, що воно різноманітне і потрібно цінувати його, радіти кожній хвилині. Такі конструктивні самозміни допомогли мені віднайти внутрішню гармонію та енергію для самореалізації у цьому житті (рис. М. 4). І перше, з чого я почала, це реалізація у професійному плані. Тепер я відвідую конференції та заняття професійного спрямування. Нарешті займаюсь тим, що люблю та отримую від цього задоволення. Я розумію, що на моєму життєвому шляху буде ще багато різних труднощів, але я відчуваю, що буду спроможна їх вирішити швидко та продуктивно.

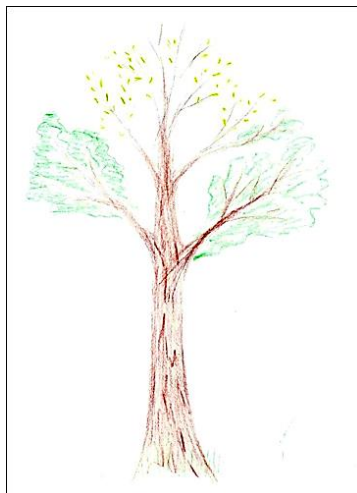

Рис. М.5 «Я до групи»

Рис. М.6 «Я після групи»

Самозвіт 3. Малюнку «Я до групи» (рис. М.5) відображає, що я жив неповним життям, мені не вистачало життєвої сили, щоб повністю окріпнути та реалізуватися. Відсутність внутрішньої енергетичної сили породжували відчуття самотності, яке капсулювало мене у цих негативних почуттях. Я відчував, що внутрішня пустота призводить до втрати барвистості цього життя, прагнень щось змінювати у позитивному напрямку. Участь у групі АСПП дала мені можливість зрозуміти, що на мене досі мала вплив травмівна подія минулого – смерть батька. Саме психокорекційні заняття допомогли мені позбутися цього тягаря минулого. Я відчув, що знову сповнений життєвих сил (рис. М.6). Я відчув «грунт під ногами», знову засяло сонце, яке сповнило мене енергією для реалізація власних планів та задумів. Дерево тепер має більш стійкий стовбур, відновило свою життєдіяльність, має яскраве зелене листя, що вказує на задоволеність життям.

Рис. М.7 «Я до групи»

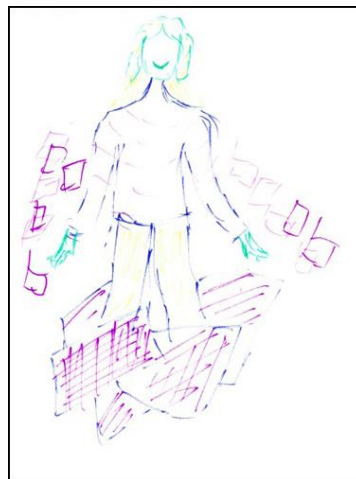

Рис. М.8 «Я після групи»

Самозвіт 4. До знайомства з методом АСПП у моєму житті панували негативні емоційні стани. Я відчувала себе непотрібною, самотньою. Мені здавалося, що я була схована від зовнішнього світу (рис. М.7). Мене переповнював страх того, що мене не будуть приймати люди такою, яка я є. Я не була готова чути та сприймати критику від них на свою адресу. Я вважала, що така моя позиція буде викликати в них агресію відносно мене. Тепер я розумію, що ізолювання себе від взаємодії соціумом, було самопокаранням за те, що, як мені здавалося, я не відповідаю їх вимогам. На таку життєву позицію вплинули події мого дитячого періоду життя. Батьки мали завищені вимоги стосовно мене і не відповідність їм, жорстоко каралася. Саме робота у групах АСПП змінила мої погляди на людей та відкрили мені справжні причини такої моєї поведінки. Після проходження психокорекційних занять я повернулася до оточення обличчям (рис. М.8), зрозумівши, що всі проблеми я створюю собі сама. Я зрозуміла, що від мене самої залежить, як я побудую своє життя. Я відчула внутрішній потенціал для самореалізації, я стала привабливою для самої себе та оточуючих людей.

Рис. М.9 «Я до групи»

Рис. М.10 «Я після групи»

Самозвіт 5. Певний період свого життя я відчувала себе ніби загнаною у глухий кут (рис. М.9). Я подовгу могла сидіти на одинці в кімнаті у депресивному стані та плакати. Я відчувала себе нікчемною, не бачила перспектив у цьому житті, я ніби психологічно себе карала за щось. У процесі діагностико-корекційної роботи до мене прийшло розуміння того, що причиною всього є травмівний вплив негативних подій дитинства на мою психіку. Жорстокість батьків та їх покарання відносно мене, зумовили блокування мого внутрішнього потенціалу. Усіх людей я сприймала як потенційну небезпеку, очікувала від них лише агресію та неприйняття. Тепер розумію, що були ситуації, коли я сама провокувала їх на такі реакції стосовно себе. Проходження груп АСПП сприяло усвідомленню причин такої моєї поведінки та відкрило шляхи до самопізнання та корекції. Я тепер бачу перспективність життя, відчуваю впевненість, жіночність, привабливість та зацікавленість мною іншими людьми. Негативні почуття (самотність, моральні страждання, депресивність) залишилися в минулому. Тепер я намагаюся радіти кожній хвилині власного життя. Мої позитивні зміни відображає малюнок «Я після групи» (рис. М.10).

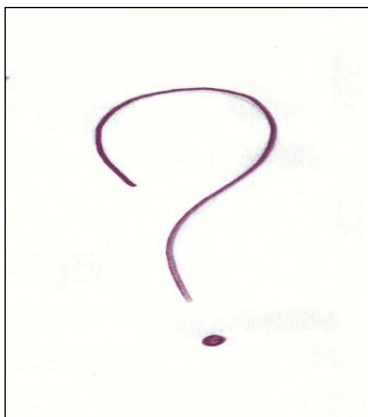

Рис. М.11 «Я до групи»

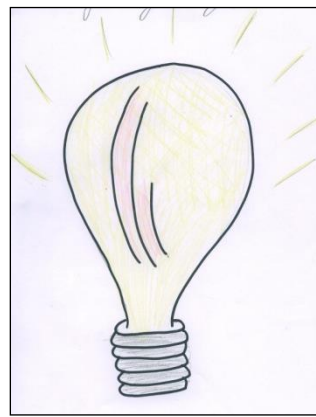

Рис. М.12 «Я після групи»

Самозвіт 6. Я завжди відчував те, що в мені є певний творчий потенціал, але він, неначе заблокований, та не може знайти свій вихід для реалізації. Це визивало у мене внутрішній дискомфорт та певні агресивні тенденції стосовно себе. Творчий застій та відсутність прагнення щось створювати зумовили виникнення певних моральних страждань та самопокарання за те, що мрії та прагнення невідповідають моїм можливостям. Після проходження груп АСПП я відчув вивільнення творчої енергії та появу бажання реалізовувати свої плани та задуми. Глибинне пізнання відкрило мені очі на мої справжні проблеми, а саме вплив минулих подій на сьогодення та їх негативні наслідки: регресія, а не розвиток. Я усвідомив, що важливо піклуватися не лише про фізичне здоров'я, але і психологічне. Психокорекційні заняття дали мені можливість подолати мої психологічні проблеми, віднайти внутрішні сили будувати життя у тому напрямку, який є бажаним для мене.

Рис. М. 13 «Я до групи»

Рис. М.14 «Я після групи»

Самозвіт 7. Приємно усвідомлювати, що заняття у групах АСПП зумовлюють зміни, які відбуваються зі мною та іншими членами групи. В процесі діагностико-корекційної роботи я усвідомив, що роблю свій власний внесок у руйнування відносини з близькими людьми. Раніше, усю відповідальність за наявність негативних сторін у стосунках з людьми, я перекладав на оточуючих. Після психокорекційних занять я розумію, що все залежить від мене. Потрібно змінювати тільки себе і власне ставлення до ситуації, а не інших людей. Такі групові заняття сприяють не тільки самопізнанню, але і вчать розуміти інших людей. Тепер я розумію, коли виникає кризова ситуація, потрібно зупинитися і подумати, що насправді мною керує і як це зневілювати. Тепер я став більш енергійною людиною і постійно прагну щось робити, ставити нові цілі та досягати їх. Раніше такого не було.

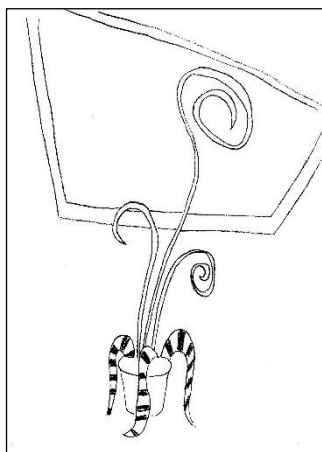

Рис. М.15 «Я до групи»

Рис. М.16 «Я після групи»

Самозвіт 8. Останній час я жила з відчуттям того, що життєві сили мене залишають (рис. М.15), життя втрачало кольори та було не цікавим для мене. Я відчувала. Що втрачаю саму себе та певні життєві цінності. Моя пасивність, ізолюваність від оточуючих людей породжували відчуття депресивності, яке неначе «з'їдало» мене із середини. Я не відчувала можливостей вирішення даної ситуації, тому і не прагнула щось змінити. Саме заняття у групах АСПП змінили моє ставлення до життя, його сприйняття. Я усвідомила, що довгий

час знаходилась під впливом травмівних подій минулого, проектувала деструктивні відносини із батьками на взаємини з іншими людьми. Глибинне пізнання сприяло тому, що до мене прийшло відчуття наповненістю життєвими силами (рис. М.16). Я знову стала сприймати життя з усіма його барвами. Стала більш активною та цілеспрямованою. Відчуваю у собі сили досягати нових вершин та долати усі життєві незгоди.

Художні репродукції, що ілюструють мазохістичні тенденції

Рис. Н.1. В. П. Ланський
«Пила чи звичайний
мазохізм»

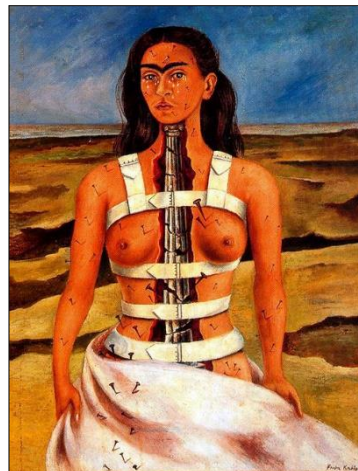

Рис. Н.2 Ф. П. Кало
«Зламаний корпус»

Рис. Н.3. Е. Мунк
«Квітка болю»

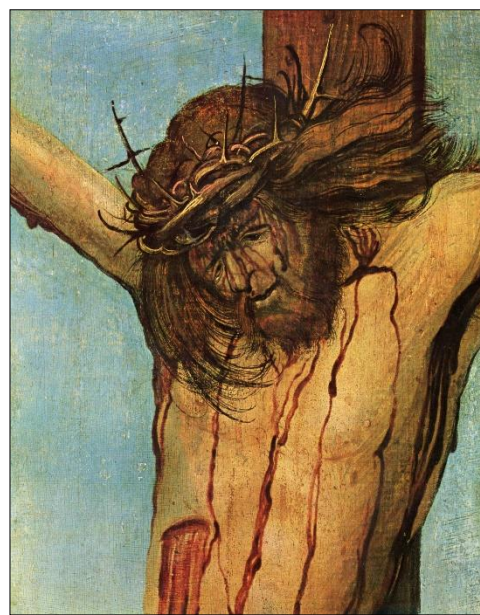

Рис. Н.4. А. Альбрехт
«Розп'яття Христа»

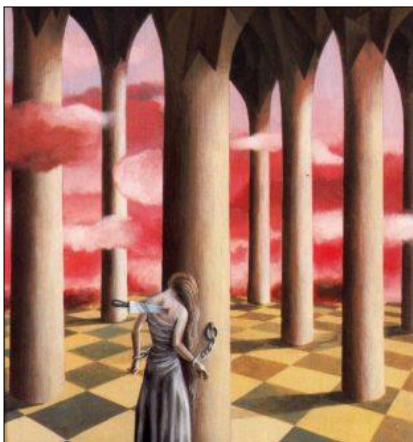

Рис. Н.5 Р. Варо
«Ревматична біль»

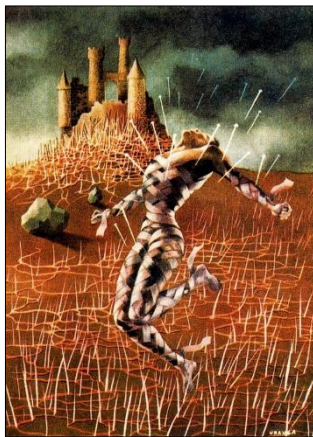

Рис. Н.6 Р. Варо
«Ревматична біль 2»

Рис. Н.7 К. Со,
«Велике горе»

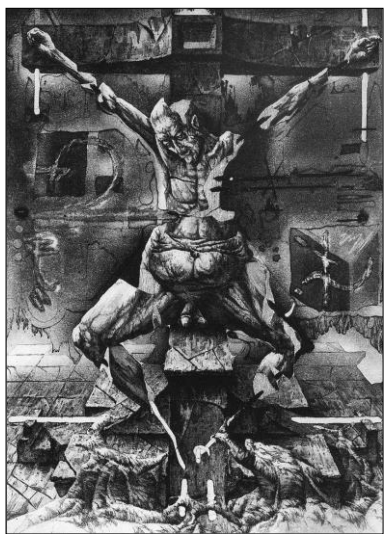

Рис. Н.8 І. Подольчак
«Пам'ятник»

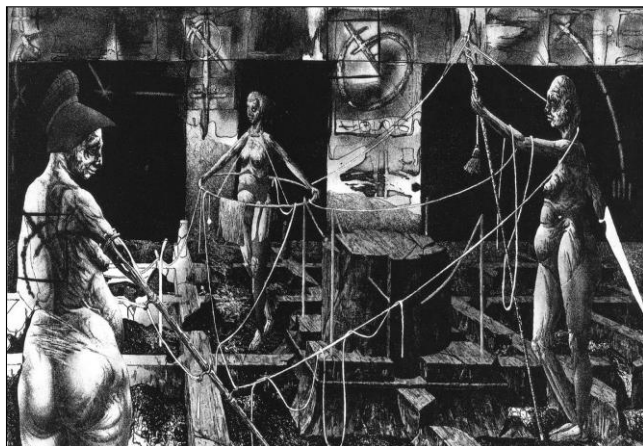

Рис. Н.9 І. Подольчак
«Пастка для дурня»

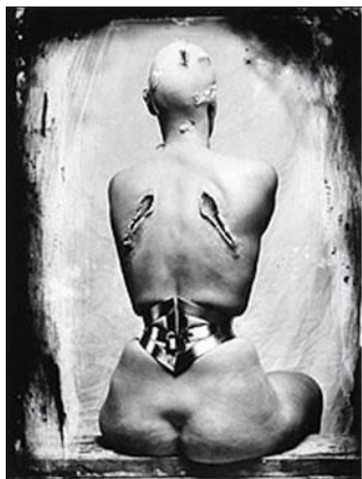

Рис. Н.10 І Дж.-П. Віткін
«Витвір із трупів»

Рис. Н.11 Р. Хазе,
назва невідома

Рис. Н.12. Р. Хазе,
назва невідома

Рис. Н.13. Р. Хазе,
назва невідома

Рис. Н.14. С. Арая,
назва невідома

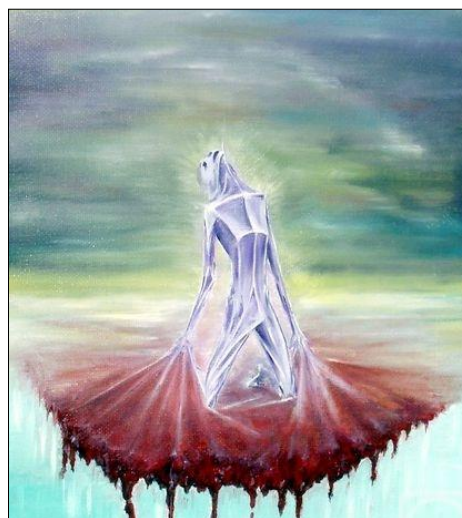

Рис. Н.15. В. Гасилов
«Біль благання»

Рис. Н.16. В. Гасилов
«Берег»

Рис. Н.17. Фаустині
«Біль»

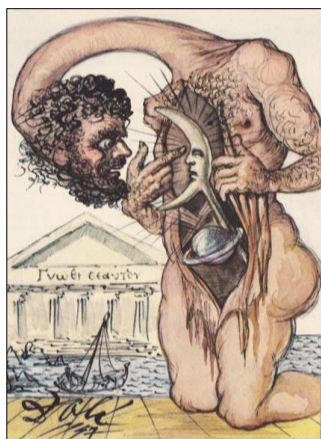

Рис. Н.18. С. Далі
«Суєта»

Рис. Н.19. С. Далі,
назва невідома

Рис. Н.19. В. Кастіл'я,
назва невідома

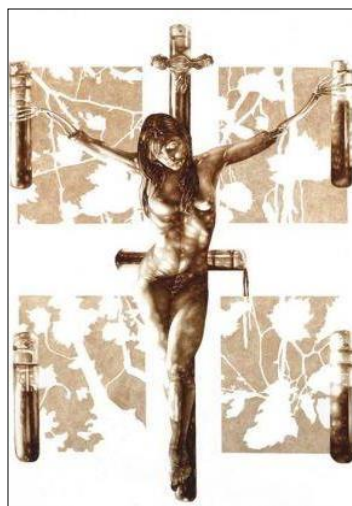

Рис. Н.20. В. Кастіл'я,
назва невідома

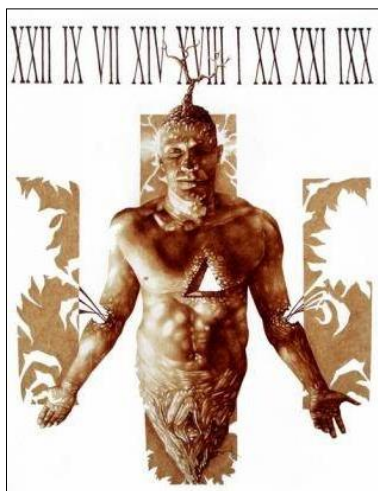

Рис. Н.21. В. Кастіл'я,
назва невідома

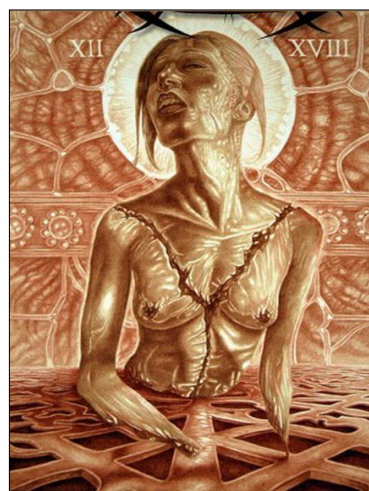

Рис. Н.22. В. Кастіл'я,
назва невідома

Рис. Н.23. Д. Хо
«Втратити себе»

Рис. Н.24. Автор невідомий
«Діра у грудях»

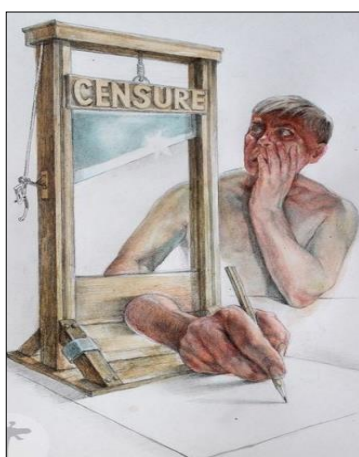

Рис. Н.25. О. Ботвинов
«Цензор»

Рис. Н.26. Дж. Маца,
назва невідома

Рис. Н.27. А. Мантен'я
«Святий Себастьян»

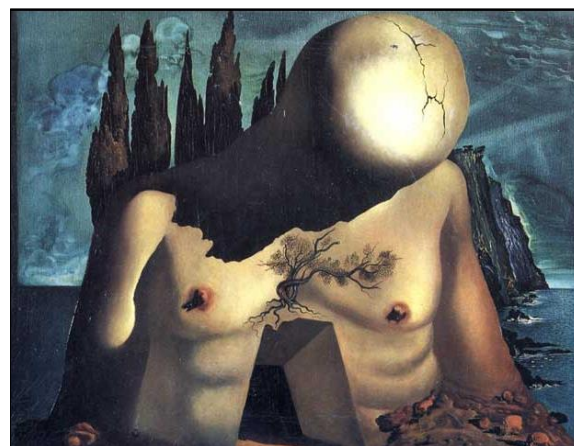

Рис. Н.28. С. Далі
«Лабіринт»

Положення принципу «із іншого»

(Т. Яценко, А. Глузман Методология глубинно-коррекционной подготовки психолога : монография. Днепропетровск, 2015. 396 с.)

- незворотність (неповторність) спонтанної активності суб'єкта;
- взаємозв'язок в психіці «зворотніх» і «незворотних» у часі процесів психічного;
- внутрішня детермінованість мимовільної активності;
- симультанність взаємозв'язку згортання часу і простору в несвідомому;
- порушення слідування психікою (у її свідомих параметрах) за принципом реальності через латентну активність, що підкорена принципу задоволення;
- підкореність потягів Ід принципу задоволення;
- залежність особливостей процесу візуалізації психічного як від внутрішніх, глибинних детермінант, так і від специфіки засобів самопрезентації (підручного матеріалу: пісок, глина, каміння тощо);
- універсальність законів перекодування смислів «іншого» у візуалізовані самопрезентанти з притаманними їм «інформаційними еквівалентами»;
- дихотомія внутрішнього і зовнішнього (здатність до поділу і взаємопереходів);
- імпліцитність смислового навантаження презентантів, що вимагає семантичного дешифрування;
- відповідність інструментальних аспектів пізнання внутрішньому порядку психіки, який не підлягає «вольовому» або «плановому» відтворенню, конструюванню, моделюванню;
- обмеженість взаємозв'язку «латентно-немовних» аспектів психіки з мовним: перетворення з «невербального» в «вербальне»;
- відносність ірраціональності «іншого», яка нівелюється (переходом в раціональне) у разі розкриття її смислового навантаження;

- здатність «іншого» до самоінтеграції, самоорганізації, що виражає сутність внутрішнього порядку;
- симультанність процесів «іншого»;
- об'єктивація «іншого» обумовлена синхронізацією з імплікативною впорядкованістю психіки;
- подолання в глибинному пізнанні протиріччя між «детермінованим» і «випадковим» в психіці шляхом розкриття смислових значень;
- інтеграція в «іншому» нерівноважних сил, мимовільно каталізує перехід від «хаосу» до «порядку»;
- «миттєвість» (згорнутість) процесів переходу з однієї системи в іншу: з «іншого» (невидимого) в «явне» (видиме);
- підкореність «іншого» і усвідомлюваного єдиними законам рівноваги та співвіднесеності;
- підкореність «порядку» як законам «незворотності», так і «зворотності»;
- трансформація «інформаційних одиниць» функціонування «іншого» в «одиниці» спостережуваного (усвідомлюваного);
- причетність архетипів до перекодування «іншого» в матеріалізоване, що є передумовою пізнання смислових його параметрів;
- підкореність динаміки процесів «іншого» захисним тенденціям «до сили» в унісон принципу задоволення, що обумовлює інтроєктування рис первинних лібідних об'єктів (батьків).

**Авторські тематичні психомалюнків студентів, що ілюструють
мазохістські тенденції**

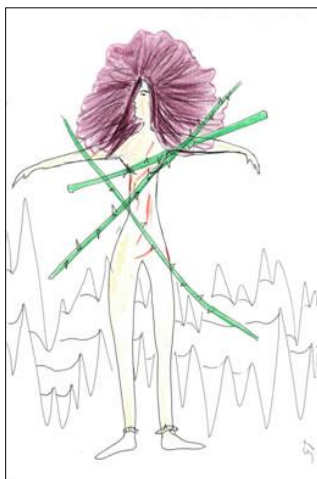

Рис. Р.1 Я в сім'ї
батьків

Рис. Р.2. Я в сім'ї
батьків

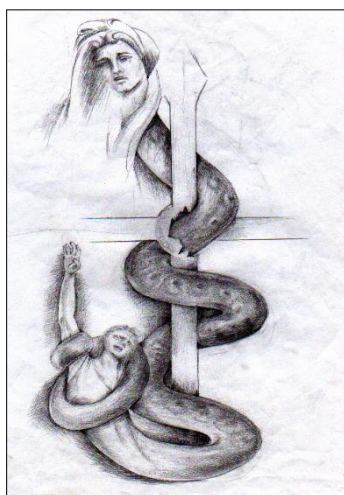

Рис. Р.3. Я в сім'ї
батьків

Рис. Р.4. Мій звичайний
емоційний стан

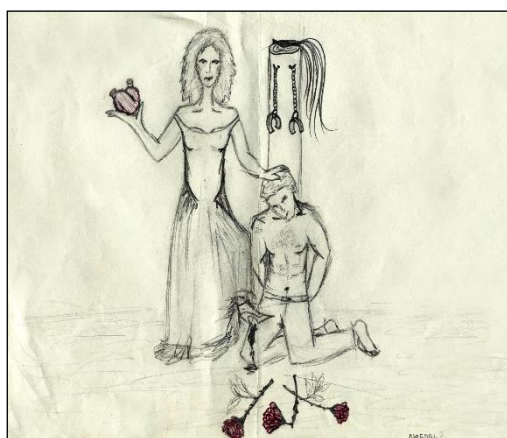

Рис. Р.5. Любов

Рис. Р.6. Моє минуле

Рис. Р.7. Моє неіснування

Рис. Р.8. Драматична подія мого життя

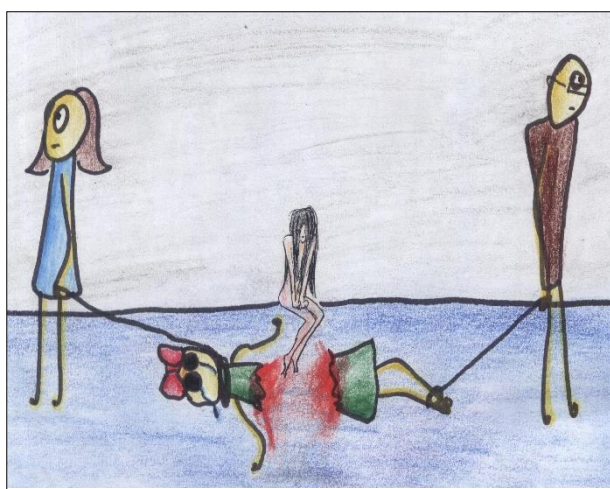

Рис. Р.10. Конфлікт

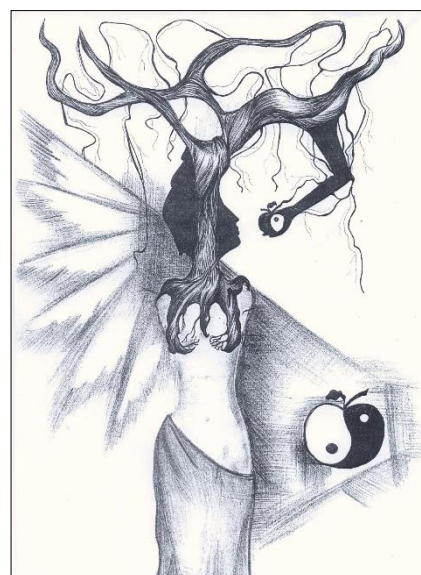

Рис. Р.11. Залишаю Едем

Рис. Р.12. Минуле, яке не хотілося б згадувати

Рис. Р.13. Я-реальне

Рис. Р.14. N-кадр

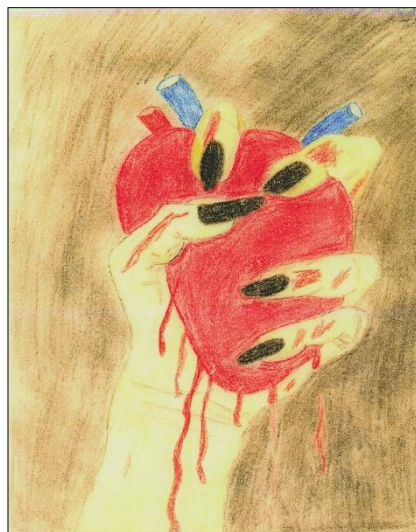

Рис. Р.15. Сприйняття
нещастя

Рис. Р.16. Як мене
бачать інші

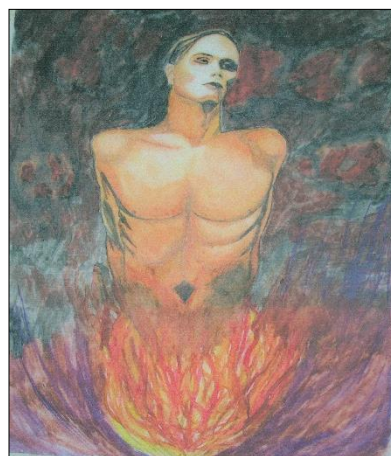

Рис. Р.17. Крása, що
горить

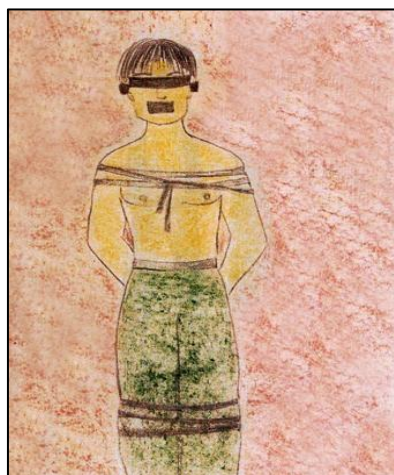

Рис. Р.18. Мій звичайний
емоційний чтан

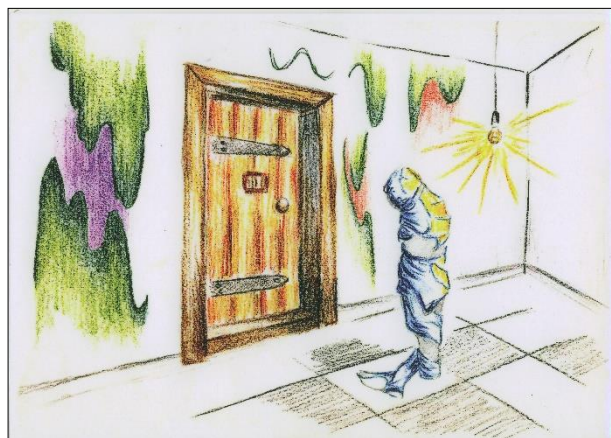

Рис. Р.19. Мій звичайний
емоційний стан

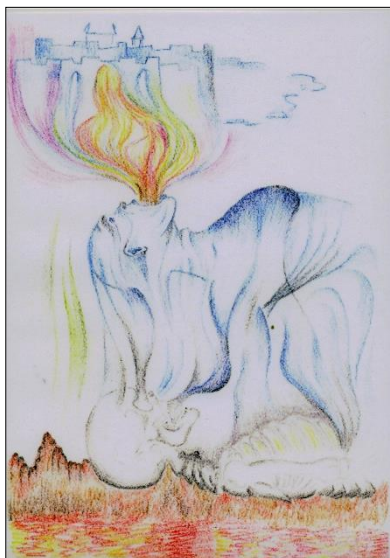

Рис. Р.20. Моє минуле

Рис. Р.21. Тату вини

Рис. Р.22. Я-рельне

Рис. Р.23. Минуле, до якого не хочеться повертатися

Рис. Р.24. Наодинці із собою

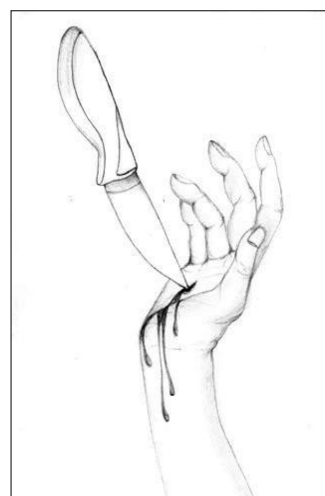

Рис. Р.25. Криза

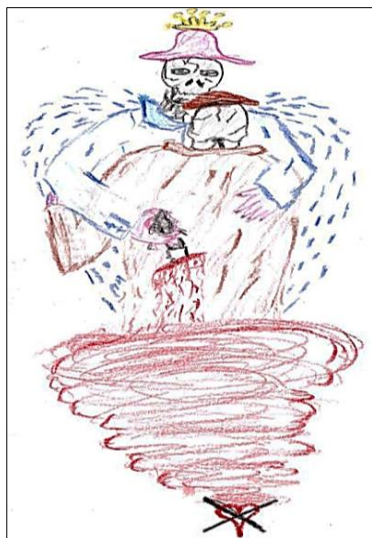

Рис. Р.27. Мій внутрішній стан

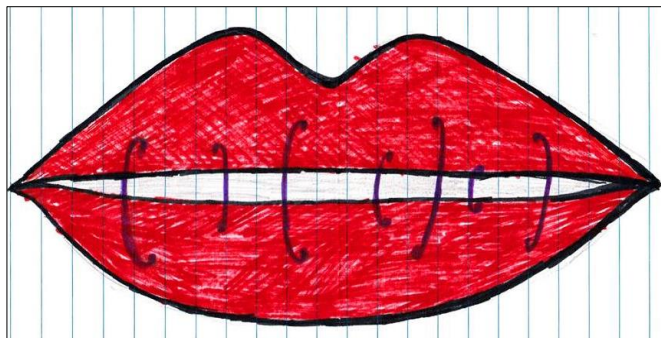

Рис. Р.27. Тату вини

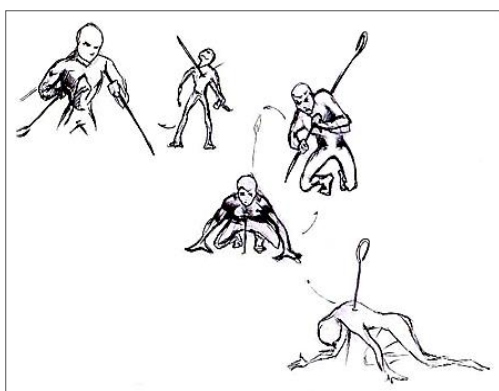

Рис. Р.28. Криза та етапи виходу з неї

Рис. Р.29. Я серед жінок

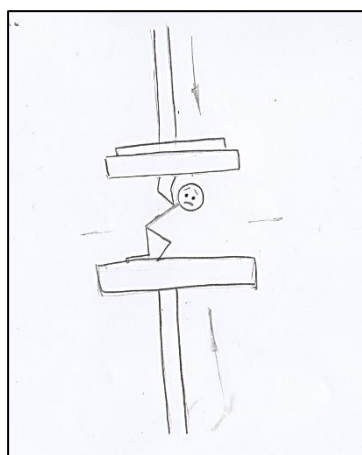

Рис. Р.30. Я батьківській сім'ї

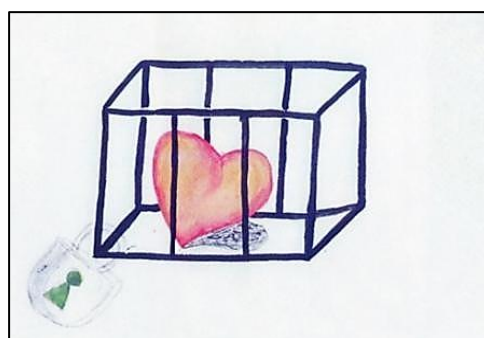

Рис. Р.31. Я серед людей

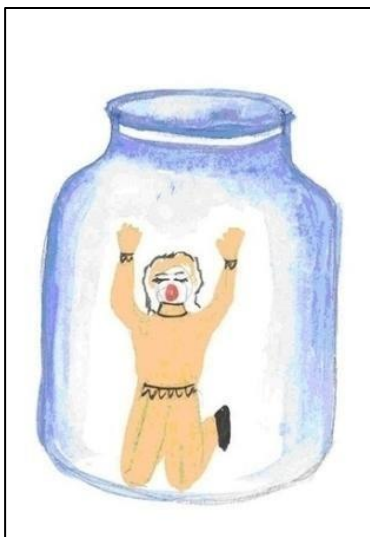

Рис. Р.32. Мій звичайний
емоційний стан

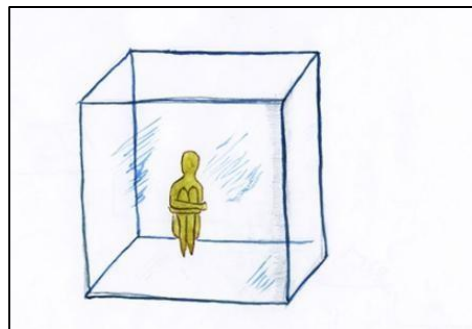

Рис. Р.33. Моє неіснування

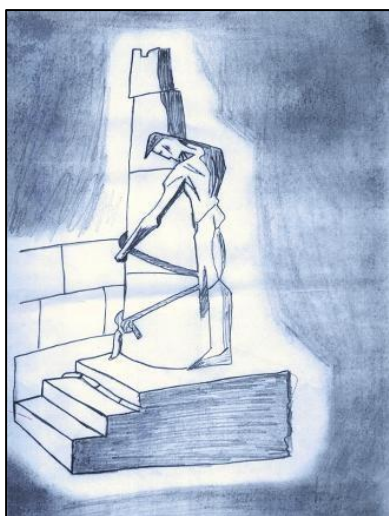

Рис. Р.34. Самобічування

Рис. Р.35. Самобічування

Діагностика соціально-психологічної адаптації**(К. Роджерс, Р. Даймонд)**

В опитувальнику містяться висловлювання про людину, її спосіб життя: переживання, думки, звички, стилі поведінки. Їх завжди можна співвіднести з нашим власним способом життя.

Прочитавши або прослухавши чергове висловлювання опитувальника, приміряйте його до своїх звичок, свого способу життя і оцініть: якою мірою цей вислів може бути віднесено до Вас. Для того щоб позначити вашу відповідь у бланку, оберіть відповідний, на Вашу думку, один із шести варіантів оцінок, пронумерованих цифрами від «0» до «6»:

- «0» – це до мене абсолютно не відноситься;
- «2» – сумніваюся, що це можна віднести до мене;
- «3» – не наважуюся віднести це до себе;
- «4» – це схоже на мене, але немає впевненості;
- «5» – це на мене схоже;
- «6» – це точно про мене.

Обраний Вами варіант відповіді відзначте в бланку для відповідей у клітинці, яка відповідає порядковому номеру висловлювання.

Питання:

1. Відчуваєте незручність, коли розпочинаєте з ким-небудь розмову.
2. Немає бажання розкриватися перед іншими.
3. У всьому полюбляєте змагання, боротьбу.
4. Пред'являєте до себе високі вимоги.
5. Часто журите себе за зроблене.
6. Часто відчуваєте себе приниженим.
7. Відчуваєте сумнів, що можете подобатися кому-небудь із осіб протилежної статі.
8. Теплі, бадьорі відносини з оточуючими.
9. Людина стримана, замкнута; тримається від усіх трохи в стороні.

10. У своїх невдачах звинувачуєте себе.
11. Людина відповідальна; на неї можна покластися.
12. Відчуває, що не в силах хоч що-небудь змінити, що всі зусилля марні.
13. На багато речей дивиться очима однолітків.
14. Приймає, в цілому, ті правила і вимоги, яких слід дотримуватися.
15. Не вистачає власних переконань і правил.
16. Подобається мріяти – іноді прямо серед білого дня. Насилу повертається від мрії до реальності.
17. Завжди готова до захисту і навіть нападу: «застряє» на переживаннях через образи, подумки перебираючи способи помсти.
18. Вміє керувати собою і власними вчинками, змушувати себе, дозволяти собі; самоконтроль для неї – не проблема.
19. Часто псується настрій: переважають смуток, нудьга.
20. Усе, що стосується інших, не хвилює: зосереджена на собі, зайнята собою.
21. Люди, як правило, їй подобаються.
22. Не соромиться своїх почуттів, відкрито їх виражає.
23. Серед великої кількості людей буває трошки самотньо.
24. Зараз трохи не по собі. Хочеться все кинути, кудись сховатися.
25. З оточуючими зазвичай ладнає.
26. Найважче боротися із самим собою.
27. Насторожує доброзичливе ставлення оточуючих, на яке не заслуговує.
28. У душі – оптиміст, вірить у майбутнє.
29. Людина неподатлива, вперта; таких називають важкими.
30. До людей критична та засуджує їх, якщо вважає, що вони цього заслуговують.
31. Зазвичай відчуває себе веденим: їй не завжди вдається мислити і діяти самостійно.
32. Більшість з тих, хто її знає, добре до неї ставиться, любить її.

33. Людина з привабливою зовнішністю.
34. Відчуває себе безпорадною, потребує когось, хто був би поруч.
35. Прийняла рішення та дотримується його.
36. Приймаючи, здавалося б, самостійні рішення, не може звільнитися від впливу інших.
37. Відчуває почуття провини, навіть коли звинувачувати себе немає за що.
38. Відчуває неприязнь до того, що її оточує.
39. Усім задоволена.
40. Не може зібратися, взяти себе в руки, організувати себе.
41. Відчуває млявість: усе, що раніше хвилювало, стало раптом байдужим.
42. Урівноважена, спокійна.
43. Часто відчуває себе скривдженим.
44. Людина поривчаста, нетерпляча, гаряча.
45. Не дуже довіряє своїм почуттям: вони іноді підбивають її.
46. Досить важко бути самою собою.
47. На першому місці розум, а не почуття: перш ніж що-небудь зробити, подумає.
48. Все, що з нею відбувається, тлумачить на свій лад, здатна надумати зайвого ... Словом – не від світу цього.
49. Людина терпима до людей і приймає кожного таким, який він є.
50. Намагається не думати про свої проблеми.
51. Вважає себе цікавою людиною – привабливою як особистість, помітною.
52. Людина сором'язлива, легко ніяковіє.
53. Обов'язково потрібно нагадувати, підштовхувати, щоб довела справу до кінця.
54. У душі відчуває перевагу над іншими.
55. Немає того, у чому б мав змогу виразити себе, виявити свою

індивідуальність, своє Я.

56. Боїться думки оточуючих.

57. Честолюбний, небайдужа до успіху, похвали; у тому, що для неї важливо, намагається бути серед кращих.

58. Людина, у якої на даний час багато презирства.

59. Людина діяльнісна, енергійна, ініціативна.

60. Здається перед труднощами і ситуаціями, які загрожують ускладненнями.

61. Обезцінює себе.

62. За своїми якостями лідер та вміє впливати на інших.

63. Відноситься до себе в цілому добре.

64. Людина наполеглива, напориста; їй завжди важливо наполягти на своєму.

65. Не любить, коли з ким-небудь псуються стосунки, особливо якщо розбіжності загрожують стати явними.

66. Довго не може прийняти рішення, а потім сумнівається в його доцільності.

67. Перебуваю у розгубленому стані, все сплуталось, все змішалось у неї.

68. Задоволений собою.

69. Невдачливий.

70. Людина приємна, що розташовує до себе.

71. Зовнішність, може, і не дуже гарний, але може подобатися як людина, як особистість.

72. Зневажає осіб протилежної статі і не має справ з ними.

73. Коли потрібно щось зробити, охоплює страх: а раптом не впораюся, а раптом не вийде.

74. Легко, спокійно на душі, немає нічого, щоб сильно турбувало.

75. Вміє наполегливо працювати.

76. Відчуває особистісний ріст, дорослішає: змінюється сам і відношення до навколишнього світу.

77. Стривожена, стурбована, напружена.
78. Щоб змусити хоч щось зробити, потрібно як слід наполягти, і тоді вона поступиться.
79. Відчуває невпевненість у собі.
80. Обставини часто змушують захищатися, виправдовуватися і обґрунтовувати свої вчинки.
81. Людина поступлива, м'яка у відносинах з іншими.
82. Людина розсудлива, любить міркувати.
83. Приймає рішення і тут же їх змінює; зневажає себе за безвілля, а зробити з собою нічого не може.
84. Намагається покладатися на свої сили, не розраховує на чийсь допомогу.
85. Переживає відчуття скутості, внутрішньої несвободи.
86. Виділяється серед інших.
87. Не дуже надійний товариш, не в усьому можна покластися.
88. У собі все ясно, добре розуміє себе.
89. Товариська, відкрита людина; легко знаходить спільну мову з людьми.
90. Вміння та навички цілком відповідають тим завданням, які доводиться вирішувати; з усім може впоратися.
91. Себе не цінує: ніхто її не сприймає серйозно; у кращому випадку до неї поблажливі, просто терплять.
92. Турбується, що особи протилежної статі занадто займають думки.

Інтерпретація результатів

Таблиця С.1

№	Показники	Номера висловлювань	Норми
1	Адаптивність	4, 5, 9, 12, 15, 19, 22, 23, 26, 27, 29, 33, 35, 37, 41, 44, 47, 51, 53, 55, 61, 63, 67, 72, 74, 75, 78, 80, 88, 91, 94, 96, 97, 98	(68-170) 68-136
	Дезадаптивність	2, 6, 7, 13, 16, 18, 25, 28, 32, 36, 38, 40, 42, 43, 49, 50, 54, 56, 59, 60, 62, 64, 69, 71, 73, 76, 77, 83, 84, 86, 90, 95, 99, 100	(68-170) 68-136
2	Прийняття себе	33, 35, 55, 67, 72, 74, 75, 80, 88, 94, 96	(22-52) 22-42
	Неприйняття себе	7, 59, 62, 65, 90, 95, 99	(14-35) 14-28
3	Прийняття інших	9, 14, 22, 26, 53, 97	(12-30) 12-24
	Неприйняття інших	2, 10, 21, 28, 40, 60, 76	(14-35) 14-28
4	Емоційний комфорт	23, 29, 30, 41, 44, 47, 78	(14-35) 14-28
	Емоційний дискомфорт	6, 42, 43, 49, 50, 83, 85	(14-35) 14-28
5	Внутрішній контроль	4, 5, 11, 12, 13, 19, 27, 37, 51, 63, 68, 79, 91, 98	(26-65) 26-52
	Зовнішній контроль	25, 36, 52, 57, 70, 71, 73, 77	(18-45) 18-36
6	Домінування	58, 61, 66	(6-15) 6-12
	Ведомість	16, 32, 38, 69, 84, 87	(12-30) 12-24
7	Ескапізм (втеча від проблем)	17, 18, 54, 64, 86	(10-25) 10-20

Зона невизначенності у інтерпретації результатів по кожній шкалі для підлітків наводиться у дужках, для дорослих – без дужок. Результати

«до» зони невизначеності інтепретуються як надзвичайно низькі, а «після» найвижчого показника у зоні невизначеності – як високі.

Інтегративні шкали розраховуються за наступними критеріями:

Адаптація;

Самоприйняття: $S = (a / (a + b)) \times 100\%$,

Прийняття інших: $1,2 a / (1,2a + b) \times 100\%$

Емоційний комфорт: $E = (a / (a + B)) \times 100\%$,

Інтернальність: $(a / (a + 1,4b)) \times 100\%$

Прагнення до домінування: $(2a / (2a + b)) \times 100\%$

менше 40 балів – низький рівень;

40-59 балів – середній рівень;

60 та більше балів – високий рівень.

Діагностика почуття меншовартості**(М. Фетіскін)**

Інструкція. Прочитайте кожне твердження, оберіть той варіант відповіді, який найбільше вам підходить, випишіть номер твердження та кількість балів на обраний варіант відповіді (кількість балів вказано поруч з варіантом відповіді).

Опитувальник

1. Люди мене не розуміють.
 - a) часто (0)
 - b) рідко (3)
 - c) такого не буває (5)
2. Я відчуваю себе невпевнено.
 - a) часто (5)
 - b) все залежить від ситуації (3)
 - c) дуже часто (0)
3. Я оптиміст.
 - a) так (5)
 - b) лише в певних випадках (3)
 - c) ні (0)
4. Радіти будь чому це...
 - a) даремно (0)
 - b) допомагає пережити складні хвилини (3)
 - c) те, чому треба повчитися (5)
5. Я хотів (ла) би мати такі ж здібності, як і оточуючі люди.
 - a) так (0)
 - b) час від часу (3)
 - c) ні, я володію більш високими здібностями (5)
6. В мене дуже багато недоліків.
 - a) це правда (0)

b) це не моя думка (3)

c) неправда (5)

7. Життя чудове!

a) це дійсно так (5)

b) це дуже загальне твердження (3)

c) зовсім ні (0)

8. Я відчуваю себе непотрібним (ною).

a) часто (0)

b) час від часу (3)

c) рідко (5)

9. Мої вчинки зрозумілі навколишнім людям.

a) часто (0)

b) іноді (3)

c) рідко (5)

10. Мені говорять, що я не виправдовую сподівань.

a) часто (0)

b) іноді (3)

c) дуже рідко (5)

11. У мене безліч гідностей.

a) так (5)

b) все залежить від ситуації (3)

c) ні (0)

12. Я песиміст.

a) так (0)

b) в певних випадках (3)

c) ні (5)

13. Як розсудлива людина, я аналізую свою поведінку.

a) часто (0)

b) іноді (3)

c) рідко (5)

14. Життя – сумна річ.

- a) взагалі так (0)
- b) твердження занадто велике(3)
- c) це не так (5)

15. Сміх – це здоров'я.

- a) банальне твердження (0)
- b) про це слід пам'ятати в складних ситуаціях(3)
- c) зовсім ні (5)

16. Люди мене недооцінюють.

- a) нажаль, це так (0)
- b) не придаю цьому великого значення (3)
- c) зовсім ні (5)

17.Я думаю про інших дуже критично.

- a) часто (0)
- b) іноді (3)
- c) рідко (5)

18. Після невдач, завжди приходить успіх.

- a) вірю, хоча і знаю, що це віра в чудеса (5)
- b) можливо і так, але наукового підтвердження цьому немає (3)
- c) не вірю, тому що це віра в чудеса (0)

19. Я поводжу себе агресивно.

- a) часто (0)
- b) іноді (3)
- c) занадто часто (5)

20.Відчуваю себе самотнім (ю).

- a) дуже рідко (5)
- b) іноді (3)
- c) дуже часто (0)

21. Люди недоброчесні.

- a) більшість (0)

b) деякі (3)

c) зовсім ні (5)

22. Не вірю, що можна досягти того, чого дуже хочеш.

a) тому що не знаю жодну людину, якій це вдалось (0)

b) іноді це вдається (3)

c) це не так, я вірю! (5)

23. Вимоги, які поставило мені життя, перевищують мої можливості.

a) часто (0)

b) іноді (3)

c) рідко (5)

24. Напевне, кожна людина задоволена своєю зовнішністю.

a) я думаю, так (0)

b) напевне, іноді (3)

c) я так не думаю (5)

25. Коли я щось роблю чи говорю, буває мене не розуміють навколишні.

a) часто (0)

b) іноді (3)

c) дуже рідко (5)

26. Я люблю людей.

a) так (5)

b) твердження занадто широке (3)

c) ні (0)

27. Буває, я відчуваю сумнів у свої здібностях.

a) часто (0)

b) іноді (3)

c) рідко (5)

28. Я задоволений (а) собою.

a) часто (5)

b) іноді (3)

c) рідко (0)

29. Вважаю, що до себе слід бути більш критичним, ніж до інших людей.

- a) так (0)
- b) не знаю (3)
- c) ні (5)

30. Вірю, що мені вистачить сил зреалізувати свої життєві плани.

- a) так (5)
- b) буває по різному (3)
- c) ні (0)

Обробка і інтерпретація результатів

Увага: якщо ви не обрали однакову кількість балів (наприклад, 0 і 0, 3 і 3, 5 і 5) в наступних парах: 3 і 18, 9 і 25, 12 і 22, то спільний результат тесту можна вважати недостовірним.

0-40 балів – нажаль ви себе оцінюєте негативно, часто зациклюєтеся на свої слабкостях, недоліках, помилках. Постійно у боротьбі із собою, і це лише ускладнює ваші стосунки з навколишніми людьми. Спробуйте думати про себе по-іншому: сконцентруйтеся на тому, що у вас є сильного, теплового, доброго і радісного. Побачите, що дуже скоро зміниться ваше відношення до себе і до оточуючого світу.

41-80 балів – у вас є можливості самому (мій) справлятися зі своїм почуттям меншовартості. Часом ви боїтесь аналізувати себе, свої вчинки. Запам'ятайте: «ховати голову» – справа зовсім безперспективна, до добра не доведе і може лише на певний час змінити обставини.

81-130 балів – ви не позбавлені почуття меншовартості, але здатні самотійно вирішувати свої проблеми. Об'єктивно оцінюєте свою поведінку і вчинки людей. Свою долю тримаєте у власних руках, в компанії відчуваєте себе легко і вільно, і люди відчують себе так само легко у вашому оточенні. 131-150 балів – ви думаєте, що у вас немає почуття меншовартості. Не обдурюйте себе. Вигаданий вами світ і власний образ далекий від реальності, самообман і завищена самооцінка є небезпечними. Спробуйте подивитись на себе зі сторони. В інакшому випадку у вас підвищиться почуття пихатості,

непорозуміння навколишніх по відношенню до вас.

Акти впровадження дисертаційного дослідження

Міністерство освіти і науки України

ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

вул. Шевченка, 1, м. Кропивницький, 25006, тел. (0522) 22-18-34, факс (0522) 24-85-44
E-mail: mails@kspu.kr.ua, код ЄДРПОУ 02125415

Від 09.04.2018 № 65-Н
На № _____ від _____

Акт

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
у практику діяльності Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
Н. О. Іванової з теми дисертації: «Психодіагностика мазохізму у процесі глибинного пізнання
психіки майбутнім психологом»,
що подається до захисту за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Іванова Наталія Олександрівна, аспірант кафедри психології, глибинної корекції та реабілітації Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (м. Черкаси) впродовж 2016-2018 навчальних років проводила апробацію програми дослідження за темою: «Психодіагностика мазохізму у процесі глибинного пізнання психіки суб'єкта» та діагностичне обстеження зі студентами факультету педагогіки та психології Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Отримані результати про особливості застосування методу активного соціально-психологічного пізнання (АСПП), процесуальної діагностики у глибинному пізнанні психіки суб'єкта використовувалися при викладанні навчальних дисциплін, зокрема: «Психодіагностика», «Основи психологічних досліджень» у студентів II, IV курсів спеціальності «Практична психологія». Елементи розробленої та апробованої програми дослідження мазохістичних тенденцій у глибинному пізнанні психіки суб'єкта включені до робочої програми з навчальної дисципліни «Активне соціально-психологічне пізнання», що читається для студентів спеціальності «Практична психологія» факультету педагогіки та психології Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Новизна результатів дослідження полягає в тому, що уперше в центрі наукового дослідження поставлено категорію «мазохізм» як психологічного феномену; здійснено системний теоретичний аналіз поняття «мазохізм», який охоплює: розмежування з іншими категоріями: «садизм» і «мазохізм»; розкрито їх взаємозв'язок; введено категорії: «вимушений мазохізм» та «вимушене повторення».

Результати дослідження, узагальнені в дисертації, є актуальними в аспекті проведення психодіагностичної та психокорекційної роботи в системі підготовки психологів у закладах вищої освіти.

Результати впровадження дисертаційного дослідження Н. О. Іванової обговорено та затверджено на засіданні кафедри практичної психології (протокол №8 від 14 березня 2018 року).

Проректор з наукової роботи

С. П. Мишида

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
(ДДПУ)

вул. Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецька область, 84116 тел./факс (06262) 3-23-54

Код ЄДРПОУ 38177113

20.04.2018 № 68-Н-50 на № _____

АКТ

про впровадження результатів дисертаційної роботи
Н. О. Іванової на тему: **«Психодіагностика мазохізму у процесі глибинного
 пізнання психіки майбутнім психологом»**
 у навчально-виховний процес
 Державного вищого навчального закладу
 «Донбаський державний педагогічний університет»

Н. О. Іванова аспірант кафедри психології, глибинної корекції та реабілітації Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького впродовж 2015-2017 рр. провела діагностико-корекційну роботу на базі ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» зі студентами та викладачами кафедри психології. Отримані результати сприяли виявленню особливостей мазохістичних тенденцій особистості у глибинному пізнанні психіки.

У реалізації навчального процесу викладачами кафедри психології ефективно використовується глибинно-психологічний підхід до розуміння системної впорядкованості психіки, психологічної корекції особистості майбутніх психологів та їх професійної підготовки. Матеріали дослідження Н. О. Іванової використовувалися під час проведення лекційних та практичних занять з наступних дисциплін: «Психодіагностика», «Основи психологічного консультування», «Загальна психологія», «Тренінг АСПН» та при підготовці курсових, бакалаврських, дипломних і магістерських робіт.

Результати дослідження Н. О. Іванової можуть бути використані для вдосконалення дисциплін психолого-педагогічного спрямування в системі підготовки вчителів, психологів, соціальних педагогів у вищих навчальних закладах.

Акт видано для подання за місцем захисту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Проректор із науково-педагогічної роботи

С.О. Чайченко

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
BORYS GRINCHENKO KYIV UNIVERSITY

Факультет здоров'я,
фізичного виховання і спорту

Вул. Маршала Тимошенка, 13-Б, м. Київ, 04212,
Україна, тел. +38 (044) 485-21-37
e-mail: fzfvskubg.edu.ua, www.fzfvskubg.edu.ua

Faculty of Health, Physical
Education and Sports

13-B, Marshala Tymoshenko St., Kyiv, 04212,
Ukraine, tel.: +38 (044) 485-21-37
e-mail: fzfvskubg.edu.ua, www.fzfvskubg.edu.ua

16.03.2018 № 87

АКТ

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Іванової Н. О. на тему: «Психодіагностика мазохізму у процесі
глибинного пізнання психіки майбутнім психологом»,
за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Результати дисертаційного дослідження Іванової Н. О., аспірантки кафедри психології, глибинної корекції та реабілітації Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (м. Черкаси) впроваджувались у навчально-виховний процес Факультету здоров'я, фізичного виховання і спорту Київського університету імені Бориса Грінченка. Упродовж 2016-2017 рр. теоретико-експериментальні результати дослідження використовувались у курсі практичних занять з дисциплін: «Психологія здоров'я», «Психологія здорового способу життя».

Наукові праці Іванової Н. О. присвячені актуальним для психологічної науки проблемам: психодіагностиці мазохістичних тенденцій особистості та дослідженню глибинно-психологічних детермінант їх формування, використання яких студентами сприяє підвищенню їх компетенції та розширенню знань з глибинної корекції психіки. Найбільш використовуваними студентами при написанні курсових та кваліфікаційних робіт є наступні праці: «Психологічний погляд на проблему мазохізму», «Психодіагностика в глибинному пізнанні психіки суб'єкта», «Релігійні мотиви вияву мазохізму у світлі психодинамічної парадигми», «Едіпальна залежність як чинник формування проявів мазохізму», «Взаємозв'язок феномену «мазохізм» з тенденцією «до психологічної смерті».

Впроваджені результати дисертаційного дослідження Іванової Н.О. є значущими для розвитку та становлення практики глибинної діагностики та корекції психіки майбутніх фахівців в галузі психології.

Декан факультету

Г. О. Лопатенко

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, 76018, тел. (0342) 75-23-51, факс: (0342) 53-15-74
e-mail inst@pu.if.ua Код ЄДРПОУ 02125266

28.03.2018 № 01-15/06-13/02-459
На № _____ від _____ 2018 р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Н. О. Іванової «Психодіагностика мазохізму у процесі глибинного
пізнання психіки майбутнім психологом», що подається до захисту
за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія
у практику освітньої діяльності ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

Н. О. Іванова аспірант кафедри психології, глибинної корекції та реабілітації Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького впродовж 2017-2018 рр. співпрацювала з кафедрою загальної та експериментальної психології ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Опубліковані наукові роботи Н. О. Іванової, а саме: «Психологічний погляд на проблему мазохізму», «Психодіагностика в глибинному пізнанні психіки суб'єкта», «Релігійні мотиви вияву мазохізму у світлі психодинамічної парадигми», «Едіпальна залежність як чинник формування проявів мазохізму», «Взаємозв'язок феномену «мазохізм» з тенденцією «до психологічної смерті», «Діагностика мазохізму у глибинному пізнанні психіки суб'єкта» використовуються викладачами кафедри загальної та експериментальної психології у процесі викладання таких дисциплін як «Диференціальна психологія», «Патопсихологія», «Клінічна психологія», ці ж роботи рекомендовані студентам для підготовки до практичних та семінарських занять з означених дисциплін.

Впроваджувальні результати дисертаційного дослідження Н. О. Іванової є актуальними в контексті вивчення психіки, ці знання є цікавими для майбутнього фахівця в галузі психології.

Завідувач кафедри
загальної та клінічної психології

Проректор з наукової роботи

В. П. Москалець

А. В. Загороднюк

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Бульвар Т.Шевченка, 81, м. Черкаси, 18031, тел./факс: (0472) 35-44-63, 37-21-42,
 e-mail: cic@cdu.edu.ua Код ЄДРПОУ 02125622

29.05.2018 № 467/01-14
 на № _____

Д О В І Д К А

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Іванової Наталії Олександрівни
«Психодіагностика мазохізму у процесі глибинного пізнання психіки майбутнім
психологом»
поданого на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук
зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Н. О. Іванова, аспірант кафедри психології, глибинної корекції та реабілітації Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, впродовж 2015-2018 рр. проводила дослідження у відповідності до теми дисертаційної роботи: «Психодіагностика мазохізму у процесі глибинного пізнання психіки майбутнім психологом» зі студентами за спеціальністю «Практична психологія», «Психологія», «Соціальна педагогіка».

Програма досліджень зорієнтована на пізнання глибинних детермінант виникнення мазохізму у діагностико-корекційному процесі майбутніми психологами. Неодноразово на кафедрі заслуховувалися звітні доповіді Н.О.Іванової, які мали науково-практичне спрямування на психокорекцію особистості студентів.

У процесі експериментального дослідження були використані методи адекватні меті та завданням дослідження; поєднання кількісного аналізу експериментальних даних; застосування методів математичної статистики.

Дослідження Н. О. Іванової є актуальним, а отримані результати сприяють вдосконаленню методики активного соціально-психологічного пізнання, яка використовується на психологічному факультеті Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Результати дисертаційного дослідження «Психодіагностика мазохізму у процесі глибинного пізнання психіки майбутнім психологом» дозволяють вдосконалити програми наступних навчальних дисциплін: «Внутрішня динаміка психіки», «Активне соціальне-психологічне пізнання», «Методика психомалюнку» та ін.

Результати дисертаційного дослідження обговорено на кафедрі психології, глибинної корекції та реабілітації психологічного факультету Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 15 від 15 травня 2018 року) та рекомендовані до подальшого впровадження.

Перший проректор

В. М. Мойсієнко

802041